

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад. С.Дем'янчука

Міністерство освіти і науки України

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

СЕМЕН НАТАЛІЯ ФЕДОРІВНА

УДК 070.431.2:004.774] (470+571):32.019.5(470:477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОСІЙСЬКІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ (на прикладі сайтів «Правда.Ру» та «Российский
диалог»)

27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з соціальних
комунікацій (доктора філософії).

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н.Ф. Семен

Науковий керівник – Фінклер Юрій Едуардович, доктор філологічних наук,
кандидат соціологічних наук, професор.

АНОТАЦІЯ

Семен Н. Ф. Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій (соціальні комунікації). – Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України, Дніпро, 2018.

Питання інформаційного агресії проти України з боку Росії сьогодні є надзвичайно актуальним. Аналіз українського досвіду роботи ЗМІ в умовах інформаційної війни засвідчив, що, на відміну від Росії, де кожна інформаційна атака ретельно планується і виконується з особливою ретельністю, Україна поки що перебуває у процесі вишколу боротьбі з інформаційним агресором.

Існує певний дуалізм процесу впливу інформації на соціум, адже цю проблему можна тлумачити неоднозначно. З одного боку, маємо позитивне комунікаційне явище, оскільки воно сприяє інформованості аудиторії, але це можливо лише у тому випадку, коли це явище переслідує свою первинну, благородну мету – інформування суспільства. З іншого боку, маємо потужні інформаційні атаки, які являють собою контент у вигляді подачі відверто брехливих фактів, коментарів експертів, думок журналістів, цей контент ескортував активні бойові дії у Криму та на сході України з великою кількістю людських жертв. Подібну практику інформаційного впливу на суспільство сьогодні активно використовує Російська Федерація – зокрема, і щодо України.

Інформація, яка подається російськими мас-медіа про Україну, призвела до виникнення не лише цілої низки стереотипів; контент російських мас-медіа активно супроводжував підготовку і розгортання справжньої, «гарячої» війни, безпосередньо бойових дій, які призвели до численних людських жертв, руйнації перспективних галузей економіки та реальної загрози територіальній цілісності та суверенітету України.

Ключовими для аналізу стали наукові здобутки провідних українських і закордонних дослідників інформаційних воєн, наукові теорії та прикладні концепції, які формують фундаментальні наукові положення із стратегії і тактики ведення інформаційних війн. Зазначимо при цьому, що у наукових розвідках із соціальних комунікацій проблема інформаційної війни, а надто – як чинник російської агресії в Криму та на сході України – представлено нечисленно і певним чином хаотично: переважно розглядаються окремі особливості поняття інформаційної війни та аналізується український досвід запобігання інформаційним атакам з боку Російської Федерації.

Об'єкт дослідження – журналістський сегмент інтернет-простору Росії як чинник інформаційної війни проти України.

Предмет дослідження – пропагандистський дискурс російських інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог» щодо перебігу подій в Криму та в ОРДЛО.

Джерельна база дослідження – російські інтернет-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог».

Хронологічні межі дослідження – лютий 2014 – грудень 2016 років.

Мета дослідження полягає в окресленні поняття «інформаційна війна» у контексті вивчення організаційної та законодавчої бази функціонування російських інтернет-ресурсів та контент-аналізу публікацій на інтернет-ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог».

Ключові тенденції розвитку сучасної практики функціонування соціальних комунікацій досліджують такі українські вчені: М. Бутиріна, В. Владимиров, В. Демченко, В. Золяк, В. Іванов, С. Квіт, Ю. Колісник, Н. Костенко, О. Мелешенко, О. Мітчук, О. Пастушенко, О. Порфімович, Б. Потятиник, В. Різун, К. Серажим, Г. Синоруб, Т. Кузнецова, Ю. Фінклер, Л. Хавкіна, В. Шкляр та інші.

Серед українських дослідників проблеми інформаційних війн варто згадати І.Балинського, П. Бураковського, М. Житарюка, В. Лизанчука, В. Ліпкана, М. Ожевана, Г. Почепцова, Г.Семенюка, В. Хорошка, Ю. Хохлакову та інших.

Актуальним аспектом дослідження інформаційної війни є вивчення впливу російських веб-медіа на свідомість аудиторії з метою досягнення певних корисливих цілей.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тлумаченням поняття інформаційної війни в науці про соціальні комунікації крізь призму функціонування інтернет-ресурсів Російської Федерації. На прикладі публікацій в інтернет-ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог» доведено, що вони, як чинники інформаційної війни проти України, активно проявили себе під час подій в Криму та в ОРДЛО. Детально досліджено методи пропаганди, які використовують автори контенту цих ресурсів, виокремлено основні ідеологеми щодо України, які мали б вплинути на свідомість читачів та нав'язати ворожі настрої, запропоновано можливий комплекс заходів з протидії інформаційним атакам з боку Російської Федерації.

При розв'язанні поставлених завдань у дисертації вперше в науці про соціальні комунікації досліджено трактування поняття «інформаційна війна» українськими та закордонними вченими, проаналізовано матеріали про події в Криму та в ОРДЛО російськими інтернет-ресурсами «Правда.Ру» та «Российский диалог», контент про події в Криму та в ОРДЛО на російських пропагандистських ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог» виокремлено у пропагандистські міфологеми, проаналізовано прийоми пропаганди у заголовках матеріалів інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог» про події в Україні; удосконалено визначення поняття «інформаційна війна», класифікацію маніпулятивних прийомів впливу на свідомість аудиторії інтернет-медіа; набули подальшого розвитку напрацювання у галузі інформаційної війни українських та закордонних науковців, дослідження пропагандистського контенту інтернет-ресурсів Російської Федерації, пов'язаного із окупованим Кримом та збройним протистоянням в ОРДЛО.

Теоретичне значення дисертації. Керуючись словами Пафнутія Чебишева, який припускав, що «теорія без практики є мертвою та безплідною», вважатимемо: теоретичне значення дисертації великою мірою залежить від підбиття деяких підсумків утилітарних характеристик аналізованого контенту.

Вивчення впливу контенту порталів на сприйняття аудиторією реальності дозволяє дійти серйозних теоретичних висновків. Теоретичне значення даної дисертації полягає в удосконаленні соціально-комунікаційних аспектів поняття «інформаційна війна» крізь призму залучення до її проведення російських інтернет-ресурсів та в аналізі значення інформаційної війни у гібридній війні Росії проти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що аналіз зібраних матеріалів та їхнє теоретичне узагальнення можуть бути використані для удосконалення журналістської діяльності в умовах інформаційної війни, при розробці лекційних курсів для студентів спеціальності 061 Журналістика галузі знань 06 Журналістика, при виданні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з теорії інформаційної безпеки, інформаційного законодавства тощо.

Ключові слова: агресія, аудиторія, брехня, війна, веб-медіа, контент, маніпуляція, міфологема, пропаганда.

ABSTRACT

N. F. Semen. “Russian Internet resources as a factor in the information warfare against Ukraine” (on an example of internet resources “Pravda. Ru“ and “Russian Dialogue“). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 27.00.01 “Theory and History of Social Communications (Social Communications)” – International Economic and Humanitarian University named after Academician Stepan Demianchuk, Oles Honchar Dnipro National University, Ministry of Educational and Science of Ukraine, Dnipro, 2018.

The issue of Russia’s information aggression against Ukraine today is extremely relevant. An analysis of the Ukrainian media experience in the context of the information warfare showed that, unlike Russia, where every information attack is carefully planned and executed with particular care, Ukraine is still in the process of training against the information aggressor.

There is a certain dualism of the process of information impact on the society, because this problem can be interpreted ambiguously. On the one hand, we have a positive communicative phenomenon, because it promotes awareness of the audience, but this is only possible, if this phenomenon pursues its primary, noble goal, that is to inform society. On the other hand, we have powerful information attacks, which represent content in the form of the providing of openly false facts, expert comments, opinions of journalists; this content accompanied active military operations in the Crimea and eastern Ukraine with a large number of human casualties. The Russian Federation is actively using this practice of information influence on society today, in particular, with regard to Ukraine.

The information that is provided by the Russian mass media about Ukraine has led to the emergence of not only a whole range of stereotypes; the content of the Russian mass media actively accompanied the preparation and deployment of a genuine, “hot” war, direct fighting that led to numerous human casualties, the destruction of promising sectors of the economy and a real threat to the territorial integrity and sovereignty of Ukraine.

The scientific achievements of leading Ukrainian and foreign researchers of information wars, scientific theories and applied concepts that form the fundamental scientific positions in the strategy and tactics of information warfare were the key to the analysis. At the same time, it should be noted that the problem of the information warfare, and especially the factor of the Russian aggression in the Crimea and in the east of Ukraine, is presented in a chaotic way and is not numerous in the scientific research on Russia’s aggression: mostly, particular features of the concept of the information warfare are considered, and the Ukrainian experience of preventing information attacks on the part of the Russian Federation is analyzed.

The object of the research is the journalistic segment of the Internet space of Russia as a factor in the information war against Ukraine.

The subject of the research is the propagandistic discourse of the Russian Internet resources on the course of events in the Crimea and in the CDDL (Certain Districts of Donetsk and Luhansk Regions).

The source of the research is Russian Internet resources “Pravda.Ru” and “Russian Dialogue”.

The chronological boundaries of the study are February 2014 – December 2016.

The goal of the research is to outline the concept of “information war” in the context of studying the organizational and legislative framework for the functioning of the Russian Internet resources and content analysis of publications on Internet resources “Pravda.Ru” and “Russian Dialogue”.

The following tendencies of the development of modern practice of functioning of social communications are investigated by the following Ukrainian scientists: M. Butyrina, V. Vladymyrov, V. Demchenko, V. Zoliak, V. Ivanov, S. Kvit, Yu. Kolisnyk, N. Kostenko, O. Meleschenko, O. Mitchuk, O. Pastushenko, O. Porfimovych, B. Potiatunnyk, V. Rizun, K. Serazhym, G. Synorub, T. Kuznetsova, Yu. Finkler, L. Khavkina, V. Shkliar and others.

One should mention I. Balynsky, P. Burakovskiy, M. Zhytariuk, V. Lizanchuk, V. Lipkan, M. Ozhevan, H. Pocheptsov, G. Semenyuk, V. Khoroshko, Yu. Khokhlachova and others among the Ukrainian researchers of the problem of information wars. An actual aspect of the study of information warfare is the study of the influence of Russian web media on the consciousness of the audience in order to achieve certain mercenary goals.

The scientific novelty of the results obtained is due to the interpretation of the notion of information war in the science of social communications through the prism of the Internet resources of the Russian Federation. In the context of publications on the Internet resources “Pravda.Ru” and “Russian Dialogue”, it has been proved that they, as factors of the information war against Ukraine, were particularly obvious during the events in the Crimea and in the CDDLR. The methods of propaganda used by the authors of the content of these resources have been analyzed in details, the main ideologues about Ukraine that would influence the reader's minds and provoke hostile attitude, have been outlined, a set of possible measures to counter informational attacks by the Russian Federation has been proposed.

Theoretical relevance of the thesis research. According to Pafnutii Chebyshev, “who assumed that the theory without practice is dead and infertile“, we will consider: the theoretical significance of the thesis research depends more on the summing up of some utilitarian characteristics of the analyzed content. The study of the impact of portals content on the perception of reality by the audience allows you to make serious theoretical conclusions. The theoretical significance of this thesis research is to improve the social and communication aspects of the concept of “information war“ through the prism of engaging for its implementation of Russian Internet resources and in analyzing the significance of the information war in the hybrid war against Russia.

The practical significance of the obtained results is that the collected materials, their analysis and theoretical generalization can be used to improve journalistic activity in the conditions of information aggression, in the development of lecture courses and practical classes for students of the specialty 061 Journalism in the field of knowledge 06 Journalism, in the publication of textbooks, tutorials, methodological recommendations on information security, information legislation, etc.

Key words: aggression, audience, lie, war, web media, content, manipulation, mythologema, propaganda.

Список публікацій аспіранта за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України (які входять до переліку ВАК/ МОН України)

1. Еляшевська Н. Ф. Вразливість України до інформаційної війни / Н. Ф. Еляшевська // *Теле- та радіожурналістика*. – 2015. – Вип. 14. – с. 165 – 169.
2. Семен Н. Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій/ Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 1. – с. 22 – 25.
3. Семен Н. Ф. Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа / Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 3. – с. 177 – 182.
4. Семен Н. Ф. Політична специфіка російської журналістики / Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 4. – с. 87 – 92.
5. Семен Н. Ф. Заголовки російських Інтернет-ресурсів у матеріалах про події в Україні в контексті інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *Інформаційне суспільство*. – 2016. – №23. – с. 44 – 47.
6. Семен Н. Ф. Етично-професійний аспект діяльності журналіста в умовах інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *Теле- та радіожурналістика*. – 2016. – Вип. 15. – с. 58 – 62.
7. Семен Н. Ф. Висвітлення інформації про події на сході України російськими Інтернет-ресурсами (на прикладі матеріалів російських сайтів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2016 рік) / Н. Ф. Семен // *Теле- та радіожурналістика*. – 2016. – Вип. 16. – с. 221 – 226.

Статті в іноземних виданнях

8. Еляшевська Н. Ф. Медіа України взірця 2012 року: статус і контентне наповнення / Еляшевська Н. Ф. // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science*, III (9), Issue 53, 2015. Budapest, 2015. – P.47 – 52.

Статті та тези наукових доповідей в інших виданнях

9. Семен Н. Ф. Особливості поведінки в умовах інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *«Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті» : збірник міжнародної науково-практичної конференції*, (Рівне, 22 – 23 жовтня 2015 р.)

10. Семен Н. Ф. Використання авторитету відомих людей як один із засобів пропаганди / Н. Ф. Семен // *«Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції»: збірник матеріалів: науково-практичної конференції*, (Львів, 8 – 9 лютого 2016 р.) – Львів: «Видавництво Львівської політехніки», 2016. – с.273 – 275.

11. Семен Н. Ф. Засоби протидії інформаційній агресії в українському інтернет-просторі / Н. Ф. Семен // *«Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*, (Київ, 7 квітня 2016 р.) – К. : Інститут журналістики, 2016. – с. 231 – 234.

12. Семен Н. Ф. Професійний портрет журналіста Інтернет-ЗМІ в умовах інформаційної війни / Н. Ф. Семен // *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби»*, 27 квітня 2016 рік. – Буча, 2016. – с. 70 – 71.

13. Семен Н. Ф. Основні методи пропаганди на російських інтернет-ресурсах як головний чинник інформаційної агресії з боку Російської Федерації (на прикладі російських інтернет-ресурсів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2014 – 2015 рр.) / Н. Ф. Семен // *Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції «Регіональні ЗМІ України: історія, сучасний стан та перспективи розвитку»*, (20 – 22 березня 2017 року, м. Старобільськ) – Старобільськ ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – с. 198 – 202.

14. Семен Н. Ф. Інтернет-ресурс «Правда.Ру» як веб мас-медіа / Н. Ф. Семен // *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих дослідників «ЗМІ та демократичний розвиток України»*,

(20 березня 2017 року, м. Львів) – «Видавництво Львівської політехніки», 2017. – с.106 – 108.

15. Семен Н. Ф. Шляхи підвищення інформаційної безпеки в Україні: закордонний досвід та власні недоліки / Н. Ф. Семен // *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих дослідників «Актуальні проблеми розвитку засобів масової комунікації в сучасній Україні»*, (21 квітня 2017 року, м. Вінниця) – Вінниця, 2017. – с. 32 – 33.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Історіографічна база та мас-медійні аспекти дослідження поняття інформаційної війни у контексті соціальних комунікацій	13
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження	13
1.2. Вплив особливостей російської політичної журналістики на розгортання інформаційної війни в Україні	29
1.3. Ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог» як інтернет-джерела пропагандистського дискурсу з боку Росії щодо України	50
1.4. Перспективні методи протидії інформаційній війні Росії проти України	63
Висновок до розділу 1	76
РОЗДІЛ 2. Антиукраїнський контент російського інтернет-ресурсу «Правда.Ру»	79
2.1. Заголовки матеріалів інтернет-ресурсу «Правда.Ру» як один із пропагандистських прийомів журналістики	79
2.2. Спотворення інформації про події в Криму на інтернет-ресурсі «Правда.Ру» як типовий прийом поширення російської пропаганди	87
2.3. Тема анексії Криму як провокативний контент інтернет-ресурсу «Правда.Ру»	134
Висновок до розділу 2	164
РОЗДІЛ 3. Антиукраїнський контент російського інтернет-ресурсу «Российский диалог»	167
3.1. Заголовки матеріалів інтернет-ресурсу «Российский диалог» як один із пропагандистських прийомів журналістики	167
3.2. Висвітлення військової агресії в ОРДЛО інтернет-ресурсом «Российский диалог»	172
Висновок до розділу 3	198
ВИСНОВКИ	200
Список використаних джерел	208
Список аналізованих джерел	213
Додатки	248
Додаток А. Список публікацій здобувача за темою дисертації.	248
Апробація результатів дисертації	248

ВСТУП

Актуальність теми.

1. З'явившись наприкінці 80-х років XX століття, термін «інформаційна війна» швидко набув популярності; з плином часу виникла велика кількість тлумачень інформаційної війни, що призвело до плутанини у розумінні цього явища. Термін «інформаційна війна» пройшов відчутну еволюцію, він часто піддавався спробам пристосувати його до конкретних воєнних інформаційних атак. Тому актуалізується проблема уточнення поняття інформаційної війни за умов війни Російської Федерації проти України.

2. Масштабність впливу інформації на соціум оперує подвійною характеристикою. З одного боку, маємо позитивне комунікаційне явище, оскільки воно сприяє інформованості аудиторії, але це можливо лише у тому випадку, коли поширення інформації переслідує свою первинну, благородну мету – інформування суспільства. З іншого боку, маємо потужні інформаційні атаки у вигляді подачі відверто пропагандистського контенту. Подібну практику інформаційного впливу на суспільство активно використовує Російська Федерація щодо України. Актуальність теми дисертації полягає у тому, що інформація, яка подається російськими мас-медіа про Україну, призвела до виникнення цілої низки стереотипів, контент російських мас-медіа активно супроводжує підготовку і розгортання справжньої, «гарячої» війни, безпосередньо бойових дій, які призвели до численних людських жертв, руйнації перспективних галузей економіки та реальної загрози територіальній цілісності та суверенітету України.

3. Аналіз українського досвіду роботи ЗМІ в умовах інформаційної війни засвідчив, що, на відміну від Росії, де кожна інформаційна атака ретельно планується і виконується з особливою обережністю та точністю, Україна поки що перебуває у процесі вишколу боротьби з інформаційним агресором. Саме тому

актуальним є питання вивчення і врахування у власній медіапрактиці російської інформаційної агресії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота здійснена в межах комплексної науково-дослідної теми «Журналістська етика» (номер державної реєстрації 0108U008428) кафедр теорії і методики журналістської творчості та соціальних комунікацій факультету журналістики Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне), аспіранткою якого є авторка дисертації.

Мета дослідження полягає в окресленні поняття «інформаційна війна» у контексті вивчення організаційної та законодавчої бази функціонування російських інтернет-ресурсів та контент-аналізу публікацій на інтернет-ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог».

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати поняття «інформаційна війна» у контексті соціальних комунікацій;
- дослідити організаційну та законодавчу базу функціонування російських інтернет-ресурсів як чинника інформаційної війни Росії проти України;
- з'ясувати пропагандистський характер заголовків матеріалів;
- виокремити та дослідити антиукраїнський контент новин про події в Україні, що їх подають російські веб-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог»;
- окреслити можливі перспективи протидії інформаційній війні з боку Росії в українському медіапросторі.

Об'єкт дослідження – журналістський сегмент інтернет-простору Росії як чинник інформаційної війни проти України.

Предмет дослідження – пропагандистський дискурс російських інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог» щодо перебігу подій в Криму та в ОРДЛО.

Хронологічні межі дослідження – лютий 2014 – грудень 2016 років.

Джерельна база дослідження – російські інтернет-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог». У зв'язку із тим, що формулювання теми дослідження містить прямі назви сайтів, особливу увагу звернемо на мотивацію вибору даної джерельної бази.

По-перше, під час активної інформаційної війни з боку Росії щодо України чимало аналітиків досліджують рейтингові, відомі пропагандистські російські веб-медіа, залишаючи поза увагою менш популярні сайти, які лише починають активно завойовувати свою аудиторію, однак також оперативно працюють і поширюють дезінформацію. Відтак, аби дослідження мало вагому наукову новизну, у ньому зосереджена увага довкола веб-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог», які наразі завойовують позиції в російській мережевій журналістиці. Так, згідно з рейтингом популярності російських сайтів порталу LiveInternet.Ru, який базується на аналізі статистики відвідувань, «Правда.Ру» займає 41 місце, а «Российский диалог» посідає 162 місце [79]. За рейтингом «Top Sites in Russia» компанії Alexa Internet, яка досліджує статистику відвідуваності порталів, «Правда.Ру» посідає в Росії 505 місце популярності. Рейтинг розраховується за допомогою комбінації середньої кількості щоденних відвідувачів цього сайту та переглядів сторінок на ньому користувачами з Росії за останній місяць [103]. Натомість, портал «Российский Диалог» взагалі відсутній в рейтингу. У 2016 році портал «Правда.Ру» посів 79 місце у рейтингу «Топ-100 кращих сайтів/онлайн ЗМІ 2016 року», складеному компанією «Медиалогия», що здійснює моніторинг ЗМІ та медіа-аналіз [88]. У 2017 році «Правда.Ру» посів 23 місце в Росії у рейтингу «Топ-30 найцитованіших інтернет-ресурсів 2017 року за гіперпосиланнями в соціальних медіа», який також був складений компанією «Медиалогия» [89]. У листопаді 2017 року він посів 27 місце у рейтингу «Медиалогии» «Топ-30 найцитованіших інтернет-ресурсів за листопад 2017 року» [90].

По-друге, портал «Правда.Ру» в українському медіапросторі є скандально відомим завдяки своїм агресивним та неправдивим пропагандистським повідомленням під час висвітлення російсько-українського збройного конфлікту. Ім'я очільника ради директорів медіахолдингу «Правда.Ру» Вадима Горшеніна у 2014 році було внесено на «Дошку ганьби брехливих журналістів» веб-проекту українського інтернет-видання «Телекритика» [87]. Журналісти «Телекритики» та координатори проекту «Дошка ганьби брехливих журналістів», проаналізувавши контент про події в Україні на «Правда.Ру», звинуватили цей веб-ресурс у систематичній публікації недостовірних повідомлень про події в Україні, що призвело до дезінформації читацької аудиторії, викривлення розуміння ситуації в зоні АТО та розпалювання інформаційної війни, яка є причиною загострення збройного протистояння на Східній Україні. Це видання було публічно звинувачене у тому, що воно навмисне, з користю для Російської Федерації, замовчує факт присутності російських військових в ОРДЛО, відтак, прикриває російську військову агресію [87]. Розвінчував пропаганду «Правда.Ру» й інший відомий медійний портал «Media Sapiens» також в рамках проекту «Дошка ганьби брехливих журналістів». Під рубрикою «Новини Маніпуляції» автори навели конкретні приклади російської пропаганди та шляхом власних розслідувань спростували цю дезінформацію. Важливим є той факт, що ресурс «Правда.Ру» має читачів і серед української аудиторії. За версією порталу «Watcher», сайт «Правда.Ру» посідає 1005 місце у рейтингу 2000 популярних серед українців сайтів [319]. Крім того, «Правда.Ру» має спеціальну рубрику «Відео», яка робить контент конвергентним і більш наочним, а, отже, і цікавим для аудиторії.

По-третє, інший, аналізований у цьому дослідженні сайт, «Российский диалог», хоч і не часто фігурує у різноманітних рейтингах популярності, проте здійснює суттєвий вплив на аудиторію. Сайт «Российский диалог» заснований у червні 2014 року і поки активно працює над збільшенням своєї аудиторії; з кожним роком він все впевненіше завойовує позиції у сфері російської Інтернет-

журналістики. «Российский диалог» розвиває свою роботу в усіх відомих соціальних мережах – так, цей сайт має більшу аудиторію у мережі Facebook, аніж «Правда.Ру». Тут 143 028 людей вподобали сторінку порталу, а 143 123 людини стежать за нею, натомість у російськомовній спільноті «Правда.Ру» налічується всього 26 505 людей, які вподобали її, а 30 499 користувачів стежать за нею, а у англomовній – 79 837 вподобань від користувачів і 78 700 відстежують контент у групі. Зазначимо, що пропаганда у соціальних мережах має особливо негативні наслідки, адже такі ресурси можуть бути використані як інструмент для збору особистої інформації користувачів.

«Українською родзинкою» порталу «Российский диалог» є те, що він має читачів і серед українців, адже у березні 2014 року було створено українську версію порталу – «Диалог.UA». Цей сайт часто посилається у своїх матеріалах на російський відповідник, а власний контент «Диалог.UA» має відверто виражені проросійські настрої, які поширюються на українську аудиторію.

Аналіз ключових слів сайту за допомогою програми «SE Ranking» дозволив з'ясувати, що часто аудиторія тут шукає та читає новини про події у Сирії, а також переглядає відеоконтент про ці події. У період анексії Криму та загострення російсько-українського збройного конфлікту читачі «Российского диалога» активно читали і шукали такі новини. Для відображення подій з України сайтом було створено спеціальну рубрику «Киев», в межах якої оперативно подаються інформаційні повідомлення зі стереотипами про те, що США – ворог який диктує умови поведінки Україні та світовій спільноті щодо Російської Федерації, оскільки вбачає у ній сильного конкурента».

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Ключовими для аналізу стали наукові здобутки провідних українських і закордонних дослідників, наукові теорії та прикладні концепції, які формують фундаментальні наукові положення із стратегії і тактики ведення інформаційних війн. Зазначимо при цьому, що у наукових розвідках із соціальних комунікацій проблема інформаційної війни, а

надто – як чинник російської агресії в Криму та в ОРДЛО – представлена нечисленно і певним чином хаотично: переважно розглядаються окремі особливості цього поняття та аналізується український досвід запобігання інформаційним атакам з боку Російської Федерації.

Ключові тенденції розвитку сучасної практики функціонування соціальних комунікацій досліджують такі українські вчені: Марія Бутиріна, Володимир Владимиров, Володимир Демченко, Вікторія Золяк, Валерій Іванов, Сергій Квіт, Юрій Колісник, Наталя Костенко, Олександр Мелешенко, Ольга Мітчук, Олена Пастушенко, Ольга Порфімович, Борис Потятиник, Володимир Різун, Катерина Серажим, Галина Синоруб, Тетяна Кузнецова, Юрій Фінклер, Любов Хавкіна, Володимир Шкляр та інші.

Серед українських дослідників проблеми інформаційних війн варто згадати Ігоря Балинського, Петра Бураковського, Мар'яна Житарюка, Василя Лизанчука, Володимира Ліпкана, Миколу Ожевана, Георгія Почепцова, Гліба Семенюка, Володимира Хорошка, Юлію Хохлачову та інших.

Методи дослідження. При проведенні дослідження ми послуговувались такими методами наукового пізнання, як: системний підхід, системний аналіз, історичний метод, метод інформаційного підходу, метод прогнозування, метод порівняння, контент-аналіз.

Комплекс цих методів є взаємопов'язаним та має низку особливостей, спрямованих на отримання об'єктивних і достовірних наукових результатів. Зокрема:

1) системний підхід полягає у розгляді взаємопов'язаної системи таких елементів феномену інформаційної війни, які розробляються у певній послідовності та формують єдине ціле явище;

2) системний аналіз полягає в опрацюванні ступеня висвітлення наукової проблеми інформаційної війни;

3) метод інформаційного підходу дозволив провести систематизацію подачі матеріалів з обраної проблеми;

4) метод прогнозування сприяв визначенню кола можливих проблем та перспектив у боротьбі з проявами елементів інформаційної війни;

5) метод контент-аналізу проявив себе у вивченні змісту матеріалів російських інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог»;

6) застосування методу порівняння дозволило провести зіставлення сучасного стану інформаційної безпеки в Україні, Росії та світі і перспектив її вдосконалення.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тлумаченням поняття інформаційної війни в науці про соціальні комунікації крізь призму функціонування інтернет-ресурсів Російської Федерації. На прикладі публікацій в інтернет-ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог» доведено, що вони, як чинники інформаційної війни проти України, активно проявили себе під час подій в Криму та в ОРДЛО. Детально досліджено методи пропаганди, які використовують автори контенту цих ресурсів, виокремлено основні ідеологеми щодо України, які мали б вплинути на свідомість читачів та нав'язати ворожі настрої, запропоновано можливий комплекс заходів з протидії інформаційним атакам з боку Російської Федерації.

При розв'язанні поставлених завдань у дисертації

вперше в науці про соціальні комунікації:

– проаналізоване трактування поняття «інформаційна війна» українськими та закордонними вченими;

– проаналізовані пропагандистські матеріали про події в Криму та в ОРДЛО, подані російськими інтернет-ресурсами «Правда.Ру» та «Российский диалог»;

– проаналізовані прийоми пропаганди у заголовках матеріалів про події в Україні на російських інтернет-ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог»;

- контент про події в Криму та в ОРДЛО на російських пропагандистських ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог» виокремлено у пропагандистські міфологеми;

- окреслено можливі шляхи боротьби з російською пропагандою з боку України;

удосконалено:

- визначення поняття «інформаційна війна»;

- класифікацію маніпулятивних прийомів, які застосовують інтернет-медіа; *набули подальшого розвитку:*

- наукові напрацювання українських та закордонних науковців у галузі вивчення явища інформаційної війни;

- дослідження пропагандистського контенту інтернет-ресурсів Російської Федерації, пов'язаного із окупованим Кримом та збройним протистоянням в ОРДЛО.

Теоретичне значення дисертації. Керуючись словами Пафнутія Чебишева, який припускав, що «теорія без практики є мертвою та безплідною» [74], вважатимемо: теоретичне значення дисертації великою мірою залежить від підбиття деяких підсумків утилітарних характеристик аналізованого контенту. Вивчення впливу контенту порталів на сприйняття аудиторією реальності дозволяє дійти серйозних теоретичних висновків. Теоретичне значення даної дисертації полягає в удосконаленні соціально-комунікаційних аспектів поняття «інформаційна війна» крізь призму залучення до її проведення російських інтернет-ресурсів та в аналізі значення інформаційної війни у гібридній війні Росії проти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що аналіз зібраних матеріалів та їхнє теоретичне узагальнення можуть бути використані для удосконалення журналістської діяльності в умовах інформаційної війни, при розробці лекційних курсів для студентів спеціальності 061 Журналістика галузі

знань 06 Журналістика, при виданні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з теорії інформаційної безпеки, інформаційного законодавства тощо.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися й обговорювалися на 8 міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Humanities and Social sciences in Era of Globalization – 2015», Угорщина, місто Будапешт, 31 травня 2015 р., доповідь «Медіа України взірця 2012 року: статус і контентне наповнення»; Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті», м. Рівне, 22 – 23 жовтня 2015 р., доповідь «Особливості поведінки в умовах інформаційної агресії»; науково-практичній конференції «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції», м. Львів, 8 – 9 лютого 2016 р., доповідь «Використання авторитету відомих людей як один із засобів пропаганди»; Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти», м. Київ, 7 квітня 2016 р., доповідь «Засоби протидії інформаційній агресії в українському інтернет-просторі»; Міжнародній науково-практичній конференції «Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби», м. Буча, 27 квітня 2016 р., доповідь «Професійний портрет журналіста Інтернет-ЗМІ в умовах інформаційної війни»; регіональній науково-практичній інтернет-конференції «Регіональні ЗМІ України: історія, сучасний стан та перспективи розвитку», м. Старобільськ, 20 – 22 березня 2017 р., доповідь «Основні методи пропаганди на російських інтернет-ресурсах як головний чинник інформаційної агресії з боку Російської Федерації (на прикладі російських інтернет-ресурсів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2014 – 2015 рр.»); II Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих дослідників «ЗМІ та демократичний розвиток суспільства», м. Львів, 20 березня

2017 р., доповідь «Інтернет-ресурс «Правда.Ру» як веб мас-медіа»; V Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів та аспірантів «Актуальні проблеми розвитку засобів масової комунікації в сучасній Україні», м. Вінниця, 21 квітня 2017 р., доповідь «Шляхи підвищення інформаційної безпеки в Україні: закордонний досвід та власні недоліки».

Публікації. Основні результати дисертації викладено у 15 публікаціях у наукових виданнях, а саме: 7 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у закордонному виданні, 7 матеріалах доповідей наукових конференцій. Всі публікації здійснені авторкою самостійно.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Усі ключові ідеї, положення, що розкривають наукову новизну, висновки та результати дослідження отримані та сформульовані автором самостійно.

РОЗДІЛ 1. Історіографічна база та мас-медійні аспекти дослідження поняття інформаційної війни у контексті соціальних комунікацій

1.1 Історіографія та джерельна база дослідження

Військова агресія Росії проти України активно супроводжується інформаційною війною. Оскільки мас-медіа є основним джерелом інформування суспільства, то саме вони найбільш ефективно впливають на формування громадської думки.

У часи глобалізації суспільства мас-медіа стали невід’ємним складником життя сучасної людини, вони здатні деформувати сприйняття дійсності, що призводить до відчутних суспільних наслідків. Яскравий приклад тому – інформаційна війна з боку Росії щодо України, ця війна супроводжує вторгнення Росії в Україну, ведення нею бойових дій з численними людськими жертвами та руйнацією перспективних галузей економіки в ОРДЛО.

При цьому, мусимо зауважити, що поняття інформаційної війни, як і саме явище, є досить суперечливим. Адже ще досі наука не має одностайності у визначенні цього поняття, оскільки воно є динамічним та індивідуальним для кожної ситуації. Процеси інформаційної війни постійно набувають нових форм, оскільки безупинно пристосовуються до сучасності, до поточних ситуацій. Наслідки інформаційних війн завжди негативні, відтак, чимало країн світу намагаються виробити власний комплекс протидії цьому загрозливому явищу. Зокрема, такий досвід мають у США, там створили спеціальні війська, у яких працюють військові фахівці, які мають відбивати ворожі інформаційні атаки [75].

Для того, щоб дати якомога детальніше визначення терміну «інформаційна війна», потрібно з’ясувати значення поняття «війна», адже саме від нього походить коріння цього комунікативного явища.

Термін «війна» досить складний і неоднозначний. Адже війна існувала в усі часи, при цьому жодна з таких наук, як філософія, соціологія, юриспруденція, не дає чіткого трактування цього терміну. Чимало науковців, дослідників, політичних та військових експертів намагаються дати визначення цьому поняттю, однак їм не завжди вдається зробити це повною мірою, адже поняття і явище війни настільки швидко підлаштовуються під кожну ситуацію, що складно окреслити усі військові стратегії і тактики, прослідкувати зміни та на їхній основі сформулювати чітке визначення цього феномену. Однак більшість науковців вважають війну способом розв'язання конфлікту між певними політичними утвореннями, шляхом бойових дій між підпорядкованими цим утворенням збройними силами [15, с.43].

Пруський генерал, військовий теоретик Карл Філіп Готліб фон Клаузевіц у своїй праці «Про війну» зазначав, що війна – це та сама політика, але іншими засобами. Війна – це організоване озброєне насильство, метою якого є досягнення політичних цілей [15, с.45].

Таке тлумачення можна спроектувати на сучасну ситуацію в Україні. Адже внаслідок тривалої дезінформації з боку Російської Федерації, якій беззаперечно потурала українська влада протягом багатьох років, світогляд багатьох жителів східних областей України та Автономної Республіки Крим був переорієнтований на антиукраїнське сприйняття дійсності, мешканці цих регіонів почали відмовлятися від України і від усього українського. Свідченням цього є анексування Криму Росією та розгортання збройного конфлікту в ОРДЛО.

Окреслює риси війни, які можна пов'язати з Україною, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор Микола Ожеван. Він наводить такі визначення терміну «війна»:

1) це серйозний силовий вплив на розв'язання певного конфлікту, який міг би розв'язуватись і без війни, але це було б досить тривалим процесом;

2) це збройна боротьба між угрупованнями всередині країни або між різними країнами [75].

Також М.Ожеван стверджує, що війна – це збройна боротьба між угрупованнями всередині країни або між різними країнами [75].

Проаналізувавши ці визначення, їх також можна чудово спроектувати на українську ситуацію. Адже Україна відчуває очевидний серйозний силовий вплив з боку Росії. Немає жодного сумніву у присутності російських військ в ОРДЛО та в окупованому Криму. Крім того, ведеться боротьба між угрупованнями всередині нашої країни, так званими «ДНР» та «ЛНР». Свідченням цього є численні повідомлення як українських, російських так і світових мас-медіа, а також численні заяви про так званий «український сценарій» з боку ватажків псевдо-республік.

При цьому слід зауважити, що сьогодні не всі країни вважають збройну війну вигідним способом вирішення конфліктів. Так, у передмові до українського перекладу знаменитого трактату Сунь-Дзи «Мистецтво війни» відомий український журналіст Павло Шеремет, вбивство якого і досі залишається нерозкритим, зазначив, що китайці вважають війну надзвичайно дорогим методом вирішення проблем, відтак, на їхню думку, її слід уникати [49, с.5].

Якщо війна – це відкрите збройне протистояння, то інформаційна війна в Україні з боку Росії – це латентне нанесення словесного удару, адже не кожен реципієнт може зрозуміти, що на нього намагаються вплинути за допомогою навіювання пропаганди. Явище інформаційної війни спрямоване на те, щоб систематично і повністю впливати, а, відповідно, і змінювати людську свідомість. Адже інформаційна війна – це війна слів, зображень, трактувань, контекстів, це – медійне протистояння, яке змінює думки, дезорієнтує людей, відтак, переформатовує їх світогляд з певною корисливою політичною метою.

Сам термін «інформаційна війна» з'явився наприкінці 80-х років ХХ століття. Цей термін швидко набув популярності, разом з ним з'явилась велика

кількість тлумачень поняття «інформаційна війна», що призвело до плутанини у його розумінні.

Від часу свого виникнення термін «інформаційна війна» пройшов відчутну еволюцію. Адже спочатку він був дуже популярним, але потім, із запровадженням сучасних комп'ютерних технологій, цивілізований світ намагався уникати вживання цього терміну, замінивши його на поняття «кібернетична війна» [75]. Найбільше підтримували ці зміни у США, найменше – в Росії. Російська Федерація винесла на розгляд Генеральної асамблеї ООН питання про заборону так званої інформаційної зброї, бо, на думку політичного керівництва цієї країни, ця зброя нібито є зброєю масового знищення. Росія стверджувала, що цією зброєю на належному рівні володіють лише США, а всі інші країни – ні. В Росії і досі на законодавчому рівні застосовують термін «інформаційна війна», а термін «кібернетична війна» використовують переважно спецслужби. Натомість, у США всіляко заперечували подібні твердження і поступово замість терміну «інформаційна війна» стали використовувати «інформаційна операція» [75].

Якщо проаналізувати світові здобутки у веденні та запобіганні інформаційним війнам, то реальним лідером у цьому питанні є Сполучені Штати Америки. Адже практично усі визначення терміну «інформаційна війна» належать саме американським науковцям. Так, у 1996 році у доповіді американської корпорації «RAND», підготованій з ініціативи Міністерства оборони США, «Стратегічно-інформаційна війна. Нове обличчя війни» було подано розгорнуте визначення терміну «інформаційна війна». Її характеризують як протистояння в інформаційному просторі, посиляючись на те, що, хоч він є абстрактним, але існує так само, як повітряний, водний, суходільний. Основним об'єктом захисту і – водночас – нападу у війні такого типу є інформаційна інфраструктура [99].

У 1997 році науковці США проаналізували власний досвід та суттєво конкретизували тлумачення терміну «інформаційна війна» із врахуванням реалій того часу. На переконання американських науковців, інформаційною війною

можна вважати намагання впливати на інформацію та інформаційні системи противника з метою досягнення інформаційної переваги в інтересах національної стратегії і одночасної відсічі діям цього ж противника для захисту власної інформації і власних інформаційних систем [75].

У 2011 році у США було створено так звані «кібернетичні війська» – спеціалізовані структури боротьби з інформаційними нападами з боку ворожих країн; ці структури також займаються формуванням позитивного іміджу США в очах світу. Очолив ці війська генерал Кід Александер, колишній очільник знаменитого агентства уряду США з досліджень у галузі аеронавтики й космічних польотів «NASA». Тепер кіберкомандування США здійснює Майкл Роджерс [75].

Китайський мислитель Сунь-Дзи у своєму трактаті «Мистецтво війни», датованому 513 роком до нашої ери, вперше заговорив про «словесну війну». За його переконанням, найбільшим успіхом будь-якої боротьби є підкорення супротивника без бою [49, с. 19]. У трактаті «Мистецтво війни» Сунь-Дзи називає інформаційну війну «хитромудрою» і зазначає, що це протистояння відбувається з мінімальними втратами і витратами. Він вважав, що найвище мистецтво перемогти ворога, не використовуючи зброю, полягає у застосуванні інших, не військових, а інформаційних методів ведення протистояння [49, с.14]. Війну з боку Росії щодо України теж можна назвати частково хитромудрою. Однак витрати і затрати, спрямовані на її ведення, – дуже високі, але засоби, зокрема, інформаційна агресія Росії проти України – дуже вмілий метод, який, на жаль, спрацьовує в антиукраїнському сценарії Російської Федерації.

Дещо перегукується з цим і тлумачення терміну «інформаційна війна» українським дослідником Мар'яном Житарюком. Він говорить про сучасну інформаційну війну як про таку, що ведеться іншими, не військовими засобами: «Правду кажучи, Путінська Росія веде проти України війну щонайменше 10 років, можливо, навіть більше. Тільки не військовими, а іншими методами:

економічними, торговельними, газовими, квотними, ідеологічними, релігійними, історичними тощо» [13, с.208].

Найбільш авторитетний український дослідник інформаційних війн Георгій Почепцов, праці якого носять науковий систематичний характер, вважає, що інформаційна війна – це комунікативна технологія впливу на масову свідомість, яка має або короткострокову або довгострокову мету [31, с.20]. Він зазначає, що головною метою інформаційних операцій є дестабілізація керівних ланок держави, перш за все військових, з метою впливу на суспільну свідомість [31, с. 169].

Професор Василь Лизанчук трактує інформаційну війну як трамплін для розгортання справжнього збройного протистояння [69, с.13].

Цікавим є дослідження в галузі інформаційних війн науковців з галузі безпеки інформаційних технологій, доктора технічних наук Володимира Хорошка та кандидата технічних наук Юлії Хохлачової. Вони виділяють два типи інформаційної війни – електронну та психологічну. Перша здійснюється шляхом впливу на засоби теле- та радіозв'язку, комп'ютерних мереж. А друга – за допомогою різних методів пропаганди, яка впливає на свідомість населення [51, с.284].

Американський дослідник інформаційних війн Уїн Швартоу трактує інформаційну війну як електронне протистояння, у якому головною ціллю є інформація, яку треба захопити та знищити [55, с. 17].

Найбільш ґрунтовне на сьогодні визначення інформаційної війни запропонував американський науковець Мартін Лібікі. Він виокремив типологію інформаційної війни і на основі цієї типології обґрунтував її визначення, завдання та мету. Згідно з його дослідженням, саме завдяки збору, передачі, захисту, маніпулюванню, спростуванню, запереченню, знищенню інформації можна встановити перевагу над противником. Це і буде

інформаційною війною. Мартін Лібікі окреслив завдання інформаційної війни – це не знищення фізичної сили, а знищення соціуму [70].

Досить детальним є визначення інформаційної війни, яке запропонував перший заступник директора «Федерального агентства урядового зв'язку та інформації Росії» Володимир Маркоменко. Він наголошує на тому, що інформаційна війна – це явище, яке завжди відбувається у період конфліктних ситуацій, в межах яких інформація постає водночас зброєю, ресурсом і метою [24, с.18–24].

Російський дослідник Сергій Расторгуєв мислить у схожому напрямі, однак його визначення є дещо ширшим. Він стверджує, що інформаційна війна – це відкриті і латентні протистояння між державами з використанням інформаційної зброї для того, аби отримати переваги над супротивником у матеріальній сфері [35, с. 123].

Деякі науковці вводять до обігу інші поняття, тотожні інформаційним війнам. Наприклад, англійський військовий експерт Джон Фуллер ввів у науковий обіг поняття «психологічна війна». На його думку, це технологія, що спрямована на зміну сприйняття реальності крізь трансформацію його поведінки [50, с.236].

Американський науковець Джордж Стейн у своїй праці «Інформаційна війна» дослідив багатогранність феномену «інформаційна війна» та визначив мету проведення інформаційної війни. На його думку, головною ціллю інформаційної війни є вплив на розум еліти. Тобто, йдеться про людей, які визначають доцільність війни та миру і окреслюють місце та час застосування потенціалу та можливостей, якими оперують їхні стратегічні структури [100].

Тобто, можна стверджувати, що тривалий час інформаційну війну вважали навіть більш складним феноменом, ніж зараз. При цьому, доволі чітко зрозуміло, що метою інформаційної війни є завоювання розуму супротивника. Інформаційна війна є не війною інформації, а війною знань.

Відомий журналіст, спеціаліст із функціонування сучасних мас-медіа Пітер Померанцев зазначає, що російська теорія інформаційної війни тяжіє до інформаційної та психологічної війни; вона полягає у тому, щоб підкорити іншу країну, навіть не вдаючись до інших дій. Ядром інформаційної війни є людська свідомість, психологічна сфера. В інформаційній війні йдеться не лише про пропаганду, медіадебати, переконання тощо. Інформаційна війна – це військова доктрина, яка включає кіберагресію, економічні, медійні та інші засоби агресивного впливу на супротивника [76].

2016 року Національний Інститут стратегічних досліджень випустив аналітичну доповідь «Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії» [4, 109 с.]. У шести статтях дуже детально та аргументовано розглядаються найбільш гострі проблеми інформаційної безпеки України – а надто (що особливо нас цікавило у контексті аналізованої проблеми) – питання, пов'язані із медійним супроводом анексії Криму та із російським іномовленням як інструментом тиску на зарубіжну аудиторію.

Центр досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського опублікував цікавий текст, який не містить ані назви, ані прізвища автора [95]. Нас він може зацікавити з огляду на те, що невідомий автор вважає інформаційну війну чинником системи суспільних суперечностей, оскільки ці суперечності охоплюють «проблеми суспільства індустріального, що поступово відходить у минуле, проблеми становлення суспільства нового і синтетичний прояв одних суперечностей в інших».

Петро Бураковський вважає, що «пропагандистські зусилля контрольованих російською владою ЗМІ (друкованих та електронних) щодо висвітлення подій в Україні впродовж 2014–2016 років були важливим інструментом легітимації та втілення російських планів із підриву єдності українського суспільства та знищення української держави» [60]. Автор здійснив дуже цікаву спробу хронології основних етапів в інформаційних атаках Кремля проти України.

Останнім часом для номінації подій в ОРДЛО використовують термін «гібридна війна», який можна ототожнити з поняттям інформаційної війни. Суть гібридної війни полягає в тому, що агресор застосовує проти України невійськові засоби боротьби; тобто, цей термін вказує на розмитість ознак військового конфлікту, на застосування засобів, які провокують збройне протистояння, але які не є традиційними. Відтак, головними у цій боротьбі виступають мас-медіа, які добре фінансуються і ведуть активну інформаційну війну проти нашої країни.

У цьому контексті принагідно можна згадати слова Папи Римського Франциска, про які ми згадували у статті «Вразливість України до інформаційної війни»: «Найбільші гріхи медіа – це ті, що йдуть дорогою брехні, і їх є три: дезінформація, очорнення та знеславлення. А найважчий із них – це дезінформація» [9, с.167].

Гібридна війна ведеться з метою маніпуляції громадською думкою. Вона вимальовує власну реальність, вигідну для країни-агресора, і загрозову для країни, що потерпає. Головна мета гібридної війни – це створити хаос у людській свідомості і шляхом генерування різних провокацій «перетягнути» на бік країни-агресора якомога більшу кількість прихильників. Саме тому, аналізуючи матеріали веб-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог», можна побачити, що читацькій аудиторії навішують так звані негативні міфологеми про Україну, у яких вона постає як країна непридатна для життя, її влада та військо – це бандити і фашисти, які вбивають мирне населення та руйнують економіку. Натомість для Росії, в цьому контексті, вимальовується інша реальність. Вона постає як могутня країна з авторитетним лідером, що здатна захистити своїх «братів та сестер» від українсько-фашистського свавілля.

Найстарішим та найвідомішим терміном не лише в Україні, а й у світі, який є тотожним інформаційній війні є «пропаганда». Особливо це явище асоціюється з Йозефом Геббельсом, який у часи Другої світової війни був обличчям

гітлерівської пропаганди. Утім, розглянувши визначення пропаганди, стає зрозумілим, що кожен науковець також трактує цей термін по-своєму.

Наприклад, дослідник із США Джеймс Браун називає пропаганду системою поглядів, які базуються на впливі на емоційний стан інших [54, с.82].

Американські науковці Гарт Джоветт і Вікторія О'Доннел називають пропаганду наперед прихованою спробою сформувати сприйняття, розум і поведінку суспільства для досягнення корисливих цілей [56, с.4].

У ході активного збройного протистояння між Україною та Росією виникає гостра потреба у точному номінуванні понять «інформаційна війна», «інформаційна агресія» та «пропаганда», які стали причиною розгортання бойових дій на території Східної України. Згідно з цим дослідженням, як іноземні, так і вітчизняні дослідники зводять ці поняття до одного розуміння: це технології, які мають обіг в інформаційній сфері, носять маніпулятивний характер і спрямовані на те, аби ввести в оману якомога ширше коло споживачів для виведення з ладу процесів управління суспільством і його чинники [31, с.168].

Початковим етапом інформаційної війни є активне розроблення комплексів та методів впливу на людську свідомість. Наступний етап – поширення стереотипів, тобто усталених думок та поглядів на певні події та конкретних людей. Стереотипи особливо ефективні, коли їх розповсюджують разом з порівнянням – тобто, йдеться про те, що порівнюють якісь факти у часовому вимірі: як щось було колись, і як це щось стало зараз.

За час розгортання інформаційної війни з боку Росії щодо України, інтернет-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог» поширили декілька пластів стереотипів про Україну. Детально ми розглянули їх у статті «Вразливість України до інформаційної війни»:

1. Україна – це частина Росії, і вона не може існувати без Росії. Відтак, українці є регіональною групою росіян, які мають свій говір та певні територіальні особливості.

2. Української мови не існує. Чимало росіян вважають, що українська мова – це діалект, який утворився з російської, а саме оформлення самостійної української мови нав'язане поляками або владою Австро-Угорщини.
3. Західна Україна – це осередок «бандерівців», «укрофашистів», а Львів – їх столиця.
4. Майдан – вияв агресії проти Росії. Інтернет-ресурси повідомляли, що у Києві, на Майдані, за гроші стоять «бандерівці» та представники «Правого сектору». Їхня мета – вбити якомога більше росіян, а також організувати повстання проти російського народу.
5. Української культури не існує. Чимало росіян вважають, що, окрім вишиванок, народних пісень та кількох письменників, в українському культурному обшарі більше нічого немає. Усіма іншими культурними надбаннями Україна має завдячувати Радянському Союзу.
6. Крим – це Росія. Але ж Крим став частиною Росії лише у XVIII столітті. У XIX столітті за цю територію з Росією боролись війська Османської імперії, Британії, Франції і Сардинського королівства. Попри те, що Росія програла, Крим залишився у її складі. У 1954 році Крим увійшов до складу України.
7. Українська армія вбиває мирне населення на сході України. Російські ЗМІ фальсифікують інформацію про Україну, аби постати перед аудиторією у вигідному для себе образі. Саме тому цей факт є однією з причин загострення конфлікту та його активної фази. Адже мешканці окупованих територій дезорієнтовані, вони не можуть розібратись, хто друг, а хто ворог. Відтак, сьогодні спостерігаємо численну підтримку російської армії жителями сходу України. А у багатьох росіян, навіть тих, хто ніколи не був в Україні, сформувалось вороже ставлення до українців.
8. Етнічні росіяни знаходяться під загрозою в Україні. Саме тому вони просять, щоб Росія заступилась за них і втрутилась у суверенні справи України. Адже Росія «своїх» у біді не кидає.

9. Україна потерпає від кризи, тому сотні тисяч українців просять притулку в Росії. Пропагандисти активно поширюють інформацію про високу якість життя в Росії. Прикладом цього є численні публікації про святкування різноманітних подій в Росії, наприклад, щорічний парад в анексованому Криму. ЗМІ подавали інформацію про те, що, мовляв, Крим потрапив у надійні руки, а до того – був покинутий напризволяще.

10. На півдні та сході України відбуваються масові напади української армії на церкви та синагоги. Цій пропаганді сприяють виступи у мас-медіа тих, хто творить і впливає на громадську думку: зірки естради та кінематографу, бізнесмени, чиновники та інші [9, с.165–166].

Російська пропаганда має на меті посилити свої моральні та матеріальні позиції, принижуючи українців. Відтак, як ми з'ясували у статті «Вразливість України до інформаційної війни», ситуація складається не на користь для України. Адже росіяни висвітлюють події в Україні для того, аби завоювати якомога більшу частину прихильників окупованих територій Донецької та Луганської областей. А це – прямий шлях до розколу країни та пряма загроза іміджу України в очах демократичного світу [9, с.167], чого і домагається Російська Федерація.

Росіяни вміло маніпулюють українською аудиторією мас-медіа і дезорієнтують суспільство. Російські журналісти, висвітлюючи події в Україні і про Україну так, як це вигідно Кремлю, чи не абсолютно ігнорують принципи та етичні засади журналістики, оскільки застосовують прийоми дезінформації. Відтак, жителі сходу України піддаються цій пропаганді, оскільки не можуть критично і далекоглядно аналізувати ситуацію. Їм простіше змиритись з думкою, яку нав'язують їм «пропутінські» мас-медіа та журналісти. Вони залякані, а страх, за словами доктора філософії університету Північної Кароліни Говарда Левенталю, є найбільш дієвим засобом переконання [9, с.167]. Цю думку підтримують відомі дослідники Еліотт Аронсон та Ентоні Пратканіс, які в своїй

книзі «Ера пропаганди» стверджують, що коли людину охоплює страх, то вона не може тверезо оцінити реальність, а лише думає як позбавитись страху [3, с.219].

Окрім страху, таку недалекоглядність у жителів сходу породило небажання самостійно та серйозно аналізувати і обдумувати події, що трапляються навколо. Саме так, адже більшість цих людей живе сьогоднішнім днем і зовсім не думає про те, що на них чекає завтра. Причина цього – тривала дезінформація населення сходу України російськими ЗМІ.

Проаналізувавши визначення терміну «інформаційна війна», можна виокремити такі її методи:

- 1) дезінформування та маніпулювання – метод, який передбачає заздалегідь спланований та продуманий обман чи введення об'єкта, на якого спрямована інформаційна агресія, в оману з метою подальшого впливу на його свідомість;
- 2) пропаганда – дії, спрямовані на зміну світогляду аудиторії на користь Російської Федерації;
- 3) намагання змінити громадську думку – спроби вплинути на настрої суспільства і викорінити усталені уявлення про державність та патріотизм. Відтак, зобразити Росію як країну, що подарує процвітання та мир;
- 4) психологічний та психотропний тиск – спонукання до дій, вигідних Російській Федерації, шляхом шантажу та залякувань;
- 5) поширення чуток – розповсюдження повідомлень, правдивість яких неможливо підтвердити;
- 6) навіювання любові та поваги до так званих «нових героїв» Росії, а також до «нових героїв» «нових територій» (а насправді окупованих територій) так званих «ДНР» та «ЛНР», які полягли за «батьківщину».

У статті «Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій» ми з'ясували, що ці методи мають колосальний вплив вже не на інформаційне, а на збройне протистояння на сході України, вони провокують загострення, порушення тиші, руйнацію української державності. Саме тому

поняття «інформаційної війни» у контексті соціальних комунікацій потребує пильної уваги з боку науковців. Адже в епоху інформаційного суспільства кожна людина має надлегкий доступ до будь-якої інформації. Це, з одного боку, позитивне явище, оскільки провокує подальший суспільний розвиток людства, з іншого боку, несе в собі небезпеку, адже, якщо подача інформації має пропагандистську мету, то це завжди призводить до конфлікту із застосуванням зброї – саме так, як це відбувається в зоні проведення АТО [40, с.24].

Крім цього, у статті «Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій», ми дослідили, що поняття «інформаційної війни» сьогодні обростає й іншою номінацією – «інформаційна агресія». Відтак, сучасні науковці під цим поняттям розуміють чимало різних значень. Саме тому як в науковій, так і в медійній сфері постає питання тотожності понять «інформаційна війна» та «інформаційна агресія» [40, с. 22].

Український науковець Володимир Ліпкан зазначає, що інформаційна агресія – це зlodіяння в інформаційній сфері, здійснені для вчинення шкоди супротивнику у певних сферах його діяльності шляхом застосування сили, спрямованої тільки на нього. Дослідник називає сучасні медійні війни «інформаційною агресією», під якою розуміє вчинення неправомірних дій щодо однієї зі сторін комунікаційних процесів за допомогою застосування сили у різних масштабах [71].

Проаналізувавши термін «інформаційна війна» та «інформаційна агресія» можна дійти висновку, що перший з них є дещо ширшим. За «Великим тлумачним словником української мови»: «Війна – це стан ворожнечі між ким-небудь, суперечка, сварка з кимось, боротьба» [6, с.186]. «Агресія – це неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації чи обмеження її незалежності» [6, с.10].

Отже, як ми з'ясували у статті «Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій», агресія є частиною війни, одним з її етапів, адже саме

напади військової агресії розгортають воєнні конфлікти. А війна – це тривале явище, що має свої етапи. Відмінності між війною та агресією у медійній сфері можуть носити аналогічний характер. Наприклад, російська сторона створює черговий неправдивий інформаційний привід про Україну – це вияв агресії, який є елементом інформаційної війни, яка триває вже не один рік [40, с.23].

При цьому слід зазначити, що мета у інформаційної війни та інформаційної агресії однакова. Це:

- 1) послаблення моральних, інтелектуальних, державних, військових потенцій супротивника;
- 2) створення іншої інформаційної реальності, примус суспільства повірити в цю реальність;
- 3) тотожність фаз проведення: кожна інформаційна агресія є латентною фазою активної війни – у нашому випадку збройного протистояння між державами [40, с.23].

Військові часто використовують термін «інформаційна операція». Суть цього терміну полягає у тому, що вчиняються певні дії без жодного натяку на збройне протистояння [70].

У США у 1957 р. в офіційні документи було введено поняття «психологічна операція». Уперше термін застосував капітан Е. Захаріяс, розуміючи під ним використання відповідного інструментарію за відсутності широкомасштабних військових операцій [31, с. 166].

Проаналізувавши термін «інформаційна війна» та методи, за допомогою яких це явище впроваджується у практику функціонування мас-медіа, а також ознайомившись з інформаційними провокаціями, які веде Російська Федерація проти України, можна стверджувати, що вона ставить перед собою такі завдання:

- 1) створення атмосфери зневаги до українського слова, культури, історії та державності, нав'язування ідеї про всемогутність та прогресивність Росії;

- 2) зростання політичної напруги, домагання недовіри та зневаги до української влади з боку населення;
- 3) стимулювання розбрату між політичними партіями в Україні;
- 4) провокація соціальних, національно-етнічних сутичок;
- 5) ініціація акцій непокори та масових заворушень;
- 6) нівеляція іміджу та авторитету України в очах інших країн;
- 7) створення опозиційних до конституційної української влади груп;
- 8) фальсифікація фактів історичної спадщини, висміювання здобутків українського народу;
- 9) намагання змінити систему людських цінностей;
- 10) применшення та замовчування світових досягнень України в науці, техніці та інших значущих галузях;
- 11) особлива акцентуація на поразках України, замовчування її досягнень;
- 12) формування серед військових зневіри до перемоги України над Росією;
- 13) нав'язування свого способу життя, поведінки, світогляду як апріорі істинних речей;
- 14) навіювання паніки та підлив морального духу і віри українців у перемогу;
- 15) нанесення шкоди інформаційній безпеці України.

Відтак, виокремивши завдання інформаційної війни, а також узагальнивши усі трактування цього поняття як вітчизняними, так і закордонними науковцями, можна дати власне тлумачення цього складного комунікативного феномену: інформаційними війнами можна називати такі комунікативні операції, які застосовуються у часто латентному для реципієнта вигляді, з метою дестабілізації усіх найважливіших державних та суспільних процесів, для завоювання суверенітету країни і знищення усіх ознак її державності та самостійності.

Українська наука про соціальні комунікації та сфера інформаційної безпеки потребують нових наукових надбань, які допомагатимуть боротись з інформаційними нападами агресора. Вичерпне розуміння поняття «інформаційної

війни» у вітчизняній науковій думці є, однак, відсутніми є чіткі стандарти й вимоги до боротьби із цим явищем.

Повернемося до думки провідного дослідника інформаційних війн у США Мартіна Лібікі. Він вважає, що для того, аби захистити себе від інформаційної війни, треба використовувати тактику противника, але зацентрувати увагу на власному захисті і протидіяти усім найменшим проявам війни. За словами Мартіна Лібікі, такі процеси мають відбуватись на загальнонаціональному рівні [70].

1.2. Вплив особливостей російської політичної журналістики на розгортання інформаційної війни в Україні

Російська дослідниця Людмила Реснянська виділяє такі функції політичної журналістики:

1. Вплив на аудиторію. Журналістика повинна взаємодіяти зі своєю аудиторією, адже вона працює виключно в її інтересах.
2. Інформаційна функція – вона є основою для засобів масової інформації, адже визначає і впливає на їх діяльність, створює картину політичного життя країни.
3. Аналітична функція. Мас-медіа повинні не просто інформувати про політичні події, що відбулись, а й встановлювати причинно-наслідкові зв'язки політичних процесів і явищ. Відтак, лише тоді вони можуть спрогнозувати певні політичні ситуації та говорити про альтернативу.
4. Функція інновації. Журналісти повинні співпрацювати з компетентними фахівцями в галузі соціально-політичних процесів, які мають навички прогнозування. Це сприятиме свободі вираження думки аудиторії і спричинить дискусію, що теж є важливим фактором у процесі вирішення політичних проблем чи їх аналізі.

5. Функція критики та контролю. Оскільки в демократичному суспільстві журналістику позиціонують як «четверту владу», то медіа мають право контролювати і фахово критикувати дії усіх гілок влади. Ця функція має пріоритетне значення, якщо розглядати мас-медіа як «четверту владу».

У всіх цих функцій спільна мета – зміцнення взаємодії політичної та соціальної систем, відкритість політичного процесу пересічним громадянам, представлена у формі об'єктивних репортажів політичних оглядачів [36, с.102].

Політична журналістика Російської Федерації сьогодні викликає неабиякий науковий інтерес. Адже, в контексті російсько-українських подій її безпосередньо пов'язують з особистими інтересами російської влади і впливом на свідомість громадян – тобто, пропагандою.

Крім цього, в сучасній Росії нівелюється саме значення та впливовість журналістики, оскільки вона повинна всебічно віддзеркалювати усі сфери життя суспільства, а особливо – політику. Проте зараз мас-медіа відійшли від цих завдань. На думку Олександра Соловйова, політика – це такі комунікаційні процеси, які формуються під час розподілу суспільних ресурсів і статусів за допомогою державної влади. Без цього не може існувати демократичне суспільство, адже воно завжди потребує діалогу [47, с.125].

На думку Віталія Сидорова, сьогодні роль журналістики у політиці зростає, адже суспільство потребує діалогу між цими двома системами, який може бути здійснений лише за допомогою журналістів [48 с.169].

Як ми дослідли у статті «Політична специфіка російської журналістики», через порушення вищезгаданих чинників журналістської практики, сприйняття росіянами самих журналістів та їх професії сьогодні дещо викривлене. Російська журналістка Наталія Авдоніна зазначає, що сьогодні росіяни перестали довіряти конкретним ЗМІ. Для них авторитетними є окремі журналісти і їх матеріали [42, с. 89]. Сьогодні люди довіряють медійникам, імена яких стали брендом. Проте, як сказав доктор філософських наук, професор МДУ Валерій Расторгуєв, треба

розмежовувати журналістів і журналістику. Адже журналістика – це така сфера, яка має свій усталений лад і способи існування та виживання у складні періоди [80].

Сучасну російську політичну журналістику можна охарактеризувати як типову пропаганду. На думку Матвія Черпахова, пропаганда – це одна з форм існування політики та її зв'язку з суспільством [52, с.153]. Саме так, адже сьогодні російське суспільство є надміру заполітизоване, і це відбувається завдяки мас-медіа. Тривала пропаганда призвела до викривленого розуміння ролі політики в державі. Однак і сама російська влада, і звісно ж, журналісти всіляко заперечують цей постулат.

Сучасна журналістика Росії переживає глибоку кризу. Сьогодні вона потерпає від тотального контролю влади, впливаючи на суспільство двобою. З одного боку, вона зомбує його, змінює свідомість так, як це вигідно владі, а з іншого – не визнає і критикує, навіть репресує, тих, хто мислить по-іншому, всупереч Кремлю. Отже, з одного боку, відбувається породження скаліченої пропагандою масової свідомості, яка сприймає тільки те, що повідомляють засоби масової інформації і не хоче знаватись істину, а з іншого боку, серед тих, хто розуміє і бачить цю пропаганду, відбувається агресивне і зростаюче неприйняття того, що подають медіа, а це призводить до масового конфлікту, бо у демократичній державі суспільство і журналістика повинні взаємодіяти, а не ворогувати. У Росії пропаганда активно витіснила усі найважливіші гуманістичні функції журналістики.

На думку українського дослідника Мар'яна Житарюка, сучасна російська журналістика відійшла від своїх основних завдань і перетворилась на виробництво інформаційних провокацій, потрібних сучасній кремлівській владі. Мас-медіа Росії сьогодні займаються медійним тероризмом, нехтуючи усталеними етичними нормами та засадами розбудови демократичного суспільства [13, с.209].

Сьогодні у мас-медійному просторі Російської Федерації дедалі частіше проявляються такі явища та процеси:

1. Нехтування гуманізмом. Російські засоби масової інформації мали б пропагувати людину як найвищу цінність. Однак сьогодні у їх матеріалах бачимо демонізацію тих країн, які Росія хоче підкорити собі з метою корисливих владних інтересів; йдеться передусім про Україну. У негативному світлі подаються новини про США, їх звинувачують у фінансуванні Євромайдану, Збройних Сил України, які буцімто вбивають мирне населення на сході держави.
2. Відсутність демократизму. Журналістика не має бути голосом влади, в Росії насправді вона є голосом Кремля.
3. Не віддзеркалює ті проблеми, які насправді накопичились у державі, не відтворює реальні проблем росіян. Сьогодні російські засоби масової інформації працюють лише на створення ідеальної картинки чудового російського життя. Однак, безумовно, не все так безхмарно, якщо поглянути на стан життя середньостатистичного росіянина: село занепадає, процвітає безгрошів'я, безробіття, бандитизм та алкоголізм, проте російські медіа або ж заперечують це, або просто замовчують.
4. Нехтування загальнолюдськими цінностями. Російські журналісти зневажливо ставляться до світової спільноти внаслідок чого трансформується світогляд пересічного росіянина. Аудиторії нав'язують інші цінності, далекі від загальнолюдських. Мас-медіа Росії представляють людину як засіб для побудови «русского мира», возвеличують лише свою націю, натомість до інших демонструють відверту зневагу, особливо до тих, які не хочуть терпіти російське свавілля. Крім цього, за будь-яке інакомислення у Росії існує суворе і несправедливе покарання.

У статті «Політична специфіка російської журналістики» ми з'ясували, що у 1994 році в Москві на Конгресі журналістів Росії було ухвалено Кодекс професійної етики журналістів Росії. Цей Кодекс встановлює норми професійної

поведінки журналістів. Відтак, аби діяти в інтересах суспільства і не порушувати норми журналістської етики, журналісти зобов'язані дотримуватись правил цього Кодексу. Його пункти практично не відрізняються від журналістських Кодексів інших країн. Цей документ регламентує забезпечення демократичного розвитку суспільства через застосування інструментів ЗМІ, а також чітко окреслює головні обов'язки сучасних медіа. Якщо журналіст не дотримуватиметься цих правил, то його позбавлять членства у Спілці журналістів Росії [42, с.87].

Ключовими у цьому Кодексі є пункти, що регламентують відносини журналістів з владою, а також встановлюють етичні норми поведінки під час збору, обробки та поширення інформації для аудиторії. Відтак, ознайомившись з Кодексом, стає зрозумілим те, що російські журналісти повинні дотримуватись чинного законодавства Російської Федерації, при цьому влада не має права диктувати їм свої умови для роботи. Російські журналісти визнають юрисдикцію лише своїх колег. Також Кодекс забороняє журналістам замовчувати важливу інформацію, поширювати вигадані, неправдиві чи непідтверджені фаховими джерелами повідомлення. Адже замовчування, неповнота чи неточність інформації може нанести непоправної шкоди суспільству. Журналісти повинні розрізняти у своїх матеріалах факти, про які вони повідомляють, і версії чи припущення. Для цього їм треба добре орієнтуватись у джерелах отримання такої інформації, ці джерела мають бути достовірними і авторитетними. Однак, якщо особа відмовляється надавати інформацію, крім випадків, встановлених законодавством, то журналіст повинен поважати право цієї особи. Якщо ж журналіст оприлюднив помилковий чи неправдивий матеріал, то він зобов'язаний спростувати його, використовуючи ті ж самі поліграфічні та (або) аудіовізуальні засоби, які були застосовані при публікації матеріалу. При необхідності журналіст повинен принести вибачення через ЗМІ, у якому був опублікований такий матеріал [85].

Загалом, на аналізованих у цьому дослідженні веб-медіа, можна виокремити такі порушення принципів професійної етики, зафіксованих у Кодексі професійної етики журналістів Росії:

1. Журналісти перебувають під тотальним контролем російського уряду. Влада втручається у роботу журналістів; як наслідок – контент перетворюється на суцільну прокремлівську пропаганду. Наприклад, матеріал ресурсу «Российский диалог» за 30 листопада 2016 року про те, що російський актор Іван Охлобистін отримав громадянство «ДНР», про яке він так давно мріяв. Відтак, бачимо навіювання читачам ідеалів «великого русского мира», у якому хоче жити кожен, і зірка кіно І. Охлобистін також. Вміла маніпуляція підкріплюється майстерно дібраним заголовком: «Мечта Охлобыстина сбылась: Захарченко ответил на требование актера и вручил ему паспорт ДНР». Далі у тексті відображена відданість Охлобистіна «ДНР» і бажання творити разом краще життя під егідою Росії: «глава ДНР Александр Захарченко отреагировал на обращение российского актера Ивана Охлобыстина с просьбой предоставит ему гражданство и паспорт Донецкой народной республики. В пресс-службе руководителя самопровозглашенной республики подчеркнули: «Иван у нас в Донецке, и глава ДНР уже сегодня вручит ему паспорт». В ходе официальный церемонии Охлобыстин подчеркнул: «Служу Донецкой народной республике, слава России!» [224].

21 грудня 2016 року інтернет-ресурс «Российский диалог» подав матеріал під назвою «Путин заявил о возможности выдачи российских паспортов иностранцам по упрощенной процедуре», у якому мова йде про те, що Володимир Путін підтримав ініціативу російського політика Володимира Жириновського, згідно з якою іноземці зможуть отримати паспорт громадянина Росії за спрощеною процедурою. Далі в матеріалі вказано, що американська актриса Памела Андерсон зацікавилась процедурою отримання російського громадянства, а актор Стівен Сігал вже став громадянином великої і могутньої Росії. Відтак,

бачимо, що журналісти показують таким чином могутність Російської Федерації і бажання впливових осіб стати частиною великої держави. Автор матеріалу застосовує прийом маніпулювання через звернення до авторитету декількох відомих особистостей, демонструючи таким чином могутність Росії, і, водночас, її доступність кожному [269].

23 грудня 2016 року «Российский диалог» поширив повідомлення під назвою «Президентский подарок: Путин согласился подписать плакат для мальчика, уже ранее получившего от него собаку», у якому розповідалось про те, що Володимир Путін після закінчення річної підсумкової прес-конференції на прохання співробітниці одного з російських ЗМІ підписав плакат для школяра, якому раніше посприяв отримати собаку. Плакат з підписом глави Російської Федерації невдовзі мають передати хлопчикові [267]. Таким чином, російські журналісти зображають В. Путіна у вигідному для нього світлі, тобто демонструють його дружбу і відданість своєму народові, а особливо його ставлення до дітей. Маємо такого собі доброго батька молодих росіян.

2. Журналісти поширюють і коментують ту інформацію, яка є вигідною російській владі, при цьому ця інформація є або неправдивою, або викривленою.

Сайт «Правда.Ру» у 2014 році фігурував у скандалі, пов'язаному з дезінформацією та свідомому поширенні пропагандистської інформації, яка загрожує інформаційній безпеці України. Такі порушення етичних та демократичних засад журналістики були виявлені координаторами проекту «Дошка ганьби брехливих журналістів», проведеного українським виданням «Телекритика», і опубліковані на сайті «Media Sapiens».

У матеріалі за 11 липня 2014 року під заголовком «Pravda.Ru» видає фото евакуйованої українською владою дівчинки за біженку в Росію» координаторам проекту «Дошка ганьби брехливих журналістів» вдалось з'ясувати, що 13 червня 2014 року, портал «Правда.Ру» використав світлину дівчинки, яку українська влада за розпорядженням Петра Порошенка разом з іншими дітьми 6 червня 2014

евакуювала зі Слов'янська, у повідомленні під заголовком «Дешица потребовал у Сергея Лаврова, чтобы Россия вернула детей-сирот, вывезенных из-под бомбежек». Фото, використане авторами «Правда.Ру», взагалі не стосується змісту повідомлення. Крім того, було з'ясовано, що цю світлинку автори російського порталу використовували в подальшому неодноразово, висвітлюючи інші, далекі від суті фотографії повідомлення [340].

Іншим прикладом розвінчання пропаганди «Правда.Ру» на сайті «Media Sapiens» є матеріал, опублікований 18 вересня 2014 року, під заголовком «Фейк: Мати зреклася сина-бійця «Айдару», який загинув в АТО». Тут координатори протесту «Дошка ганьби брехливих журналістів» вказують на метод викривлення інформації російськими журналістами, які повідомили, що бійця батальйону «Айдар», який народився у Алчевську, поховали на Тернопільщині, бо мати відреклась від нього, сказавши, що «син «Бандера» їй не потрібен». Цю новину опублікували чимало російських видань, не лише «Правда.Ру». Як повідомляє «Media Sapiens», розслідуванням цієї пропаганди займалося «Радіо Свобода». Журналісти з'ясували, що насправді мати цього бійця попросила поховати його на Тернопільщині, адже на території Алчевська могилу можуть осквернити бойовики: «Батьки в жодному разі від нього не відмовились. На жаль, вони не мали можливості поховати його саме в Алчевську, і мати дуже хвилювалась і дуже боялася, що просто могилу героя України осквернять. Тому з таким проханням звернулася вона до нас», – розповіла «Радіо Свобода» речниця Тернопільської ОДА [329].

Детальний аналіз контенту порталу «Правда.Ру», засвідчує те, що він щодня активно поширює таку дезінформацію, зрештою, у світлі українсько-російського інформаційного та збройного протистояння цей ресурс проявив себе як пропагандистський, що пропагує лише вигідну для російської влади інформацію і цим створює їй позитивний імідж.

Матеріал за 20 грудня 2016 року, на сайті «Правда.Ру», під назвою «Поссорить Москву с Анкарой – мечта Вашингтона и Лондона», у якому за основу взятий коментар російського науковця, доцента факультету світової політики МДУ Олексія Фененка, який стверджує, що за останні два рока США вчетверте намагається посварити Росію і Туреччину: «Я напомним кратко, первая попытка — это визит президента Кипра в феврале 2015 года и переговоры с Кипром по вопросу о возможности российской базы на Кипре. Ждали тогда конфликта между Россией и Турцией, если бы Россия согласилась. Затем в апреле 2015-го была истерика вокруг визита Путина в Ереван и его заявления по поводу геноцида армян. Нашего президента упрекали в том, что его заявления противоречат духу российско-турецких отношений. Затем был кризис вокруг сбитого российского самолета с заморозкой контактов. А теперь убийство посла» [йдеться про вбивство посла Росії в Туреччині Андрія Карлова – *Н.С.*]. Ставлення Росії до США, на тлі розгортання інформаційної війни, добре відоме. Росія звинувачує США, зокрема, у підтримці братовбивчої війни на сході України, у поширенні непокірних настроїв серед українців тощо. Відтак, російські засоби масової інформації не втрачають можливості зайвий раз продемонструвати свою позицію щодо США [262].

Матеріал «Конгресс США попытался отнять у России Крым» від 21 грудня 2016 року, розміщений на сайті «Правда.Ру», також демонструє ставлення Росії до США. У ньому мова йде про те, що з IP-адреси конгресу США були змінені декілька статей Вікіпедії, присвячені Росії. Анонімний представник держоргану вніс зміни у текст про Крим, уточнивши, що півострів належить Україні: «Изначально в статье говорилось, что «суверенность полуострова и контроль над ним стали причиной текущего Крымского кризиса 2014 года, территориального спора между Россией и Украиной». Однако представитель законодательного органа Штатов счел информацию недостоверной, написав, что «хотя регион де-юре является частью Украины, суверенность полуострова и контроль над ним

стали причиной текущего Крымского кризиса 2014 года, когда Россия незаконно аннексировала полуостров». Потім цю версію статті змінили на попередню. Автор матеріалу подає коментар про специфіку історії США, наданий російським науковцем, публіцистом Андрієм Фурсовим. Тобто, на думку журналіста, російський історик краще може пояснити історію США, ніж американський. Ось, як А. Фурсов коментує цю ситуацію: «В самих же Штатах и в Западной Европе нет как таковой защиты истории. «Там очень жесткий идеологический цензурный контроль, и целый ряд неприятных для господствующих групп, для истеблишмента тем. Он вообще табуирован. Эти темы не попадают в исследования. На них не дают гранты, по ним не печатаются статьи, исследователи, которые ими занимаются, маргинализируются. Там история написана так, как это соответствует интересам правящей власти. Там по-другому ничего не работает. Степень цензуры, степень контроля научных исследований на Западе просто фантастична. Это не значит, что вам не дадут напечататься — дадут, в маргинальной прессе. А если это еще будет связано с каким-нибудь анализом реального механизма власти, то на человека поставят клеймо конспиролога и всерьез его никто не будет никогда осуждать. Я столкнулся с этим, когда преподавал и в Америке, и когда в Англии читал лекции. Там эта система работает очень жестко» [196].

Російські журналісти часто у своїх матеріалах подають цитати Володимира Путіна щодо України, які є не зовсім вдалимими і дипломатичними. Наприклад, фраза у матеріалі під заголовком «Украинский суд постановил провести обыск у российского президента», опублікованому на сайті «Правда.Ру» 23 грудня 2016 року: «Дай Бог вашему теляти нашего волка съест». Так висловився російський президент стосовно промови Президента України Петра Порошенка щодо того, що Україні вдасться повернути Донбас та Крим. Відтак, в очах росіян Путін постає як всемогучий господар свого краю, Україну змальовують немічною та слабкою, а Порошенка – як людину, яка лише обіцяє і нічого не виконує [326].

30 грудня 2016 року на сайті «Правда.Ру» було опубліковано новину під назвою «Украина пообещала сбивать российские самолеты», в якій мова йде про те, що українська влада дозволила ЗСУ збивати літаки, якщо вони увірвались в повітряний простір України і використовуються з терористичною метою. Автори матеріалу вважають, що немає сумніву, що дана постанова безпосередньо стосується Росії. Однак у постанові Кабміну наголошується на тому, що відкривати вогонь на ураження можна тільки після попереджувального вогню. Дозвіл стріляти має право надавати міністр оборони, начальник Генштабу або командувач Повітряними силами. У то й же час командири екіпажів винищувачів, кораблів і розрахунків ППО можуть самостійно віддати наказ на знищення ворожого літака. Назва матеріалу не відповідає його змісту, у читача складається викривлене враження, адже далеко не кожен читатиме текст, у якому далі все пояснюється, а ось заголовки бачать усі відвідувачі сайту. Журналісти подають цей матеріал у світлі, вигідному для російської влади, намагаючись в чергове показати, що саме Україна вбиває мирне населення на сході і руйнує всю інфраструктуру. Натомість, Росія намагається допомогти, і є невинною, проте українська сторона сприймає її як ворога [320].

13 грудня 2016 року «Российский диалог» подав новину під заголовком «Путин: мы еще должны понять, как Трамп собирается «делать Америку снова великой»; президент Росії Володимир Путін прокоментував передвиборчий девіз президента США Дональда Трампа: «Зробити Америку знову великою». Російський президент заявив, що треба ще зрозуміти цей вислів Трампа і що він готовий з ним зустрітись, але спочатку хай очільник США офіційно вступить на посаду і сформує свою команду. Журналісти показали у матеріалі зверхнє ставлення президента Росії до Дональда Трампа – це видно з коментарів Путіна [270]. Відтак, російські журналісти не відступають від заданої російською владою ідеології зображення США як країни, що провокує світову непокору але при цьому санкційно бореться з російською агресією.

3. *Журналісти не розрізняють факти і версії чи припущення. Вони видають все за дійсну ситуацію.* 11 серпня 2016 року на сайті «Правда.Ру» опубліковано матеріал під назвою «Лев Вершинин: В августе Киев начнет наступление на ДНР», у якому подається бесіда головного редактора Інни Новікової з російським блогером та політичним консультантом Левом Вершиніним. У матеріалі мова йде про те, що ЗСУ стягують до кордону з окупованими районами Донецької області важку техніку – отже, незабаром знову буде загострення конфлікту. Лев Вершинін роздумує над ситуацією, висловлює свої припущення, однак журналісти подають їх як реальну, дійсну ситуацію [218]. Такі повідомлення сіють паніку у читачів та виховують почуття ворожості до України.

4. *Журналісти не поважають честі і гідності людей, які є об'єктами їх професійної уваги. Часто вони вдаються до зневажливих натяків або коментарів щодо національності, статі, соціального походження. Журналісти використовують образливі вислови, які завдають шкоди моральному і фізичному здоров'ю людей.* Матеріал на сайті «Правда.Ру» під назвою «Украина заразила Польшу шизофренией» за 13 вересня 2016 року, розповідає про те, що Польща прийняла рішення про ексгумацію жертв смоленської трагедії, яка трапилась 2010 рік і в якій загинула вся тогочасна польська владна еліта. У тексті статті йдеться про те, що Польща постійно намагається зганьбити Росію. Таких спроб було безліч, і ця, як і всі попередні, закінчиться загальнопольською ганьбою, йдеться у матеріалі. Автори стверджують, що Польща постійно підтримує Україну, прикладом цього є допомога з боку польської сторони під час революцій. Тому Польща «заразилась шизофренією» від України і намагається помститись «невинній» Росії. Такі заголовки принижують честь і гідність нашої країни, адже шизофренія – це важке психічне захворювання, відтак, Україну порівнюють з психічно хворою людиною. У статті йдеться: «боевики-убийцы», «украинские националисты — это герои только в воображении русофобов. На самом деле

украинские националисты — это в большинстве своем хамы, злобные и жестокие, глубоко провинциальные вороватые субъекты, строящие свою пропаганду в худшем случае на этнической исключительности, а в лучшем — на зависти и шариковском желании отнять чужое». У цьому матеріалі ображають сина Романа Шухевича, а нині депутата Верховної Ради Юрія Шухевича, його називають «престарілим», а такі епітети в журналістських матеріалах вживати некоректно, крім того, таке слово не має жодного стосунку до змісту статті [321].

14 вересня 2016 року на порталі «Правда.Ру» опубліковано матеріал «Историк: «Украина – неудавшееся государство», у якому головний редактор сайту Інна Новікова веде бесіду з російським науковцем, істориком, політологом, програмним директором Валдайського клубу, професором МДІМВ Олегом Барабановим. У матеріалі мова йде про те, що українці, вони ж «великие укры», розікрали свою країну, а тепер з образою ставляться до всього, що відбувається в Росії, і вимагають до себе особливого ставлення з боку світової спільноти. Також російський історик дає українцям ще іншу назву – «древние укры» і стверджує, що Київської Русі і самих українців не існувало, це була просто частина поляків, які переїхали на Дніпро, відтак, все, що подається в підручниках історії – абсурд: «Следом в украинских учебниках возникает тема Киевской Руси как предтечи современной украинской государственности. Хотя если мы возьмем сравнительную этнологию, то увидим, что в Польше в это же время, где-то в VIII–IX веках, происходит консолидация древнепольской этничности, идет формирование древнепольского государства. Один из его центров называется Куява, а одно из племен, которое формируют древнепольскую государственность, — поляне. Неожиданно те же поляне и тот же Киев (Куев, Куява) появляются на Днепре. Таким образом, нельзя говорить о том, что «киевские поляне» (автохтонное племя, предтеча украинцев) «выросли» из трипольской культуры. Если говорить по существу, это была просто часть поляков, пришедших на Днепр». Також історик негативно висловився і про Незалежність України: «Если

оперировать цифрами, то Украина — яркий пример неудавшегося государства, failed state. Экономическая статистика позднего Советского Союза демонстрирует огромный промышленный потенциал Украинской ССР. Но к сегодняшнему дню он практически весь или изничтожен, или разворован. И в том, что нынешняя Украина — несостоявшееся государство, вина не только «майданутых», не только нынешней власти». Бачимо також, що історик вживає негативне висловлювання, щодо учасників Майдану, називає їх «майданутими» [190].

У ліді до матеріалу «Украинский суд постановил провести обыск у российского президента», опублікованого на сайті «Правда.Ру» за 23 грудня 2016 року демонструється відкрита неповага до української влади. Журналісти використовують неетичні ярлики, які ображають честь та гідність нашої країни та її правлячої верхівки: «Новости из Украины порой сигнализируют о том, что кое-кому там требуется медицинская помощь. Которая, увы, не оказывается, то ли потому что все деньги ушли на ассоциацию с ЕС, то ли в карманы превратившихся в политиков местных олигархов, по «странному» стечению обстоятельств богатейших на глазах» [326]. Тобто ображається честь та гідність, а також ділова репутація українських суддів та правоохоронців, які хочуть знайти докази того, що Янукович просив Путіна ввести російські війська на Україну у 2014 році, провівши обшук Адміністрації президента Російської Федерації. Натомість, російська сторона не дала згоди на це, однак звинуватила українську сторону у непрофесіоналізмі.

Сайт «Российский диалог» розмістив інформацію 6 грудня 2016 року під назвою «В Раде скучно не бывает: Луценко и Новинский едва не пустили в ход кулаки на заседании регламентного комитета». Вже у самому ліді повідомлення спостерігаємо саркастичний тон: «Во вторник, 6 декабря, во время заседания регламентного комитета украинского Парламента состоялась словесная перепалка между Генеральным прокурором Украины Юрием Луценко и депутатом от «Оппозиционного блока» Вадимом Новинским, которая спокойно могла

перерасти в боксерское шоу, как это не раз бывало ранее». Автори матеріалу змальовують Верховну Раду України як боксерський ринг, на якому завжди відбуваються різноманітні боксерські шоу, а самих депутатів та високопосадовців як боксерів [144]. Слід зауважити, що дуже часто депутати Верховної Ради України самі створюють негативні інформаційні приводи. Адже дуже часто в Раді відбуваються спонтанні бійки, прояви агресії, російські ЗМІ одразу ж «вибухають» численними повідомленнями про це, але подібні повідомлення поверхнево висвітлюють ці конфлікти.

Аналіз веб-медіа «Российский диалог» і «Правда.Ру» дозволив виявити ключові принципи журналістики, які порушуються у матеріалах цих сайтів:

- 1) безпристрасність та неупередженість у подачі новин та фактів про події на сході України;
- 2) точність, правдивість відтворення фактів про події в Україні. Російські журналісти поверхнево висвітлюють новини про ці події. Подається викривлена інформація, висвітлюється позиція лише однієї сторони, дуже часто імена, дати та цифри не є реальними;
- 3) аргументованість. Журналісти у повідомленнях про події в Україні використовують коментарі некомпетентних експертів, подають хибну статистику, свідчення очевидців, проводять для аудиторії неправдиві та позбавлені інтелектуальної суті суспільно-політичні, історико-економічні екскурси;
- 4) коректність. Російські журналісти подають жахливі за контентом, із трупами людей, кривавими сценами фотографії, які взагалі не стосуються подій в Україні. Їх переглядає чимало користувачів, зокрема, дітей, що може призвести не лише до дезінформації аудиторії, але й до порушення психіки, моральних травм, розвитку гіперупередженості. Крім того, часто у матеріалах бачимо образливе ставлення до представників інших політичних, релігійних, статевих, національних меншин, образи честі і гідності людей;

5) плюралізм. Журналісти трактують інформацію про події в Україні однобоко, зображаючи інтереси лише однієї зі сторін. А плюралізм – це притаманна ознака сучасних, демократичних мас-медіа, він ґрунтується на поєднанні різних позицій, поглядів, інтересів.

Крім функцій та принципів журналістської діяльності, журналісти «Правда.Ру» та «Российский диалог» сьогодні порушують принципи професійної моралі:

- 1) подають брехливу оцінку ситуації. Журналісти сайтів «Правда.ру» та «Российский диалог», подають інформацію однобоко, в інтересах однієї, владної, кремлівської сторони. Публікують коментарі псевдофахівців, маловідомих чи невідомих «експертів», які буцімто обіймають відповідні посади, однак це не має жодного підтвердження;
- 2) не несуть відповідальності за оприлюднені матеріали. Журналісти сайтів «Правда.Ру» та «Российский диалог» не підписують свої матеріали. Це хороший спосіб уникнення відповідальності. Адже публікації на «Правда.Ру» та «Российский диалог» – це типова пропаганда Кремля, яка базується на однобокості подання інформації, відсутності аргументації з метою деформації свідомості читацької аудиторії в інтересах російської влади;
- 3) вдають, що діють у межах російського законодавства, однак порушують кодекс професійної етики;
- 4) з псевдосумлінністю ставляться до своєї роботи;
- 5) надають аудиторії наперед недостовірну інформацію. Журналісти «Правда.Ру» та «Российский диалог» подають інформацію за схемою, спрямованою на деформацію свідомості з метою досягнення політичних цілей російської влади;
- 6) підтверджують вигадані факти підробленими документами та статистичними даними. Аналізовані у цьому дослідженні сайти, часто звертаються до псевдофахівців, які трактують події та факти на користь російської влади. Дуже часто вони беруть коментарі у політологів, чиновників, науковців, які не є

відомими громадськості, однак у матеріалах наголошують на їх компетентності та впливовості.

Як ми дослідили у статті «Політична специфіка російської журналістики», у всі роки свого існування політична журналістика Росії була найбільш нестабільною медійною сферою. Це спричинено рядом історичних подій та специфікою політичного устрою Російської Федерації. Наприклад, у Росії ставлення до ролі преси в період перебудови неодноразово змінювалося – спочатку аудиторія безапеляційно довіряла друкованим ЗМІ, а потім, через утиски свободи слова, віра у правдиві медіа похитнулась, народ почав розуміти, що мас-медіа – це провладний рупор [42, с.89].

У державах із демократичним політичним режимом журналістика існує поза політикою, вона інформує людей про *усі* події цієї суспільної сфери. Політична журналістика існуватиме завжди, однак, як свідчить досвід Росії, може змінювати свої прояви та функції. А політика – явище не лише мінливе, воно впливає на журналістику, адже віддзеркалює будь-які політичні зміни. У демократичних суспільствах політичні діячі залежні від журналістів, адже саме вони творять їх імідж, від якого залежить їх місце у політиці держави.

Період 2014–2016 рр. – це час активного становлення російської пропаганди. Хоча проявляла вона себе ще задовго до цього періоду, однак саме ці роки стали піком її активності, саме в цей час чимало людей зрозуміли, що їм намагаються нав'язати любов до так званого «руського мира». У цей час в Росії відбувається активне винищення журналістів-дисидентів, тих, чиї політичні погляди розходяться з офіційно встановленими правилами країни, в якій вони живуть. Яскравим прикладом цього є вбивство Бориса Немцова у 2015 році, однак російська влада всіляко відхрещується від причетності до цього вбивства. У ході дослідження було вивчено список вбитих російських журналістів протягом 2014 – 2016 рр., який опубліковано на інтернет-сайті російської громадської некомерційної правозахисної організації «Фонд Захисту Гласності» [93]. Однак

про смерть Бориса Немцова не виявили жодної інформації, натомість там згадують про смерть українського журналіста з прокремлівськими вподобаннями Олеся Бузину.

Крім Бориса Немцова, у період 2014–2016 рр., за даними реєстру вбитих журналістів «Фонду Захисту Гласності», в Росії загинули 12 журналістів, було скоєно 177 нападів на журналістів та редакції, крім цього є ще багато зниклих безвісти [93]. Зрозуміло, що російська журналістика в останні роки нагадує поле бою. А найгірше те, що вбивства, викрадення чи напади на журналістів з-поміж інших злочинів виділяються систематичною безкарністю на тлі загальної статистики подібних злочинів. Саме кримінальні справи, пов'язані із загибеллю журналістів, розслідуються російськими правоохоронними органами роками; якщо й знаходять винних, то не факт, що саме ця людина є причетною до злочину, або ж взагалі часте явище у такій ситуації – справу закривають за відсутністю доказів складу злочину.

З самого початку свого існування російська журналістика була покликана служити інтересам влади. Започаткував таку традицію Петро I, який заснував газету «Ведомости» з метою об'єднання і мобілізації російського суспільства на проведення розпочатих ним реформ. Тепер традиція говорити з народом через засоби масової інформації про державні справи має особливе значення. Але вусі часи – і перед глашатаями, і перед журналістами – ставилося конкретне завдання: бути організаторами мас на побудову відданого російській владі суспільства. Сучасна медійна сфера Росії стала прагматичною, відстороненою від інтересів та запитів суспільства, вона не черпає жодного позитивного іноземного досвіду, однак вже встигла виробити свій «неповторний» пропагандистський стиль.

Крім того, власниками практично усіх російських мас-медіа є олігархи чи близькі до влади особи. А тому політику конкретного медіа визначає головний редактор, його громадянська позиція. Редактор формує журналістський колектив, запрошує до роботи однодумців, людей з якими йому буде комфортно і, головне,

вигідно працювати. Саму ж редакційну політику диктує власник медіа, а редактор є інструментом віддзеркалення думок й наказів власника. Власник диктує вигідні умови усій редакції – у такому випадку при підборі персоналу можна не зважати на інтелектуальні та творчі навички журналістів, а брати на роботу тих, хто зможе задовольнити смаки невибагливої аудиторії, а головне – власника медіа. Головна роль мас-медіа – інформувати та виховувати суспільство – у такому випадку постає другорядним чинником функціонування мас-медіа, а як головна виникає потреба залучити якомога більше рекламодавців, щоб потім отримати хороші прибутки від розміщеної реклами. Чимало російських журналістів змушені слідувати політиці і бажанням своїх власників, переважно це не продукування якісного контенту, а написання сурогатних матеріалів, які не облагороджують аудиторію, а навпаки – розбещують та викликають деградацію особистості.

У цьому контексті варто дослідити склад редакцій видань «Правда.Ру» та «Российский диалог», починаючи з найвищої ланки.

Як ми дослідили у статті «Політична специфіка російської журналістики», першим власником видання «Правда.Ру» був Вадим Горшенін, який займає активну громадянську позицію, і користується авторитетом в урядових колах Росії. Він є членом Громадської ради в Головному управлінні МВС Росії по місту Москва, членом Громадської ради в Управлінні Федеральної служби судових приставів по місту Москва, членом Президії Загальноросійської громадської організації «Офіцери Росії» [42, с. 90]. 21 квітня 2008 року Вадима Горшеніна було нагороджено листом подяки від Сергія Собяніна, керівника виборчого штабу кандидата на посаду президента Росії Дмитра Медведєва, за активну участь у його виборчій кампанії [42, с. 90].

Сьогодні Вадим Горшенін є головою ради директорів інтернет-холдингу «Правда.Ру». А з 1999 року генеральним директором холдингу і головним редактором ресурсу «Правда.Ру» є його дружина, Інна Новікова, яка була прес-

секретарем депутатської групи «Нова регіональна політика», потім – «Регіони Росії» [42, с. 90].

Інтернет-видання холдингу Вадима Горшеніна, зокрема «Правда.Ру», спеціалізуються на боротьбі з опозицією: партіями «Яблоко», «Солидарность», окремими діячами «Правого дела», також з партією «Справедливая Россия» [57]. Можна констатувати, що ці люди є близькими до влади, їх знають і поважають в урядових колах. Натомість, для України вони є персонами нон-грата. До слова, у травні 2016 року Вадима Горшеніна включено до санкційного списку України, як керівника пропагандистського російського ЗМІ. Також його постать фігурує на так званій «Дошці ганьби» українського головного видання для журналістів «Телекритика». Як йдеться у тексті до фото на «Дошці ганьби»: «Вадим Горшенін є головою ради директорів холдингу «Правда.Ру» – одного з найбільших новинних порталів Росії, що дезінформує читачів про події в Україні. На сторінках інтернет-видання зафіксовані публікації фейків, непідтвердженої інформації, що ускладнює розуміння того, що відбувається на Донбасі і в Україні в цілому або ж призводить аудиторію до помилкових висновків. «Правда.Ру» у своїх матеріалах замовчує про факти, що підтверджують участь у бойових діях російських військових, що є інформаційним прикриттям військової агресії Росії щодо України. Видання також систематично використовує терміни «ополченці», «Новоросія», надає легітимності діям бойовиків і підтримує зазіхання на територіальну цілісність України [87].

Інтернет-ресурс «Российский диалог» на своїх сторінках не дає жодних даних ані про свого засновника, ані про головного редактора, обмежується лише прізвищами та іменами журналістів, які працюють на цьому сайті: Максим Андреев, Олександр Севостьянов, Антон Волков, Олександра Біла. Не всі вони є відомими в російській журналістиці, за винятком, Олександра Севостьянова – це російський письменник, журналіст, соціолог, політолог і громадський та політичний діяч, автор численних книг і наукових статей про відносини між

Україною та Росією. У 1997 – 1999 рр. він був завідувачим відділу України та Криму, а потім заступником директора з науки Інституту країн СНД. У політиці себе позиціонує як російського етнічного націоналіста. Стверджує, що «Донецьк – це область донського війська, це єдине адміністративне утворення, населене одним народом, у 1918 році, згідно з «Брестським миром» він відійшов до України, Росія з часом так і не змогла повернути його собі. Але ті, хто там проживають – це нащадки донських козаків, відтак Росія просто вимушена простягнути їм руку допомоги, так само і Криму, Харкову – який вже завжди вважався російським містом, Луганську, який нічим не гірший за ці міста. Крім цього, Росія мусить допомогти Новоросії, тобто, Херсонській, Миколаївській, Одеській областям. Також О. Севостьянов вважає, що Придністров'я – це російський край, який знаходиться у блокаді України та Молдовії. Відтак, росіяни не можуть миритись з тим, що Україна намагається поставити на коліна Росію. Тому жителі Новоросії мають всіляко боротись з «карателями» і довести Україну до громадянської війни, тоді Росія зможе захистити своїх братів на сході України та в Криму від бандерівського свавілля» [86].

На сайтах «Правда.Ру» та «Российский диалог» склад редакцій та дані про головних редакторів приховано не випадково. Таким чином керівництво і редакція порталів намагається уникнути відповідальності за публікацію не завжди правдивих матеріалів.

Проаналізувавши керівний та творчий склад редакцій російських порталів «Российский диалог» і «Правда.Ру», можна стверджувати, що людина, яка живе журналістикою, і пов'язує виключно з нею своє життя, не піддається на провокації влади, а також згодом «не перекочує» в депутатське крісло. Такі особи є феноменами у сучасному суспільстві, адже вони розуміють, що ЗМІ – набагато потужніший інструмент впливу на громадян, ніж влада. Однак, сьогодні таких людей в Росії мало. Спираючись на власні дослідження, можна побачити тенденцію, коли ЗМІ в Росії керує олігарх чи особа, близька до оточення влади,

або ж узагалі сам політик. Незалежним від політики ЗМІ сьогодні нелегко. Аби це змінити вирішальну роль має відіграти людський фактор. Саме нова генерація журналістів створить кардинально іншу, якісну журналістику, яка не буде залежати від влади, і не лобіюватиме її інтереси. Однак на це потрібні десятиліття, лише зміна поколінь витворить новий мас-медійний світогляд.

Подальших досліджень потребує питання впливу російської влади на політичну журналістику, адже сьогодні ця сфера російських медіа є рупором пропаганди, спрямованої проти України. Потрібні нові прикладні дослідження цієї проблеми.

1.3. Ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог» як інтернет-джерела пропагандистського дискурсу з боку Росії щодо України

З активним перебігом науково-технічного прогресу, а також стрімким розвитком інформаційного суспільства, інтернет-медіа перетворились на ключове джерело отримання інформації для сучасної людини [41, с. 177]. Проблему критеріїв ідентифікації інтернет-ресурсів як веб-медіа досліджують уже давно, а особливо науковий інтерес до цього питання зріс в останні роки.

Аудиторія прагне оперативної, доступної інформації, щоби у будь-який час і будь-де читати те, що їй хочеться. Впливовість інтернет-медіа визнана соціумом в умовах сучасного життя. Адже, будучи у будь-якому місці, у будь-який час можна ознайомитись із потрібним контентом. Саме тому мас-медіа в інтернеті мають колосальний вплив на формування громадської думки, вони відіграють одну з головних ролей – утім, не тільки у веденні інформаційної війни Російською Федерацією, але і у боротьбі з цією агресією з боку України.

Мережа інтернет є найбільш динамічним плацдармом для появи нових веб-ресурсів. Чимало з них позиціонують себе як веб-медіа, однак, з наукового

погляду, ці сайти важко зарахувати до таких, оскільки їхні мета і функції непридатні засобам масової інформації.

На думку української дослідниці Оксани Самуляк, поява Інтернету спричинила зміну структури традиційних медіа. Адже всесвітня мережа є відкритою для всіх, забезпечує інтерактивність, а також не має ні просторових, ні часових рамок. Інтернет, таким чином, об'єднує в єдиний простір усі традиційні ЗМІ і має власну технологію роботи з аудиторією, відтак, породжує віртуальну реальність інформаційних просторів [37, с. 82].

Також, як ми з'ясували у статті «Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа», в Інтернеті для засобів масової інформації відкривається чимало додаткових і прогресивних можливостей. Інтернет-медіа є більш інтерактивними, ніж інші види ЗМІ, матеріали у них доступні набагато ширшій аудиторії. Окрім цього, ці засоби масової інформації мають більші мультимедійні можливості. Отже, можна одночасного та інтегровано використовувати у цьому різновиді контенту текст, графіку, фото, аудіо- і відеоматеріали, поєднувати їх в межах одного різновиду ЗМІ. Власне, завдяки своїй багатогранності веб-медіа і виокремлюють в особливий вид засобів масової комунікації, який постійно розвивається і на сьогодні є найбільш перспективним [41, с.177].

На думку спеціаліста РІА «РосБизнесКонсалтинг» («РБК») Ольги Карташової, Інтернет є набагато ширшим поняттям, ніж ті інші, що з ним пов'язують, оскільки являє собою інформаційний простір, до складу якого, окрім всього іншого, входять і самі засоби масової інформації [67].

Для того, аби визначити приналежність мережевого ресурсу до мас-медіа потрібно застосувати методи спостереження, комплексного оцінювання та узагальнення. Тобто необхідно активно та цілеспрямовано вивчити об'єкт (інтернет-ресурс), після чого отримати знання про його функціональні характеристики, властивості й особливості. Потім слід провести детальну оцінку цих особливостей, окреслити його проблеми та перспективи. Далі зафіксувати

загальні ознаки та властивості досліджуваного об'єкта, здійснити перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального.

Американський дослідник, колумніст газети «The New York Times» Деніс Карузо у своїй статті «Закон і Інтернет: обережно» роздумує над впливовістю та масштабністю всесвітньої мережі. Адже сьогодні будь-хто може стати журналістом, створювати власний контент та оприлюднювати його на весь світ. Саме тому, на його думку, треба виокремити ряд особливостей інтернет-ресурсів, що допоможе розділити їх на медійні та немедійні [97].

Також інтернет-ЗМІ, згідно з нашим дослідженням у статті «Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа», можна вважати великим мережевим ресурсом, що публікує інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали журналістів або фахівців з конкретних описуваних питань, до значної кількості повідомлень чи статей додаються коментарі відповідних фахівців. Переважно це – електронна версія вже відомих друкованих чи аудіовізуальних медіа. Такий сайт зазвичай має велику кількість унікальних відвідувачів за добу. Крім цього, такий ресурс має високу оперативність, оновлюється кожні кілька хвилин або декілька разів на годину, має професійний архів фотографій, а також репортажі у відеоформаті. Обов'язково у пункті «Контакти» має бути вказана фізична адреса, електронна адреса та контактний телефон редакції. Також сьогодні дуже часто вказують посилання на спільноти чи акаунти у соціальних мережах [41, с.178]. У пункті «About», «Про проект», «Про сайт» або «Про нас» мають бути вказані так звані «вихідні дані» редакції, які, як і в традиційних ЗМІ, включають інформацію про засновника/творця, керівництво редакції та її авторський колектив [41, с.178].

Втім, зараз далеко не кожен медіаресурс дотримується цих вимог. Причиною цього є намагання уникнути можливої відповідальності за опубліковані матеріали, які далеко не завжди є правдивими і провокують скандали довкола об'єкта, про який у них йдеться. Також мас-медійний веб-

ресурс легко впізнати з-поміж інших інтернет-ресурсів, адже, зазвичай, на ньому розміщується багато реклами. Для рекламодавців розміщення реклами на порталах інтернет-ЗМІ є надзвичайно вигідним, адже послугами такого ресурсу користуються багато інтернет-споживачів, відтак, кожен з них рекламу принаймні бачить.

На юридичному рівні визначення мас-медіа як саме інтернет-ЗМІ теж досить суперечливе. Адже практично кожен сайт у сучасному мережевому просторі є носієм отримання інформації, проте не кожен такий ресурс є зареєстрованим як ЗМІ. Адже кожна людина, яка вміє користуватись комп'ютером, на спеціальних ресурсах і у вільному доступі може створити власний сайт, наповнювати його будь-яким контентом і поширювати цей контент серед інших користувачів мережі. Однак такий ресурс не може бути засобом масової інформації.

Виокремивши критерії ідентифікації російських інтернет-ресурсів як веб-медіа, можна стверджувати, що сьогодні в російському інтернет-просторі відбуваються надзвичайно потужні і водночас мінливі процеси. Адже виникає чимало нових ресурсів, які подають інформацію для загалу. Однак далеко не всі вони є мас-медіа. У такому великому потоці нових сайтів і розмаїтті контенту сучасним науковцям вкрай важко виокремити критерії ідентифікації онлайн-ресурсів як веб-медіа. Відтак, у цій сфері є ще багато недослідженого. Саме тому потрібно напрацьовувати ґрунтовну теоретичну базу, аби потім уважно і якісно зуміти виокремити мас-медіа і звичайні сайти, які мають зовсім іншу мету, функції і завдання – на відміну від традиційних ЗМІ.

Для журналістів Інтернет є хорошою платформою для професійної діяльності, а також джерелом найрізноманітнішої інформації, саме тому сьогодні виникає так багато мережевих засобів масової інформації. При цьому варто зазначити, що період російсько-українського протистояння характеризується переходом на бік кремлівської пропаганди багатьох колись авторитетних та

якісних веб-медіа. Наприклад, медіа-ресурс «Лента.Ру» один з найвідоміших мережових ЗМІ не лише Росії, а й Європи. Який ще кілька років тому вважався одним зі зразків якісної російської журналістики, у 2014 році опинився в центрі багатьох гучних скандалів, пов'язаних зі зміною головного редактора. Через це авторитет «Лента.Ру» серед якісних медіа сильно похитнувся. А вже 12 березня 2014 року Роскомнадзор виніс попередження порталу «Лента.Ру» через інтерв'ю з одним з лідерів «Правого сектора» Андрієм Тарасенком, в якому містилось посилення на матеріал «Дмитро Ярош: Рано чи пізно, але ми приречені воювати з Московською імперією». Роскомнадзор зазначив, що у цьому матеріалі «містяться висловлювання, направлені на розпалювання національної ворожнечі».

Відтак, після цього, керівництво компанії «Афиша-Рамблер-SUP», до якої входить «Лента.Ру», звільнило з посади головного редактора Галину Тимченко, яка працювала з 2004 року, і призначило на її місце Олексія Гореславського. На знак солідарності і непримирення з утисками свободи слова, декілька десятків працівників виступили із заявою про те, що вважають цю кадрову зміну тиском на редакцію видання і спробою цензури з боку російської влади.

Дехто з журналістів «Лента.Ру» висловив своє небажання працювати під керівництвом О. Гореславського. Відтак, 13 березня з редакції інтернет-видання звільнилися 39 працівників, а за місяць редакцію покинули 58 співробітників з 94, частина працівників, які подали заяву про звільнення, пішли з редакції 24 березня, решта – 31 березня [98].

Таким чином, колись якісний медіа-портал почав активно поширювати основні «меседжі» російської пропаганди про те, що ЗСУ вбивають мирне населення на сході України, змальовувати доблесть і мужність так званих ополчців та бойовиків, підтримувати терористичні угруповання «ДНР» та «ЛНР», Президента-втікача В. Януковича і т.п.

Знаним та авторитетним в російському Інтернет-просторі є ресурс «РИА Новости». І якщо портал «Правда.Ру» став відомим в процесі висвітлення

російсько-українського інформаційного, а згодом і збройного протистояння, то «РІА Новости» вже давно відомий та популярний серед української аудиторії. Крім цього, є українська редакція цього порталу – «РІА Новости-Украина». Нещодавно вона опинилась в центрі скандалу та активного обговорення з боку світової спільноти. У Генпрокуратурі України відзначили, що співробітники «РІА Новости-Украина» підозрюються в державній зраді. А директора української редакції Кирила Вишинського було затримано за цим звинуваченням.

СБУ вдалось з'ясувати, що навесні 2014 року Вишинський в Криму випускав антиукраїнські матеріали і отримав від президента Росії Володимира Путіна медаль «За повернення Криму». Після повернення з Криму в 2014 році Вишинський за участю ще кількох журналістів розгорнув активну діяльність на підтримку так званих «ДНР» і «ЛНР».

За даними СБУ, Вишинський виготовляв матеріали, які дискредитують Збройні сили України, і щомісяця отримував за це з Росії 53 тис. євро. Пізніше в СБУ уточнили, що 53 тис. євро – це та сума, наявність якої вдалось довести. За оперативними даними СБУ, фінансування сягало понад 100 тис. євро щомісяця. Відтак, Президент Петро Порошенко після цих заяв одразу ж включив даний медіаресурс у санкційний список [291].

Після цих заяв на російському сайті «РІА Новости» з'явилась інформація на захист Вишинського: «Сотрудники Службы безопасности Украины 15 мая ворвались в офис, где работают корреспонденты РИА Новости в Киеве, и провели обыск, который продолжался около восьми часов. Руководитель портала РИА Новости Украина Кирилл Вышинский был задержан. Его подозревают в поддержке самопровозглашенных республик Донбасса и госизмене. Максимальное наказание по этой статье предусматривает до 15 лет лишения свободы. В Москве назвали действия Киева произволом и потребовали немедленно прекратить насилие над представителями СМИ» [291].

Таким чином, ще один веб-ресурс продемонстрував свою проросійську позицію, чим знизив свій авторитет серед тої аудиторії, яка може розрізнити правду від пропаганди.

Російська дослідниця Марина Раскладкіна, стверджує, що роздвоєна природа інтернету як нового системного ЗМІ обумовлює його стрімкий розвиток. Сьогодні значення інтернету в роботі журналіста є неоціненним. Адже тут можна ознайомитись з усіма новинами, знайти інформаційні приводи для створення матеріалів, а за допомогою соціальних мереж провести журналістське розслідування. Різноманітність контенту допомагає журналістам розширити коло своєї аудиторії, а також за допомогою інтерактивних прийомів залучити її як до аналізу, так і до самого створення контенту. Завдяки такій насиченості особливостей інтернету, вкрай складно виокремити критерії приналежності інтернет-сайтів до веб-медіа, адже це явище стрімке, воно розвивається дуже динамічно [81, с. 129].

Відомий російський журналіст, засновник Net-культури та директор Російської віртуальної бібліотеки Євгеній Горний виокремлює два критерії зарахування ресурсів до веб-медіа: 1) це періодичні друковані видання, теле-, відео- та аудіопрограми (зокрема, й мережеві), які оновлювали інформацію не менше року тому; 2) доступ до ресурсу здійснили не менш, ніж тисяча осіб [37, с.83].

Сучасний дослідник Іван Давидов у своїй публікації «Мас-медіа російського Інтернету: основні тенденції розвитку і аналіз поточної ситуації» зараховує до веб-медіа інтернет-версії традиційних ЗМІ [62]. Цю думку поділяє і російська дослідниця Аделя Сафіна. До інтернет-медіа вона зараховує усі види мас-медіа: і інтернет-газети та журнали, і мережеві теле- та радіостанції, а також інформаційні агентства. Усі ЗМІ, в основному, мають спеціалізуватись на інформаційних та аналітичних жанрах, та поширювати інформацію для своєї аудиторії [83]. Російська дослідниця Ніна Богомоллова зараховує до веб-медіа Інтернет-

ресурси, які є втіленням інтелектуально наповненого, аналітичного контенту інтернету [37, с. 83].

Це тлумачення є дещо перебільшеним і водночас розмитим. Адже йдеться про те, що інтелектуально наповнений контент в інтернеті можуть мати і сайти-візитівки, і онлайн-бібліотеки, і інші спеціалізовані ресурси.

Українська дослідниця Мирослава Чабаненко вважає, що веб-медіа, подібно до всіх інших ЗМІ, готують свій контент, дотримуючись усіх методів та прийомів журналістики. Крім цього, так само як і традиційні ЗМІ, веб-медіа мають редакції, велика частка їх контенту є ексклюзивною, а, якщо вміщуються ре публікації з інших інтернет-видань, то обов'язково із посиланнями на джерело запозичення. Контент оновлюється не рідше, ніж раз на тиждень і такий медіа-ресурс має достатню кількість унікальних відвідувачів [96].

Російські дослідниці Марія Лукіна та Ірина Фомічова у своєму посібнику «СМИ в пространстве интернета» зазначають, що проблеми ідентифікації веб-медіа взагалі б не мало виникати, оскільки переважно веб-ресурси у своїй назві, логотипі чи гаслі за допомогою ключових слів зазначають свою приналежність до ЗМІ. Однак таке словесне окреслення приналежності до того чи іншого мас-медіа може не відповідати його реальним параметрам. Для коректного визначення треба звертати увагу на організаційно-правовий статус того чи іншого медіа, який зазначають у вихідних даних (їх вказують у пунктах «About», «Про проект», «Про нас» і т.п.) [21, с.87].

Підсумовуючи наукові здобутки у галузі ідентифікації російських веб-ресурсів як засобів масової інформації, можна констатувати, що Інтернет сьогодні є не лише найбільш популярною, але, водночас, і найбільш мінливою платформою для роботи сучасних російських засобів масової інформації. Виникають нові веб-медіа, успішно функціонують старі інтернет-ресурси. Саме завдяки такій специфіці важко виокремити чіткі критерії приналежності того чи іншого ресурсу до веб-медіа. Однак, як ми розглянули у статті «Російські

інтернет-ресурси як веб мас-медіа», є декілька сталих ознак російських мережевих мас-медіа, які потрібно розглядати комплексно:

1. Інтернет-ЗМІ – великий мережевий ресурс, що публікує інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з описуваних питань, до кожного повідомлення чи статті додаються коментарі відповідних фахівців.
2. Переважно це електронна версія вже відомих друкованих чи аудіовізуальних медіа.
3. Веб-медіа зазвичай має велику кількість унікальних відвідувачів за день.
4. Веб-медіа має високу оперативність, його контент оновлюється кожні декілька хвилин або декілька разів на годину.
5. Інтернет-ЗМІ подають контент у текстовому, фото- та відео форматах.
6. Якщо сайт запозичує контент, то належним чином оформлені посилання на джерело запозичення.
7. У пункті «Контакти» вказана фізична адреса, електронна адреса та контактний телефон редакції, посилання на спільноти чи акаунти у соціальних мережах.
8. У пунктах «About», «Про проект», «Про сайт», «Про видання», «Про ресурс» або «Про нас» вказані так звані «вихідні дані» редакції, які, як і в традиційних ЗМІ, включають інформацію про засновника / творця, керівництво редакції і її авторський колектив.
9. Приналежність до мережевого мас-медіа вказано за допомогою ключових слів у логотипі, слогані чи назві ресурсу [41, с. 180].

Російські інтернет-ресурси відіграють величезну роль у веденні інформаційної війни проти України. Адже саме вони є потужним виробником пропагандистського контенту у контексті проведення Росією проти нашої держави агресивної інформаційної атаки. Росії необхідні потужні технічні засоби, аби наносити інформаційні удари [41, с.177].

У Росії однією з головних ознак приналежності веб-ресурсів до інтернет-ЗМІ є внесення його до реєстру Федеральної служби з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій («Роскомнадзор»). У статті «Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа», ми з'ясували, що сфера приналежності інтернет-ресурсів до веб-медіа малодосліджена. Складно визначити риси, які будуть ідентифікувати інтернет-сайт як засоби масової інформації. Крім цього, законодавство Російської Федерації практично не регулює сферу діяльності інтернет-простору – зокрема, веб-медіа. Відтак, важко нарахувати точну кількість медіаресурсів у російському інтернет-просторі.

Згідно ст. 2 Закону РФ «Про засоби масової інформації» від 27 грудня 1991 р. № 2124-1), під засобом масової інформації мається на увазі періодичне друковане видання, радіо-, теле-, відео програма, кінохронікальна програма, інша форма періодичного поширення масової інформації [64]. При цьому у російському законодавстві і досі немає чіткого визначення таких понять, як «сайт», «веб-медіа» тощо, хоча ці поняття активно використовують як у розмовній, так і у професійній лексиці [41, с.178].

Натомість, чітко прописано значення поняття масової інформації. У статті 2 Закону РФ «Про засоби масової інформації» від 27 грудня 1991 р № 2124-1 під масовою інформацією мається на увазі «призначені для необмеженого кола осіб друковані, аудіо-, аудіовізуальні та інші повідомлення та матеріали» [64]. Можна сказати, що інтернет-ЗМІ так само розповсюджують масову інформацію, включно із відео- та аудіоконтентом [41, с. 178].

Щодо фаховості та професійності журналіста, то, згідно з російським законодавством, «журналістом є особа, яка займається збором, створенням або підготовкою, редагуванням повідомлень і матеріалів для редакції зареєстрованого засобу масової інформації, пов'язана з нею трудовими чи іншими договірними відносинами, або займається такою діяльністю за її уповноваженням» [64]. Однак не слід бути категоричним у визначенні цієї професії, адже не всі російські сайти

(інформаційні ресурси) зареєстровані як засоби масової інформації, а також далеко не кожен журналіст, що там працює, є офіційно працевлаштованими.

У російському законодавстві інтернет-ресурси зараховують до так званих спеціалізованих ЗМІ: «Правила, встановлені Законом для періодичних друкованих видань, застосовуються щодо періодичного поширення накладом тисяча і більше примірників текстів, створених за допомогою комп'ютерів і / або зберігаються в їхніх банках і базах даних, а так само щодо інших засобів масової інформації, продукція яких поширюється в вигляді друкованих повідомлень, матеріалів, зображень. Правила, встановлені Законом РФ «Про засоби масової інформації» від 27 грудня 1991 р. № 2124-1 для радіо- і телепрограм, застосовуються щодо періодичного поширення масової інформації через системи телетексту, відеотексту й інші телекомунікаційні мережі, якщо законодавством Російської Федерації не встановлено інше» [64].

Також, згідно з цим Законом, персонал сайту (інформаційного ресурсу) незалежно від його реєстрації, можна розглядати як редакцію засобів масової інформації (в Законі «під редакцією розуміється організація, установа, підприємство або громадянин, об'єднання громадян, які здійснюють виробництво та випуск засобу масової інформації»), а особу, відповідальну за утримання сервера як головного редактора («під головним редактором розуміється особа, яка очолює редакцію (незалежно від найменування посади) і приймає остаточні рішення щодо виробництва і випуску засобів масової інформації») [64].

У дослідженні проаналізовано два російські ресурси, які беруть активну участь в українсько-російському інформаційному протистоянні: «Российский диалог» і «Правда.Ру», ці ресурси позиціонують себе як веб мас-медіа. Використовуючи напрацьований у роботі комплекс критеріїв ідентифікації інтернет-ресурсів до веб-медіа, застосуємо їх до цих сайтів.

Як ми дослідили у статті «Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа», на сайті «Российский диалог» (rusDialog.ru) у пункті під назвою «Про портал»

вказано, що «це професійний інформаційний та аналітичний засіб масової інформації, що висвітлює найбільш важливі і значущі новини та події. «Российский диалог» ставить перед собою завдання стати провідним онлайн-виданням, відомим своєю оперативністю, впливовістю і широтою охоплення аудиторії. Редакційна політика «Российского диалога» тримається на принципі об'єктивної подачі інформації. Подача інформації без оцінок і ярликів – один із принципів нашої роботи. «Российский диалог» був запущений в червні 2014 року» [41, с. 180].

У пункті «Редакция» конкретизовано журналістський колектив, який працює у цьому ЗМІ. Однак не зазначено прізвищ головного редактора, засновників тощо. Під рубрикою «Общие вопросы» вказано також електронні адреси для читачів, цим видання розвиває свою інтерактивність [41, с. 180]. У пункті «Контакты» зазначено стислі особисті дані осіб та їхні електронні адреси, на які читачам можна надсилати загальні запитання («Общие вопросы») [41, с. 180]. У пункті «Техническая поддержка» вказані дані працівників до яких можна звертатись в разі технічних несправностей на сайті [41, с. 180]. У пункті «Отдел маркетинга» вказані спеціалісти, які займаються просуванням сайту [41, с. 180]. Під пунктом «Наш адрес» вказана адреса редакції цього інтернет-ЗМІ [41, с. 180].

На сайті «Российского диалога» немає ані логотипу, ані слогану, що давав би розуміння того, що цей ресурс є веб-медіа. Однак, якщо проаналізувати його періодичність, змістове наповнення, кількість унікальних відвідувачів за добу, то можна констатувати, що цей сайт належить саме до веб-медіа. Адже інформація тут оновлюється кожні 3-5 хвилин. Сайт як використовує власні фото, так і запозичує їх з інших сайтів, проте не завжди вказує на джерело запозичення, чим часто порушує авторські права [41, с. 180 – 181]. Крім того, 16 січня 2017 року портал було зареєстровано як ЗМІ у «Російському комітеті нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій та масових комунікацій» (Роскомнадзор).

«Российский диалог» є великим мережевим ресурсом, що публікує інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з описуваних питань, до кожного повідомлення чи статті додаються коментарі відповідних фахівців. Протягом доби журналісти цього ресурсу подають від 60 і більше невеликих інформаційних матеріалів, ресурс містить аналітичні статті. Ресурс протягом доби має понад 80 тисяч унікальних користувачів.

Відтак, підставивши усі чинники цього сайту до виокремленого у дослідженні переліку критеріїв ідентифікації інтернет-сайтів до веб-медіа, можна стверджувати, що ресурс «Российский диалог» буде доцільно зарахувати до веб-медіа [41, с. 181].

На порталі «Правда.Ру», як ми з'ясували у статті «Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа», у пункті «Про видання» вказано, що «засіб масової інформації «Правда.Ру» зареєстрований 17 листопада 2003 року (ПІ № 77-16949) Міністерством Російської Федерації у справах друку, телерадіомовлення і засобів масових комунікацій. Більш рання реєстрація на електронне видання «Правда On-line» від 03 листопада 1999 року, реєстраційний номер Ел 77-2037 [41, с. 181]. Також наведені вихідні дані свідоцтв про реєстрацію «Правда.Ру» як ЗМІ. Вказано, що сайт працює з 27 січня 1999 року. Зареєстрований товарний знак: свідоцтво № 478416. Засновник: ТОВ «Правда.Ру» (правонаступник ЗАТ «Правда.Ру»)). Також вказано керівництво редакції: головний редактор, генеральний директор, голова ради директорів [41, с. 181].

У пункті «Контакты» зазначена адреса редакції, контактний телефон і факс, електронна адреса. Також вказана адреса для листування під пунктом «Наш почтовый адрес» [41, с.181]. Окрім цього, на сайті зазначена інформація про медіахолдинг «Правда.Ру», який займається виданням різномовних версій порталу «Правда.Ру», а також вказані його інформаційні партнери.

Цей інформаційний медіа-ресурс розвиває і свою інтерактивність. На сайті є можливість «связаться с редакцией», в цій опції усі охочі можуть написати електронного листа у будь-який відділ редакції цього медіа-порталу чи задати запитання з приводу проблеми, яка їх турбує, висловити свої пропозиції, побажання або зауваги до роботи даного ЗМІ.

Сайт «Правда.Ру» оперативно наповнює всі свої рубрики, контент оновлюється кожні 10 – 30 хв., це залежить від дня тижня. У вихідні інформації менше, відтак, і оновлюється сайт рідше. Має понад 300 тисяч унікальних відвідувачів за добу.

«Правда.Ру» має професійний архів фотографій, а також репортажі у відеоформаті. На відміну від «Российского диалога», він вказує посилання на джерело, звідки було запозичено той чи інший контент. Окрім цього, під кожним матеріалом читач має можливість написати власний коментар, чого немає у «Российском диалоге». Сайт має власний логотип, у вигляді земної кулі, розміщеній всередині символічної літери «Р», однак він не дає розуміння ідентифікації цього сайту як ЗМІ.

Відтак, підставивши всі критерії ідентифікації сайту як веб-медіа, можна зарахувати «Правда.Ру» до мережеских ресурсів, що публікують інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з описуваних на ньому питань. Він є зареєстрованим типовим веб-ресурсом.

1.4. Перспективні методи протидії інформаційній війні Росії проти України

У час інформаційної війни з боку Російської Федерації вітчизняним журналістам слід бути особливо обережними у подачі новин із зони АТО. Адже кожен необдуманий крок може мати серйозні наслідки. Українські медійники мають вміло та законно протидіяти інформаційним нападам з боку Росії.

Очевидно, що ситуація, яка відбувається зараз, детально продумувалась ворогом не один рік. Врешті-решт повідомлення російських мас-медіа про події останніх років в Україні спровокували низку проблем і стереотипів, що призвели до розгортання воєнних дій на території нашої країни.

Дедалі частіше можна побачити, як російська пропаганда зібрала довкола себе велику кількість однодумців, серед них чимало відомих та впливових осіб, які здатні вести за собою численні групи суспільства. Підкріплено це й вміло сфальсифікованою відеокартинкою чи фотографією, а також майстерно написаним текстом у газеті чи постом у соцмережі. Одразу помітно, що Кремль не шкодує коштів та інтелектуальних ресурсів на ведення інформаційної атаки, а вона була частиною провокацій, які призвели до збройного конфлікту на Донбасі із численною кількістю людських жертв.

Чому так відбувається? Адже практично вся контрольована Кремлем журналістика бреше. Блискучу відповідь на це запитання дав британський журналіст Пітер Помернацев. Говорячи про суцільну брехню російських медіа та реакцію на цю брехню навіть обізнаної аудиторії, він визнає: «... важко досягнути, що вони брешуть так сильно, нахабно й регулярно, і на певному рівні ви відчуваєте, що якщо “Останкіно” може брехати настільки сильно і настільки безкарно, то чи не означає це, що вони мають реальну владу, владу визначати, що правда, а що ні, тож не краще вам просто кивати?» [28, с. 229].

Дослідивши контент російських інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог», можна констатувати, що сьогодні Російська Федерація застосовує такі маніпулятивні прийоми в подачі інформації про Україну:

- 1) дезінформування – автори матеріалів навмисне вводять читача в оману з метою досягнення корисливих цілей російської влади, які можна виконати після трансформації свідомості та світогляду читача загалом;
- 2) пропаганда – поширення контенту, що навіює читачам проросійські ідеологеми з метою зміни їх поведінки на свою користь;

- 3) диверсифікація громадської думки – створення такого контенту, який відволікатиме увагу від вирішення першочергових, злободенних проблем. Таким чином російська влада хоче виграти час для ґрунтового планування стратегії і тактики інформаційної, а згодом і збройної війни;
- 4) психологічний та психотропний тиск – залякування і погрози з метою трансформації поведінки людини в корисливих цілях [8, с. 136–141];
- 5) поширення чуток – розповсюдження повідомлень, правдивість яких неможливо підтвердити.

Протягом останніх років можна побачити, як змінилось ставлення до України з боку інших держав – як у позитивний, так і в негативний бік. Проаналізувавши матеріали українських ЗМІ, можна побачити, що такі країни, як Китай, Сербія, Боснія і Герцеговина, Вірменія, підтримують політику В. Путіна щодо України та вважають анексію Криму правильним кроком з боку Російської Федерації. Перші особи цих країн зізнаються у підтримці ворожих дій Кремля, ось, наприклад, як висловлюються деякі з них:

- «Останні тривожні події в Україні, спровоковані за задалегідь підготовленими змовницькими сценаріями США і країн Заходу і при їх підбурюванні, переконливо показують, хто насправді є призвідником усіх бід на нашій планеті, хто домагається повалення серед білого дня суверенної держави і жорстокого нехтування прав народів на самовизначення», – сказав посол КНДР Кім Ен Дже [94].

- «Ми представляємо організацію «Рух четників», їх можна порівняти з козаками в Росії. Наша мета – надати підтримку від імені сербського народу російському народу. Зараз у вас такий же момент, як був у Сербії. Захід і Євросоюз дають гроші опозиції і розповідають, як добре жити в Європі, однак це брехня», – заявив прем'єр-міністр Сербії Івіца Дачич [94].

Така підтримка дій Росії з боку цих країн не випадкова. Адже Росія є дійсно сильним гравцем на торговельному ринку. А кожна з цих країн має серйозні торговельні стосунки із Росією.

Вітчизняний медіаринок має з особливою обережністю відповідати на інформаційну агресію з боку Росії, аби не втрапити у пастку, яку готує ворог, і не втратити свій авторитет серед тих, хто нам довіряє і підтримує. Українські журналісти можуть контролювати перебіг інформаційної агресії. Потрібно об'єднати професійних журналістів, тих, кому довіряють і кого наслідують, для того, щоб вони працювали на відновлення іміджу України, подавали інформацію у якісно новому форматі.

Дослідивши новітні процеси в медійному просторі України під час перебігу інформаційної війни, можна констатувати, що сьогодні у вітчизняних медіа дедалі частіше проявляють себе процеси спроби боротьби з російською пропагандою. Вони збирають довкола себе чимало прихильників – як у новітніх, так і в традиційних ЗМІ. Наприклад, популярними є такі українські медійні продукти, що розвінчують російську пропаганду, як: stopfake.org, проект «Радіо Свобода» «Деза», програми «Антизомби», «Гражданская оборона» на каналі «ICTV», «Крим. Реалии», «Вести Кремля» на каналі «24». Також цікавою спробою розвінчання пропаганди Росії був телеканал «Ukraine Today», заснований у 2014 році, і профінансований Ігорем Коломойським. Сама назва повторює бренд «Russia Today». Однак цей телеканал припинив своє мовлення у 2016-му, переформатувавшись в інтернет-канал [104]. Йому пророкували такий успіх, як у знаменитого «CNN», однак це було неможливим, по-перше, через те, що він вів мовлення виключно англійською мовою, а в Україні, на жаль, нею володіють далеко не всі, особливо це стосується старшого покоління; по-друге, він транслювався через супутник, доступ до якого мав не кожен глядач. Відтак, попри ці явища, а також недостатність фінансування, телеканал не здобув масової аудиторії. Хоча генеральний продюсер каналу Тетяна Пушнова пояснила

припинення мовлення телеканалу дещо інакше. За її словами, закриття каналу сталося у зв'язку з запуском міжнародного мовлення державним телебаченням України, відтак його трансляція стала нерентабельною [104].

Ще одним цікавим і досі діючим ресурсом є волонтерський проект «Inform Napalm». Це ресурс, який був створений у 2014 році для інформування аудиторії про події на сході України. Ресурс подає контент на десятках мов світу, серед яких навіть японська і китайська. «Inform Napalm» поширює інформацію з відкритих джерел, а також відстежує акаунти у соціальних мережах, які впливають на перебіг військово-інформаційного протистояння між Україною та Росією [92].

«Український кіберальянс» – спільнота українських кіберактивістів з різних міст України і куточків світу, які об'єдналися для того, щоби протидіяти російській пропаганді. Ця організація збирає та передає ексклюзивні дані для аналізу, розвідки та оприлюднення у міжнародній розвідувальній спільноті «Inform Napalm», а також допомагає силовим структурам України у боротьбі з пропагандистською машиною Росії [91].

З метою мобілізації користувачів соціальних мереж для донесення достовірної інформації та боротьбу з російською пропагандою при Міністерстві інформаційної політики України у 2015 році був створений проект «Інформаційні війська». З 1 серпня 2017 року він став самостійним інтернет-ресурсом [72].

Окрім цього, Україна може похизуватись і тим, що Національна рада з питань телерадіомовлення України заборонила трансляцію на українських телеканалах багатьох російських серіалів, фільмів та програм. Також чимало російських акторів, співаків та інших популярних та впливових осіб Росії, включені до так званого «чорного списку», який завжди поповнюється, відтак, поширення будь-якої продукції на території України, в якій вони фігурують, є незаконним і забороненим.

Сумлінною є робота в соціальних мережах. Тут створюються і активно просуваються спільноти, у яких є чітка реакція на російську пропаганду з боку як звичайних громадян, так і журналістів, а також тих людей, хто творить громадську думку. У спільнотах соціальних мереж з'являється чимало актуальної інформації про події в Україні – зокрема, в зоні АТО.

У російських спільнотах інформація містить негативне щодо України забарвлення, провокує розгортання інформаційної агресії та поширення негативних стереотипів, які викликають повстанські настрої, особливо у жителів сходу України. Натомість, українські спільноти намагаються давати оперативну та грамотну інформаційну відсіч багатьом «фейковим» постам. Однак, українська сторона ще не усвідомила всієї сили та впливовості соціальних мереж у боротьбі з інформаційною агресією з боку Російської Федерації. Українські спільноти своїм контентом намагаються покращити імідж нашої країни в очах мешканців окупованих територій України та світу загалом. Вони подають пости про героїзм військових в зоні АТО, про досягнення українських спортсменів, цікаві історичні факти про Україну, мальовничі місця, які варто відвідати, замітки про визначних особистостей.

Але медіа Росії вміло нав'язують антиукраїнські стереотипи, на знищення яких потрібні роки, бо має змінитись світогляд людини. Саме тому потрібно виробляти нові комплекси правил роботи у соціальних мережах, а також зрозуміти те, що соціальні мережі нерозривно пов'язані з журналістикою. Працюючи у спільноті соціальної мережі, журналіст повинен усвідомлювати, що його пост може бути як дуже корисним, так і навпаки. Небезпека полягає в тому, що запис в спільноті може побачити багато людей, вони діляться ним, оцінюють його, коментують, і коли він виявиться неправдивим або таким, що не відповідає етичним та нормативним вимогам подачі інформації журналістом, то буде дуже важко спростувати цю брехню і зберегти репутацію. Тому слід бути особливо обережними і перевіряти всі факти по кілька разів. Ретельна перевірка і досконале

знання чіткого комплексу правил роботи журналіста в соціальних мережах допоможе досягти поставленої мети і вміло побороти інформаційні атаки Російської Федерації.

Проблема впливу соціальних мереж на перебіг інформаційної війни в Україні полягає у тому, що сьогодні ще не всі вітчизняні медійники усвідомили їх вплив і могутність. Саме тому потрібно проводити майстер-класи, тренінги з боротьби з інформаційною агресією за допомогою соціальних мереж.

Крім цього, якщо проаналізувати досвід України щодо правил роботи ЗМІ в умовах інформаційної війни, то цей досвід явно недостатній – особливо на відміну від Росії, де кожна інформаційна атака ретельно планується і виконується з особливою обережністю. Наприклад, у 2016 році Кремль затвердив збільшення витрат на російську пропаганду в Європі. Україна ж поки що перебуває у процесі навчання боротьбі з інформаційною агресією.

Згідно з дослідженням у нашій статті «Особливості поведінки в умовах інформаційної війни», український медіапростір має такі слабкі сторони в інформаційній агресії з боку Росії:

- 1) не контролюється виникнення нових електронних ресурсів. Спостерігається тенденція появи інтернет-медіа, спрямування яких досить часто має антиукраїнський, пропагандистський характер;
- 2) вільне і активне проникнення в телемедіа, які можна приймати за допомогою супутників, соціальні мережі відвертих пропагандистських матеріалів;
- 3) Україна не може гідно протистояти вірусам та шкідливому програмному забезпеченню, які не лише розповсюджують російську пропаганду, але є її частиною;
- 4) у Росії з'являється чимало різноманітних розробок, спрямованих на пропаганду та маніпулювання свідомістю. В Україні – ні. Крім того, що розвиток цієї сфери у нас на початковому рівні, немає ще й засобів протидії агресивним сигналам, які використовує Росія.

5) неналежною є підготовка фахівців до ведення інформаційної війни у ЗМІ. Українські виші не готують фахівців з кіберзахисту, якщо навіть і є поодинокі спецкурси з таких дисциплін, то їх викладають дуже поверхнево.

6) немає відповідної джерельної бази, яка б надавала доступ до інформації про стратегію і тактику ведення інформаційної війни. Адже якщо проаналізувати наявність відповідної літератури, яка вийшла після часів Незалежності України, то її обмаль, а кількість фахівців з цього питання – мізерна [38, с.157].

У світі реальним лідером з боротьби з інформаційною війною є США [75]. Українські медійники мають врахувати досвід своїх закордонних колег і виробити власний чіткий комплекс заходів із боротьби з російською пропагандою. На пропаганду Україні слід відповідати тією ж пропагандою. Однак її вживання має бути вмотивованим та законним. Слід зважити на те, що особливо піддатливими до пропаганди є молоде покоління і літні люди. Слід посилити її роботу як в інтернеті, так і в традиційних ЗМІ (в газетах, журналах, на радіо і на телебаченні).

Як ми розглядали у статті «Особливості поведінки в умовах інформаційної війни», сьогодні в українському медіапросторі з'явилося декілька інтернет-ЗМІ, які розвінчують пропаганду Росії [43, с. 233], однак їх є недостатньо. Потрібно, щоб вже існуючі і добре відомі медіаресурси підхопили цю хвилю: до прикладу, можна робити щоденні чи щотижневі огляди з російськими пропагандистськими міфологемами і розвінчувати їх. Або ж застосувати більш прискіпливий метод: під час інформування про ту чи іншу подію, що сталась в Україні, наводити одразу ж російську точку зору (якщо така є). Таким чином, читач зможе одразу ж побачити різницю в подачі матеріалу.

У традиційних медіа робота набагато складніша. Адже тут періодичність не дозволяє максимально оперативно реагувати на російську пропаганду. Однак можна також видавати, наприклад, щотижневі додатки до газети чи журналу, які розвінчуватимуть російську пропаганду. Читачі протягом певного часу зберігають примірник читаної ними газети чи журналу, а тому, придбавши такий додаток,

вони матимуть змогу зіставити правдиву і пропагандистську інформацію, ознайомившись із спростуванням останньої.

На телебаченні, як вже було зазначено, є декілька програм, які спеціалізуються на розвінчанні пропаганди. Однак їх не так багато. Відтак, можна створювати щоденні сюжети з антипропаганди під час випусків новин. Таким чином, медійники знайомитимуть глядача з небезпекою і наслідками дезінформації з боку Росії. Адже далеко не всі, особливо літнє покоління, що мешкає у сільській місцевості, знають або задумуються про масштаби російської пропаганди, її вплив та теперішню присутність в медіапросторі.

Українським журналістам варто розуміти те, що головну ставку російська пропаганда робить на напівправду та напівбрехню для досягнення поставлених перед нею цілей. Вона має на меті не залякати людей, а навпаки – здобути якомога більше прихильників – тобто, тих, хто віритиме в успіх та спроможність «русского мира». Основним завданням інформаційної війни з боку Росії щодо України є примусити українську сторону приймати емоційні рішення, позбавлені раціональності. Йдеться про битву за розум. Відтак, суспільство, яке не хоче думати є дуже легкою здобиччю. Тому українцям слід задуматись над масштабами і наслідками того, що відбувається в їх державі.

Російська пропаганда вимагає від сучасного покоління жити лише у форматі російської площини і переконує, що поза нею немає нічого. Відтак, Росія дискредитує українську культуру, мову, мас-медіа, цінності, традиції та звичаї.

Сьогодні можна побачити, як у проаналізованих у цьому дослідженні медіа, так і практично в усіх інших російських ЗМІ підміну експертів політичними невігласами, а також підміну незалежних журналістів провладними іміджмейкерами. Російська пропаганда намагається також зародити в населення полемічно-істеричні настрої, і їй це часами добре вдається. Вона активно спекулює на темі газу, економічної ситуації в Україні, оголошує продуктові, митні війни. Таким чином, вона хоче продемонструвати свою силу.

В Україні на належному рівні мають функціонувати організації, які щоденно будуть моніторити інформацію. Сьогодні діють такі відомі загалу організації, установи, як:

- 1) Міністерство інформаційної політики, яке має забезпечувати інформаційний суверенітет України, активно реагувати на нові міфологеми російської пропаганди;
- 2) «Інститут проблем реєстрації інформації», який має досліджувати та розробляти нові методи захисту інформації в комп'ютерних системах і мережах.
- 3) «Асоціація підприємств інформаційних технологій України» (АПІТУ), яка повинна впливати на державну політику в сфері ІТ, сприяти виробництву і поставці програмного забезпечення для боротьби з інформаційними атаками з боку Росії щодо України.

Політики мають систематично слідкувати за соціологічними даними, стежити за тим, що турбує і цікавить українців, а не робити це лише перед виборами.

Для того, аби наносити інформаційні удари у відповідь, Україні слід чітко зрозуміти, що формат цієї війни вже давно вийшов за рамки насильства. Сьогодні протистояння ведеться за допомогою слова, інформації. Необхідно зрозуміти те, що сьогодні найбільшими споживачами інформації є молодь і люди працездатного віку. Тому потрібно працювати з цими категоріями населення. І якщо молодь черпає новини переважно з Інтернету, то старше покоління має доступ до найрізноманітніших потоків інформації: це і телебачення, і радіо, і друковані медіа. Відтак, треба працювати максимально чітко у кожному мас-медіа і з кожною аудиторією.

Також слід проводити роботу з політичною, економічною, культурною елітою України, бо вона розуміє свою силу і може повести за собою маси. Тут варто говорити про використання авторитету впливових осіб в цілях впливу на імідж країни в очах її громадян та світової спільноти.

Російські засоби масової інформації, в тому числі і портали «Правда.Ру» та «Российский диалог», створюють образ Росії як миротворця, країни, яка хоче об'єднати братні народи. Часто в журналістських матеріалах можна побачити гасла: «Мы за мир», «Спасем наших братьев». З такими особливостями журналістики Росії українським мас-медіа надзвичайно важко боротись, адже всі підтримують мир і об'єднання, важко довести людям, що насправді їх використовують. Тому тут треба діяти так, щоби дати можливість читачеві зрозуміти всю неправдивість цих міфологем. Відтак, Україна має донести свої «меседжі», свою правду, аби побороти ці російські стереотипи. Потрібно зображати Росію у матеріалах як агресора, диверсанта, терориста.

Журналісти повинні вселяти в розум як прихильників, так і противників нові міфологеми про Україну. Українські журналісти не намагаються знайти цікаві теми, вони женуться за сухими фактами. Перемикаючи канали, читаючи друковані ЗМІ, можна побачити, що усі новини зводяться до «копі-пасту». Складається враження, що сьогодні головна мета ЗМІ примусити людей кожного дня вивчати напам'ять новини. Адже глядач не бачить або не читає нічого нового, він спостерігає за однобокістю в подачі новин у сучасних ЗМІ.

Потрібно подавати новини, зображаючи обидві сторони конфлікту, залучати фахівців, підкріплювати інформацію добре перевіреними фактами. У жодному випадку не треба давати оцінок, адже така інформація є певною мірою суб'єктивною і може спровокувати напад агресії у ворога, а також настороженість у аудиторії.

Сьогодні на окупованих територіях відбувається активне проникнення проросійського медіаконтенту і витіснення українського. Тобто у цих регіонах транслуються виключно російські канали, а українські зникають з медіапростору. Відтак, жителі цих територій стають безумовними жертвами російської пропаганди. Вони кожного дня слухають і дивляться новини про велич Росії і про фашизм та суцільну біду в Україні. Однак маємо і позитивні тенденції, адже

українська сторона намагається боротись з російською пропагандою. Наприклад, у Краматорську і Сєверодонецьку запустили обласні проукраїнські канали.

Як ми зазначили у статті «Етично-професійний аспект діяльності журналіста в умовах інформаційної агресії», в умовах інформаційної війни журналісти повинні постійно працювати над собою. Це мають бути як інтелектуальні, так і моральні самотренінги. Тобто, потрібно бути обізнаними у всіх аспектах роботи у гарячих точках у форматі подачі новин із зони АТО. Журналісти повинні враховувати всі ризики і небезпеки, які можуть зустрічатись у їх роботі. Потрібно навчитись працювати з журналістською технікою в умовах збройного протистояння, правильно поводити себе з представниками бойовиків. Відома журналістка Анастасія Станко радить: «в таких умовах бути самим собою. І навіть, якщо Ви бачите, що агресор б'є ні в чому не винну людину, Ви не повинні показувати свого невдоволення цим, як би це жорстоко не звучало [39, с.60]. Треба діяти виважено і не показувати своїх симпатій, цим Ви не допоможете постраждалому, не отримаєте потрібну інформацію, а навпаки – можете накликати летальний випадок».

Прикро, але сьогодні налічується велика кількість жертв серед журналістів. Крім цього, журналісти повинні зрозуміти, що інформаційну війну Україна не програла, а у збройній війні вона є сильніша, ніж противник. Потрібно тримати в тонусі себе, відтак це передасться і читачам чи глядачам.

Як зазначено у нашій статті «Вразливість України до інформаційної війни», українські журналісти повинні чітко окреслити межі своєї аудиторії. Тобто, для жителів Донбасу, Криму, сходу, заходу, півдня та Центральної України мають бути різні інформаційні потоки. Інформація має бути збалансована і не однобока. Треба висвітлювати різні погляди, не боятись спілкуватись з противником [9, с. 168].

Журналісти повинні бачити те, чого неозброєним оком не видно, вони мають змальовувати це в своїх матеріалах. Саме такий прийом зможе вплинути на зросійщену свідомість і повернути її у правильний бік.

Дослідники соціальних комунікацій мають зрозуміти, що інформаційна війна – це зовсім не нове явище, йому більше семи століть. Змінюються лише методи й канали поширення неправдивої інформації. Потрібно їх регулярно відслідковувати і досліджувати. Коректно вироблений комплекс правил ведення інформаційної війни допоможе давати оперативну та ефективну відсіч ворогові.

Українські соціальні комунікації та сфера інформаційної безпеки потребують нових наукових надбань, які допомагатимуть боротись з інформаційними нападами агресора. Вичерпне розуміння поняття інформаційної війни у вітчизняній науковій думці є, однак відсутні чіткі стандарти і вимоги до боротьби із цим негативним явищем.

Питання інформаційної агресії та боротьби з нею сьогодні надзвичайно актуальне. Однак, слід зауважити, що в час активного розгортання інформаційної війни з боку Росії щодо України кількість таких досліджень є незначною, тому в сучасній науці про соціальні комунікації виникає гостра потреба поповнення арсеналу дослідженнями цієї проблематики, адже ці дослідження допомагатимуть коректно реагувати на інформаційні атаки агресора морально і юридично грамотно, використовуючи усі чинники сучасного інформаційного суспільства.

Сьогодні в Україні надзвичайно актуальним є проведення науково-практичних досліджень щодо розробки нових тактик, стратегій, доктрин державного управління в царині захисту інформаційного простору держави. Це матиме неабияке прикладне значення у боротьбі з російським інформаційним агресором.

Висновок до розділу 1

1. Російський агресор наносить нещадні як збройні атаки на сході України, від яких щодня гинуть та страждають люди, руйнуються перспективні галузі економіки та житловий сектор, так і інформаційні напади, які деформують світогляд, змінюють життєві ідеали та призводять до ненависті. Для того, аби подолати російську інформаційну агресію, Україні потрібне не одне десятиліття. Змінити світогляд людини – важка й клопітка справа. Роль журналіста тут неоціненна, адже саме він має усі важелі в руках, які змінять свідомість, допоможуть зрозуміти, що Україна – країна, яка бореться за свою свободу і не допустить руйнації та братовбивства.

Інформаційна війна у контексті соціальних комунікацій – явище складне, але водночас малодосліджене в Україні. В Україні почали досліджувати цю проблему і публікувати наукові розвідки протягом останніх років. Крім того, в українських вищих навчальних закладах почали з'являтися навчальні дисципліни, які навчають тому, як вміло та законно наносити інформаційні удари у відповідь на інформаційну російську агресію. Хоч Україна і робить значні кроки у вивченні інформаційної війни, все ж ця царина знань та практики залишає великий простір для подальших досліджень науковців.

2. У часи активного розвитку інформаційного суспільства мас-медіа відіграють велику роль у його становленні. Російські медіа не є винятком. В Росії чи не щодня виникають інформаційні ресурси, які позиціонують себе як веб-медіа. Проте не кожне з них можна вважати таким. У роботі виокремлено декілька сталих ознак російських мережевих мас-медіа, які потрібно розглядати комплексно.

Спроектувавши ці критерії на сайти «Российский диалог» та «Правда.Ру», їх можна зарахувати до мережевих ресурсів, зареєстрованих у «Роскомнадзорі»,

що публікують інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з актуальних питань.

3. В останні роки рівень авторитету російської політичної журналістики сильно знизився. Це спричинене великою часткою пропаганди у контенті російських ЗМІ. Російська політична журналістика перебуває під тотальним контролем влади. Вона стала потужним інструментом, який деформує свідомість громадян, що, зокрема, призвело до схвалення російською аудиторією збройного конфлікту на сході України із численними людськими жертвами та руйнацією перспективних галузей економіки. Практично кожен мас-медіа в Росії є дотичним до влади, незалежних медіа практично не залишилось, а ті, що є – переживають нелегкі часи.

4. У час інформаційної війни з боку Російської Федерації українським журналістам слід виробити чіткий комплекс заходів для боротьби з агресором. Кожен необдуманий крок може мати серйозні наслідки. Українські медійники мають вміло та законно протидіяти інформаційним нападам з боку Росії. Дослідивши новітні процеси в медійному просторі України під час перебігу інформаційної війни, можна констатувати, що сьогодні у вітчизняних медіа дедалі частіше проявляють себе процеси спроби боротьби з російською пропагандою. Протидія російській пропаганді збирає довкола себе чимало прихильників – як у новітніх, так і в традиційних ЗМІ.

Однак у ході українсько-російської інформаційної війни українська сторона все ж відчуває проблеми, які треба враховувати у медійній практиці. Відтак, на пропаганду Україні слід відповідати продуманою, виваженою інформаційною політикою. Слід зважити на те, що особливо піддатливими до пропаганди є молоде покоління і літні люди. Відтак, слід посилити інформування в популярному серед молоді інтернеті та в традиційних ЗМІ (в газетах, журналах, на радіо і телебаченні), які користуються більшим авторитетом у старшої за віком аудиторії.

В умовах інформаційної війни журналісти повинні постійно працювати над собою. Це мають бути як інтелектуальні, так і моральні самотренінги. Потрібно бути обізнаними у всіх аспектах роботи у гарячих точках, а також у форматі подачі новин із зони бойових дій. Журналісти повинні враховувати усі ризики і небезпеки, які можуть спіткати їх у роботі. Слід навчитись працювати з журналістською технікою в умовах збройного протистояння, потрібно вміти поводити себе з бойовиками. Українські журналісти повинні бачити те, чого неозброєним оком не видно, вони мають змальовувати невидимі елементи реалій у своїх матеріалах. Застосування цих прийомів зможе вплинути на зросійщену свідомість і повернути її у бік реалій та правди.

РОЗДІЛ 2. Антиукраїнський контент російського Інтернет-ресурсу «Правда.Ру»

2.1. Заголовки матеріалів інтернет-ресурсу «Правда.Ру» як один із пропагандистських прийомів журналістики

Вдало підібраний заголовок до журналістського матеріалу – це запорука його успіху серед читачів. Особливо це актуальне для інтернет-ресурсів. Адже дуже часто, через надмірну зайнятість, сучасна людина дізнається про новину саме через заголовок, не обов'язково читаючи той чи інший матеріал повністю.

Для поширення пропаганди заголовки є особливо ефективним інструментом. Адже саме в них можна вкласти потрібні пропагандистам ідеологеми. Відтак, російські інтернет-ресурси не нехтують цим і підбирають такі заголовки, які максимально впливали б на свідомість читачів і трансформували б її у потрібне русло.

Інтернет-ресурс «Правда.Ру» щодня подає новини про події в Україні. Матеріали на цьому порталі більш агресивні, ніж на ресурсі «Российский диалог». Журналісти дозволяють собі вживати у матеріалах емоційно-забарвлену лексику щодо України, її влади, війська і активістів; не виняток становлять і заголовки. Проаналізувавши заголовки з новин про події в Україні на сайті «Правда.Ру», можна виокремити їх у кілька так званих «пропагандистських груп».

1. Заголовки, що наголошують на особливій впливовості Росії та В. Путіна:

- «Кончита Вурст хочет приехать в Россию для знакомства с Путиным»
(28 грудня 2014 р.);
- «В борьбе за нефтяной рынок Китая последнее слово – за Россией»
(23 січня 2015 р.);

- «Они хотят завоевать мир!»: США испугались названий русских подлодок» (15 липня 2015 р.);
- «Ромир»: Жители России назвали Путина главной гордостью страны (26 серпня 2015 р.);
- «Кто-то очень боится усиления русского народа» (25 серпня 2015 р.);
- «Россия поставит в Иран гражданские самолеты на сумму в \$21 млрд.» (26 вересня 2015 р.);
- «Добрая Россия даст газу Украине?» (28 жовтня 2015 р.);
- «BBC: Америка умоляет Россию простить долги Украине» (12 листопада 2015 р.);
- «Таланты азербайджанских женщин высоко ценят в России и в мире» (25 листопада 2015 р.);
- «Украина без российского газа зиму не переживет» (26 листопада 2015 р.);
- «The National Interest: В чем секрет популярности Путина?» (17 грудня 2015 р.);
- «Экс-аналитик ЦРУ: Учения показывают, что НАТО проиграет войну России» (17 грудня 2015 р.);
- «Россия становится привлекательнее для иностранных туристов» (17 лютого 2016 р.);
- «Путин влиятельнее Обамы и папы Римского – мнение элиты Италии» (17 лютого 2016 р.);
- «Немецкий политик: «Демонизация» Путина и подпевание НАТО – дорога к конфликту» (2 липня 2016 р.).

Із таких заголовків чітко видно, що автори намагаються створити для Росії імідж важливості, а для президента В.Путіна – образ, що символізує «істину в останній інстанції». Читачам намагаються нав'язати думку про те, що без участі Росії жодна суспільна сфера не буде успішною та не приноситиме позитивного

результату. Такий імідж російські пропагандисти намагаються витворити як у внутрішньо- так і у зовнішньополітичному житті країни. В. Путін у цих матеріалах, окрім «месії», виступає і як головний експерт, і як гарант успіху кожної суспільної справи.

2. Заголовки, що принижують Україну:

- «Обездоленные украинцы меняют почку на масло» (15 листопада 2014 р.);
- «Украина не на дне, ей уже стучат снизу» (16 грудня 2014 р.);
- «Габор Штир: Украина сама себя похоронила» (17 грудня 2014 р.);
- «Украина: не хотим работать, хотим гордиться» (22 грудня 2014 р.);
- «В Киеве из золота отлили скульптуру Степану Бандере» (28 грудня 2014 р.);
- «Будни ВСУ: «Криворукие» солдаты уронили артустановку. ВИДЕО» (7 травня 2015 р.);
- «Александр Захарченко: Скорее Украина присоединится к ДНР, чем Донбасс вернется к Киеву» (14 жовтня 2015 р.);
- «Украина не может определить, что производить и для кого» (23 жовтня 2015 р.);
- «La Croix: Украина предала Майдан и продается на выборах за еду» (23 жовтня 2015 р.);
- «Матвиенко: Мир устал от безысходной позиции Киева» (23 жовтня 2015 р.);
- «Одесса – это русский город, хотя говорить об этом на Украине преступно» (30 жовтня 2015 р.);
- «Если зима будет суровой, Киев начнет воровать газ» (24 листопада 2015 р.);
- «Западные СМИ признают: Украина падает в бездну» (17 лютого 2016 р.);

- «Украинский политолог: Порошенко скоро распустит Раду. Крысы бегут с корабля» (17 лютого 2016 р.);
- «МИД Германии о шансах Украины на вступление в ЕС: Не в этой жизни» (2 липня 2016 р.);
- «Бандеровские мракобесы заблокировали Крестный ход на Украине» (18 липня 2016 р.);
- «Россия разгромила Украину и выиграла ЧМ-2016 по футболу среди врачей» (21 липня 2016 р.).

Автори хочуть продемонструвати читачам те, як погіршилось життя в Україні після зміни влади В. Януковича. Вони спекулюють на емоціях і створюють «заголовки-страшилки», у яких зображають погіршення економічної, соціальної, криміногенної, суспільної сфер життя в Україні. Автори дозволяють собі навішувати ярлики на активістів та простих українців, застосовують образливі словесні конструкції щодо чинної влади України і таким чином намагаються витворити негативний імідж України в очах як самих українців, мешканців окупованих територій, так і світової спільноти.

3. Заголовки, у яких Україна буцімто принижує Росію і висміює спробу самовизначення жителів окупованих територій.

- «Украинские художники «оккупировали» российский павильон на Венецианской биеннале» (7 травня 2015 р.);
- «На Украине заявили о готовности помогать ИГ мстить России за Сирию» (7 жовтня 2015 р.);
- «СБУ запретила больным детям получать лечебное питание из России» (18 листопада 2015 р.);
- «Порошенко согласился окончательно избавиться от русского языка» (19 листопада 2015 р.);
- «Арсен Аваков требует оставить Крым без электричества» (23 листопада 2015 р.);

- «Депутаты Рады поблагодарили Турцию за сбитый Су-24» (28 листопада 2015 р.).

Автори демонструють, що Україна відверто зневажає Росію за те, що вона хоче «захистити» своїх «братів і сестер» від «бандеро-фашистської влади Києва». Однією з форм зневаги, на думку самих росіян, є помста у вигляді мовної дискримінації, а також готовність до «знищення» всього російського.

4.Заголовки, у яких стверджується, що українська армія веде війну проти мирного населення на сході України:

- «ВСУ прячут свою техніку у границ ДНР и наращивают частоту обстрелов день ото дня» (25 квітня 2015 р.);
- «Будни перемирия»: В ДНР зафиксировано 59 обстрелов мирных объектов со стороны ВСУ (26 квітня 2015 р.);
- «Ополчение ДНР отбило атаку ВСУ на Широкино и Горловку» (4 травня 2015 р.);
- «Дончан сутки обстреливали снарядами и минами» (1 серпня 2015 р.);
- «ВСУ нарушили перемирие, обстреляв ночью донецкий аэропорт» (24 жовтня 2015 р.);
- «Киев снова пытается сорвать соблюдение Минских соглашений» (1 листопада 2015 р.);
- «ВСУ снова приступили к обстрелам Донбасса» (3 листопада 2015 р.);
- «Украина стягивает к границам ДНР «Грады» и танки» (22 листопада 2015 р.);
- «Из-за обстрелов ВСУ Горловка лишилась коммуникаций» (27 листопада 2015 р.);
- «СМИ сообщили о наступлении ВСУ на Донбасс» (10 листопада 2015 р.).

Найпоширеніша міфологема російської пропаганди в умовах інформаційної війни щодо України – те, що українські військові завдають удару по мирних

жителів сходу України. Автори «Правда.Ру» активно оновлюють цю інформацію, застосовуючи прийоми фальсифікації та містифікації інформації для впливу на свідомість читачів.

5. Заголовки, у яких чітко видно, що «Правда.Ру» визнає так звані «ДНР» та «ЛНР»:

- «Паспорт ЛНР будет структурно похож на российский» (28 лютого 2015 р.);
- «ЛНР приняла закон о военном положении» (25 квітня 2015 р.);
- «Минобороны ДНР: ВСУ использовали боеприпасы НАТО» (3 травня 2015 р.);
- «СМИ: В России могут появиться крепкие сигареты из ДНР» (7 травня 2015 р.);
- «ДНР и ЛНР хотят войти в состав России» (10 червня 2015 р.);
- «СМИ: ЛНР может сделать российский рубль основной валютой с первого сентября» (19 серпня 2015 р.);
- «Минтранс ДНР: Украина обеспечена углем лишь до 1 декабря» (17 вересня 2014 р.);
- «Пургин: Решается вопрос о поставках газа из России в ДНР и ЛНР» (17 вересня 2014 р.);
- «В ЛНР решили провести состязания танковых экипажей» (21 вересня 2015 р.);
- «ДНР: Украинские силовики под видом учений стянули технику к линии соприкосновения» (21 вересня 2015 р.);
- «ЛНР: Мы перенесли, а не отменили выборы. В 2016-м их признает весь мир» (10 жовтня 2015 р.);
- «Между ДНР и Россией начал ходить ежедневный поезд» (16 жовтня 2015 р.);

- «Премьер ДНР призвал Донбасс не выплачивать кредиты и долги по ЖКХ» (24 жовтня 2014 р.);
- «В ДНР намерены наступать до границ Донецкой области» (23 січня 2015 р.);
- «ДНР и ЛНР подпишут согласованный «нормандской четверкой» документ» (12 лютого 2015 р.).

Автори таких заголовків демонструють читачам свою відверту прихильність до так званих «ДНР» та «ЛНР». Вони активно висвітлюють їх позицію, беруть коментарі у так званих експертів, які є представниками цих «новоутворень», визнають їх легітимність і вважають що ці псевдодержави мають права на власну інфраструктуру, владу, валюту та інші важливі сфери існування. Автори демонструють доблесть та гідність ополченців «ДНР» та «ЛНР», і зазначають, що вони борються з українськими військовими, котрі посягають на мир цих східних територій.

У статті «Заголовки російських Интернет-ресурсів у матеріалах про події в Україні в контексті інформаційної агресії», ми розглянули заголовки матеріалів про Україну на порталі «Правда.Ру». Відтак, можна стверджувати, що їх подача має негативний вплив на імідж України – включно із населенням, яке проживає на окупованих територіях. Заголовки формують у читача критичне ставлення до України та осуд України. Сьогодні, на тлі Євромайдану та подій на сході України, Україну почали сприймати як проблемну державу, адже в Україні тривають військові дії, занепадає економіка, політичні сили у стані розбрату та суперечок. Такі характеристики стають причиною різкого зниження інвестиційного потоку, а також збільшення еміграції [45, с.46]

У заголовках інтернет-порталу «Правда.Ру», згідно з дослідженням, застосовані такі відомі методи пропаганди:

1) навішування ярликів – автори у заголовках надають негативного змісту подіям в зоні АТО, створюють негативний образ українських бійців, розвивають у читача

критичне сприйняття дій української влади. У масового читача це викликає негативні асоціації, породжує недовіру і страх до всього українського;

2) апелювання до авторитету – автори таких заголовків з повагою та авторитетом апелюють до слів президента Росії Володимира Путіна. Вони вселяють людям віру в те, що його коментарі, висновки, розповіді – це істина в останній інстанції. Автори таких заголовків створюють образ величної Росії та виваженого, шанованого народом та послідовного у своїх діях її президента Володимира Путіна. Практично щодня «Правда.Ру» подає думки, коментарі В. Путіна стосовно ситуації на сході України та в Криму, ґрунтує на них свої заголовки до матеріалів;

3) демонізація ворога – показ української сторони у негативному аспекті. Натомість, на противагу цьому, Росія постає як сильна країна, яка може і хоче захистити «своїх» від «бандеро-фашистів». Після прочитання таких заголовків у стрічці новин на «Правда.Ру» у читачів породжується стереотип, що Україна – це плацдарм агресії, а українська армія, замість того, щоб захищати, вбиває мирне населення;

4) спрощення фактів – подача без заглиблення в суть явища, іноді це призводить до викривлення повідомлення [45, с. 46 – 47];

5) виривання із контексту – у заголовку автор повідомляє лише частину фактів даної події. Журналісти подають інформацію однобоко і поверхнево, на користь Російської Федерації;

6) буденна розповідь – щодня у заголовках «Правда.Ру» автори без особливої тональності, навіть дуже спокійно, подають інформацію про трагедії в зоні АТО, а також про «звірства» на заході України;

7) емоційний резонанс – автори таких заголовків намагаються спекулювати на почуттях читачів. Щодня вони, подаючи інформацію про трагічні долі жителів сходу України, і свавілля, яке над ними чинить українська армія, провокують у

читача негативні емоції, переляк і бунтівні настрої. Мета таких заголовків – викликати жалість та ненависть;

8) анонімний авторитет – журналісти у заголовку оперують до авторитету переважно невідомої особистості, подають її висловлювання, вирване з контексту. Для більшої переконливості і створення відчуття важливості автори вже у матеріалах цитують документи, оцінки та думки інших, але теж не надто відомих фахівців і дослідників;

9) гра у «приналежність» до російського народу – автори таких заголовків змальовують Російську Федерацію і В. Путіна так, ніби вона є найкращим другом для усіх людей. З часом, після систематичних повідомлень такого типу, люди починають довіряти Росії, у них формуються асоціації про народність та приналежність до російського народу. Яскравим прикладом цієї пропаганди є матеріали про те, як президент Росії часто їздить до Криму, відвідує різноманітні заходи на окупованому півострові, обіцяє людям щасливе життя;

10) «спільна думка» – автори таких заголовків підбирають висловлювання та фрази, які створюють враження того, ніби подібним чином роблять усі в Росії. Цей метод викликає у людей почуття приналежності до «великої та могутньої» Росії та її «братнього народу». Таким чином автори матеріалів нав'язують суспільству конкретні цінності, ідеї, програми [63].

2.2. Спотворення інформації про події в Криму на інтернет-ресурсі

«Правда.Ру» як типовий прийом поширення російської пропаганди

Для російських мас-медіа приєднання Криму до складу Росії довгий час залишалось і залишається топовою темою. Відтак, аналізований в роботі веб-ресурс «Правда.Ру» щодня активно інформує свою читацьку аудиторію про події в Криму, який увійшов до складу Російської Федерації, а також його шлях до цього «самовизначення».

Проаналізувавши матеріали про Крим російського інтернет-ресурсу «Правда.Ру» за період лютого 2014 – 2016 рр., можна виокремити цілий ряд штучно створених думок, ідей, стереотипів, які були запропоновані читачам порталу і призвели до подальшої ненависті до України та всього українського. Можна сказати, що цей портал вже давно «готував» свого читача до того, що Крим має «повернутись» до Росії. Світогляд росіян настільки змінився, що вони з вдячністю прийняли півострів Крим, попри фінансові труднощі в своїй країні. Адже Володимир Путін не шкодує грошей на організацію будь-яких PR-акцій, парадів на честь 1 та 9 травня, промо-концертів на окупованому півострові. У самих же жителів півострова зародилось відчуття «потрібності» Росії як своєї «братської частини» і протилежне почуття щодо України – вони вважають, що тут вони були нікому не потрібні та перебували у небезпеці.

Проаналізувавши ретроспективний контент інтернет-ресурсу «Правда.Ру», можна зробити висновок, що питання доцільності приналежності Криму до України цікавило його авторів вже давно. Наприклад, матеріал за 19 лютого 2009 року під назвою «Как Хрущев подарил Крым Украине», у якому йдеться про те, що 19 лютого 1954 року рішенням М.С. Хрущова Крим було передано до складу України. Автор стверджує, що Україна отримала величезний подарунок: «В те годы передача Крымской области из состава РСФСР в состав УССР в рамках «нерушимого» Советского Союза была простой формальностью. Украина получила Крым в качестве “царского подарка” по случаю 300-летия воссоединения с Россией» [192].

У цьому ж матеріалі автор посилається на думку російських істориків (не вказано при цьому жодного прізвища) про те, що «историки объясняют щедрость Никиты Сергеевича довольно просто. Придя к власти после смерти Сталина, развенчивая культ личности и осуждая репрессии, сам лидер госудасртва был замешан во многих репрессивных делах. Будучи первым секретарем ЦК украинской компартии в 1938–1947 гг., он самвел

активну боротьбу з «врагами народу» и, чтобы в какой-то мере искупить вину перед Украиной и заручиться поддержкой украинской «верхушки», Хрущев сделала «широкий жест». Подарил республике целый полуостров!» [192].

Далі автор критикує М. Хрущова за таке поспішне рішення, за те, що Хрущов не прислухався до думок своїх колег по партії, по уряду у Москві, які стосувались самої ідеї передачі Криму Україні. Йому закидали і нехтування нормою радянського законодавства щодо необхідності вирішувати це питання на референдумі.

Врешті, автор вказує, що у 1992 році влада Росії визнала «незаконність» передачі Криму Україні. Таким чином, стає зрозумілим, що стереотип про те, що Крим – це Росія у російських ЗМІ пропагувався вже давно. Автори таких пропагандистських матеріалів завжди наводять чимало прикладів з історії, а також подають коментарі фахівців, однак не вказують ані їх прізвищ, ані жодних інших даних. При цьому невибагливий читач не звертає на це уваги і довіряє контенту. Роль мас-медіа у формування у російської аудиторії позитивної картини щодо анексії Криму є колосальною. Адже саме російські медіа деформували світогляд своєї аудиторії, вони нав'язували людям провладні стереотипи та програми розвитку російського народу.

У матеріалі, опублікованому на порталі «Правда.Ру» 4 жовтня 2013 року під назвою «Мы заставим Крым присоединиться к Украине» йдеться про те, що Україна ще задовго до підписання М. Хрущовим указу про відхід Криму до складу УРСР, у 1918 році, претендувала на півострів. Крім неї, про Крим у своєму складі думала і тогочасна Німеччина. Автор матеріалу цитує російськомовні мемуари гетьмана Павла Скоропадського, який пояснює причини, через які Україна хоче бачити Крим у своєму складі: «Крым должен принадлежать Украине, на каких условиях, это безразлично, будет ли это полное слияние или широкая автономия, последнее будет зависеть от желания самих крымцев, но нам надо быть вполне обеспеченными от враждебных действий со стороны Крыма. В

смысле же экономическом Крым фактически не может существовать без нас...» [227].

П. Скоропадський писав послу Німецького рейху у Києві барону Філіпу Альфонсу Мумму фон Шварценштайну, що для того, щоб відродити Україну, треба встановити її кордони, особливо південний, тому треба заволодіти Кримом. Приєднання Криму для України – це те саме, за словами П. Скоропадського, що забезпечити її продуктами харчування першої необхідності. Також, приєднавши Крим, Україна заробила б чималі кошти, відбудовуючи старі курорти. Якби Україна володіла південним берегом Криму, то вона б мала у підпорядкуванні Севастополь та Феодосію. Якщо ж Україна буде без Криму, то вона буде відділена від Чорного моря, відтак, вона матиме у підпорядкуванні лише один порт у Миколаєві, оскільки Одеса вже давно переповнена. Тому без Криму Україна з економічного боку не могла б бути сильною державою. Якщо Україна буде без Криму, вона буде відділена від моря і намагатиметься захопити півострів. Тому країна, яка заволодіє Кримом всупереч Україні, матиме загострені відносини з нею.

Автор наводить цитату тогочасного керівника Міністерства іноземних справ України Д.І. Дорошенка, який теж говорить про необхідність приєднання Криму до України: «Украинское правительство считает, что присоединение Крыма может состояться на автономных началах, в связи с чем будет разработан соответствующий проект; зная настроение значительного большинства населения Крыма, имея в виду интересы этого населения и его давние связи с Украинским правительством, не имеется сомнений, что воля населения Крыма может быть выражена только за соединение с Украиной» [227].

Далі автор подає у тексті протилежну думку кримського історика В'ячеслава Зарубіна, який стверджує, що кримське населення ніхто не опитував стосовно його бажання про приєднання до України, що ніяких давніх зв'язків між Україною та Кримом немає. Далі автор розповідає, що по обох боках кордонів

відбувались перестрілки, почались проблеми з продуктами. Автор наводить цитату Міністра внутрішніх справ уряду П. Скоропадського І. А. Кістяковського: «Мы заставим Крым присоединиться к Украине. Для этой цели и служит таможенная война. Мы примем еще целый ряд мер, чтобы сделать вас более покорными. А если вы потом будете агитировать в духе российской ориентации, то мы вас будем вешать» [227].

Наводячи такі цитати, автор хоче продемонструвати читачам, що Крим ніколи не був українським, натомість, завжди був і є частиною Росії. Автор використовує вирвані з контексту цитати політичних діячів України, створюючи ефект погрози, натомість це спричиняє у багатьох читачів ненависть до України і формує ставлення до неї, як до країни, що забрала собі півострів Крим, який їй колись подарували, однак він ніколи не був її власністю. В кінці матеріалу автор ставить читачам запитання: «А что вы думаете о том, что будет с Украиной? Что будет с Крымом?». Тобто, автор вже навіть цим питанням натякає на те, що у майбутньому між Кримом та Україною може статись ситуація, подібна на ту, про яку йдеться у тексті. Це ще раз підтверджує могутність і давність російської пропаганди – зокрема, по відношенню до України.

Після анексії Криму інтернет-портал «Правда.Ру» кожного дня активно поповнюється матеріалами про події на півострові. Ці матеріали публікують переважно під такими рубриками: «Мир», «Бывший СССР», «Украина», також трапляються матеріали про Крим під рубриками «Россия. Юг», «Происшествия», «Экономика», «Путешествия», «Экспертное мнение».

Як було з'ясовано вище, на порталі «Правда.Ру» автори не вказують ані свого справжнього прізвища та імені, ані псевдоніму. Матеріали мають чимало суб'єктивних суджень щодо подій в Україні, автори не завжди звертаються до фахових джерел, які надають коментарі. Помітною є односторонність матеріалів, що опубліковані на «Правда.Ру», оскільки в цих матеріалах висвітлюється думка лише однієї, зацікавленої сторони – Російської Федерації.

При аналізі контенту порталу «Правда.Ру» про Крим ми зауважили, що простежуються певні стереотипи, які формувались у людей багато років поспіль завдяки мас-медіа. Основної мети пропаганда досягла, адже зуміла налаштувати людей на те, щоб воювати та вбивати мирне населення за примарні ідеали та амбіції президента Росії В.Путіна.

У період Революції Гідності інтернет-ресурс «Правда.Ру» активно публікував новини про ситуацію на Майдані. Не менш активно висвітлювали на цьому порталі і події в Криму. У період масових розстрілів на Майдані, 20 лютого 2014 року, портал «Правда.Ру» опублікував матеріал під назвою «Эксперт: Киеву удалось разобщить пророссийские организации Крыма». Це розширений коментар провідного експерта Центру військово-політичних досліджень МДІМВ Михайла Александрова про те, чи вплине ситуація з Кримом на відносини між Москвою та Києвом у світлі протистояння проросійських і прозахідних сил в Україні. Вже перші речення коментаря підтверджують стереотип росіян про те, що Крим був незаконно подарований Україні М. Хрущовим, і що тоді думку самих кримчан ніхто не враховував. Ці території мають повернутись до Росії: «Крым вообще является проблемой в двусторонних отношениях. Все понимают, в том числе и украинская сторона, что Крым был передан в состав Украины незаконно, волюнтаристским решением Хрущева. Мы знаем, как тогда принимались решения: Хрущев сказал, Президиум Верховного совета СССР быстро это все проштамповал. С людьми никто не проконсультировался, ни в Крыму, ни в самой России. Все-таки это была российская территория, как можно так взять и отдать?» Наступні слова М. Александрова підтверджують присутність російських збройних сил на території Східної України та в Криму. На запитання журналіста: «Наскільки сильні проросійські настрої на півострові?», – він відповідає: «Конечно, там сильны пророссийские настроения, но дело в том, что представители пророссийских сил переругались между собой. Это обычная история и касается не только Крыма, но и других восточных и южных районов

Украины. Русские общины, пророссийские организации имеют очень амбициозных лидеров, которые хотят руководить сами и не могут договориться. Местные СБУ и другие киевские структуры засылают туда своих людей, чтобы они там склоки устраивали, чтобы не удалось создать единую мощную организацию». Тобто, проросійські сили пересварились між собою не лише в Криму, а й на інших східних та південних територіях України. Відтак, ці слова свідчать про наявність російських військ на цих територіях. Далі експерт зазначає, що Росії не треба обмежувати себе лише Кримом, що потрібно також думати і про інші східні області України, адже це колись була частина Росії: «России не надо ограничиваться Крымом. Надо бороться за интеграцию в Таможенный союз не только Крыма, но и южных и восточных районов Украины, который традиционно входили в состав Русского государства». Також М. Александров наголошує на необхідності референдуму [177].

Саме в період лютого – березня 2014 року кримчанам активно насаджували стереотип про те, що Росія їх не покине; варто лише покликати на допомогу, і «ввічливі люди» прийдуть, не залишать своїх «братів та сестер» у біді.

Аналіз контенту про Крим на сайті «Правда.Ру» дозволив виокремити групи міфологем, які насаджувались аудиторії і які яскраво демонстрували тактику анексії Криму Росією.

1. Змалювання Володимира Путіна в образі «месії», який прийде і врятує свій «братній народ» від фашистської (київської) влади.

Сайт «Правда.Ру» намагається створити у свідомості читачів образ В. Путіна як всеосяжного лідера, який має великий, кінцевий вплив на будь-кого і на будь-що. У матеріалах чітко видно, що саме В. Путін зацікавлений в анексії Криму.

28 лютого 2014 року на сайті «Правда.Ру» опубліковано новину під назвою «Путин поручил решить вопрос с гуманитарной помощью Крыму», в якій автор повідомляє читачів про те, що В. Путін дав Кабміну доручення провести

консультації з іноземними партнерами, в тому числі з МВФ і «Великою вісімкою», з приводу надання фінансової допомоги Україні. Прес-секретар В. Путіна також повідомив, що влада Криму звернулась до російського президента з проханням надати півострову гуманітарну допомогу, але Росія думає над тим, як допомогти Криму. Автор нагадує, що прем'єр-міністр Криму Сергій Аксьонов і досі вважає Віктора Януковича легітимним президентом [273].

Інформаційний потік про Крим 1 березня 2014 року починається новиною про те, що «Новый премьер Крыма попросил Путина обеспечить мир в республике», в якій повідомляється про те, що новий глава уряду Криму Сергій Аксьонов, який був призначений на цю посаду 27 лютого, виступив з екстремим зверненням до президента Росії Володимира Путіна. Він попросив главу Російської Федерації надати допомогу в забезпеченні миру і спокою на території автономії. Автор визнає легітимність нового глави кримського уряду, в той час, як весь цивілізований світ, а також всі авторитетні і правдиві мас-медіа називають його самопроголошеним. Крім того, в тексті зазначається, що новий глава уряду Криму повідомив про перебування на території півострова невідомих озброєних формувань та бойової техніки: «Аксенов объяснил свои действия тем, что на территории автономной республики, по его словам, находятся неизвестные вооруженные группы и боевая техника» [249]. Це були озброєні незаконні проросійські формування та бойова техніка Російської Федерації, однак автор погоджується з Аксьоновим, називаючи їх невідомими та прикриваючи присутність російської армії на території Криму. Заголовок повідомлення викликає на підсвідомому рівні стереотип про те, що Росія – могутня країна, а Україна не може впоратись цивілізованим шляхом зі своїми проблемами; відтак, радикально налаштовані жителі Західної України, тобто «бандерівці», розпалили збройну агресію, внаслідок якої гинуть люди. Однак Росія може врятувати Крим від такого сценарію. Володимир Путін постає у свідомості кримчан «месією»,

який здатен забезпечити мир та добробут, взяти жителів півострова під своє, російське крило.

Ще один матеріал про Крим, опублікований на «Правда.Ру» 1 березня 2014 року, має заголовок «Путин попросил у Совфеда разрешение на ввод войска в Крым». У ньому автор розповідає про те, що Володимир Путін звернувся до Ради Федерації з проханням дозволити використати російську армію для ліквідації конфлікту в Криму для захисту російськомовних громадян, а також допомогти «братньому народу» врегулювати ситуацію, яка вийшла за цивілізовані рамки. Наприкінці матеріалу автор зазначає, що кримська влада сама зверталась до В. Путіна з проханням врегулювати конфлікт. Крім того, автор застосовує у тексті цитати Сергія Аксьонова, який називає українців «братский украинский народ», якому Росія мусить допомогти» [269]. Знову ж таки, Росія змальовується як така країна, що не залишить у біді своїх братів, і лише вона може навести лад, допоможе запобігти збройному наступу рішучих радикалів. Рада Федерації дозволила В. Путіну ввести війська в Крим, про це йдеться у наступному матеріалі «Совет Федерации поддержал обращение Путина о вводе войск в Крым» [272].

Матеріал за 2 березня 2014 року під заголовком «Путин: Россия ведет себя абсолютно адекватно» вкотре доводить невизнання Росією того, що саме вона є причиною збройних конфліктів як в Криму, так і на сході України. Автор повідомляє читачів про те, що відбулась бесіда між В. Путіним та канцлером Німеччини Ангелою Меркель, у якій президент Росії виправдовує свої дії в Криму: «Меры, предпринятые Россией, абсолютно адекватны в сложившейся экстраординарной ситуации». В. Путін заявив, що діє виключно в інтересах російськомовного населення Криму, бо воно буцімто потерпає від ультранаціоналістичної загрози [275].

2. Зображення Росії як країни, що не може відмовити і не допомогти «своїм».

Автори матеріалів демонструють доблесть Російської Федерації, яка активно відстоює права, «скривджених Україною» кримчан. Також у матеріалах цього порталу пропагується міфологема, яка стверджує, що Росія не хотіла сама втручатись в проблему Криму, їй це і на думку не спадало, однак «скривджене російськомовне населення» попросило про допомогу, а Росія не змогла відмовити «своїм».

Матеріал за 27 лютого 2014 року під заголовком «МЭР предлагает бизнесу вложить в Крым миллиарды», повідомляє про те, що Міністерство економічного розвитку Росії хоче вкласти в Крим понад 5 мільярдів доларів. Ця програма фінансування була розроблена торговим представництвом Росії на Україні ще у 2013 році. Далі автор нагадує читачам, що 22 лютого 2014 року в Україні відбулась зміна влади, шляхом кривавих сутичок між опозицією та силовиками було усунено від влади Президента України Віктора Януковича. В країні стався переворот, це викликало спротив у проросійських активістів. Також автор нагадує, що ситуація в Україні призвела до сутичок кримських татар з проросійськими активістами, внаслідок чого постраждало 30 осіб. Автор матеріалу визнає Віктора Януковича, який втік з України, і досі чинним президентом, звинувачує кримських татар у тому, що через їх акції протесту постраждало чимало проросійських активістів, а також хвалить Росію за те, що вона хоче вкладати гроші в Крим. Після викладення основного тексту матеріалу автор ставить запитання до читачів: «Необходимо ли в данный момент вложение денег в украинские проекты со стороны России?» [225]. Таке запитання підтверджує, що автор вважає Росію могутньою країною, яка виявила благородне бажання потурбуватись про свій «братній народ», натомість Україна налаштована проти Росії, вона застосовує зброю проти Російської Федерації, люди виходять з численними акціями протесту, в яких вбивають мирне населення та всіх, хто виступає на боці Росії.

У матеріалі за 28 лютого 2014 року під заголовком «Российскому бизнесу предложили вложиться в Крым», опублікованому на «Правда.Ру», йдеться про те,

що Мінекономрозвитку Росії запропонувало російському бізнесу інвестувати кошти в Крим насамперед у його рекреаційну інфраструктуру. Уряд Росії розіслав по бізнес-організаціях список, у якому згадувалось близько тридцяти об'єктів для інвестування, серед яких порти, дороги, готелі, заводи з виробництва халви, олії тощо. Усього на відновлення півострова потрібно близько 5 мільярдів доларів. В Мінекономіки Росії заявили, що це не пов'язано із подіями в Криму і що ця робота погоджена з Президентом України В. Януковичем. Однак на фоні подій в Криму виглядає дивним таке бажання фінансувати розвиток інфраструктури півострова, адже користі для Росії це не давало жодної. У такий спосіб Росія «заробляла бали» перед населенням півострова, створювала видимість роботи перед світовою спільнотою, аби згодом анексувати Крим [288].

Ще один матеріал за 28 лютого 2014 року під заголовком «Россия проведет консультации с «МВФ по поводу помощи Крыму» містить інформацію про те, що В. Путін дав доручення уряду Росії провести консультації з Міжнародним валютним фондом і G8 щодо питань надання фінансової допомоги Криму. Про допомогу його попросила чинна влада півострова. Далі автор нагадує читачам: «Напомним, новый премьер Крыма Сергей Аксенов сообщил, что власти России обещали полуострову финансовую помощь. По его словам, согласование этого вопроса будет проходить через Виктора Януковича, которого власти полуострова считают законным президентом Украины» [285]. Як бачимо, автор матеріалу визнає легітимність нової влади півострова, хоча цивілізований світ вважає її самопроголошеною.

Інша новина, опублікована 1 березня 2014 року, має схоже змістовно-сміслові забарвлення: «Россия рассмотрит просьбу Крыма о помощи». У ній йдеться про те, що нова влада Криму в особі призначеного 27 лютого Сергія Аксьонова звернулася до президента Володимира Путіна з проханням про допомогу у забезпеченні миру і спокою на території автономії. Відтак, анонімне джерело «Інтерфаксу» в адміністрації президента підтвердило, що Росія розгляне

прохання кримчан про допомогу. Автор навмисне не вказує джерело інформації, оскільки його не існує. Спостерігаючи за поведінкою Росії під час подій на Майдані та анексії Криму, стає зрозумілим, що вона давно планувала окупацію півострова. Однак, спровокувавши кримську ситуацію, Росія прикидається невинною і позиціонує себе так, ніби жителі Криму та Севастополя самі звернулись по допомогу та захист від «фашистської України», а вона не могла відмовити, на її місці так вчинила б будь-яка інша «цивілізована» держава.

В кінці матеріалу автор зазначає, що не так давно президент США Барак Обама звернувся до Росії з погрозами, що вона відповість за збройну агресію в Україні. Позиція Росії щодо США добре відома. Не лише Обама, але й багато президентів інших країн закликали Росію припинити збройне втручання в Україні, однак автор згадує лише США, черговий раз підтверджуючи цим своє вороже ставлення саме до Сполучених Штатів [286].

1 березня 2014 року було опубліковано новину під назвою «В ЛДПР поддержали ввод российского контингента в Крым», у якому віце-спікер Держдуми від ліберал-демократів Ігор Лебедев повідомляє, що ЛДПР підтримує введення російського військового контингенту в Крим і просить президента Володимира Путіна розглянути питання про відкликання посла РФ зі США. Автор подає цитати І. Лебедева, який стверджує, що, вводячи війська на територію Криму, Росія захищає російськомовних громадян, які там проживають. Крім того, влада півострова сама попросила про це, а Росія не може відмовити своїм «братом». Також віце-спікер заявив, що, якщо буде потрібно, то війська будуть введені і на інші території України з метою врегулювання ситуації [135]. Такі висловлювання спрямовані на те, щоби розвинути у читачів думку про те, що лише Росія зможе навести лад в Україні, бо вона могутня держава з сильним та мудрим лідером.

Новина за 1 березня 2014 року під заголовком «Сенаторы попросили у регионов денег на Крым» повідомляє про те, що після того, як було прийняте

рішення про введення російських військ в Крим, сенатор Володимир Петров запропонував російським регіонам виділяти кошти для фінансової допомоги Криму: «Если взять одну десятую бюджетов всех российских регионов, то жители Крыма смогут решить главные финансовые задачи» [301]. Автор віддзеркалює настрої влади щодо того, що Крим має бути у складі Росії і що він є російським.

2 березня 2014 року «Правда.Ру» опублікувала матеріал «Мнение: Крым попросил о помощи, надо ее оказать». Тут автор подає дві точки зору експертів на питання введення військ у Крим з метою врегулювання ситуації, що там склалась. Можемо сумніватись у компетентності цих експертів – генерал-полковника у відставці Олексія Молякова і Героя Радянського Союзу Сергія Гущина. Можливо, ці люди свого часу були компетентними у питаннях військової ситуації в країні, однак збройний конфлікт у Криму – ситуація вкрай складна, і тут важко спиратись на сам лише досвід дій армії радянського взірця. Потрібна чітко обдумана стратегія і тактика фахівця, який знаходиться, так би мовити, всередині ситуації. Адже ідеологічні знання і навички, здобуті за час військової служби в Радянському Союзі, важко застосувати у сучасних реаліях. Аналізуючи коментарі цих експертів, можна дійти висновку, що вони насичені стереотипами, які є невід’ємним складником російської пропаганди проти України. Наприклад, Олексій Моляков заявив: «Наши соотечественники на территории Крыма оказались в очень трудном положении. Безусловно, им нужна поддержка. Я, правда, не знаю, потребуется ли ввод войск. Надеюсь на то, что Киев проявит благоразумие и мудрость и не будет пикетироваться с нами» [232]. Тобто Олексій Моляков вважає, що через захоплення влади у Києві радикалами із Західної України кримчани опинились у небезпеці, відтак Росія мусить допомогти їм. Підтверджує цю думку коментар і іншого експерта – Сергія Гущина: «Правильное решение. Крым попросил (о помощи), надо делать. База наша там, люди наши там. Вопрос не стоит, чтобы туда немедленно ввести войска. Дело в том, чтобы не трогали то, что там есть – и все будет спокойно. Я думаю, сил и средств сейчас

достаточно в Крыму, чтобы не допустить провокаций. Но дальнейшее зависит, как я понимаю, от действий каких-то сил извне» [232]. Крім цього, в кінці тексту автор подає ще один коментар – експерта льотчика-випробувача, Героя Радянського Союзу Гургена Карапетяна, схожий за своєю суттю на попередні: «Решение, которое принято – законно и правильно. И думаю, что до введения американских и натовских войск в качестве ответного шага не дойдет. Более того, это американцы – во всяком случае, по моим данным – специально заваривают эту кашу, нас специально провоцируют, чтобы потом выставить Россию виноватой» [232].

Росія створила цілу концепцію інформаційної політики щодо висвітлення ситуації в Криму крізь призму тогочасних подій в Україні. Ще до проведення псевдореферендуму про статус Криму російські журналісти змальовували Росію та її військо як рятівників, «месій», які принесуть півострову мир, спокій та добробут. А жителі Криму вже не хочуть бачити себе у складі України, адже вона зрадила їх; крім того, Росія хоче повернути собі те, що колись їй належало.

Матеріал за 5 березня 2014 року під заголовком «Крым просит у России поддержки в размере 6 млрд. долларов» продовжує лейтмотив російської влади. Крим просить фінансової допомоги, а Росія не може не допомогти своїм братам та сестрам [208].

Матеріал за 6 березня 2014 року під заголовком «Вопрос о присоединении Крыма рассмотрят в Госдуме на следующей неделе» також має на меті нав'язати читачам думку про те, що Росія не покине Крим, вона врятує кримчан від бандерівської небезпеки. Автор повідомляє про те, що вже незабаром депутати Держдуми Росії розглянуть можливість приєднання Криму до Росії. Автор нагадує, що Верховна Рада Криму проголосувала за входження півострова у склад Російської Федерації, однак це ще має вирішити референдум 16 березня. Крім того, Верховна Рада Криму звернулася до Володимира Путіна і Держдуми з пропозицією почати процедуру входження півострова до складу Російської

Федерації як її суб'єкта [140]. Такі нагадування про референдум є не випадковими. Адже вони актуалізують це питання і створюють йому імідж законного акту в очах читачів, а особливо жителів кримського півострова.

Наступний матеріал за 7 березня 2014 року має назву «Все фракции Думы поддержали крымский референдум о выходе из Украины» і повідомляє про те, що депутати від усіх фракцій Держдуми («Єдина Россия», ЛДПР, «Справедливая Россия» і КПРФ) підтримали рішення Верховної ради Криму і міськради Севастополя про приєднання до Росії. Автор додає, що глава комітету у справах СНД Леонід Слуцький пообіцяв оформити рішення кримчан за кілька днів. Автор ніби погоджується з проведенням цього фейкового референдуму, адже наводить всю інформацію про його суть та специфіку, а також вкотре нагадує читачеві, що нова влада у Києві не визнала референдум легітимним. Однак спікер Верховної ради Криму Володимир Константинов запевнив, що голосування відбудеться за будь-яких обставин [143].

У матеріалі за 9 березня 2014 року під назвою «Россия готова направит Крым 40 миллиардов рублей» автор, керуючись коментарем депутата Держдуми, заступника голови комітету з промисловості Павла Дорохіна, розповідає про те, що у випадку входження Криму до складу Росії півострів отримає від федерації 40 мільярдів рублів на підтримку підприємств, пов'язаних з оборонно-промисловим комплексом, машинобудуванням, обслуговуванням суден, в тому числі кораблів Чорноморського флоту Росії. Автор наголошує, що влада Росії вже зарезервувала ці кошти для Криму [283]. Тобто попри те, що референдум ще не відбувся, Росія вже активно будує плани щодо півострова, а самопроголошена влада АРК радіє цьому.

Матеріал, опублікований 11 березня 2014 року під заголовком «Собянин пообещал регулярно помогать Севастополю», повідомляє про те, що мер Москви Сергій Собянін всіляко допомагатиме півострову. Разом з Олексієм Чалим він планує підписати договір про допомогу півострову. Попри те, що референдум ще

не відбувся, Чалий вже попросив російську владу допомогти Севастополю з новим медичним устаткуванням. В кінці тексту автор наголошує на особливій любові і небайдужості Росії до Криму і на тому, що півострів звертається по допомогу до Росії, а не до України: «Российские регионы и раньше помогали крымчанам. Так, волгоградцы собрали менее чем за стуки около 10 тонн гуманитарной помощи. На прошедшем в выходные митинге в Симферополе власти Крыма пообещали после присоединения к России увеличить выплаты населению в четыре раза. Крым уже попросил у России около миллиарда долларов для решения социальных проблем» [306].

У матеріалі «Подмосковье выделит 100 миллионов на ремонт крымских больниц» за 11 березня 2014 року автор повідомляє про те, що губернатор Московської області Андрій Воробйов пообіцяв виділити кошти на ремонт лікарень в Алушті, Євпаторії, Судаку і Красногвардійському районі автономії. Також автор нагадує, що після того, як Україна оголосила санкції Криму, Російська Федерація звернулась за допомогою до регіонів, які фінансово підтримали свій «братній народ» [259].

Наступний матеріал за 11 березня 2014 року має назву «В Севастополь в ближайшие дни направится колонна гуманитарной помощи от Москвы» і повідомляє про те, що Росія виділила гуманітарну допомогу практично усім сферам міського господарства Севастополя. Мова йде про поставку одиниць громадського транспорту, комунальної техніки, а також комп'ютерних класів для севастопольських шкіл, про соціальні виплати ветеранам війни. Крім того, планують закупити медичне обладнання (діагностичне, хірургічне, операційне), а також 20 тонн медикаментів. Такі «гуманітарні допомоги» стануть традицією. Для України ж такі гумконвої мають непоправні наслідки [149]. Адже таким чином Російська Федерація ніби купує мешканців півострова та Севастополя, яким навіюється підтримка Росії.

11 березня 2014 року було опубліковано матеріал «Госдума рассмотрит законопроект о присоединении Крыма к России 21 марта», у якому автор повідомляє, що 21 березня в Держдумі Росії розглянуть законопроект про приєднання Криму до Росії. Законопроект внесли представники «Справедливої Росії» на чолі з лідером партії Сергієм Мироновим. За його словами, цей документ був складений спеціально для Криму: «Наши братья в Крыму хотят восстановить историческую справедливость и исправляют ошибку, которую в свое время допустило советское руководство в лице Хрущева, когда Крым был отдан Украине» [162].

12 березня 2014 року інформаційний потік про Крим на сайті «Правда.Ру» розпочався новиною під назвою «Деятели культуры поддержали позицию президента России по Украине и Крыму». У цьому матеріалі автор повідомляє про те, що російські культурні діячі підтримують Крим та бажання його мешканців приєднатись до Російської Федерації: «В дни, когда решается судьба Крыма и наших соотечественников, деятели культуры России не могут быть равнодушными наблюдателями с холодным сердцем. Наша общая история и общие корни, наша культура и ее духовные истоки, наши фундаментальные ценности и язык объединили нас навсегда. Мы хотим, чтобы общность наших народов и наших культур имела прочное будущее. Вот почему мы твердо заявляем о поддержке позиции Президента Российской Федерации по Украине и Крыму» [170]. Як було з'ясовано в ході дослідження, застосовувати авторитет відомих осіб з пропагандистською метою – це один з найефективніших маніпулятивних прийомів, і Росія часто його використовує. У списку є чимало діячів, однак особливий вплив на аудиторію мають такі відомі особи Росії як: співачка Надія Бабкіна, співак Олег Газманов, Лев Лещенко, актори Сергій Безруков, Станіслав Говорухін, Михайло Пореченков, Геннадій Хазанов, актриси Людмила Чурсіна, Валентина Тализіна, режисери Федір Бондарчук та Володимир Бортко, народний артист Росії Михайло Боярський та багато інших. Ці постаті є

знаковими для російської культури, адже саме вони є зірками першого ешелону, про них найбільша кількість згадувань у мас-медіа, вони активно гастролують, знімаються у фільмах та телесеріалах, які транслюють центральні телеканали – до слова, як російського, так і українського телебачення.

Наступний матеріал за 12 березня 2014 року має назву «Крым при вхождении в состав России будет получать деньги как регион – Минфин». У ньому автор повідомляє про те, що Міністерство фінансів Росії після входження Криму до складу Федерації планує виділити 30 мільярдів рублів на забезпечення кращих умов проживання та розвитку економіки на території півострова. З маніпулятивною метою автор повідомлення порівнює рівень економічного забезпечення Криму в складі України та у Росії. Результати на користь Федерації: «В 2014 году доходная часть бюджета Крыма составляет 5,378 млрд. гривен (21,197 млрд. рублей), а расходная — 5,253 млрд. гривен (20,704 млрд. рублей). По данным Росстата, средняя зарплата по России — 25,511 тысячи рублей, в Крыму — 11,105 тысячи рублей; среднемесячная пенсия в РФ — 9,917 тысячи рублей, тогда как в автономии — 5,674 тысячи рублей». Як було з'ясовано, автор продовжує застосовувати вплив на свідомість читача з метою створення образу Росії як економічно могутньої та прихильної до півострова країни, а Україну змальовує як таку, що не змогла забезпечити процвітання на території півострова [206].

Матеріал за 12 березня 2014 року під заголовком «Владимирская область отправила в Крым 14 тонн гуманитарной помощи» повідомляє про те, що жителі Володимирської області в Росії зібрали близько 4 тонни ліків і 10 тонн продуктів харчування для кримчан всього за три дні. Їжею та медикаментами мають забезпечити пацієнтів дитячої республіканської лікарні, а також уродженців Володимира, які служать в Криму. Автор матеріалу з особливим акцентом наголошує на тому, що практично всі російські міста та їх очільники постійно допомагають Криму. А влада півострова сама активно просить про це. Відтак

створюють образ чуйної Росії, яка ніколи не покине в біді своїх «побратимів»: «Все российские регионы помогают своим соотечественникам в Крыму. Мэр Москвы Сергей Собянин одобрил соглашение о помощи Севастополю, пообещав главе города предоставить медицинское оборудование. Власти Подмосковья пообещали выделить 100 миллионов на ремонт крымских больниц. Всего власти Крыма уже попросили у России порядка пяти миллиардов долларов» [131].

13 березня 2014 року опубліковано матеріал «Россия может использовать мобильные ГТЭС в Крыму», у якому мова йде про те, що, якщо Україна обмежить електрозабезпечення на півострові, то Росія забезпечить Крим електрикою через мобільні газотурбінні електростанції, які вона застосовувала під час Олімпіади в Сочі. Так само автор подає коментар експерта про те, як Крим може досягти енергонезалежності від України: «Как считает глава департамента исследований ТЭКа Института проблем естественных монополий Александр Григорьев, реальной энергонезависимости Крыма от Украины можно достичь, проложив кабель через Керченский пролив. Однако кроме прокладки кабеля придется также расширить пропускную способность ЛЭП и подстанций на российской стороне» [284].

Наступний матеріал за 13 березня 2014 року під назвою «Выпускники крымских школ поступят в российские вузы без экзаменов» повідомляє про те, що російські виші готові приймати студентів на навчання, і навіть тих, у кого не надто хороші оцінки в атестаті. Російські виші приймають студентів за результатами співбесіди, оскільки в Криму не діє система єдиного державного екзамену [120].

Матеріал за 13 березня 2014 року під назвою «Больницы российского Минобороны вылечат больных крымчан», повідомляє про те, що до підрозділів військово-медичної служби Чорноморського флоту по допомогу стали все частіше звертатися як кримчани, так і росіяни, тому керівництво Міноборони Росії прийняло рішення надавати цим категоріям громадян безкоштовну медичну

допомогу. Відтак, Міноборони РФ буде безкоштовно надавати допомогу жителям Криму і росіянам, які живуть в автономії. Лікувати пацієнтів будуть у військово-лікувальних установах Міністерства, розташованих на території півострова [114]. Таким чином, російська влада і автор цього повідомлення спекулюють на важливій потребі людини – якісній і безкоштовній медичній допомозі, показуючи, що Росія «готова» задовольнити її в повному обсязі.

У матеріалі за 14 березня 2014 року під заголовком «Россия будет ежемесячно пополнять бюджет Крыма на 90 млн. долларов» автор повідомляє про те, що, попри результати референдуму, який має пройти 16 березня 2014 року, Росія виділятиме кошти на компенсацію дефіциту кримського бюджету у розмірі 90 мільйонів доларів [282]. Таким чином Крим опиниться на грошовому гачку в Російської Федерації.

Матеріал за 17 березня 2014 року під заголовком «Госдума готова быстро принять необходимые законы для присоединения Крыма» повідомляє читачів про те, що Держдума Росії у найкоротші терміни готова ухвалити всі закони, необхідні для входу Криму в склад Росії: «Совет Федерации также намерен оказать оперативное содействие принятию Крыма в состав России. Замглавы Совета Ильяс Умаханов заверил: «Мы настроены на то, чтобы максимально быстро принять все необходимые правовые решения»». Крім цього, попри те, що результати референдуму наперед нікому невідомі, автор матеріалу зазначає, що невдовзі в Сімферополі пройде сесія Верховної Ради Криму, і на ній будуть підведені підсумки плебісциту, і буде оформлена заявка на вступ Криму в склад Росії» [163]. Тобто, автор навіть не припускає результату референдуму, за яким Крим не увійде до складу Російської Федерації.

3. Крим сам хоче стати частиною Росії.

«Правда.Ру» у своїх матеріалах стверджує, що історично Крим перейшов до України як «дарунок», а у її внутрішньополітичному житті завжди був на другому плані. Жителі півострова, а також росіяни, які їх підтримують, активно і масово

замінюють на урядових установах українські стяги на російські, а також на численних мітингах вимагають якнайшвидше провести референдум. Росія заперечує присутність своїх військ на території Криму, однак при цьому активно «допомагає» Криму, вважаючи свої дії законними.

У матеріалі за 24 лютого 2014 року під заголовком «На здании керченской мэрии митингующие заменили украинский флаг на российский» йдеться про те, що учасники мітингу проти Майдану повісили на будівлі виконкому Керчі прапори Росії та Криму, натомість український стяг привселюдно зняли. Мер Керчі Олег Осадчий намагався не дозволити зняти прапор України, внаслідок цього зав'язалась сутичка [237].

26 лютого 2016 року на «Правда.Ру» опублікована новина під заголовком «Над зданием крымского парламента вывешен российский флаг». Мова йде про те, що учасники акції протесту проти нової влади України вивісили на будівлі парламенту Криму російський прапор, прикріпивши його до рельєфних букв Верховна Рада Криму на фасаді. В кінці тексту подана пряма мова голови кримського парламенту Володимира Константинова: «Сегодня Киев не хочет решать наши проблемы, поэтому мы должны объединиться и действовать решительно. Силы в автономии и крымчан достаточно. Неонацизм в Крыму не пройдет. Мы не предадим Крым» [236].

Матеріал сайту за 27 лютого 2014 року під заголовком «Верховный совет Крыма предложил провести референдум о статусе региона», розповідає про те, що деякі депутати Верховної Ради Криму вважають, що єдиний спосіб мирного вирішення конфлікту між Кримом, Україною та Росією – це референдум. На ньому люди самі визначають статус регіону і дадуть відповідь на питання укріплення його автономії. Автор зазначає, що депутати готові взяти на себе всю відповідальність за проведення референдуму і за людей. В кінці матеріалу автор зазначає, що думки кримських депутатів зійшлись на тому, що відставка Януковича – це «неконституційне захоплення влади радикальними

націоналістами за підтримки збройних бандформувань». Далі автор нагадує, що вранці того ж таки 27 лютого 2014 року група невідомих увірвалася до будівлі ВР Криму і не впускала туди депутатів. Під масками ховалися бійці місцевого загону самооборони. Верховна Рада України засудила дії членів самооборони Криму, а ряд ЗМІ поширили інформацію про те, що в Криму знаходиться не менше семи російських БТР. Нова влада України зажадала негайних переговорів з Росією, назвавши перебування російських військ у Криму агресією [117]. Можна трактувати таку подачу інформації, як типову прокремлівську пропаганду, яка виправдовує провокації проросійських активістів. Під час подій анексії Криму «Правда.Ру» продовжувала розвивати у людей стереотип про те, що Крим – це частина Росії, а Революція Гідності – це фашистська акція.

У матеріалі за 1 березня 2014 року під заголовком «Референдум о статусе Крыма состоится 30 марта» йдеться про те, що новий Кабінет міністрів Криму вирішив прискорити процес набуття регіоном повноцінної автономії. Про це заявив новообраний прем'єр республіки Сергій Аксьонов. До цього місцева рада призначила референдум на 25 травня. У ліді матеріалу автор вказує на те, що до ухвалення рішення про референдум Крим не мав статусу повноцінної автономії, а з приходом Росії шляхом референдуму півострів здобуде цю автономію. Далі в тексті матеріалу автор вказує на те, що влада Криму просить Росію про допомогу у наведенні ладу і запобіганні на території півострова таких подій, які мали місце на Майдані у Києві. Росія ж не відхрещується від допомоги, а навпаки – роздумує над цим [281].

Наступне повідомлення про Крим за 1 березня 2014 року вийшло під заголовком «Дмитрий Абзалов: Решение о вводе войск в Крым – вынужденный шаг», де автор подає пряму мову президента Центру стратегічних комунікацій Дмитра Абзалова: «Подавляющая часть общественного мнения прекрасно осознает, что в случае военной угрозы именно Крым, где новые киевские власти не получили легитимности, станет главной угрозой. Это вынужденный шаг, на

который пришлось пойти». Експерт також наголосив на тому, що новообрана влада Криму сама попросила Росію про допомогу» [172]. Знову присутній стереотип, який нав'язує «Правда.Ру», про те, що, якщо б Крим не просив, то Росія б не втручалась. Але якщо попросив, то гріх не допомогти своїм «братам».

Ще одне повідомлення за 1 березня 2014 року під заголовком «Янукович поддержал обращение Крыма к России о помощи» інформує про те, що ніби чинний Президент України Віктор Янукович схвалює прохання Криму про допомогу з боку Росії [337]. Журналісти «Правда.Ру» у своїх матеріалах позиціонують В.Януковича як чинного Президента України попри те, що на той час в Україні офіційно призначили Олександра Турчинова виконуючим обов'язки глави держави. Крім того, портал продовжує розвивати тему втручання Росії в українську ситуацію як допомогу братньому народові із врегулювання конфлікту, у якому можуть постраждати російськомовні люди, які проживають на території України. Тут окреслюється певний зв'язок маніпуляції, оскільки Росія підтримує В. Януковича, а Крим на боці Росії – отже, він і на боці президента-втікача, а його авторитет для кримчан беззаперечний. Подібні матеріали спрямовані на те, аби розвивати вороже ставлення до України.

Матеріал «Крымский премьер уверен, что власти автономии стабилизируют ситуацию», опублікований 2 березня 2014 року на «Правда.Ру», опирається на коментар прем'єр-міністра Криму Сергія Аксьонова, який завив, що нинішня кримська влада має достатньо можливостей для забезпечення безпеки в автономії і подальшого стабільного розвитку Криму, попри поточну соціально-політичну ситуацію. Як відомо, цивілізований світ не визнавав легітимності С.Аксьонова, однак автор у цьому матеріалі наводить контраргумент голови Верховної Ради Криму Володимира Константинова, який стверджує, що Сергій Аксьонов був призначений законно, оскільки його кандидатуру підтримала Верховний Рада [214]. Таким чином, автор матеріалу намагається виправдати незаконні дії кримської влади в очах читачів.

Наступне повідомлення «Правда.Ру» про Крим опубліковано 2 березня 2014 року – «В Москве стартовал пробег «Ночных волков» в поддержку жителей Крыма». Автор розповідає про те, що учасники знаменитого байкерського клубу «Ночные волки» влаштували мотопробіг у Москві та Севастополі на підтримку мітингів російськомовного населення Криму. «Ночные волки» – не просто клуб байкерів, а проурядова організація, яка часто бере участь у різноманітних прокремлівських акціях. Учасники клубу зізнаються у прихильності до президента В. Путіна, підтримують «русский мир» [136]. Не дивним видається той факт, що і вони долучились до подій в Криму. Адже «Ночные волки» вже встигли стати символом кремлівської пропаганди.

Наступний матеріал на сайті продовжує тему, насаджуючи ті ж самі стереотипи про Україну та її владу: «Лидер «Ночных волков»: Мы своих не сдаем». Лідер байкерського клубу Олександр Залдостанов («Хірург») розповідає, що знаходиться на блокпосту у Севастополі і що люди налякані ситуацією в Україні, а тому їх треба підтримати і дати зрозуміти, що вони не самотні, є їхні захисники від «бандерівської влади». Його клуб організовує різноманітні автопробіги на підтримку жителів Криму: «Эти акции организованы с целью оказать моральную поддержку, она сейчас необходима людям, которые находятся на передовой. Как далеко зайдет бандеровская власть, науськиваемая Западом, мы не знаем, поэтому люди, попавшую в эту кризисную ситуацию, должны понимать, что они не одни, что мы своих не сдаем. Это главное. Это очень важно» [219].

Ще один матеріал за 2 березня 2014 року під заголовком «Крым может стать отдельным государством по итогам референдума» має на меті чергове навіювання читачам ідеалів про те, що після референдуму життя зміниться на краще. Із заголовку стає зрозумілим те, що людей заманювали на референдум безглуздими обіцянками. Автор повідомляє читачів, що під час референдуму, який пройде 30 березня, вони отримають право змінити автономний статус регіону на державний, що значно покращить життя на півострові [200].

Матеріал за 3 березня 2014 року на «Правда.Ру» під заголовком «Председатель Русской общины Крыма: Мы 23 года терпели издевательства украинских националистов» базується на коментарі депутата Верховної Ради Криму, фракції «Русское единство» Сергія Цекова, який, спекулюючи на тому, що він є корінним жителем півострова, виступає за Росію і скаржиться на український терор: «23 года мы терпели издевательства украинских националистов, которые нам навязывали свой язык, свою культуру жесткими методами, свою историю. Наше терпение перевалило через край». Депутат з гордістю підтверджує думку, яку читачеві нав'язували у попередніх матеріалах, про те, що майже всі силові структури Криму вже підкорились новій владі, тобто Росії: «Практически все находящиеся в Крыму структуры, которые раньше подчинялись Киеву на 90 с лишним процентов переподчинились Крыму» [264].

Матеріал за 4 березня 2014 року під заголовком «Путин: Россия не рассматривает возможность присоединения Крыма», базується на коментарях президента Росії Володимира Путіна, який заявив, що Росія не буде провокувати сепаратизм в Україні, і лише її громадяни самостійно вирішать долю своїх територій. Також Путін заявив, що в Україні лише один легітимний президент – це Янукович, однак він не має влади в руках [276].

Ще одна інформація за 4 березня 2014 року має назву «Путин опроверг причастность России к захвату объектов в Крыму». Йдеться про те, що Володимир Путін спростував причетність Росії до захоплення стратегічних об'єктів у Криму. Він заявив, що озброєні люди, які взяли під контроль ряд кримських об'єктів, є представниками «місцевих сил самооборони» [271]. Російська Федерація вибрала латентну тактику, натомість спокійно досягала своїх цілей.

У світлі подій референдуму у Криму на «Правда.Ру» автори всіляко зображували те, що й інші міста Східної України прагнули стати частиною Росії. Наприклад, ще один матеріал за 4 березня 2014 року під заголовком «Херсон,

Одесса и Николаев хотят войти в состав Крыма», вустами віце-спікера парламенту автономії Рустама Теміргалієва повідомляє про те, що у цих трьох містах жителі висловили бажання приєднатися до складу Автономної республіки Крим, якщо влада півострова отримає розширені повноваження за результатами референдуму. Крім цього, автор додає, що Донецьк також підтримав ініціативу про проведення референдуму про статус регіону [330].

У матеріалі, опублікованому також 4 березня 2014 року під заголовком «Севастополь готовится провести собственный референдум о статусе города», автор повідомляє про те, що у Севастополі буде проведено референдум окремо від кримського, а не як його частина. В кінці матеріалу автор додає, що на відміну від Києва, Севастополь не буде оголошувати мобілізацію, оскільки тепер київська влада для них не є легітимною: «Мы не признаем решения и распоряжения Киева, они не законны, так как Главнокомандующего вооруженными силами по конституции назначает президент. А нынешнего Главкома назначил непонятно кто, и непонятно каким способом» [293].

Матеріал за 5 березня 2014 року «Оренбуржцы вышли на митинг в поддержку Крыма» продовжує пропагувати бажання Росії допомагати російськомовним громадянам Криму, бо вони просять її про це: «Жители Оренбурга выступили в поддержку русских в Крыму – на акцию вышли около 500 человек. Среди них – представители всех национальностей, проживающих в регионе». Також автор не обмежується лише Оренбургом, він нагадує: «Акции в поддержку Крыма прошли во многих крупных городах страны. В субботу шествие за свободу Крыма в Москве собрало около 20 тысяч жителей столицы» [253].

Крім того, цього ж дня з невеликим часовим проміжком на сайті «Правда.Ру» з'являється ще одна подібна інформація – «В Казани прошел митинг в поддержку жителей Крыма», у якій йдеться про те, що у акції взяли участь близько п'яти тисяч осіб; на мітинг прийшли ветерани, які колись боролись за

Україну з фашистами в роки Великої Вітчизняної війни: «Мы должны были выразить свое мнение по поводу того безобразия, которое происходит на Украине при поддержке местных властей, – сказал голова татарстанського відділення Загальноросійської громадської організації ветеранів «Російський союз ветеранів» Ахат Юлашов. Також автор знов наголошує на тому, що у Москві, Санкт-Петербурзі, Белгороді, Брянську, Волгограді, Воронежі, Ростові-на-Дону та багатьох інших російських містах пройшли багатотисячні акції на підтримку співвітчизників в Криму і в Україні загалом [124].

Ще один матеріал за 5 березня 2014 року демонструє те, що нова кримська влада – це проросійсько налаштовані самопроголошені особи, які зрадили Україну і намагаються задовольнити владні амбіції президента Росії Володимира Путіна. Інформація під заголовком «Власти Крыма приедут в Москву 7 марта», повідомляє про те, що нова влада Автономної республіки Крим зустрінеться з депутатами Держдуми, аби обговорити забезпечення мешканців півострова ліками та добре організувати майбутній туристичний сезон. Крім того, автор додає, що референдум відбудеться 30 березня, але законопроект про приєднання Криму до Російської Федерації надійшов до Держдуми 3 березня 2014 року. У документі йдеться про те, що Крим буде приєднано до Росії як «суб'єкт за результатами референдуму, проведеного відповідно до законодавства іноземної держави на території даної частини іноземної держави» [132]. Однак такі дії суперечать законодавству України та нормам демократії, адже референдум ще не відбувся, а російська і нова кримська влада вже говорять про Крим як частину Росії.

Матеріал за 6 березня 2014 року під назвою «Эксперты: Решение парламента Крыма о вхождении в состав РФ логично» базується на думці заступника секретаря Громадської палати РФ Владислава Гриба, який підтримує і вважає логічним рішення кримського парламенту про входження Криму до складу Російської Федерації перед проведенням референдуму про статус

автономії. Автор підтверджує це прямою мовою В. Гриба: «Это решение может разрядить обстановку на полуострове. Я только что вернулся оттуда. И парламенту, и жителям Крыма нужна определенность. Считаю, что этот шаг разрядит обстановку и сделает более четким понимание, чего хотят законно избранные депутаты. Затем это решение обсудят на референдуме». Також автор подає ще один позитивний щодо референдуму коментар, наданий представником Держдуми при Конституційному суді Росії Дмитром Вяткіним, який заявив: «Народ Крыма в условиях сложившейся ситуации неопределенности, безвластия, фактического захвата власти нелегитимным путем (в Киеве), при угрозе дестабилизации обстановки на территории полуострова в целях защиты граждан, населения, в целях обеспечения безопасности вправе самостоятельно определить свою судьбу на референдуме и принять то решение, которое считают нужным жители Крыма» [179].

Ще один матеріал схожої концепції та тематики опубліковано на «Правда.Ру» того ж дня під назвою «Генерал Моисеев о референдуме в Крыму: Воля народа превыше всего». Матеріал побудовано на коментарі голови Всеукраїнської громадської організації «Російський союз ветеранів» генерала Михайла Моєсєєва. Експерт висловлює своє захоплення владою Росії, яка не залишила «своїх» кримських побратимів у біді і дозволила їм самостійно обрати свою долю, виправити «помилки», які колись допустила попередня влада. Автор наголошує на ролі депутатів, зображаючи саме російських можновладців у позитивному іміджі. Це простежується у його висловлюваннях: «Волеизъявление народа, я думаю, превыше всего. Народ сегодня больше всего заинтересован в той стабильности, которую определяют депутаты. Депутаты – это слуги народа, а народ сегодня требует, чтобы прекратилось это издевательство, не только над русскоязычным населением, а вообще гонения. Те политики, которые просчитались дважды, должны были бы исправить ошибку, наверно, а сегодня ее будет исправлять сам народ. То, что он определит, будет верным решением, и я не

сомневаюсь, что выборы, которые они назначили, перенесли, это будет как раз волеизъявление всего народа» [153].

Матеріал, опублікований 6 березня 2014 року під назвою «В российских городах продолжают акции в поддержку народа Украины и Крыма» повідомляє про те, що у Росії знову були проведені численні акції на підтримку жителів Криму та Севастополя. Такі заходи «Правда.Ру» описує як багатолюдні, однак, за численними повідомленнями багатьох мас-медіа, насправді вони налічували декілька сотень учасників, а «Правда.Ру» подає інформацію про десятки тисяч осіб. Матеріал рясніє численними пропагандистськими закликами. Наприклад: «Мы живем далеко друг от друга, но мы едины в стремлении жить в мире и согласии, нас связывает общее прошлое, общее настоящее и вместе мы идем в светлое, мирное будущее. Мы поддерживаем тот народ который помнит, как наши деды воевали против коричневой чумы, мы должны поддержать крымчан в их выборе. Выражая гражданскую позицию на этом митинге, мы вносим свой вклад против беспредела, который царит сейчас на Украине, – зачитал резолюцию председатель Федерации профсоюзных организаций Кузбасса Олег Маршалко» [145].

Привертає увагу матеріал за 7 березня 2014 під назвою «Севастополь намерен войти в состав России». Автор повідомляє про те, що 6 березня 2014 року Міська рада Севастополя ухвалила рішення про входження міста до складу Росії у якості суб'єкта федерації. Однак це рішення потрібно підтвердити референдумом, який має відбутись 16 березня 2014 року [294].

Подібного кшталту матеріал опубліковано на «Правда.Ру» також 7 березня 2014 року під назвою «Движение в центре Москвы перекроют на время митинга в поддержку Крыма». Автор повідомляє, що на кількох вулицях в центрі Москви буде перекритий дорожній рух у зв'язку з проведенням мітингу-концерту «Мы вместе!» на підтримку Криму та російськомовного населення України. Також автор нагадує, що днем раніше у великих містах Росії були проведені подібні

заходи під девізами «За братский народ!», «Своих не сдаем!». Таким чином, автор навіює читачам відчуття впевненості у тому, що Росія не покине своїх братів, а навпаки – захистить їх та збереже мир і добробут [166].

Наступний матеріал за 7 березня 2014 року під назвою «Крымский политолог: Только присоединение к России защитит нас от поползновений на наши культурные ценности» подає думку професора Таврійського університету Андрія Нікіфорова, який стверджує, що влада Криму спільно з Росією вирішила пришвидшити проведення референдуму, перенесла його з 30 на 16 березня 2014 року з метою приєднати Крим до Російської Федерації на правах суб'єкта тому, що ситуація загострилась і російськомовне населення перебуває нібито в небезпеці. Крім того, експерт в образливому тоні відгукується про Україну та її владу, яка нібито заблокувала доступ до даних Держреєстру виборців на території АР Крим: «Это еще одна мелкая подлость, которая показывает, как к нам относились и относятся все эти десятилетия. То, что мы так долго удерживались в составе Украины, говорит о недюжинном терпении крымского народа, поскольку разного рода таких мерзких тычков, оскорблений, унижений, которые, по всей видимости, те, кто унижали крымчан, даже не замечали, их было предостаточно» [215].

Інший матеріал за 7 березня 2014 року під заголовком «На московский митинг-концерт в поддержку Крыма собрались более 50 тысяч человек» продовжує вже давно розпочату російською пропагандою тему підтримки росіяні анексії Криму. Автор повідомляє, посилаючись на службу ГУ МВС в Москві, що на мітинг-концерт на підтримку Криму у Москві зібралося понад 50 тисяч людей. За даними правоохоронних органів, люди активно прибувають на цей захід. Автор наголошує, що російські міста масово підтримують російськомовне населення Криму у його намаганнях увійти до складу Росії. Він зазначає, що: «7 марта акции в поддержку Украины и проживающих там соотечественников прошли в нескольких российских городах. В частности, в Новосибирске на

митинг вышли около четырех тысяч человек, а в Смоленске – более семи тысяч. В ставропольском митинге в поддержку жителей Крыма, а также позиции руководства России по Украине приняли участие более 11 тысяч человек». Також автор нагадує і про великі міста Росії, у яких теж відбулись схожі мітинги: «Многотысячные митинги и шествия в поддержку соотечественников на Украине начались в России в воскресенье. Массовые акции прошли в Москве, Санкт-Петербурге, Белгороде, Брянске, Волгограде, Краснодаре, Нижнем Новгороде, Ростове-на-Дону и в других городах» [240].

Ще один матеріал, опублікований 7 березня 2014 року під назвою «В российских городах продолжаются акции в поддержку Украины и Крыма» вкотре має на меті проінформувати аудиторію про те, що Росія підтримує своїх «побратимів» у Криму. Автор двічі спекулює на багаточисельності акції «Своих не бросаем»: «Акция под лозунгом «Своих не бросаем!» прошла в четверг на площади перед красноярским БКЗ. В ней приняли участие около 5,5 тысяч жителей города... Самой массовой стала акция в региональном центре. На площади им. Сахарова в Барнауле собрались более 12 тысяч человек – врачи и учителя, студенты и общественники вышли поддержать жителей Крыма». Також автор повідомляє, що чимало інших міст Росії долучились до підтримки Криму: «Митинги в поддержку жителей Крыма прошли в четверг в трех городах Алтайского края – Барнауле, Бийске и Рубцовске. В них приняли участие более 15 тысяч человек» [146].

Автор наступного матеріалу за 7 березня 2014 року під заголовком «В московском митинге в поддержку Крыма приняли участие более 65 тысяч человек» повідомляє, що понад 65 тисяч людей взяли участь в мітингу-концерті на підтримку Криму на Василевському узвозі в Москві. Учасники затвердили резолюцію з вимогою терміново приєднати Крим до Росії: «Мы, участники митинга, поддерживаем исторический выбор граждан Крыма и севастопольцев. Их решимость свободным, законным и демократическим путем отстаивать свое

право самим выбирать будущее Крыма и Севастополя. Их стремление восстановить справедливость и воссоединиться с Россией» [137].

У матеріалі за 8 березня 2014 року під заголовком «Матвиенко: Совфед поддержит решение Крыма войти в состав РФ» автор повідомляє, що спікер Ради Федерації Росії Валентина Матвієнко заявила про те, що верхня палата парламенту готова підтримати ідею про приєднання Криму до Росії, якщо в ході референдуму жителі півострова віддадуть за це свої голоси. Крім того, Матвієнко стверджує, що Верховна Рада Криму є легітимним органом і має право проводити референдум, оскільки в резолюціях ООН прописане право націй на самовизначення: «Спикер Совфеда подчеркнула, что парламент Крыма, будучи легитимным органом власти, имеет право проводить референдум, поскольку в резолюциях ООН прописано право наций на самоопределение. Матвиенко напомнила, что такая практика имеет хождение по всему миру – так, в сентябре 2013 года референдум о независимости провела Шотландия» [222].

Автор ще одного матеріалу за 8 березня 2014 року «Севастополь провел митинг в поддержку присоединения к России» повідомляє, що, попри несприятливу погоду, у Севастополі відбувся мітинг про приєднання до Росії. Автор повідомив, що представники російської влади виступили перед учасниками заходу, пообіцявши півострову процвітання. Наприклад, в.о. голови Міської державної адміністрації Дмитро Белік заявив, що: «Все социальные пособия будут сохранены и даже увеличены, особенно для врачей, учителей. К подведению окончательных итогов референдума должны успеть» [296]. Це типовий і добре перевірений спосіб схиляння мас до певних дій – у цьому випадку йдеться про протиправні дії, і медіа, на жаль, стали провокаторами неправомірності дій влади та частки населення міста Севастополь.

Контент наступного матеріалу від 8 березня 2014 року під назвою «Севастопольцы изобразят «живой» российский флаг» продовжує традицію російської пропаганди. У ньому автор повідомляє, що у Севастополі відбудеться

флеш-моб під гаслом «Сделай правильный выбор», який має на меті показати єдність Криму та Росії. Крім цього, таким матеріалом автор, ніби показує, що кримчани і севастопольці самі хочуть стати частиною Росії, повернутись на свою так звану батьківщину: «Организаторы стремятся показать единство России и Крыма». Автор не приховує, що така акція спрямована на те, аби викликати резонанс щодо референдуму, який відбудеться 16 березня 2014 року: «Организауторы тем самым пытаются намекнуть на референдум 16 марта» [298].

Ще один матеріал за 8 березня 2014 року має назву «Севастополь после референдума хочет стать отдельным субъектом РФ». У ньому автор спирається на заяву в.о. голови міської адміністрації Севастополя Дмитра Беліка, який повідомив, що після успішного проведення референдуму Севастополь має стати незалежним суб'єктом Російської Федерації. І хоч Севастополь і Сімферополь разом проводитимуть референдум, Севастополю надаються більші права. Також автор повторив на заяві Беліка, який пообіцяв кримчанам підняття зарплат, після успішного результату на референдумі [295].

У матеріалі за 9 березня 2014 року під назвою «В Крыму проходят акции в поддержку присоединения к России», автор повідомляє, що в Сімферополі відбувся черговий багатотисячний мітинг, на якому виступили керівники АРК. Характер матеріалу вкотре підтверджує, що результати цього псевдореферендуму будуть сфальсифікованими на користь Росії. Це яскраво виражено в коментарі самопроголошеного міністра АРК Сергія Аксьонова: «Мы живем с вами в историческое время, референдум 16 числа окончательно определит с кем Крым – с Россией. Мы чувствуем вашу поддержку, ваше плечо. Спасибо вам за это. Мы вместе с Россией построим свое будущее. Вместе победим!» За його словами, референдум визначить, з ким буде Крим, тобто лише з Росією. Також автор додає, що такі заходи проведені й у інших містах Криму, зокрема: Севастополі, Євпаторії, Керчі. Цим він ще раз підтверджує, що «Правда.Ру» займається навіюванням міфу про міць і підтримку Криму Росією [129].

У повідомленні за 11 березня 2014 року під назвою «Крым принял декларацию о независимости автономии» автор повідомляє про те, що парламент Криму прийняв декларацію про незалежність автономії. Попри те, що цивілізований світ та Україна не визнають легітимність кримської влади, автор у тексті висловлює їй цілковиту підтримку. Більше того, він вкотре нагадує, що кримські депутати заявили: після референдуму нова влада півострова звернеться до Російської Федерації з проханням увійти до її складу на правах суб'єкта. За це проголосували 78 депутатів на сесії Верховної Ради Криму [207].

Матеріал за 11 березня 2014 року, під назвою «77 процентов крымчан хотят присоединиться к России» містить повідомлення про те, що Кримський республіканський інститут політичних і соціологічних досліджень оприлюднив результати соціологічного дослідження напередодні референдуму 16 березня. Автор опублікував новину, надану цим невідомим і неавторитетним джерелом. У матеріалі зазначено, що соціологи опитали усього 1300 осіб, у тому числі 300 жителів Севастополя. Така незначна кількість респондентів не може віддзеркалювати громадську думку усього півострова. Однак, зі зрозумілих причин, результати опитування виявились на користь Росії: «Подавляющее меньшинство респондентов (менее одного процента) ответили на вопрос о стабильности в стране. 97 процентов опрошенных полагают, что страна находится в глубочайшем кризисе. Около 79 процентов согласились с тезисом о том, что обстановка станет хуже. Также негативно восприняли крымчане и новое правительство, пришедшее к власти в результате свержения Виктора Януковича — 83 процента осудили его. Такая же доля собеседников института поддержали новые власти Крыма. На вопрос, хотят ли они остаться в составе Украины, положительно ответили лишь 8 процентов опрошенных. 77 процентов крымчан высказались в пользу присоединения к России. В Севастополе доля сторонников России еще выше — 85 процентов» [338].

Інший матеріал за 11 березня 2014 року під назвою «Николай Стариков: Ситуация в Крыму – следствие антигосударственного переворота на Украине» базується на коментарі співголови партії «Великое Отечество» Миколи Старикова, який стверджує, що досить велика кількість свідомих людей взяла участь у цьому опитуванні; це люди, які не підкоряються фашистській і незаконній владі Києва, діяльність якої призвела до перевороту, від якого потерпає вся Україна, а особливо Крим. Коментар подано в дусі російської пропаганди, він пропагує типові для Кремля лейтмотиви: «Для меня очевидно, что здравомыслящие люди отрицательно относятся к государственным переворотам. Другое дело, что в итоге крушение государственной власти на Украине Крым был вынужден активно заниматься своей собственной судьбой. Сегодняшняя ситуация и референдум в Крыму являются прямым следствием антигосударственного переворота, который случился в Киеве. Если бы те, кто старался любой ценой – в том числе провокационной стрельбой снайперов, нарушением конституции – отстранить Януковича от власти, действовали по-иному, они бы не завели украинскую государственность в тот тупик, в котором она сегодня находится. Поэтому результаты сегодняшнего социологического опроса меня ничуть не удивили. С другой стороны, я рад, что поддержка действиям легитимной крымской власти столь существенна, чем это можно было бы предположить в самых осторожных прогнозах» [247].

Повідомлення за 14 березня 2014 року під заголовком «Россияне из Гааги поддержали референдум в Крыму», де мова йде про те, що в Нідерландах пройшов мітинг на підтримку проведення референдуму в Криму. Російськомовні жителі Гааги вийшли на площу перед Міжнародним судом, скандуючи на трьох мовах: «Стоп, неонацизм!», «Референдум, Крим!» і «Ні подвійним стандартам!». Організував мітинг росіянин Сергій Колесников, який вважає, що світ повинен поважати право Криму, і, що в Україні владу захопили провокатори, які розхитують мир в цьому регіоні, а західні ЗМІ, повідомляючи про ці події,

виправдовують відродження фашизму. Відтак, автор матеріалу, продовжує змальовувати дії Росії щодо Криму як допомогу, а не як антидемократичні загарбницькі дії, а також демонструє «підтримку» частини «свідомої» світової спільноти, а також тих росіян, які живуть за межами своєї країни, однак, і там турбуються про «своїх» братів та сестер [289].

Матеріал за 14 березня 2014 року під заголовком «Севастопольцы устроили флешмоб «Российский флаг – в каждом доме», повідомляє про те, що проросійські організації активно маніпулюють людською свідомістю і нав'язують свої ідеали. Окрім численних акцій на підтримку Криму у багатьох російських містах, тут ще й було проведено флешмоб «Российский флаг – в каждом доме», де кожен охочий зможе повісити в своєму помешканні російський триколог. Далі автор зазначає, що вже через 15 хвилин після початку акції закінчились прапори. Адже охочих було чимало: це і звичайні люди, які хочуть вивісити свій «новий» прапор на балконах, а також водії, які бажають прикрасити стягом своє авто. У такий спосіб, автор хоче нав'язати читачеві думку про велич і могутність російських символів влади, тобто прапора федерації. Він наголошує на ажіотажі серед людей, однак, переважно такі заходи вимірюються десятками або сотнями учасників, натомість автори пишуть про десятки тисяч і навіть сотні тисяч [299].

Матеріал, опублікований 15 березня 2014 року під заголовком «Митинг в поддержку Крыма в Магадане собрал 5 тысяч человек», повідомляє про те, що в Магадані відбулась акція у підтримку Криму, на яку прийшли 5 тисяч осіб. Усі вони вигукували гасла: «Магаданцы за мир и согласие на Украине», «Солидарны с Крымом», «Крым в обиду не дадим». Автор наголошує на тому, що участь в заході взяли і студенти, і пенсіонери, і активісти політичних партій, і усі небайдужі люди [229]. Автор намагається зобразити всебічну і всенародну «підтримку» Криму Російською Федерацією.

Ще один матеріал схожої тематики, «На тульскую акцию в поддержку Крыма пришли 8 тысяч человек», опубліковано того ж дня. Автор повідомляє, що

на мітинг на підтримку Криму у російській Тулі зібралось 8 тисяч громадян. Учасники ухвалили резолюцію підтримки кримського народу у його рішенні відділитись від України. Активісти зі сцени засудили дію київської влади, яка, за їх словами, потурає людиноненависницьким бажанням українських націоналістів, які підбурюють два братні народи, провокуючи тим самим збройне протистояння [243].

Ще один матеріал за 15 березня 2014 року під заголовком «Кургинян призвал к формированию «организованного гражданского сопротивления»» повідомляє, що у Санкт-Петербурзі проходить мітинг на підтримку Криму. У мітингу взяли участь 15 тисяч осіб. Організатором заходу виступив суспільний рух «Суть времени». Лідер цього руху Сергій Кургінян, виступивши перед учасниками мітингу, заявив, що сучасна післямайдання влада України – це бандерівці, які вдерлись у мирне життя кримчан, які колись довіряли владі Києва. Також він заявив, що: «мы собрались здесь, чтобы не повторить ошибок наших гражданских братьев на Украине». Кургінян закликав організувати громадянський спротив, щоб захистити свою батьківщину від посягань і виконати свій громадянський обов'язок» [216].

Матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «В Австралии прошел митинг в поддержку крымского референдума» повідомляє про те, що в центрі Сіднея пройшов мітинг на підтримку волевиявлення російськомовного населення Криму. Автор повідомляє, що в акції на площі Мартін-плейс зібралися близько 70 осіб, які скандували: «Крым! Россия!» та інші гасла. Вони тримали в руках російські прапори, плакати патріотичного спрямування, портрети Володимира Путіна. На думку учасників дійства, кримчани мають повне право самостійно визначати своє майбутнє, а тому референдум є законним. Автор зазначає, що неподалік зібрались і прихильники нової української влади. Він акцентує на тому, що їх було менше і що сутичок між ними не було [115].

Наступний матеріал, опублікований 16 березня 2014 року під заголовком «В Одессе прошел митинг в поддержку крымского референдума», повідомляє про те, що в Одесі приблизно 5 тисяч людей пройшли маршем вулицями міста з прапорами Росії, України, Криму та знаменами Перемоги, скандуючи «Украина и Россия – одна страна», «Одесса – город-герой», «Одесса, смелее, гони фашистов в шею», «Мы с Бандерой жить не будем, подвиг дедов не забудем». Активісти вимагають провести референдум щодо децентралізації влади в Україні, провести вибори губернатора, конституційно закріпити російську мову як другу державну і визначити зовнішній вектор країни. Для створення «ефекту єднання» автор матеріалу додає, що мітинги пройшли і у Дніпропетровську, де демонстранти висловилися за об'єднання України з Росією і Білорусією, за створення слов'янської організації, і у Харкові, де протестувальники провели маніфестацію біля російського консульства з проханням «захистити їх права» і гарантувати свободу харків'янам [139].

У матеріалі, опублікованому на наступний день після референдуму, 17 березня 2014 року, під заголовком «Предварительные итоги: 95,5 процента крымчан – за присоединение к России», автор повідомляє читачів про те, що голова комісії з проведення референдуму Михайло Малишев: дані, отримані з половини виборчих діляниць, показали, що за входження Криму до складу Росії віддали свої голоси 95,5 відсотків учасників референдуму. М. Малишев заявив, що за збереження статусу Криму як частини України проголосували лише 3,5 відсотки жителів автономії, а ще один відсоток бюлетенів було визнано недійсним. Малишев додав, що такі результати є громадянською позицією мешканців півострова [263].

Ще один матеріал за 17 березня 2014 року під заголовком «Крым официально провозгласили независимой суверенной республикой» повідомляє читачів про те, що Верховна Рада Криму прийняла постанову «Про незалежність Криму». Рішення підтримали 85 депутатів. У документі вказується, що Республіка

Крим в особі Верховної Ради «звертається до Російської Федерації з пропозицією про прийняття Республіки Крим до складу РФ як нового суб'єкта зі статусом республіки». Самопроголошена влада АРК намагається подати законність цього референдуму і хоче його визнання з боку як самої України, так і світової спільноти, демонструючи, що це було добровільне рішення самих кримчан [204].

4. Демонстрація переходу українських військовослужбовців та влади, що знаходились на території Криму, на бік Росії. Зображення того, що Росія активно займає панівні позиції у кримському парламенті та створює свої владні структури.

Одразу ж після подій на Майдані, напередодні референдуму в Криму, на порталі «Правда.Ру» часто з'являлись матеріали про те, що влада Криму та військовослужбовці активно переходять на бік Росії. Вони ніби не бажають підпорядковуватись «бандеро-фашистській владі Києва», а навпаки – хочуть допомогти кримчанам повернутись «додому». Російська влада активно розповсюджує «своїх людей» у кримському парламенті, створює власні органи влади, які відстоюватимуть, перш за все, інтереси Російської Федерації.

Наприклад, матеріал, опублікований на «Правда.Ру» 26 лютого 2014 року під назвою «Новый мэр Севастополя создает антитеррористический центр», розповідає про те, що новий мер Севастополя Олексій Чалий заявив, що найближчим часом в Севастополі з'явиться антитерористичний центр. З 26 лютого біля входу в Севастопольську міську адміністрацію відбудеться запис добровольців. Також в матеріалі йдеться про те, що чиновники Севастопольської міської ради не хочуть підпорядковуватись новому меру, однак, як заявив депутат Верховної Ради України від «Партії регіонів» Вадим Колесніченко, який підтримав анексію Криму, вони будуть змушені визнати нового мера, бо «їм нікуди діватись» [248].

Повідомлення за 1 березня 2014 року під назвою «Горсовет Севастополя отказался подчиняться решениям Киева», інформує читачів «Правда.Ру» про те,

що депутати Міської ради Севастополя прийняли рішення про не підпорядковування українській владі. Автор також повідомляє, що таке саме рішення було ухвалене у Донецьку, що в містах півдня і південного сходу України пройшли масові демонстрації противників Майдану. У Харкові, Донецьку перед будівлями обласних адміністрацій були підняті російські прапори. Автор нагадує читачам, що російська Рада Федерації підтримала звернення президента Росії Володимира Путіна про введення обмеженого контингенту російських військ до Криму [161]. Таким чином, автор матеріалу насаджує читачам думку про те, що не лише кримські, а й міста інших регіонів України хочуть бути у складі Росії, бо в Україні панує фашизм і братовбивство, а в Росії – мир та добробут. І дійсно, невдовзі у багатьох українських містах були спроби підняття російського триколову, однак далеко не всі вони були успішними.

У матеріалі за 2 березня 2014 року під заголовком «Главком ВМС Украины принес присягу на верность народу Крыма» автор поширює серед росіян і прихильників влади В. Путіна ще один стереотип про те, що нова влада Криму, навіть будучи призначеною Києвом, складає присягу на вірність Росії. Наприклад, 1 березня 2014 року указом в.о. Президента України Олександра Турчинова Денис Березовський був призначений командувачем Військово-морськими силами України. Однак вже 2 березня 2014 року він перейшов на бік проросійської влади АР Крим та Севастополя і склав присягу на вірність кримському народові і Росії [159].

Автор матеріалу за 2 березня 2014 року «Украинские военнослужащие в Крыму переходят на сторону местных властей», посиляючись на «проросійське» агентство «Інтерфакс», повідомляє про те, що українські військовослужбовці масово пишуть рапорти на звільнення або ж переходять під керівництво нової кримської влади [322].

Ще один матеріал за 2 березня 2014 року на «Правда.Ру» під назвою «Украинский спецназ отказывается идти на Крым». У ньому автор продовжує розвивати думку про те, що спецназ Криму, призначений Верховною Радою України, відмовився проводити спецоперацію проти самооборони півострова, мотивуючи це тим, що вони не розуміють, проти кого повинні боротись. Автор подає думку кримського військовослужбовця, аргументуючи подану інформацію, однак не зазначає ані його особи, ані посади: «Как рассказал военнослужащий, у его соратников в Крыму живут родственники и сам он нередко отдыхает в Евпатории, поэтому многие просто не понимают, за кого и против кого их отправляют воевать». Також автор підкріплює думку про нерозуміння українськими силовиками того, з ким вони борються, такими словами: «Это не первый отказ украинских военных подчиняться властям Киева. Ранее уже сообщалось о том, что главнокомандующий Военно-морскими силами Украины Денис Березовский присягнул крымскому народу» [325].

Матеріал, опублікований 3 березня 2014 року на «Правда.Ру», має назву «В Крыму появится свое министерство обороны», у якому автор повідомляє, посилаючись на слова голови правління Криму Сергія Аксьонова, що півострів матиме своє Міністерство оборони. Усіх військових, які перебувають на півострові і служать Україні, він схарактеризував як «самопровозглашенные органы и должностные лица Украины». Натомість С. Аксьонов обіцянками про престиж та зарплату закликав військових переходити на бік Росії [128].

Інший матеріал, опублікований 4 березня 2014 року під заголовком «На сторону властей Крыма перешли три полка украинских зенитчиков», повідомляє про те, що на бік влади Автономної республіки Крим перейшли близько 700 солдатів і офіцерів ЗСУ. Військові служили в 50-му, 55-му і 147-му зенітно-ракетних полках, дислокованих відповідно в Євпаторії, Феодосії та Фіоленті. Автор продовжує тенденцію змальовування доблесті нової проросійської влади

Криму і наголошує на тому, що колишні українські військові тепер складають свої повноваження і присягають на вірність Криму, а відповідно й Росії [242].

У березні 2014 року «Правда.Ру», намагається витворити культ особи самопроголошеного кримського міністра Сергія Аксьонова. Так, матеріал за 10 березня 2014 року під назвою «Крымского премьера назначили главнокомандующим ВС автономии» повідомляє про те, що парламент Криму дав «прем'єр-міністру автономії» повноваження головнокомандувача збройними силами півострова. Також автор повідомляє і про військові реформи в АРК, які були проведені через присутність в Криму «незаконних збройних формувань», тобто, як вважають росіяни, українських активістів: «Присягу на верность крымчанам приняли уже 186 человек, а к 16 марта, дню референдума, численность армии достигнет полутора тысяч человек. Аксенов пояснил, что они будут охранять избирательные участки с оружием в руках... В будущем будут созданы военно-морские силы Крыма, которые в случае присоединения автономии к России войдут в состав состав вооруженных сил РФ. Военнослужащим ВС Украины после референдума придется или покинуть территорию полуострова, или перейти на сторону российской армии» [213].

Матеріал за 11 березня 2014 року під назвою «Власти Крыма создали собственную Службу безопасности» повідомляє про те, що в Криму створено власну Службу безпеки, яка підпорядковуватиметься російському законодавству. Таке рішення підтримали усі депутати Кримського уряду. Ця Служба, за їх переконанням, має забезпечити «мир і порядок» і захищати територію півострова від зовнішніх і внутрішніх небезпек [133].

Матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «Верховный совет Крыма оформит заявку на вступление республики в состав России» повідомляє про те, що на наступний день після референдуму буде підведено його підсумки і оформлено заявку на вступ Криму до складу Росії, — про це повідомив перший віце-прем'єр уряду Криму Рустам Теміргалієв [118]. Чітко зрозуміло, що

результати референдуму сфальсифіковані. Адже такі матеріали мають безапеляційну позицію, вони стверджують, що результати референдуму будуть на користь Росії, інше навіть не припускається. Можна вважати, що референдум – заздалегідь спланована акція з чітко продуманими результатами на користь Росії.

5. Захоплення Росією та націоналізація інфраструктури та усіх найважливіших сфер економіки Криму.

Ще до проведення так званого референдуму російські ЗМІ – і «Правда.Ру» зокрема – активно повідомляли про те, що слідом за владою, органами правосуддя та іншими важливими структурами, у підпорядкування Росії активно переходять чи не усі найважливіші об'єкти інфраструктури півострова, які забезпечують найважливіші сфери життєдіяльності. На «Правда.Ру» кожного дня з'являлись повідомлення про російську «націоналізацію» економіки півострова. Прихильники російської влади активно підтримували такі дії і раділи, але той, хто розумів усю складність анексії, був всерйоз занепокоєний.

Матеріал, опублікований 28 лютого 2014 року під заголовком «Российские военные взяли под контроль аэропорт Севастополя», повідомляє про те, що російські військові взяли під контроль аеропорт «Бельбек» на околицях Севастополя. «Правда.Ру» посилається на інформаційне агентство «Интерфакс», а воно, своєю чергою, на «компетентные военные источники в городе». Таке посилення не є доцільним, адже впливове інформаційне агентство повинне чітко вказувати на джерело інформації, а не приховувати його за сумнівними фразами. Далі автор повідомляє, посилаючись на той самий «Интерфакс», що завдання військових в «Бельбеку» – не допустити прибуття у Крим глави МВС України Арсена Авакова і керівника СБУ Валентина Наливайченка. Автор підтримує дії російських силовиків та влади, адже Севастополь знаходиться в складі України, тому незрозумілим і незаконним є факт захоплення севастопольського аеропорту російськими військовими [287].

Наступний матеріал вийшов 1 березня 2014 року під заголовком «Черноморский флот и власти Крыма договорились о совместной охране объектов ЧФ». Тут автор повідомляє про те, що Чорноморський флот Росії і влада Криму досягли домовленості про спільну охорону об'єктів ЧФ. Окрім цього, у матеріалі міститься інформація про «істинну причину» перенесення референдуму в Криму. Посилаючись на прем'єр-міністра Криму Сергія Аксьонова, в матеріалі зазначено, що проведення референдуму прискорено через те, що конфлікт у Криму «вийшов за межі розумного, тому ситуація потребує негайного вирішення»: «Исходя из сложившейся ситуации, понимая, что данный конфликт вышел за пределы разумного, мы приняли решение ускорить ситуацию, связанную с проведением референдума. И планируем провести его в марте этого года, ориентировочная дата – 30 марта» [331]. З таких слів стає зрозумілим той факт, що результати референдуму будуть на користь Росії. І тоді, на думку нової влади Криму і проросійсько налаштованого народу, запанує «мир і порядок». Підсумки плебісциту показали, що 96,7 % жителів півострова і 95,6% жителів Севастополя проголосували за входження Криму до складу Російської Федерації.

2 березня на порталі «Правда.Ру» інформаційний потік про Крим розпочинається матеріалом «Объекты связи в Крыму находятся под усиленной охраной», у якому автор повідомляє, що міліція і загони місцевої самооборони взяли під посилену охорону ключові об'єкти зв'язку в Криму. У тексті одразу помітна позиція автора. Він визнає законність нових правоохоронних органів на окупованому півострові. Також бандформування, які завдають шкоди мешканцям та інфраструктурі Криму називає «загонами місцевої самооборони» [251].

Матеріал за 3 березня 2014 року під заголовком «Крым может перейти на московское время» повідомляє про те, що парламентарії півострова створять робочу групу, яка займатиметься дослідженнями громадської думки для того, аби Крим перейшов на московський час. Віце-спікер парламенту Криму Сергій Цеков заявив: «Многие годы мы удивляемся, почему живем по непонятному для нас с

точки зрення фізіології времени. Давайте рассмотрим вопрос о переходе на летнее время, оно будет совпадать у нас с московским» [199]. На той момент про таке говорити було рано, адже референдум, який мав визначити приналежність кримчан до Росії чи України, ще не відбувся, люди ще не висловили своєї думки. Публікація подібних матеріалів навіює читачеві думку про те, що Крим уже в складі Росії.

5 березня 2014 року портал «Правда.Ру» опублікував новину під заголовком «Глава минкультуры зовет россиян отдыхать в Крым», у якій йдеться про те, що голова російського Міністерства культури Володимир Медінський закликав росіян підтримувати російський туризм і відпочивати у Криму та у російському Причорномор'ї, а не в Туреччині чи Єгипті. У статті автор подає думку В. Медінського про те, що сьогодні Крим залишається найбільш безпечним регіоном: «Мы призываем российских туристов, чтобы они, если устали от палящего солнца Египта, то в этом году отдохнули в Крыму и Краснодарском крае, так как лучшей альтернативы нет» [158]. Позиція голови Міністерства Росії є досить дивною. Адже він вважає Крим українським регіоном, однак запрошує туди туристів, аби вони підтримали російський туризм. Спостерігається типова тогочасна позиція щодо Криму з боку Росії. Росія вже тоді вважала Крим своєю частиною, однак не визнавала цього привселюдно, посилаючись на особистий вибір кримчан.

Матеріал, опублікований 6 березня 2014 року під назвою «Госсобственность в Крыму будет национализирована», передає слова першого віце-прем'єра уряду АРК Руслана Теміргалієва про те, що підприємства, які знаходяться на території Криму, але перебувають у держвласності України, будуть націоналізовані. Відповідно до чинного російського законодавства уся власність приватного бізнесу буде переоформлена. До підприємств, що перебувають у державній власності України входять компанія «Чорноморнафтогаз» та найбільш виноробні компанії України «Масандра» і «Новий світ» [164].

Матеріал за 9 березня 2014 року на «Правда.Ру» демонструє інформаційну анексію української телевізійної інфраструктури у Криму. У повідомленні під назвою «Украинские телеканалы в Крыму больше не ловятся» автор повідомляє про те, що на півострові відключене мовлення центральних українських телеканалів, і воно замінене на російські канали: «Так, на место телеканала «Интер» пришло НТВ, «1+1» заменил Первый канал, «Первый национальный» – «Россия 1», СТБ – телеканал «Звезда», «5 канал» – ТНТ, ICTV – «ТНВ-Планета», крымский телеканал «Черноморская» – «Россия 24». В ближайшем будущем его сменит новый телеканал «Крым 24» [323]. Автор демонструє не лише територіальну, а й інформаційну анексію півострова для досягнення цілей російської пропаганди, спрямованої на руйнацію суверенітету та цілісності України.

Схожий матеріал, опублікований 10 березня 2014 року під назвою «В Симферополе отключили цифровое вещание украинских телеканалов», повідомляє, що у Сімферополі виникли проблеми з цифровим ефірним мовленням українських телеканалів. На частотах українських телеканалів транслюються програми російського «Первого канала», «НТВ», «РТР-Планети», а також розважальних російських телеканалів «СТС», «ТНТ», «РЕНТВ», «ТВ-3». Крім того, в ефірі з'явилися кілька телеканалів Татарстану. Віце-прем'єр уряду Криму Ольга Ковітіді зазначила, що це технічні проблеми, які невдовзі будуть усунені. Однак це був початок інформаційної блокади українських телеканалів з боку Росії [150].

Загальновідомим є той факт, що до анексії в Криму увесь документообіг вівся українською мовою. Однак проросійська влада і тут встановила свої порядки. У матеріалі за 10 березня 2014 року під назвою «В Севастополе русский язык стал официальным для ведения документооборота», автор, посиляючись на норми міжнародного права, повідомляє про те, що тепер документи будуть вестись російською мовою, оскільки вона є рідною для більшості мешканців

півострова: «В соответствии с нормами международного права, принимая во внимание, что русский язык является родным для подавляющего большинства жителей города, СГГА постановляет использовать его в качестве официального при ведении всего государственного документооборота» [148].

Наступний матеріал стосується введення російської валюти в обіг Криму та його територій. 10 березня 2014 року на сайті «Правда.Ру» з'явилась інформація під заголовком «Для перехода на рубль Крыму понадобится полгода» щодо повідомлення голови Верховної Ради Криму Володимира Константинова про те, що потрібно півроку для переходу півострова на російську валюту [171].

11 березня 2014 року інформаційний потік про Крим на сайті «Правда.Ру» розпочався новиною під назвою «Крым национализует украинский флот – Аксенов». У ній автор повідомляє, що прем'єр-міністр Криму Сергій Аксенов заявив про намір націоналізувати український флот у Севастополі: «Украинский флот в Севастополе будет национализирован весь в полном объеме. Их корабли мы не собираемся никуда выпускать. Мы и флоту «Черноморнефтегаза» закрыли выход». В перспективе список объектов для национализации будет уточняться и расширяться. В частности, уже решено, что солнечные электростанции будут переданы на баланс автономной республики». Також автор зазначив, що Сімферополь готується зареєструвати всі компанії відповідно до російського законодавства і вступити в рублевую зону. Однак офіційні особи просять зачекати і зробити це після оголошення результатів кримського референдуму [201].

Інформація за 13 березня 2014 року під назвою «Крымская дирекция украинских железных дорог перестала подчиняться Киеву» повідомляє про те, що Кримська дирекція Придніпровської залізниці перейшла у підпорядкування нової влади Криму. Структуру планують перейменувати на «Крымскую железную дорогу». Автор зазначив, що, попри відділення кримської дирекції, її взаємодія з «материнською» структурою в Україні здійснюється у звичайному режимі, однак

вона активно співпрацює і з Росією [212]. Отже, відбувається і обмеження громадського транспорту, і так звана транспортна анексія.

Ще одна новина, опублікована 13 березня 2014 року під заголовком «В Черном море взяты под охрану газовые и нефтяные месторождения», повідомляє читачів про те, що родовища нафти і газу у Чорному і Азовському морях, а також газові і нафтові платформи державної компанії «Чорноморнафтогаз» взяті під посилену охорону, і що усі вони, а також інші об'єкти інфраструктури, що базуються в Криму і були у підпорядкуванні України, тепер перейдуть у власність автономії, а після референдуму – до Російської Федерації [152]. Отже, Росія намагається зайняти панівні позиції у всіх перспективних, прибуткових та важливих галузях економіки.

Ще один матеріал, опублікований того ж дня під назвою «Нефть и газ в Крыму будет добывать Россия», ґрунтується на цитаті спікера Верховної Ради Криму Олександра Константинова, який заявив, що видобутком газу і нафти в Криму має займатись Росія, а саме – «Газпром». Це не компетенція Криму та його влади. Відтак, пріоритетна галузь економіки перейде до Росії [246].

Матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «Крым перейдет на рубль уже с апреля» повідомляє про те, що вже з квітня 2014 року уряд автономії має намір проводити усі фінансові операції в рублях. Це нововведення стосується зарплат, пенсій і соціальних виплат [205].

2.3. Тема анексії Криму як провокативний контент інтернет-ресурсу «Правда.Ру»

1. Навіювання страху через прогнози і коментарі псевдо-експертів

Одним з найпоширеніших прийомів російської пропаганди є залучення невідомих експертів, фахівців з тих питань, які висвітлюються у мас-медіа. На «Правда.Ру» є чимало матеріалів із використанням думок псевдо-експертів, які

залякують своїми прогнозами пересічного читача, свідомість якого деформувалась не один рік внаслідок російського впливу. Таких «експертів» активно використовують, адже читачеві завжди цікаво, що ж думає «професіонал» з описуваного в матеріалі питання.

У матеріалі за 27 лютого 2014 року під назвою «Активист «Союза граждан Украины» из Севастополя: Мы будем выходить на боевиков с триколором и георгиевскими ленточками» подано інтерв'ю активіста «Союзу громадян України» з Севастополя. Автор не вказує ані імені, ані прізвища цієї особи. Активіст розповів, що у Севастополі у людей таке відчуття, що їх зрадили всі, починаючи від Хрущова, Горбачова, Януковича, Єльцина, Ахметова, Новинського, мера, колишнього прокурора міста та інших політиків та урядовців. Він також зазначив, що Росія теж може їх зрадити, однак вони будуть боротись до кінця, бо іншого виходу немає. На запитання автора «Чи повинна Росія підтримувати свою лінію на збереження цілісності України у нинішній ситуації?», активіст відповів: «Я не могу отвечать за правительство России, как и не уполномочен давать такие советы правительству или говорить, кто кому должен. У них есть своя политика. Но если вы нам позвоните, и мы будем не на связи, значит, нас уже нет. Возможно, отключат электричество или мобильную связь, а возможно, сирийский сценарий или ливийский. Мы будем биться до конца. Мы будем биться до конца, мы будем биться за всю Россию. Нам, на самом деле, нечем особенно биться, у нас нет ничего. Нет у нас нет ни оружия, ни боеприпасов, ни снабжения, ни денег. Мы будем выходить на боевиков с триколором и георгиевскими ленточками» [107]. Автор цього матеріалу у ситуації анексії Криму виступає на боці Російської Федерації. У своєму матеріалі він посилається на думки активіста, імені якого навіть не зазначає в тексті. Виникає сумнів щодо існування цієї людини взагалі. Крім того, цей активіст говорить від імені усіх жителів Севастополя.

Розширений коментар директора української філії Інституту СНД Дениса Денисова за 27 лютого 2014 року під назвою «Мнение: Крым в ходе референдума получит хотя бы те права, которые ему уже гарантирует Конституция» підводить читача під думку про те, що ситуація в країні складна, що на заході України владу захопили незрозумілі люди. Жителів Криму вони називають сепаратистами, тому мешканці півострова вийшли боротись за свої права, які, до того ж, прописані в Конституції України. Експерт зазначив, що референдум – це право мешканців півострова, влада погано сприйме референдум, бо ж саме вона є автором закону, який принижує російську мову. Також висловлювання Денисова свідчать про те, що він не визнає владу Києва, адже називає її так званою: «Я очень надеюсь, что хватит ума у представителей так называемой власти в Киеве не доводит дело до кровопролития» [231].

Матеріал за 2 березня 2014 року під заголовком «Третью мировую начнут с Крыма – предсказали шесть лет назад» автор «Правди. Ру» опублікував, посилаючись на слова політолога Андрія Окари, які той сказав під час круглого столу у Києві у 2008 році. Політолог тоді припустив, що з приходом до влади президента США Барака Обами у деяких країнах світу буде реалізовано «американський сценарій». Тоді А. Окара навів як приклад Грузію і заявив, що наступною «зоною керованого хаосу» може стати Крим. Політолог припустив, що такий сценарій, за яким будуть слідувати США, може призвести до Третьої світової війни [317]. Публікація таких матеріалів не несе жодної інформативності. Крім того, Росія традиційно продовжує звинувачувати США у ситуації, яка склалась в Україні. Під час збройних протистоянь та ситуації в Криму такі матеріали, спрямовані на те, аби дезорієнтувати читачів, залякувати їх. Автор зображає політолога наче провидця, його слова позиціонує як невідворотну істину. Читачі не можуть самостійно аналізувати дану ситуацію, покладаючись винятково на здоровий глузд.

3 березня 2014 року на «Правда.Ру», опубліковано матеріал під заголовком «Украинский политолог: Многое, что сейчас происходит, Крым никогда не переживал». У ньому професор Таврійського університету, політолог Андрій Нікіфоров дає інтерв'ю щодо ситуації у Криму. Експерт називає референдум в Криму «декларацією державної самостійності», а півострів, за його словами, матиме такий самий статус, як у першій половині 90-х років: він буде повноцінною державою. А. Нікіфоров вжив фразу, яка пояснює загарбницькі дії Росії на самому початку анексування Криму. На запитання автора «Чи зможе Крим мирно провести референдум 16 березня?», він відповів: «Думаю, что какие-то попытки противодействия будут, без этого не обойдется. Поэтому так важно было правительству в первую очередь переподчинить себе весь силовой блок, который расположен в Крыму». Тобто, аби захопити півострів, спочатку треба було перехопити силові структури і владу Криму. На запитання: «Чи доведеться вводити російські війська в Крим?», – експерт відповів: «Крым и Севастополь – единственные на Украине территории, где российские войска и вводит не надо – они здесь есть. Это Черноморский флот, который, согласно межгосударственным соглашениям, находится на своих базах, как в Севастополе, так и в ряде пунктов Автономной республики Крым».

Цими словами А.Нікіфоров ще раз підтверджує те, що Росія поставила за першочергове завдання завоювати силові і владні структури Криму. Крім цього, політолог стверджує, що сенсу розвивати економіку поки немає, треба навести спочатку силовий порядок: «Нет никакого смысла сейчас заниматься экономическими вопросами, потому что жизнеобеспечение, там, и все прочие вещи, конечно, работают. И за ними смотрят в любом случае. Но главный приоритет заключался в том, что необходимо взять ситуацию под контроль» [324].

4 березня 2014 року сайт опублікував матеріал під заголовком «Владислав Гриб: В Крыму твердое понимание – их судьба в их руках», у якому заступник

секретаря Громадської палати РФ Владислав Гриб розповів, що спілкувався з загоном самооборони Севастополя, який заявив, що хоче сам вирішувати свою долю і не хоче тої влади і тих подій, що є у Києві. Ці люди хочуть вирішити питання свого самовизначення шляхом референдуму [130].

6 березня 2014 року на сайті «Правда.Ру» з'явився матеріал під назвою «Антон Цветков: Парламент Крыма правильно решил спросить мнение народа», що базується на думці голови президії Загальноросійської громадської організації «Офіцери Росії» Антона Цветкова. Експерт стверджує, що правильним рішенням кримського парламенту є звернення до російської влади з проханням про входження Криму до складу РФ на правах суб'єкта федерації, при цьому він критикує рішення парламенту України, називаючи депутатів «купкою бандитів», які захопили владу: «Я считаю, что решение правильное. Они, собственно говоря, предложили решение одно: спросить у народа, как дальше будет двигаться Крым. Не как в Киеве, где кучка бандитов захватила власть и никого не спрашивают. Здесь наоборот, депутаты приняли решение, чтобы спросить у народа, очень правильно» [110].

Матеріал за 7 березня 2014 року під заголовком «Эксперт: Проблема Крыма – это не вопрос «имперских амбиций», это – условие выживания России», побудований на коментарі президента фонду «Єдність Нації» Володимира Хомякова, який цинічно стверджує, що історично Крим ніколи не був у складі України. Адже самої України ще не існувало, коли Крим приєднали до Російської імперії. Також В. Хомяков дозволяє собі роздумувати над історичною легітимністю територій України і подає свій «аналіз», у якому чітко простежується його проросійська позиція: «Территория нынешней Украины — достаточно спорная с исторической точки зрения. В нее вошел ряд территорий, которые традиционно украинскими не являлись. Донецк, Луганск — донбассовские территории. Донбасс всегда принадлежал к территории Всевеликого войска Донского, в 1922 году был «нарзан» в состав Украины

исключительно по причине репрессий в отношении казачества». Передачу М. Хрущовим Криму Україні Хомяков називає відновленням його зруйнованої репресіями репутації перед місцевою елітою, а саме – перед секретарями райкомів України. Їх численна підтримка була потрібна для боротьби з групою Молотова – Маленкова – Кагановича. Він називає Крим беззаперечною територією Росії і твердить, що так було завжди. В. Хомяков повідомив, що близько 20 тисяч галичан зараз тренують під Києвом для загарбання Криму, однак Росія не допустить цього [178].

Ще один матеріал за 7 березня 2014 року під заголовком «Экс-депутат Верховного совета Крыма: Мы уже наелись этой самостийности, как и вся Украина» містить коментар депутата Верховної Ради Криму трьох скликань Олега Родівілова щодо ситуації з приєднанням Криму до Росії. Він стверджує, що Крим поспішає стати частиною Росії через масовий безлад в Україні, через те, що нова київська влада – це бандити. Він вживає образливі слова щодо української влади і жителів Західної України: «Оранжевый» или «коричневый» губернатор, назначенный антиконституционной «коричневой» Радой, сборищем фашистов и националистов, поддерживаемых Западом, – это ответ на один из вопросов, почему мы торопимся. Давление Запада на Киев нарастает и принимает формы экстремизма, разворачиваясь, как маховик, на наших местных территориях...Люди возмущены нахрапистостью антиконституционных вооруженных формирований с Киева. Как правило, это вооруженные жители западной Украины, униаты» [175]. Учасників Революції гідності він називає «неадекватними єврофашистами», які під дією невідомих наркотичних речовин провокують масовий безлад, а Збройні сили України, які зберігають нейтралітет в Криму і не виконують наказів Верховної Ради України, – мудрими та виваженими воїнами, які підтримують входження Криму до Росії. Також депутат глузливо відгукується і про Незалежність, тобто самостійність України: «Самостийность – это проект разрушения нашего государства, единого отечества. Все самостийные

проекты антироссийские, антирусские по своему смыслу. И все крымчане, в том числе 100 депутатов нашего парламента, кроме фракции «Курултай Рух», все политические силы от коммунистов и регионалов до Русского блока и союза, понимают, что любая самостийность – это блеф. Не даст Запад никакой самостийности никому. Самостийность может быть только против России и за Запад, иного варианта нет, тем более на территории СНГ. Где вы видели самостийность у Литвы, Латвии, у Грузии? И другое, мы видим пример Приднестровья или Абхазии, которые да, самостийные и находятся под протекторатом России» [175]. О. Родівілов черговий раз наголошує на тому, що Крим хоче і йому історично необхідно бути у складі Російської Федерації. Депутат навіює читачам стереотип про те, що ті, хто не підтримують кийівську владу – будуть жорстоко покарані. Одесу Олег Родівілов називає «південною столицею Росії. Предтавніцький орган кримсько-татарського народу депутат називає «екстремістською організацією» [175].

У наступному матеріалі за 7 березня 2014 року під назвою «Взгляд из Крыма: На полуострове усиливается пропагандистское давление», автор подає думку кримського політолога Володимира Джаралла, який стверджує, що спочатку Росія не мала на меті приєднати до себе Крим, але у зв'язку із «загостренням» Крим сам попросив Росію, аби вона взяла його під свій захист. При цьому автор цитує Катерину Велику: «Россия не собирается присоединять к себе Крым. А сейчас речь идет о том, что это Крым просит присоединить его к России. Напомню слова императрицы Екатерины Великой из ее указа о присоединении Крыма к России: «Берем под свою руку полуостров Крым, земли...» и так далее». Володимир Джаралла бачить три варіанти розвитку Криму: «Первый – остаться в составе Украины с расширенными полномочиями. Но ситуация в стране обостряется достаточно сильно, и речь идет лишь о том, что украинские власти, которых уже прозвали «оранжевыми Бурбонами», ничему не научились. Все, что готов предложить Киев мятежным регионам – это репрессии

и национальное угнетение, но еще в более жесткой и сильной форме после подобного потрясения. К сожалению, этот вариант действий уже становится вполне очевидным. Второй вариант – непризнанное государство. Этот вариант не устраивает фактически никого в Крыму и, думаю, за его пределами. Для России это становится «гирей на шее», которая совершенно ей не нужна. Для самих жителей полуострова это станет настолько проблематичным существованием по примеру других регионов, ресурсы у него настолько ограничены, что подобный вариант видится абсолютно неприемлемым. И наконец, третий вариант – это вхождение в состав России, именно вливается в состав России, становясь одним из ее регионов. Вот эти три варианта, как мы видим, и реализуются в настоящий момент на наших глазах» [119]. Політолог стверджує, що український медіапростір перетворився на «суцільне поле пропаганди», розповідає, що в Україну прибули військові спеціалісти, які пришвидшено готують з «бойовиків Майдану» регулярні війська.

У матеріалі за 11 березня 2014 року під назвою «Мнение: Референдум в Крыму разрушит однополярный мир» автор звертається до маловідомого експерта, голови геополітичного центру «Євразія» із Софії Петка Ганчева. Автор матеріалу порівнює ситуацію в Криму з подіями в Косово. Однак «експерт» заперечує повну схожість, коментуючи ситуацію на півострові у дусі російської пропаганди. Приєднання Криму до Росії Ганчев вважає нормативним волевиявленням, адже півострів є автономією. Софійський «спеціаліст» Петко Ганчев аргументує законність і вмотивованість проведення референдуму 16 березня тим, що, по-перше, у 1954 року М. Хрущов зробив Україні неконституційний подарунок, по-друге, Біловезькі угоди не вказували на статус кордонів колишніх країн ССРСР, у чому П. Ганчев звинувачує Бориса Єльцина, по-третє, у 1992 році кримчани шляхом референдуму зробили спробу отримати більш повну автономію, однак їм не дозволили, по-четверте, нова влада України є

незаконною і обраною шляхом держперевороту, що загрожує безпеці та майну росіян в Криму і на сході України [233].

Матеріал за 12 березня 2014 року під назвою «Експерт: Санкции Запада по сравнению с богатствами Крыма – это такая мелочь» базується на коментарі провідного експерта Центру військово-політичних досліджень МДІМВ Михайла Александрова, який стверджує, що санкції Європи у порівнянні із отриманням Криму Росією є незначними, адже Крим – це великі гроші, це місце, де можна інвестувати і отримувати хороший прибуток: «То, что могут сделать европейцы, вообще смешно, какие-то визы они не будут давать, это даже не серьезно, по сравнению с Крымом это такая мелочь. Надо понять, что Крым – это огромное достояние, это огромные деньги, если в деньги Крым перевести, то это в десятки и в сотни раз перевешивает любые экономические потери, которые Россия может понести от всяких там санкций. Даже если они с нами полностью торговать прекратят, Крым дороже намного, это же жемчужина, в мире таких нет территорий. Что там какие-то санкции, глупости какие-то говорят» [180]. Експерт зазначає, що, якщо взяти під свій контроль Східну Україну, то жодного удару по економіці не буде, адже, як відомо, всі перспективні і прибуткові галузі економіки базуються саме на Донеччині, у Дніпропетровській та Харківській областях. Українську владу він називає «бандерівським угрупованням», однак Росія не хоче допустити її до Східної частини територій: «Все будет зависеть от того, как будет дальше развиваться ситуация. У нас основные проекты находятся на Востоке Украины, в Донецкой и Днепропетровской областях, в Харьковской области. Если бандеровская группировка сможет захватить власть по всей Украине, подчинив себе эти области, то да, это может нанести вред нашим интересам» [180].

У матеріалі за 16 березня 2014 року під заголовком «Депутат Европарламента: Спешка повлияла на организацию референдума, однако имеющиеся проблемы уже решены» автор опирається на інтерв'ю депутата Європарламенту від Латвії Тетяни Жданок, у якому вона наголошує на тому, що

ситуація в Криму є врегульованою та спокійною, звісно ж, деякі зауваження до референдуму є через надмірний поспіх, однак ситуація спокійна і мирна. Депутат розповідає, що деякі високопосадовці, які мали прибути у Крим як спостерігачі за референдумом, були затримані Прикордонною службою України [169]. Автор не випадково наголосив на цьому, оскільки хотів показати, що Україна хоче перешкодити народному «волевиявленню».

Черговий матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «Алексей Мухин: Крымская проблема может ударить по европейским и американским политикам» – це ще один матеріал у дусі російської пропаганди із залучення псевдоексперта, генерального директора Центру політичної інформації Олексія Мухіна [108]. Цей матеріал подекуди дослівно перегукується з іншим того самого дня під заголовком «Сергей Черняховский: Для крымчан сегодняшний день – праздник освобождения» [305]. О. Мухін звинувачує Україну у тому, що кримчани захотіли від неї відділитись: «Референдум показал, что официальный Киев, киевские власти, назовем их так, сделал все, чтобы этот референдум состоялся не в пользу Украины. Они перекрывали финансирование крымскому руководству, создавали угрозу непосредственно силового воздействия на украинское население... В этой связи предсказать результат было несложно. И находясь под впечатлением от всего этого, крымчане сделали свой выбор». Також «експерт» стверджує, що Росії слід чекати інформаційних нападів з боку України, а впливовість США і ЄС похитнеться: «Следует ожидать нового витка информационной войны по отношению к российскому руководству, но, по-моему, твердая позиция Москвы в данном случае, вызывает уважение в тех странах, политики которых наиболее активно выражают свое несогласие с решением крымского референдума. И может так оказаться, что крымский вопрос сыграет роковую роль для целого ряда руководителей ЕС и для американских властей, как начало обрушения конструкции их безусловного доминирующего влияния на мировую политику. То, в чем обвиняют Россию, что якобы Крым это начало конца российского

руководства – это палка о двух концах, она вполне может ударить по европейским и американским властям, которые отрицают очевидное и явно руководствуются двойными стандартами при оценке крымских событий» [108].

Наступний матеріал, опублікований того ж дня, «Михаил Ремизов: Россия должна сделать из Крыма «витрину» для юго-востока Украины», також містить коментар псевдоексперта, президента Інституту національної стратегії Михайла Ремізова, який є одним з послідовників російської пропаганди. За його словами, Криму просто необхідно об'єднатись з Росією, адже це зумовлено історично, а, якщо Крим залишиться у складі України, то на кримчан чекає невизначеність та небезпека: «Что касается выбора, выбор для Крыма очевиден, и не только в силу естественного исторического тяготения к России, но и в силу того, что люди понимают, что второй вариант ответа означает очень болезненную борьбу с Киевом за условия существования в едином государстве, возможно, длительное существование в режиме непризнанного государства. Это означает намного менее комфортный для людей режим, намного большее количество рисков и для Крыма в целом, и для крымчан, поэтому, естественно, что люди предпочитают первый вариант ответа. Они воспринимают это как возможность прислониться к России, и чувствуют большие гарантии в смысле безопасности, в смысле социальных стандартов и т. д.» [230].

У матеріалі за 16 березня 2014 року «Президент ФЕНКА: Крымчанам опасаться нечего, ждем результатов референдума» автор застосовує коментар так званого експерта, президента Федеральної єврейської національно-культурної автономії Володимира Штернфельда, який розповідає про те, що єврейська община з прихильністю ставиться до референдуму в Криму. В. Штернфельд у дусі російської пропаганди коментує тогочасні події у Криму: «Все крымчане считают своей большой радостью то, что они начнут жить в России. Они рассказывают с гордостью, что им звонят из Луганска, из Донецка и с завистью сетуют: «Что же нам предпринять, чтобы и у нас так было?». Поэтому с полной уверенностью

могу сказать, что все те, кто придут на избирательные участки, отдадут свои голоса за воссоединение с нашей страной. У них другого выбора нет. Потому что это исконно наша территория. Они говорят: «Нас подарили, в лице Никиты Сергеевича, но пора восстановить эту справедливость». Також експерт у негативному світлі говорить про події на Україні, і вирішення українського питання він бачить лише у вступі до складу Росії: «А что касается украинцев, то мне их просто жалко. То, что там творится, вот эта пляска под американцев – она плохо кончится для них. Поэтому нужно уповать, что они наберутся ума-разума, что для них откроется возможность провести референдумы и слиться с Россией, потому что Восточная Украина – это неотъемлемая часть России, и мы должны быть вместе, я в этом убежден» [266].

Схожий за тематикою матеріал «Депутат Европарламента: «В Крыму ощущение праздника, нарушений не наблюдается» опубліковано також 16 березня 2014 року. Автор, посилаючись на коментар депутата Європарламенту від Латвії Тетяни Жданок, повідомляє про те, що ситуація на дільницях, де проходить референдум – спокійна і схожа на свято. І експерт, і сам автор заспокоюють читача, демонструючи усю «миролюбність» Росії і її бажання «допомогти» своїм «землякам»: «...Люди очень активно принимают участие, с очень хорошим настроением, поздравляют друг друга с праздником, очень мало заявок на голосование на дому. Мы видели пожилых людей, с трудом передвигающихся, некоторых на костылях, один из них в морской форме, но они сказали, что хотели сами проголосовать именно на избирательном участке, почувствовать эту атмосферу. Люди приходят и с детьми. Нарушений никаких не наблюдается, избирательные комиссии на месте разрешают проблемы, если там смена фамилии или смена прописки. И все идет очень активно, очень спокойно. В Симферополе в 10 утра на одном большом избирательном участке, находящемся в школе, проголосовало уже 50 процентов, за два часа уже половина избирателей. В Бахчисарае на участке в музыкальной школе к 12 часам 40 процентов, немножко

меньше активность. Представители крымско-татарской части жителей, а их довольно много в Бахчисарае, наверное, не так активно принимают участие в референдуме, хотя их много. В том же Симферополе в той школе, о которой я говорю, очень большой школе, в ней образование дают на русском языке, до 40 процентов в некоторых классах детей представителей крымско-татарской диаспоры, и все мирно живут, учатся и работают. Настроение очень хорошее, доброжелательное, еще раз скажу, никаких инцидентов мы не видели. Незаметны сотрудники милиции, дежурящие на участках. Ощущение праздника» [168].

2. Проросійська влада Криму «тікає» з півострова до «фашистської» України, залишаючи кримчан сам-на-сам з проблемами.

Російські пропагандисти намагаються зобразити проукраїнську владу Криму боягузами, які залишають жителів півострова сам-на-сам із проблемами і тікають до свого «бандеро-фашистського осередку» у Києві. Проросійські медіа намагаються створити з України імідж боягуза, який бачить перевагу влади Росії і тікає, бо розуміє, що їх сили нерівні.

Матеріал за 24 лютого 2014 року під заголовком «Глава Севастополя Владимир Яцуба подал в отставку и вышел из Партии регионов» повідомляє про те, що голова Севастопольської міської державної адміністрації Володимир Яцуба подав у відставку і планує покинути «Партію регіонів». Автор повідомляє, що він вже написав відповідні заяви. Також в матеріалі подана пряма мова політика: «Я не могу выполнять свои функции руководителя. Людей, которые поставили меня сюда, уже нет. А находится здесь и не выполняют своих обещаний и обязательств – ниже моего достоинства» [157].

Ще один матеріал опубліковано того ж дня під заголовком «Мэр Ялты подал в отставку». Це інформація про те, що член «Партії регіонів» Сергій Ілаш подав у відставку і виконуючим його обов'язки став секретар Міськради Сергій Карнаух. 24 лютого 2014 року це рішення затвердила сесія Міської ради, – повідомив представник мерії. Тепер Міськрада просить Верховну Раду

призначити для Ялти нового градоначальника. Також у статті автор згадує попередні події у Криму – зокрема, у Севастополі, де у відставку подав голова Міської адміністрації Володимир Яцуба, який покинув «Партію регіонів», а його замінив Олексій Чалий – російський підприємець [226].

25 лютого 2014 року на сайті з'явився матеріал «Бывший премьер Крыма готов снова занять свое кресло». Автор передає думку колишнього глави кримського Кабміну Сергія Куніцина про те, що перші особи автономної республіки Крим повинні залишити свої посади, оскільки виявилися на стороні тих, хто програв. У той же час політик готовий повернутися у крісло прем'єра, якщо у цьому буде необхідність [113].

3. Україна здійснює помсту Криму за непокору і влаштовує небезпечні провокації, не визнає рішень нової кримської влади, буде оскаржувати поведінку Росії у суді. Проросійська влада півострова «тримає руку на пульсі» і «захищає» мирне населення Криму.

Автори «Правда.Ру» під час активної боротьби за Крим намагались зобразити Україну як таку, що розуміє свою поразку над Росією, але не може з цим змиритись. Відтак, через це на території півострова мають місце різноманітні провокації та напади, внаслідок яких страждають мирні люди. Однак нова, проросійська влада постає у світлі «спасительки», «надійної опікунки», яка тримає руку на пульсі і перешкоджає «агресивним» українцям.

27 лютого 2014 року на «Правда.Ру» було опубліковано матеріал під назвою «Три десятка человек пострадали в беспорядках у крымского парламента», у якому йдеться про те, що у Сімферополі у сутичках кримських татар з проросійськими активістами постраждали 30 людей, 6 осіб госпіталізовані, стан ще трьох медики оцінюють як важкий. Автор зазначає, що президент Чечні Рамзан Кадіров виїхав до Криму, щоби підтримати проросійських активістів [318].

Ще один матеріал, опублікований того ж дня, під назвою «В Крыму захватили здания Верховной Рады и Совета министров», інформує про те, що невідомі захопили будівлі Верховної Ради і Ради міністрів Криму. Над парламентом піднято прапор Росії [127].

Наступний матеріал, опублікований 3 березня 2014 року, має назву «Ночью готовятся провокации против жителей Крыма». У ньому йдеться заяву голови Меджлісу кримськотатарського народу Рафата Чубарова у ніч з 2 на 3 березня 2014 року про те, що по відношенню до жителів Криму готуються провокації. Р. Чубаров не уточнює, хто саме ці провокатори. Однак автор робить припущення, що провокації чинитимуться щодо проросійських активістів, які виступають проти євроінтеграції та нової влади в країні [250]. Автор матеріалу дає зрозуміти читачеві, що провокаторами є проукраїнськи налаштовані активісти, що викликає негатив у російського читача, вселяє думку про те, що в Україні панують «бандерівці» і відбулось силове захоплення влади радикалами, яке спровокувало збройний безлад у країні. Власні припущення автора без звернення до фахівців та до історичного досвіду є неприпустимими, адже це суб'єктивна думка.

6 березня 2014 року інформаційний потік про Крим на «Правда.Ру» розпочався матеріалом «Семьи защищающих Крым военных стали получать угрозы». Тут автор повідомляє про те, що родичі українських військових, які добровільно перейшли на бік уряду Криму, стали отримувати погрози від невідомих осіб по телефону і в соціальних мережах. Автор подає коментар представника кримського Кабміну, однак не вказує його особи. «В милицию обращаются родственники военнослужащих, это, как правило, жены с заявлениями, что им в социальных сетях и по телефону угрожают неизвестные люди. Номера киевские. Люди называют их семьями предателей, запугивают, угрожают» [300]. Виникають сумніви щодо правдивості цього висловлювання, адже добре відомими є неодноразові випадки подібних провокацій з боку росіян.

Матеріал за 8 березня 2014 року під заголовком «Майдановцы готовят беспорядки, чтобы сорвать референдум – власти Крыма» базується на коментарі заступника голови уряду Автономної республіки Крим Ольги Ковітіді, яка звинувачує лідерів «автомайдану» та невідомих осіб у провокаціях та підкупках: «Лидеры «автомайдана» хотят собрать всех недовольных присоединением к России и устроить массовые беспорядки. Кроме того, неизвестные провокаторы пытаются купить голоса крымчан. Множество неизвестных ходит по домам Симферополя и предлагает голосовать против отделения от Украины за 600 гривен (около 2400 рублей). Майдановцы также пытаются спровоцировать на конфликт с русским населением полуострова крымских татар» [221].

Матеріал за 11 березня 2014 року під назвою «Рада грозит Верховному совету Крыма роспуском», повідомляє про те, що за рішенням Верховної Ради України Крим має відмінити референдум до 12 березня 2014 року. Інакше – депутати розпустять Верховну Раду Криму, адже плебісцит є антиконституційним рішенням кримського парламенту. Однак кримська сторона не збирається відмінити волевиявлення і звинувачує Україну у хакерських атаках на сайт, присвячений референдуму [278].

Матеріал за 14 березня 2014 року під заголовком «Киев пытается сорвать референдум в Крыму с помощью хакеров» повідомляє про те, що міністр інформації і масових комунікацій Криму Дмитро Полонський заявив, що українські хакери напередодні референдуму атакували сайт Верховної Ради і уряду Криму. У такий спосіб Росія намагається нав'язати черговий стереотип «підла влада – підлі методи». Однак ні міністр, ні автор не наводять жодних аргументів, які б доводили вину української сторони [194].

Ще один матеріал за 14 березня 2014 року під заголовком «Самооборона Крыма перехватила беспилотник США» повідомляє про те, що вдруге на території Криму силовики помітили американський безпілотник, його було перехоплено кримською самообороною. Автор зазначає, що цей безпілотник

zareєстрований на озброєнні військової розвідки у Баварії, Німеччина. Крім того, за повідомленням автора, американці перекинули 18 безпілотників українській армії, які здійснюють розвідку на територіях Криму та Кубані. Таким чином, автор вкотре показує позицію російської влади щодо США, адже Росія звинувачує США у ситуації, що склалась в Україні [290].

Матеріал за 15 березня 2014 року під заголовком «Сергей Доренко: «Цель «Марша мира» – помешать референдуму в Крыму», базується на коментарі журналіста Сергія Доренка, який, до речі, включений Україною до списку санкцій за позицію щодо війни на сході України і переходу Криму до складу Російської Федерації. С. Доренко поширив у мережі свою публікацію «Лучший выход для Украины – разделение», де закликає до зміни державного кордону України. Автор матеріалу повідомляє, що під час ходи проти возз'єднання Криму з Росією було затримано декілька людей, які несли прапор із символікою Третього рейху. До повідомлення додано коментар «компетентної особи», тобто С. Доренка, який відгукнувся на ці події в дусі російської пропаганди: «Вы знаете, в сущности, как бы они (подобные мероприятия) не назывались, мы должны понимать, когда проходит эта акция. Эта акция проходит накануне референдума, демократического референдума. Референдума, которого люди ждали несколько десятилетий. И цель этой акции — помешать референдуму, помешать людям в Крыму сделать выбор, оттолкнуть этих людей, плюнуть им в лицо» [304].

Наступний матеріал за 15 березня 2014 року під заголовком «В Севастополе похитили лидера «Русского блока» повідомляє про те, що групою з 9-ти невідомих осіб у Севастополі було викрадено лідера партії «Русский блок» Георгія Басова. Ця партія вела боротьбу за права російськомовного населення Криму та Севастополя. Автор без жодних підстав припускає, що викрадення відбулось саме через майбутній референдум у Криму. Він нагадує, що влада Києва і країни Заходу не визнають легітимність майбутнього плебісциту [147].

16 березня 2014 року, у день референдуму, сайт «Правда.Ру» розпочав інформаційний потік про Крим новиною не про плебісцит, а про «провокацію» з боку України щодо мешканців півострова. Матеріал під заголовком «В Крыму предотвращена диверсия на газораспределительной станции», у якому автор повідомляє, що було припинено подачу газу в автономію з боку селища Стрілецького, через що в кількох районах жителі залишилися без опалення і електрики. Приїхавши на місце, співробітники газової служби та бійці самооборони побачили там близько 20 чоловіків у камуфляжі, які замінували об'єкт. Самопроголошений прем'єр-міністр Криму Сергій Аксьонов зазначив, що диверсанти представилися співробітниками Прикордонної служби України [126]. Видання «Правда.Ру» навмисне опублікувало таку інформацію. Адже саме 16 березня проходив референдум, і видання намагалось таким чином продемонструвати читачам, що Україна здійснює помсту за «волевиявлення» непокірним громадянам.

У день референдуму було опубліковано також матеріал під заголовком «Севастопольский священник хранил дома бронежилеты и флаг УПА», у якому автор повідомляє, що священника УГКЦ отця Миколу Квича затримали під час богослужіння у церкві єпархії Успіння Пресвятої Богородиці через повідомлення про зберігання заборонених предметів. Провівши обшук у квартирі священослужителя, міліція знайшла там десять бронежилетів, які Микола Квич отримав посилкою з Києва. Він не приховував цього, і будь-хто міг скористатись цими бронежилетами. Частину він віддав незнайомцю для подальшої передачі журналістам, іншу ж частину тримав для українських моряків. Також в отця, окрім ікон, на стінах висів прапор УПА, портрет Степана Бандери і, Як зазначає автор, «символіка радикалів». На священника склали протокол про адміністративне правопорушення, після чого його відпустили [297].

У ще одному матеріалі за 16 березня 2014 року під заголовком «Украинским военным не дали проголосовать на референдуме» автор критикує українських

командирів військових частин, які базуються на території Криму за те, що вони перешкоджали своїм підлеглим взяти участь у референдумі. Автор оперує інформацією, наданою головою комісії з проведення референдуму Михайлом Малишевим: «Мы получаем звонки от украинских военных, у которых есть желание принять участие в референдуме, но их в категорической форме не выпускают из воинских частей». Також автор додає, що військові просили представників комісії приїхати на територію частин, у яких вони служать з урнами для голосування, однак це не передбачено законодавством. Відтак, їх позбавили можливості зробити своє волевиявлення [327].

4. Зображення В. Януковича як легітимного президента України і визнання законними його дій.

Автори «Правда.Ру» зображають президента-втікача В.Януковича як жертву політичних ігор та амбіцій нової влади Києва. Сам В. Путін зізнався, що допоміг опальному Президенту України втекти до Росії і там забезпечив його надійним притулком. Портал часто публікує різноманітні коментарі В.Януковича щодо ситуації в Україні та Криму зокрема, а також використовує таку словесну конструкцію, як «легитимный Президент Украины», демонструючи цим підтримку скандального «гаранта».

Матеріал за 28 лютого 2014 року під заголовком «Виктор Янукович: Крым должен оставаться в составе Украины» ґрунтується на витязі з прямої мови В. Януковича, який давав прес-конференцію в Ростові. Слід зауважити, що автор повідомлення вирвав з контексту розмови слова, аби створити чергову прокремлівську пропаганду. Адже у цьому матеріалі він позиціонує Віктора Януковича як легітимного Президента України і подає його цитату, у якій вжито образливі слова щодо жителів Західної України і, відповідно, усіх учасників Майдану та нової влади: «В Киеве произошла узурпация власти, которая была сделана кучкой радикалов. Крымчане, естественно, не хотят подчиняться и не будут подчиняться националистам и бандеровцам. Абсолютно понятно желание

простых крымчан к созданию отрядов самозащиты. Они, конечно, хотят защитить свои дома и свои семьи. Это естественное желание людей». Далі подано ще одну цитату В. Януковича про те, що Крим має залишатись українським, зберігаючи широку автономію, а кримчани повинні не допустити кровопролиття і міжусобиць [122].

У матеріалі за 30 травня 2014 року під заголовком «Зачем олигархи скинулись на Майдан» автор розмірковує над тим, чому ті, хто активно співпрацював з Росією і заробляв величезні статки, організували Майдан і фінансували його. Автор дозволяє собі називати В. Януковича і досі чинним Президентом України, який постраждав внаслідок політичних ігор нової «верхівки». Автор, крім усього іншого, зазначає, що П. Порошенко володіє бізнес-групою «Укрпромконцерн», до якої входять такі відомі корпорації, як: «Roshen», «Богдан», «5 канал». Але В. Янукович не заважав П. Порошенкові вести свій бізнес. Автор стверджує, що позиції Президента і олігарха не зійшлися, відтак, П. Порошенко залишився у так званій «опозиції» до влади В. Януковича [187].

Матеріал за 26 грудня 2014 року під заголовком «Пять лучших и пять худших политиков 2014 года», у якому авторка «Правда.Ру» Любов Степушова створила власний рейтинг найбільш і найменш успішних політиків 2014 року, на перше місце ставить одразу трьох російських політиків, які неабияк доклали зусиль до анексії Криму: самопроголошений прем'єр-міністр Криму Сергій Аксьонов, голова Державної Ради Республіки Крим Володимир Константинов та мер Севастополя Олексій Чалий. Автор возвеличує «досягнення» цих трьох політиків і, наголошує, що вони неабияк доклали зусиль до «кримської весни». Друге місце у рейтингу належить президенту В. Путіну, який, за дослідженнями творців рейтингу, обґрунтував ідею «русского мира» і дав відсіч американцям. Наступні місця посідають прихильні до російської влади світові лідери: президент Чечні Рамзан Кадіров, ватажок ополченців Ігор Стрелков, президент Туреччини

Реджеп Ердоган. А от лідером у рейтингу найнеуспішніших політиків 2014 року є президент-утікач Віктор Янукович. І якщо попередніх політиків авторка матеріалу возвеличувала, розповідала про їх численні заслуги, то про В. Януковича вона пише негативні речі – попри те, що Росія надала йому притулок і всіляко захищає: «Он настолько дискредитировал себя, что его недавнее эксклюзивное интервью в одном из печатных изданий никого не заинтересовало. Первоначальные планы России поставить на него как на власть в изгнании, провалились. Придя к власти на обещаниях союза с Россией и придания русскому языку статуса государственного, Янукович позабыл об этом, выпестовал националистическую “Свободу” и ввел ее в парламент. Он финансировал за счет госбюджета подготовку боевиков будущего “Правого сектора”. Занялся повышением благосостояния семьи и начал передел собственности. Попутно решил поиграть в большую политику и сменил ориентацию. А когда понял, что это губительно для экономики Украины, нарвался на вооруженный переворот. Итог – бегство из страны и разгул националистических банд» [277]. Та попри це, Росія і досі визнає його легітимним Президентом України, який був змушений тікати від «фашистських бандформувань» [277].

5. Розвиток міжнародної співпраці в Криму після того, як він відійде до Росії.

«Правда.Ру» активно демонструє всі майбутні принади життя Криму у складі Російської Федерації. Таким чином, портал висвітлює інформацію про те, що після входу до складу Росії, у Криму збільшиться іноземний інвестиційний потік, що призведе до активного розвитку різних сфер бізнесу. Також чимало країн захоче співпрацювати з півостровом, що також буде економічно вигідно.

Наприклад, матеріал за 5 березня 2014 року під заголовком «Крым и Татарстан подписали соглашение о сотрудничестве», де автор повідомляє про те, що глава АРК Сергій Аксьонов і президент Татарстану Рустам Мінніханов підписали в Сімферополі угоду про співпрацю Криму і Татарстану [197].

Через годину після цієї інформації на сайті з'явилась інша новина – «Крым и Татарстан будут сотрудничать», у якій мова йде про те саме, однак з особливим наголосом на тому, що «Росія хоче співпрацювати з Кримом». 5 березня 2014 року була підписана угода про співпрацю між Кримом і «российским Татарстаном» [198] – словосполучення «российский Татарстан» підтверджує черговий популістський прийом Росії.

6. «Нейтральність» позиції: подача нібито двох точок зору – української і російської.

«Правда.Ру», намагаючись вдавати дотримування стандартів демократичної журналістики, часто намагається подавати інформацію ніби двох точок зору. Однак, якщо трактувати таку подачу крізь призму загальної інформаційної картини, то зрозумілою і очевидно стає лише одна – проросійська позиція цього порталу. Так, матеріал за 25 лютого 2014 року на «Правда.Ру» під назвою «Прокурор Севастополя просит горожан не «откалываться»» повідомляє про те, що прокурор Севастополя Ігор Пилат звернувся до жителів міста з проханням не реагувати на сепаратистські заклики заради спокою у місті [268]. Як відомо, Ігор Пилат у російсько-українському конфлікті підтримав Україну. Такі матеріали на сайті подають з метою розсіювання уваги читачів. Адже надмірна пропаганда може спрацювати у протилежному сенсі, аудиторія зрозуміє це, і тоді пропагандистський ефект не буде ефективним. Для того, аби завуалювати свою позицію, «Правда.Ру» одає ніби дві точки зору – проросійського і проукраїнського налаштування.

Матеріал за 6 березня 2014 року під заголовком «Крымские татары против присоединения Крыма к России», повідомляє про те, що голова Меджлісу кримських татар Рефат Чубаров закликав співвітчизників ігнорувати референдум про приєднання Криму до Росії. У повідомленні також йдеться про заяву Чубарова з приводу того, що його народ не дозволить Криму відокремитися від України [209]. Однак автор описує позицію і нової кримської влади, яка заявляє,

що, у разі приєднання автономії до Росії, кримським татарам гарантують повні права і свободи. Таким чином він заохочує голосувати на референдумі на користь Криму у складі Російської Федерації.

7. Кримський референдум як «демократичне та легітимне волевиявлення кримчан».

Автори матеріалів намагаються нав'язати читачам переконання у тому, що кримський референдум є законним волевиявленням, який віддзеркалює і права, і бажання мешканців півострова самовизначитись зі своєю державною приналежністю. Часто автори вдаються до явно вигаданої або сфабрикованої статистики, думок нікому невідомих фахівців.

У матеріалі за 7 березня 2014 року під заголовком «Крым напечатает более 2 млн. бюллетеней к референдуму» автор повідомляє про активну підготовку до кримського референдуму. Однак вже з самого тексту повідомлення стає зрозумілим, що плебісцит буде проведений без дотримання всіх законодавчих вимог та норм проведення референдумів насамперед тому, що Крим не зможе використовувати ті списки, які заблокував ЦВК України, а тому влада півострова планує використовувати виборчі списки 2012 року. Але за два роки списки змінились, і їхнє використання буде грубим порушенням норм законодавства, що безпосередньо вплине на майбутній результат референдуму. Крім того, участь у плебісциті зможуть взяти тільки ті особи, які зареєстровані на території півострова, і в день його проведення перебуватимуть на території Криму. Отже, ті, хто проживає за його межами не зможуть взяти участь в опитуванні, адже технічно неможливо організувати виборчі дільниці за кордоном [202].

10 березня 2014 року на «Правда.Ру» опублікований матеріал під заголовком «Крым начал печатать бюллетени к референдуму», автор якого розповідає, що на півострові активно готуються до референдуму 16 березня. Однак, судячи з подальшого тексту, розуміємо, що референдум пройде з численними порушення (зрештою, цивілізований світ так і не визнав легітимність

цього плебісциту): «Устанавливать веб-камеры на избирательных участках не будут: Малышев пояснил, что такие расходы бюджет не потянет. В общей сложности референдум обойдется в 2 миллиона долларов, о чем ранее заявил первый вице-премьер автономии Рустам Темиргалиев». Тобто камер на дільницях не буде, відтак, ніхто не зможе констатувати порушення, а це не відповідає вимогам до проведення чесного волевиявлення» [203].

Матеріал за 11 березня 2014 року під назвою ««Гражданский контроль» будет наблюдать за референдумом в Крыму» повідомляє про те, що представники Російської асоціації із захисту прав виборців «Громадський контроль» будуть спостерігачами на референдумі в Криму, який пройде 16 березня. Ця асоціація наглядатиме за формуванням виборчих дільниць, ходом голосування, процесом підрахунку голосів [165]. Це пряме посягання на суверенітет та цілісність України, один зі способів контролювати фальсифікацію голосів на користь Російської Федерації; крім того, за актом на території України спостерігатиме російська структура.

Ще один матеріал за 11 березня 2014 року під заголовком «Крымским татарам гарантировали места в парламенте автономии» створює образ Росії-опікуна, яка дбатиме про кримських татар і забезпечить їм краще життя та визнання. Самих кримських татар автор зображає як таких, що не визнають нову, «лояльну» до них владу. У матеріалі повідомляється, що, попри заклики Меджлісу до кримських татар бойкотувати референдум про статус Криму, нова влада півострова піклується про цей народ і виділила для його представників не менше 20% усіх місць в республіканському парламенті. Кримські татари також будуть представлені у районних, міських радах та інших органах влади. Депутати також визнали Курултай (загальнонаціональний з'їзд) органом національного самоврядування кримськотатарського народу, ухвалили положення, згідно з якими для облаштування кримських татар, які повернулися до Криму, прийматимуть п'ятирічні і щорічні фінансові плани. Крім того, кримськотатарська

мова отримає офіційний статус на рівні з російською та українською у новій конституції Криму [211].

Автор матеріалу за 12 березня 2014 року під назвою «За кримським референдумом проследят 25 депутатов Госдумы» повідомляє про те, що Держдума Росії скерує 25 наглядців на референдум щодо входження Криму до складу Росії. Комісія знаходитиметься на території півострова з 15 до 17 березня і матиме безпосередній вплив на проведення і підсумок результатів опитування [183].

14 березня 2014 року інформаційний потік про Крим розпочинається новиною під заголовком «На референдуме в Крыму явка не будет определяющим фактором», де мова йде про те, що голова комісії Верховної Ради Криму з проведення референдуму Михайло Малишев заявив, що кворум явки виборців не матиме вирішального значення і голоси підраховуватимуть відповідно до зроблених в бюлетенях відміток [241].

Матеріал за 14 березня 2014 року під заголовком «Путин: Решение о референдуме в Крыму соответствует международному праву», де автор повідомляє, що президент Росії Володимир Путін заявив, що кримський референдум повністю відповідає нормам міжнародного права і Статуту ООН [274].

15 березня 2014 року інформаційний потік про Крим на «Правда.Ру» починається новиною «На крымском референдуме будут работать 69 международных наблюдателей», у якій автор повідомляє, що на референдумі про статус Криму будуть присутні 69 спостерігачів з Росії, Литви, Ізраїлю, Бельгії, Молдови, США, Польщі, Фінляндії, Чехії, Кіпру, Китаю, Іспанії, Греції, Словенії та інших країн. Вони відвідають різні регіони, де проходитиме опитування, а також будуть присутніми при підрахунку голосів [238]. Автор намагається продемонструвати, що плебісцит в АРК пройде згідно з усіма вимогами законодавства.

У наступному матеріалі 15 березня 2014 року під заголовком «Референдум в Криму допомогут провести 135 наблюдателей из 23 стран» йдеться про те, що голова комісії Верховної Ради Криму з підготовки референдуму Михайло Малишев повідомив: на референдумі у Криму візьмуть участь 135 спостерігачів з 23 країн світу. Також самопроголошена влада Криму дозволила бути присутніми на дільницях 623 кореспондентам зі 169 видань [279]. Таким чином російська сторона намагається продемонструвати, що референдум пройде із дотриманням усіх законодавчих вимог.

Ще один матеріал за 15 березня 2014 року має на меті демонстрації законності референдуму у Криму. Інформація під назвою «Матеуш Пискорски: В Криму все спокойно» базується на коментарі директора Європейського центру геополітичного аналізу Матеуша Піскорскі, який зазначив, що, за даними міжнародних спостерігачів, підготовка до референдуму проводиться з дотриманням усіх вимог закону. М. Піскорскі вірить в те, що референдум відбудеться і буде організований на високому професійному рівні [223].

Матеріал за 15 березня 2014 року під заголовком «Экс-мэр Севастополя попросил Меркель не мешать самоопределению Крыма» повідомляє про те, що экс-мер Севастополя Іван Єрмаков написав листа канцлеру Німеччини Ангелі Меркель, у якому виразив свій подив стосовно того, що Німеччина не підтримує референдум за приєднання Криму до Росії. І. Єрмаков порівняв історичні події Німеччини та сучасну кримську ситуацію і поскаржився на реакцію канцлера Німеччини Ангели Меркель на події в Криму: «Никто из нас не оспаривает право немецкого народа быть единым в рамках единого государства... Однако «для нас становится совершенно непонятна и неприемлема Ваша позиция по поводу самоопределения народа Севастополя и Крыма», обращается он к Меркель, спрашивая, что же послужило основанием для присвоения ею права “публично давать оценку действиям севастопольцев и крымчан, нашим настроениям и определению того, где нам жить, на каком языке говорит и в рамках какого

государства строить свое будущее»...Севастополь и Крым не аннексируются Россией, как Вы заявили в Бундестаге, а воссоединяются с ней в единое государство, согласно свободному волеизъявлению народа Крыма, и помешать этому процессу не сможет никто. Никакие санкции или иные угрозы не способны повлиять на это народное решение – это свободное, демократическое волеизъявление народа полуострова» [176].

У матеріалі за 16 березня 2014 року під заголовком «93 процента жителей Крыма высказались за воссоединение с Россией – данные экзит-полла», йдеться про те, що 59111 осіб були опитані Кримським республіканським інститутом на виході з виборчих дільниць; їм було запропоновано анонімно відповісти на запитання про те, чи вони за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта РФ, чи за відновлення Конституції Республіки Крим 1992 року і статус Криму як частини України. Результати екзит-полу показали, що 93% опитаних підтримали возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації, і лише 7% проголосували за відновлення Конституції Республіки Крим 1992 року і статус Криму як частини України [339].

Ще один матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «Референдум в Крыму проходит без провокаций» повідомляє про те, що в ході проведення референдуму ніяких порушень на дільницях не виявлено. Автор посилається на слова Голови комісії Республіки Крим з проведення референдуму Михайла Малишева [280].

Матеріалом за 16 березня 2014 року під заголовком «Первые результаты крымского плебисцита будут обнародованы до конца дня» автор демонструє оперативність Росії щодо взяття Криму під свій контроль. Він не випадково черговий раз нагадує про головні питання, що виносяться на референдум. А в кінці тексту подає інформацію про деякі деталі плебісциту – зокрема, про те, що комісія з підготовки референдуму відмовилася від використання відкріпних посвідчень. Також не зможуть проголосувати кримчани, які знаходяться за

кордоном. Автор зазначає, що безпеку на ділянках допомагають гарантувати представники кримської самооборони. За даними уряду, їхня кількість становить 10 тисяч осіб [256].

Того ж дня, ще до закінчення референдуму, на «Правда.Ру» з'явився матеріал під заголовком «Крымский премьер признал референдум состоявшимся». Тут автор, посилаючись на слова самопроголошеного прем'єр-міністра Криму Сергія Аксьонова, зазначає, що кримський референдум можна вважати таким, що відбувся. І, хоч результати референдуму будуть відомі наступного дня, однак вже зараз їх передбачили і назвали перемогою. Таким чином російська сторона намагається взяти панівні позиції над Кримом попри те, що результатів цього незаконного плебісциту ще немає [210].

8. Референдум – це свято звільнення від контролю фашистської України.

У день референдуму автори «Правда.Ру» намагались своїми матеріалами створити у читачів враження свята. Адже Росія «підтримала» кримчан, визнала їхнє право на самовизначення, і тепер Крим «повертається додому». 16 березня 2014 року, рівно об 11 годині, на сайті з'явився матеріал під заголовком «В Крыму стартовал референдум о присоединении к РФ», хоча саме волевиявлення розпочалось о 8 годині ранку. Автор повідомляє, що в Криму почався референдум про статус автономії. Автор повідомляє, що, за даними агентства ТАСС, яке посилається на міжнародну соціологічну службу «GfK», за приєднання Криму до РФ планують проголосувати близько 70 відсотків кримчан. Також автор зазначає, що Крим не визнає нової української влади, а Україна не вважає референдум про статус Криму законним [125].

У наступному повідомленні «Сергей Аксенов проголосовал на референдуме о присоединении к РФ» йдеться про те, що прем'єр-міністр Криму одним з перших прийшов на голосування. На дільниці він з'явився у супроводі дочки. Далі автор зазначає, що референдум розпочався о 8 годині ранку і наголошує, що ще до початку плебісциту під дільницею вже стояв натовп людей [302].

Наступний матеріал за 16 березня 2014 року має назву «На кримському референдуме отмечается беспрецедентная явка избирателей, включая татарскую общину». Автор повідомляє, що зробити волевиявлення на ділянці прийшло чимало людей, в тому числі і кримських татар. Попри те, що Меджліс не визнає цього референдуму татари голосують. Автор наголошує, що на 10 годину ранку явка складала 30%, очікується 100%-а явка. Для підтвердження цього він наводить слова голови комісії Верховної Ради Криму з проведення референдуму Михайла Малишева: «Люди массово приходят на участки с самого утра, такого не было со времен СССР». Таким чином, автор намагається показати те, що навіть кримські татари хочуть приєднатись до Росії, відтак, з легкістю голосують за це [239].

Ще один матеріал за 16 березня 2014 року під заголовком «Явка на референдуме в Крыму на 19:00 по Москве составила 70 процентов» повідомляє, що станом на 19.00 годину за московським часом явка на кримському референдумі становила 70%. Такі повідомлення спрямовані на те, аби продемонструвати «масштабність» цього незаконного референдуму. Тим самим просувається намагання переконати аудиторію у тому, що після цього волевиявлення їхнє життя зміниться на краще – але тільки у складі Росії [334].

«Сергей Черняховский: Для крымчан сегодняшний день — праздник освобождения» – ще один матеріал за 16 березня 2014 року, спрямований на те, щоб викликати в читача відчуття приналежності до «великої й могутньої» Росії. Автор в інтерв'ю з не надто відомим професором Міжнародного незалежного еколого-політологічного університету Сергієм Черняховським стверджує у запитанні до нього, що результати референдуму зрозумілі, вони на користь возз'єднання з Росією. Сам Сергій Чернявський, цілком в дусі російської пропаганди, коментує плебісцит та все, що довкола нього відбулось. Він стверджує, що бажання Криму приєднатись до Росії – це закономірність і очікуване явище. Для більшої аргументації, С.Чернявський повідомляє, що

розмовляв з іноземними журналістами, які стверджують, що бажання кримчан приєднатись до Росії є давно зрозумілим, і що жителі півострова просто шукали привід, щоб організувати референдум про самовизначення. Також він зазначає, що противники плебісциту також є, але це дуже рідкісна позиція. Сергій Черняхівський наголошує на масштабності референдуму: «Я видел с утра сегодня переполненные залы избирательных участков, где люди стояли в несколько очередей к столикам для выдачи бюллетеней. Видел, например, женщину, которая пришла, ей 95 лет, она не попросила, чтобы привезли бюллетень, а пришла, чтобы проголосовать. Люди идут с цветами, пришли и впервые голосовавшие, кому недавно исполнилось 18 лет: они пришли стайкой, девочки из какого-то колледжа. Это естественное выражение, естественная позиция — другого варианта нет. Слышал разговор ребят, проводивших экзитпол, я не знаю, кого они представляли» [305].

Ввечері 16 березня 2014 року, після закінчення референдуму, на сайті «Правда.Ру» було опубліковано інформацію під заголовком «Явка на референдуме в Крыму превысила 80 процентов», у якій автор повідомляє, що зробити волевиявлення на користь Росії прийшла рекордна кількість людей, їх було удвічі більше, ніж на виборах до Верховної Ради України у 2012 році. Автор додає, що всього було задіяно 1205 дільниць [335]. Такими матеріалами автор вкотре навіює читачеві ефект масштабності цього референдуму та змушує замислитись над «могутністю і величчю» Росії, можливістю жити у її складі.

Завершує інформаційний потік про Крим у день кримського референдуму повідомлення під заголовком «Явка на референдуме в Севастополе составила почти 90 процентов», де автор повідомляє, що на волевиявлення в Севастополі прийшли 89,5% людей. Автор не забуває і про кримсько-татарську общину, він цитує представника кримських татар Севастополя Ленура Усманова: «По нашим сведениям, более 50% крымских татар Севастополя пришли на избирательные участки. Мы располагаем информацией, что большинство из них высказались за

вступление в состав России. Явка могла быть еще больше, однако этому помешал меджлис. У нас есть сведения, что представители меджлиса останавливали людей перед входом в участки и уговаривали не принимать участие в референдуме. Крымско-татарская община Севастополя считает такие действия неконструктивными» [336].

17 березня 2014 року, на наступний день після референдуму, на «Правда.Ру» з'явився матеріал під заголовком «Кадыров поздравил Аксенова с «возвращением в Россию» », у якому глава Чечні Рамзан Кадіров повідомив, що привітав міністра Криму С.Аксенова з входженням півострова до складу Російської Федерації. Р. Кадіров зазначив, що готовий обговорити з С. Аксеновим усі питання економічного співробітництва і запросив його для цього у Грозний. Р. Кадіров визнає, що поки немає точних результатів референдуму, але попередні свідчать про входження Криму до його «історичної батьківщини» [191].

Висновок до розділу 2

1. Проаналізувавши заголовки новин про події в Україні на ресурсі «Правда.Ру», можна виокремити їх у декілька так званих «пропагандистських груп»:

1. Заголовки, що наголошують на особливій впливовості Росії та В. Путіна.
2. Заголовки, що принижують Україну:
3. Заголовки, у яких Україна буцімто принижує Росію і висміює спробу самовизначення жителів окупованих територій.
4. Заголовки, у яких стверджується, що українська армія веде війну проти мирного населення на сході України.
5. Заголовки, у яких чітко видно, що «Правда.Ру» визнає так звані «ДНР» та «ЛНР».

У заголовках інтернет-порталу «Правда.Ру», згідно з дослідженням, застосовані такі відомі методи пропаганди:

- 1) навішування ярликів;
- 2) апелювання до авторитету;
- 3) демонізація ворога;
- 4) спрощення фактів;
- 5) виривання із контексту;
- 6) буденна розповідь;
- 7) емоційний резонанс;
- 8) анонімний авторитет;
- 9) «гра у приналежність до російського народу»;
- 10) «спільна думка».

2. Інтернет-ресурс «Правда.Ру» активно подає інформацію про події в Україні, зокрема, у Криму та на східних територіях. Питання окупації Росією частин України цікавило авторів вже давно. Вперше матеріал про можливу анексію Криму з'явився на порталі «Правда.Ру» ще у 2009 році.

Проаналізувавши російський ресурс «Правда.Ру», можна виокремити основні пропагандистські міфологеми, які чи не щодня доносять до читачів автори матеріалів цих порталів. Наприклад, щодо ситуації у Криму, то «Правда.Ру» навіює такі думки:

1. Змалювання Володимира Путіна в образі «месії», який прийде і врятує свій «братній народ» від фашистської (київської) влади.
2. Зображення Росії як країни, яка не може відмовити і не допомогти «своїм».
3. Крим сам хоче стати частиною Росії.
4. Демонстрація переходу українських військовослужбовців та влади, що знаходились на території Криму, на бік Росії. Зображення того, що Росія активно займає панівні позиції у кримському парламенті та створює свої владні структури.

5. Захоплення Росією та націоналізація інфраструктури та усіх найважливіших сфер економіки Криму.
6. Навіювання страху через прогнози і коментарі псевдо-експертів.
7. Проукраїнська влада Криму «тікає» з півострова до «фашистської» України, залишаючи кримчан сам-на-сам з проблемами.
8. Україна здійснює «помсту» Криму за непокору і влаштовує небезпечні провокації, не визнає рішень нової влади у Криму, а також оскаржуватиме поведінку Росії в суді. Проросійська влада півострова, своєю чергою, «тримає руку на пульсі» і «захищає» мирне населення Криму.
9. Зображення президента-втікача В.Януковича як легітимного гаранта України і визнання законними його дії.
10. Розвиток міжнародної співпраці в Криму після того, як він відійде до Росії.
11. Завуальованість позиції: подача ніби двох точок зору – української і російської.
12. Кримський референдум як «демократичне та легітимне волевиявлення кримчан».
13. Референдум – це свято звільнення від контролю фашистської України.

Інформація на сайті «Правда.Ру» оновлюється регулярно, у режимі «24/7». Щодня потік новин про Україну породжує негативні думки, стереотипізує мислення аудиторії. Адже якщо людям по декілька разів на день наголошувати на одному й тому ж негативі, то згодом це переросте в усталену думку.

РОЗДІЛ 3. Антиукраїнський контент російського Інтернет-ресурсу «Российский диалог»

3.1. Заголовки матеріалів інтернет-ресурсу «Российский диалог» як один із пропагандистських прийомів журналістики

Проаналізувавши заголовки порталу «Российский диалог», складно відразу чітко простежити його позиції. Щоб зрозуміти, яких поглядів дотримується «Российский диалог», потрібно систематично читати та досліджувати його контент, адже іноді сенс знаходиться між рядками. Застосувавши системний підхід, ознайомившись із заголовками та матеріалами інтернет-ресурсу, можемо констатувати, що сайт «Российский диалог» підтримує політику Кремля щодо України і веде активну інформаційну війну проти нашої країни.

Проаналізувавши заголовки з текстів новин про Україну на цьому веб-медіа, можна окреслити їх групи, що найбільше віддзеркалюють позицію цього ЗМІ щодо України.

1. Заголовки, у яких впливає, що «Российский диалог» визнає так звані «ДНР» та «ЛНР»:

- «Теперь по-настоящему: российские актеры помогают ополчению Юго-Востока Украины» (18 вересня 2014 р.);
- «Как выживает бизнес в ДНР и ЛНР» (18 лютого 2015 р.);
- «В ДНР запустили прямое транспортное сообщение с Петербургом» (4 серпня 2015 р.);
- «Захарченко призвал предпринимателей ДНР решать экономические вопросы в условиях блокады» (7 серпня 2015 р.);
- «Шокирующие цены на продукты в Донецке: сосиски по 127 грн., украинская Кока-Кола и сахар из Днепропетровска» (22 серпня 2015 р.);

- «Захарченко: бойцы ДНР в боевой готовности и в любой момент возобновят атаки» (4 листопада 2015 р.);
- «Министр АПК ДНР раскритиковал власти республики: у нас что, 37 год?» (6 листопада 2015 р.);
- «Украинские диверсанты оставили без света села на территории ДНР» (12 листопада 2015 р.);
- «Ополченцы ДНР боятся закрытия военного госпиталя: Мы не хотим оказаться на улице» (20 листопада 2015 р.);
- «Жесткие меры: силовики ЛНР изъяли несколько тысяч единиц оружия за сутки» (28 листопада 2015 р.);
- «В ДНР разработали схему поставки угля на Крым в обход Украины» (28 листопада 2015 р.);
- «Минобороны ДНР: Украина отправляет солдат на войну, невзирая на проблемы со здоровьем» (4 лютого 2015 р.).

Автори таких заголовків апелюють до так званого авторитету так званих «ДНР» та «ЛНР». Їх ватажків та самих ополченців зображають як борців за справедливість та повстанців, які відстоюють інтереси простих людей і не хочуть підкорятись новій «фашистській» владі Києва. Щодня портал подає новини з життя цих державних новоутворень із вражаючою оперативністю. «Российский диалог» щоденно публікує хроніку «Главные новости и обстановка в ДНР и ЛНР. Хроника событий», де повідомляє про останні новини з фронту ополчення Східної України (тобто, так званих «ДНР» та «ЛНР»).

2. Заголовки, у яких простежується ностальгія за «славим минулим» у складі Радянського Союзу:

- «Путин объяснил ООН, почему считает распад СССР огромной трагедией 20 века» (28 серпня 2015 р.);
- «Испанский подросток, восхищающийся Россией и Советским Союзом, получил подарок от Путина» (6 листопада 2015 р.);

- «Украина избавляется от истории: Киев снесет 79 коммунистических мемориальных досок» (9 листопада 2015 р.);
- «Выходивший на ринг под гимн СССР боксер Джефф Монсон стал гражданином РФ» (20 листопада 2015 р.).

Авторы таких заголовків – і, звісно ж, самих матеріалів, не відходять від позиції підтримки колишнього ССРСР. Не треба бути політичним експертом, щоби побачити, що дії нової «влади» так званих «ДНР» та «ЛНР» мають яскраво виражені радянські методи. Оскільки завданням російської пропаганди є забезпечення довіри та авторитету цих державних новоутворень серед населення тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей і України загалом, активно з'являються на порталі «Российский диалог» тексти подяки «славетному» радянському минулому.

3. Заголовки, що відображають завуальованість у подачі новин про Україну: журналісти висвітлюють «дві сторони однієї медалі»:

- «Трепещите, враги Украины»: Аваков представил инновационный городской танк «Азовец» (28 листопада 2015 р.);
- «Обновленная версия «Града»: Украина создала РСЗО нового поколения «Верб» (3 грудня 2015 р.);
- «Турчинов: Запад не защитит Украину – нужно рассчитывать только на собственные силы» (5 грудня 2015 р.);
- «Штаб АТО: Марьинка и Красногоровка попали под интенсивный огонь со стороны ополчения» (19 грудня 2015 р.);
- «Порошенко уверен, что на Украине созданы все условия для борьбы с коррупцией» (6 грудня 2015 р.);
- «ДНР вновь обстреляла Марьинку, Авдеевку и Пески, – штаб АТО» (31 березня 2016 р.);
- «Штаб АТО: Авдеевка, Опытное и Пески снова оказались под обстрелами» (31 березня 2016 р.).

Для того, аби розсіяти увагу читача і створити ефект якісної журналістики, автори «Российского диалога» подають матеріали ніби з точки зору двох сторін. На сайті часто з'являються коментарі псевдо українських, але не надто відомих експертів, подаються дані зі штабу АТО, думки та коментарі чинних українських політиків. Матеріали у такій контент ній стилістиці подаються ще й через те, щоби не втратити читачів української версії «Российского диалога» – dialog.ua.

4. Заголовки про події в Україні, які, буцімто, принижують Росію:

- «Неонацисты из «Азова» заявили, что готовы воевать против России на стороне Запада и Турции» (27 листопада 2015 р.);
- «Турчинов пригрозил Москве сбивать российские самолеты в случае возобновления войны в Донбассе» (3 грудня 2015 р.)
- «Турчинов заявил, что Турция «правомерно» сбила российский Су-24 в небе над Сирией» (4 грудня 2015 р.).

Автори матеріалів на порталі «Российский диалог» хочуть продемонструвати, за їх словами, особливу жорстокість нової української влади, яка не може змиритись із «самовизначенням» жителів Донбасу та Криму. Україна не втрачає нагоди аби «відімстити» Росії за те, що та втрутилась у справи України і спричинила військове протистояння на сході.

5. Заголовки, у яких йдеться про те, що Криму добре у складі Російської Федерації:

- «Крым поблагодарил Донбасс за совместную борьбу с «мошенниками», которые засели в киевских кабинетах» (28 листопада 2015 р.);
- «Поклонская: обесточивание Крыма со стороны Киева нанесло республике значительный ущерб» (26 листопада 2015 р.);
- ««Преступники, подорвавшие ЛЭП в Крыму, сядут в тюрьму пожизненно», – Поклонская» (25 листопада 2015 р.);
- «Россия пригрозила Киеву «ответными мерами» за обесточивание Крыма» (23 листопада 2015 р.).

Автори таких заголовків хочуть створити враження «миру та благополуччя» Криму та Севастополя у складі Росії. Вони намагаються зобразити те, що Росія «своїх» не покидає і бореться за їх добробут та мир до крові: винні будуть покарані, жити стало краще, нова влада Криму – це компетентні професіонали, ось головні ідеали, які хоче нав'язати російська пропаганда.

6. Заголовки-«лякалки» про Україну:

- «Новости дня: Что осталось от Шахтерска после боев – 07.08.2014» (7 серпня 2014 р.);
- «В сети появилась фотохроника «кровавого воскресенья» в Донецке» (18 січня 2015 р.);
- «ГАЗ» прекратил поставлять моторы на Украину» (27 березня 2015 р.);
- «Политологи: на Украине наблюдается рост социальных недовольств, новый “майдан” будет в 2016 году» (6 грудня 2015 р.);
- «Километровые очереди за бензином в Донецке: кадры с городских улиц» (5 грудня 2015 р.);
- «Замерзающий Донецк: в городах ДНР перестали работать котельные» (5 грудня 2015 р.).

Такими заголовками російські пропагандисти хочуть показати, що в Україні після втечі В. Януковича діється свавілля та братовбивство, у якому зацікавлена нова влада. Такі заголовки гіперболізовані і спрямовані на те, аби залякати читачів, а страх змусить їх зненавидіти Україну і полюбити Росію.

При аналізі заголовків на інтернет-ресурсі «Российский диалог» можна виокремити ряд методів пропаганди, які активно застосовують російські журналісти щодо подачі новин про Україну:

1) вигадкування фактів – заголовок повідомляє про події, які неможливо підтвердити, немає жодних свідків та коментарів. Часто такі факти створюють на основі вирваних із контексту висловлювань учасників подій на сході України чи представників української влади;

2) фальсифікація та інсинуація подій – створення вигідної картинки. Дуже часто автори використовують фото- чи відеоконтент, який взагалі не стосується подій в Україні. Однак з майстерно створеним заголовком такий контент для пересічної людини здається правдивим. Переважно це фото чи відео з воєнних подій в інших країнах – наприклад Чечні, Грузії тощо. Автори переважно роблять це навмисне, аби підірвати авторитет українських військових, влади і залякати аудиторію;

3) виривання з контексту фактів, коментарів – метод, коли автори використовують висловлювання впливових осіб або ж псевдоекспертів і будують на цьому факт, який є неправдивим. Потім на цьому факт, вони зосереджують заголовок, який більше не інформаційний, а сенсаційний зміст. Такий метод розсіює увагу читачів, відволікаючи їх від сприйняття важливої інформації;

4) висвітлення думок та коментарів лише однієї сторони, зацікавленої у розвитку воєнної ситуації в зоні АТО – висвітлення точки зору лише однієї сторони – у нашому випадку Російської Федерації. Це робиться з метою, аби викликати почуття ненависті та зневаги до України, її влади і війська, але викликати протилежні, позитивні емоції щодо сприйняття аудиторією Росії.

3.2. Висвітлення військової агресії в ОРДЛО інтернет-ресурсом «Российский диалог»

Оскільки сайт «Российский диалог» було засновано у червні 2014 року, то він практично від самого початку АТО висвітлює події з фронту і є спеціально створеним для поширення російської пропаганди. Адже не дарма виник у такий складний для України, і такий сприятливий воєнно-тактичний для Росії час.

«Российский диалог» – це типовий рупор російської пропаганди, який буквально кишить дезінформацією. Портал висвітлює тему війни на сході України у таких рубриках: «Украина», «ДНР», «Военное обозрение», «Киев», «Мнение».

Проаналізувавши контент сайту за період від липня 2014 року до грудня 2016 року, було виокремлено міфологеми, які вплинули на думку читачів і спричинили інформаційне протистояння між Росією та Україною, що призвело до загострення збройного конфлікту в зоні АТО:

1. Дуалізм думок.

Автори порталу «Российский диалог» завуальовано подають інформацію, прямо не вказуючи на «винуватців» та «жертв». З одного боку, здається, вони підтримують проукраїнські позиції, з іншого – ведеться активна проросійська пропаганда.

Наприклад, у матеріалі за 23 червня 2014 року під заголовком «К чему приведет мирный план Порошенко?» автор піддає сумніву мирний план Президента України, посиляючись на висловлювання з цього приводу представників псевдореспублік «ДНР» та «ЛНР», а також їх лідерів – зокрема, В. Болотова та І. Стрелкова. Крім того, для аргументації автор наводить і думки журналістів та експертів, які не вірять в мирний план П. Порошенка і вважають, що це черговий тактичний хід, метою якого є продемонструвати миролюбивість, а потім, коли це не спрацює в умовах війни на сході, – нанести потужний військовий удар. Автор, не приховуючи свого прізвища та імені, дозволяє собі роздумувати над тим, чого хотів досягти П. Порошенко, пропонуючи свій мирний план. Він припускає, що П. Порошенко зацікавлений у тому, щоб його мирний план спрацював, аби здобути собі імідж «миротворця» і тим самим забезпечити успішне політичне майбутнє.

Проте, якщо план Порошенка провалиться, то Президент України матиме запасний план. Автор описує це так: «Не зря в своем выступлении он сказал о военном плане «Б», если мирный план «А» провалится. Конечно, Президент заинтересован, чтобы его план сработал, тогда он будет окружен ареалом миротворца, что, безусловно, хорошо скажется на его рейтинге и его политической силы, Порошенко сможет провести перевыборы в ВР, снять

губернаторов, которые нужны, когда в стране бушует война, но в мирное время становятся опасными политическими конкурентами. А после выборов, если все пойдет нормально, получить устойчивое пропрезидентское большинство в ВР и новое правительство со «своим» премьером» [217].

Представники псевдореспублік зможуть погодитись на його план лише тоді, коли зрозуміють, що Росія їм ніяк не допоможе. Також автор роздумує над позицією В. Путіна щодо підтримки східних територій України і вважає, що російський гарант тепер змушений допомагати їм: «Российские СМИ «завели» население РФ в пользу ДНР и ЛНР, и теперь если республики перестанут существовать без каких-то серьезных уступок со стороны Киева, в пользу Донбасса и функционеров непризнанных республик, то Владимир Владимирович будет выглядеть в глазах очень многих россиян как проигравший и предатель. А это будет грозить ему очень сильными репутационными потерями» [217]. Далі автор зазначає, що сьогодні активно спілкується з представниками «ДНР» і «ЛНР» Віктор Медведчук, який є кумом В. Путіна, а тепер ще й посередником між Україною та представниками самопроголошених республік.

Однак невідомо, як подібне спілкування сприйме Київ, а ось для Росії це стратегічно важливо. Автор припускає: «Что же будет делать Путин, если посредничество Медведчука в Киеве отвергнут? Сложно сказать, но не исключено, что в случае возобновления активной фазы боевых действий позиция и деяния РФ могут стать более жесткими. Ведь провал мирного плана не только укрепит позиции украинских радикалов, но и российских. И все же надежда, что какое-то решение за оставшиеся дни найдут и возможно продлят перемирие, остается. Ведь, несмотря на разные мотивы в мирном решении конфликта заинтересованы все стороны» [217].

Матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «Петр Порошенко поручил поднять украинский флаг над Славянском» повідомляє про те, що начальник Генштабу України Віктор Муженко доповів Президенту України Петру

Порошенку про те, що зі Слов'янська намагалися вирватися бойовики, які потрапили під мінометний вогонь українських військових. У результаті були підбиті один танк, дві БМП і дві БМД бойовиків. Відтак, автор, судячи з тексту, ніби підтримує українські позиції, адже він вживає в матеріалі такі словосполучення щодо російських військових, які воюють на Донбасі, як «бойовики», «ополченці», які покинули захоплені раніше блокпости і будівлі в напрямку до Краматорська [258].

Ще один матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «Арсен Аваков: К ополченцам будут применены «гарантированные планомерные действия, не оставляющие шансов», у якому автор також начебто підтримує позицію України. Посилаючись на пост зі сторінки А. Авакова у соцмережі «Фейсбук», він повідомляє, що ЗСУ щодо ополченців застосують жорсткі заходи. Автор також передає висловлювання Арсена Авакова, застосовуючи ті самі найменування ополченців та кадрових російських військових, що воюють в зоні АТО: «террористи, боевики, ополченцы, сторонники пророссийского курса» [111].

Наступний матеріал, опублікований на «Российский диалог» того ж дня, відображає ворожу до України позицію – проросійську. Матеріал під заголовком «Игорь Стрелков: Если Россия за нас не вступится, нас уничтожат», у якому автор подає заяву міністра оборони «ДНР» Ігоря Стрелкова, який повідомляє, що за час перемир'я Україна значно зміцнила свої позиції, провела мобілізацію, поповнила збройні запаси. Натомість, І. Стрелков повідомляє, що ополченцям допомагає Росія, але цього замало на ведення потужної атаки. Він стверджує, що, якщо Росія не домовиться про перемир'я і припинення вогню або не введе свої війська, то самопроголошені республіки будуть знищені. Сам І. Стрелков і його армія готові ризикувати своїми життями, однак вони не хочуть, щоб гинули цілі міста мирних людей. І. Стрелков навмисне просить допомоги у Росії, аби примусити людей повірити в те, що тільки Росія зможе забезпечити їм добробут та мир.

Далі автор подає ще одне висловлювання І. Стрелкова, який стверджує, що у Слов'янську воює на боці ополченців 95% місцевих мешканців і декілька десятків людей з Росії, але немає жодного чеченця, найманця чи когось, хто робить це примусово [189]. Таким чином автор хоче показати, що російської армії тут немає, а є лише місцеві мешканці, які ведуть самостійну боротьбу з київським режимом, оскільки обурені життям у складі України.

Ще один матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «Очевидцы: колонна из 10 тысяч ополченцев из Краматорска экстренно выезжает в Донецк», повідомляє про те, що приблизно 10 тис. ополченців, поспішаючи на відібраних у місцян автомобілях, покидають Слов'янськ, Краматорськ, та, ймовірно, прямують до Донецька. А у визволеному Слов'янську люди святкують перемогу української армії, а ось тих, хто підтримує проросійські «ДНР» та «ЛНР», примушують прибирати місто [254].

Матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «Павел Губарев: Передислокация ополченцев продолжится в Горловку и Донецк», у якому автор повідомляє: «народний губернатор» Донецька Павло Губарєв на своїй сторінці у «Фейсбук» заявив, що ополчення Слов'янська покинуло місто цілеспрямовано. П. Губарєв зазначив, що командир ополчення Ігор Стрелков прийняв рішення залишити Слов'янськ. Це рішення було реалізовано вночі. Втрати ополчення мінімальні. Організовано і згуртовано сили ополчення вийшли в сторону Краматорська, далі передислокація продовжиться, очевидно, до Горлівки та Донецька [255]. Такими повідомленнями автор показує, що підтримує ополчення Донбасу і його ватажків.

Матеріал під заголовком «Заложники ополченцев Славянска выбрались из здания милиции» також за 5 липня 2014 року повідомляє про те, що люди, які перебували у полоні ополченців, нарешті вийшли на волю. Автор додав, що народний мер Слов'янська Володимир Павленко заявив: колона ополчення змогла прорватися з оточеного українськими силовиками Слов'янська до Краматорська.

Пізніше в штабі «ДНР» підтвердили, що ополченці покинули, оточений українськими силовиками Слов'янськ: «Они обнаружили отсутствие охраны ночью, но боялись выходить в темноте, ожидая провокаций. Люди самостоятельно вышли из Славянского ГОВД, когда рассвело, около 3:40 (4:40 мск). В кабинетах ГОВД все брошено: вещи, оружие, даже деньги», – приводит слова очевидцев агентство РИА Новости». За їх словами, пустують також всі блокпости, що знаходилися в напрямку Краматорська [184].

Матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «Александр Бородай: Ополченцы отошли из Славянска на подготовленные позиции» подає позицію представників прем'єра самопроголошеної «ДНР» Олександра Бородая. Автор хоч і вказує, що «ДНР» є самопроголошеним утворенням, однак дає чітко зрозуміти, що він підтримує його ватажків: «Мы были готовы к такому варианту, так как нам приходится противостоять группировке в несколько десятков тысяч человек и сотен единиц бронетехники – то есть практически всей боеспособной украинской армии» [109].

Наступний матеріал за 5 липня 2014 року під заголовком «СМИ: 150 бойцов ополчения из Славянска привезли в больницы Донецка», повідомляє про те, що 50 ополченців зі Слов'янська доставлені в лікарні Донецька. Далі автор, посилаючись на прес-службу Донецького міськвиконкому, повідомляє, що в районі Донецького аеропорту чути вибухи, в небі над ним видно літаки [314].

Матеріал за 5 липня 2014 року під назвою «Денис Пушилин попросил прощения у жителей Славянска и рассказал о «красивых словах Путина», де автор посилається на пост з «Твіттера» голови тимчасового утворення «ДНР» (так вказано і у тексті повідомлення) Дениса Пушиліна, у якому йдеться: «Извините, жители Славянска, что не смогли вас защитить... Мы боролись всеми силами. Простите, если сможете простить... Что сказать. Нас обнадежили. Обнадежили и бросили. Красивые были слова Путина о защите русского народа, защите Новороссии. Но только слова» [167].

Матеріал за 10 серпня 2014 року під заголовком «В СНБО сообщили о нарушении воздушного пространства российскими вертолетами». У матеріалі йдеться про те, що спікер РНБО Андрій Лисенко повідомив про зафіксовані порушення повітряного простору України зі сторони російських гвинтокрилів. Також він зазначив, що українська армія належно оберігає повітряний простір держави [142].

2. Численні та безрезультативні переговори про мир на сході України.

Автори сайту «Российский диалог» підтримують позицію проросійських представників та змальовують їх як доблесних захисників свого «братнього народу». У своїх матеріалах вони стверджують, що Україна сама не хоче перемир'я і постійно порушує режим тиші.

Наприклад, у матеріалі за 23 червня 2014 року «Представители властей Киева договорились с ДНР и ЛНР о двустороннем прекращении огня» повідомляється про те, що відбулись переговори тристоронньої контактної групи про врегулювання військового конфлікту на сході України. У ході перемовин домовились зберігати тишу до 10 години 27 червня. За цим активно стежитиме ОБСЄ. Далі автор додає, що після переговорів українська делегація, представник ОБСЄ та російські делегати вийшли з будівлі ОДА і попрямували до своїх машин. Протестувальники під стінами адмінбудівлі кинулися на два авто і стали бити по колесах, кидати невеликі камені і плювати на лобове скло. Свої дії маніфестанти супроводжували вигуками: «Геть з Донбасу!». В інцидент довелося втрутитися охороні «ДНР», яка кордоном розділила протестувальників і машини тристоронньої контактної групи, після чого авто покинули територію Жовтневої площі [265]. Автор яскраво змальовує «доблесть» силовиків «ДНР» і тішиться з приводу того, що мешканці Донбасу агресивно налаштовані щодо проукраїнських представників влади.

Матеріал за 5 липня 2014 року під назвою «Переговоры между Киевом и ДНР, заявленные на 5 июля, не состоятся», повідомляє про те, що переговори між

представниками Президента Петра Порошенка і лідерами «ДНР», що були заплановані на 5 липня, не відбудуться. Далі автор повідомлення подає думки лише представників «ДНР», хоча участь у переговорах мали брати дві сторони: «Ранее в субботу первый вице-премьер Донецкой народной республики Андрей Пургин заявил, что проведение нового раунда консультаций юго-востока Украины с Киевом возможно, несмотря на обострение ситуации в Донбассе, однако они могут пройти только при участии посредников. Накануне в ДНР заявили, что получили предложение Киева организовать очередную встречу контактной группы по урегулированию ситуации на Украине 5 июля, камнем преткновения является место проведения консультаций» [257].

Матеріал за 10 липня 2014 року під заголовком «МИД Украины предлагает ополченцам провести переговоры в видеорежиме» повідомляє про те, що голова Міністерства закордонних справ України Павло Клімкін заявив: Київ готовий до переговорів з ополченцями в режимі відеоконференції і у будь-якому місці. Однак ця готовність є безрезультатною через позицію іншої сторони. Автор також нагадує читачам, що дещо раніше Президент України заявив, що хоче піти на переговори із «справжніми господарями Донбасу»: металургами, шахтарями, з людьми, які сьогодні становлять найбільшу силу, а також з тими, хто готовий скласти зброю, скористатися майбутньою амністією, хто готовий до політичного діалогу, щоб вибрати нову владу, готовий до децентралізації влади, готовий, щоб сьогодні, нарешті, на Донбас прийшов мир [228].

Матеріал за 25 вересня 2014 року під заголовком «Виктория Шилова: Порошенко испугался ответственности за военные преступления» базується на фрагментах інтерв'ю з лідером групи «Антівійна», депутатом Дніпропетровської обласної ради Вікторією Шиловою. Політик зазначила, що про перемир'я й не йдеться, а от перспектива подальшого розгортання війни видається їй реальною. В. Шилова звинувачує у цьому Президента України П. Порошенка, вона стверджує, що його загнали у глухий кут націоналісти з батальйону «Айдар», що

він злякався, і саме тому відбулось перемир'я. В. Шилова зазначає, що це невелика перерва, бо ЗСУ виснажені, а надто перед зимою. Відтак, новий сплеск конфлікту відбудеться обов'язково, оскільки жодна зі сторін не згодна з умовами перемир'я. Обидві сторони конфлікту готуються до того, що невдовзі у боротьбу буде залучений весь південний схід, від Харкова до Одеси. І якщо П. Порошенко продовжуватиме мобілізацію і закріє кордони з Росією, то війна неминуча [121].

Матеріал за 3 лютого 2015 року під заголовком «Мобилизация в Донбассе: 100-тысячная армия ДНР и чем обеспокоен Путин» повідомляє про те, що керівництво «ДНР» планує загальну мобілізацію. Автор наводить слова політичного консультанта уряду «ДНР» Романа Манекіна, який зазначає, що, якби Захарченко вирішив мобілізувати не 40 тис., а 100 тис. осіб, то охочих було б чимало. Проте у цьому немає потреби, адже є багато добровольців, які через безробіття на Донбасі записуються до лав добровольців. Такими фразами автор створює ефект поваги до нової влади і ополченців Донбасу демонструє, що за ними йде все населення регіону.

Всупереч цій думці і для ґрунтовнішої аргументації свого матеріалу автор подає і протилежну точку зору. Ополченець і координатор негуманітарної допомоги «ДНР» Олександр Жучковський зазначає, що «одной «волной» даже 10 тыс. мобилизовано не будет. Очень много молодежи выехало, наиболее мотивированные мужчины уже давно в ополчении, так что мобилизация коснется прежде всего людей старшего возраста, особенно безработных. Понятно, что речь идет о формировании полноценной армии ДНР, но для этого нужно много денег и оружия. С довольствием в ополчении большие проблемы, выплаты очень эпизодические, и стрелковым оружием далеко не все снабжены. Затея с мобилизацией будет иметь успех только в том случае, если будет оказана (пусть и неофициально) финансовая и «оружейная» помощь со стороны РФ. У меня нет информации, но не исключаю, что договоренности на этот счет уже есть» [234]. Таким чином, автор дещо розсіює увагу читачів: спочатку він зазначає, що,

мовляв, ополченців підтримують і бажають до них приєднатись небайдужі громадяни, але, разом з тим, наводить цитату ополченця, який великою мірою розвіює міф про забезпеченість усім необхідним.

3. Ідеалізація ватажків «ДНР» та «ЛНР», а також бойовиків, які воюють проти України.

«Российский диалог» чи не щодня знайомить своїх читачів з «новими обличчями» ополчення. У матеріалах демонструють мужність та доблесть ополченців, їх численні заслуги у боротьбі за «мир» та існування «ДНР» та «ЛНР».

Текст матеріалу за 5 липня 2014 року під заголовком «Ополченцы «ДНР» создали женский батальон «Русь» повідомляє про те, що до ополченців активно записуються і дівчата, а також молоді матері [252]. Таким чином, автор повідомлення хоче продемонструвати, що ополчення Донбасу має активну підтримку серед місцевих жителів, незалежно від віку чи статі.

Матеріал за 18 липня 2014 року під заголовком «Стрелков: бои продолжатся везде, кроме района крушения Boeing», де автор повідомляє, що командир ополчення «ДНР» Ігор Стрелков заявив, що бойові дії на сході України будуть проводитись всюди, окрім території, де сталась авіакатастрофа «Боїнга-777». І. Стрелков додав, що припиняти бойові дії на цих територіях нелогічно, адже саме зараз ополченці захопили противника, тобто українську армію в «котел» у Донецькій області [316].

Матеріал за 21 липня 2014 року під заголовком «В ополчении Луганска заявили об уничтожении трех танков и штурмовика силовиков», містить повідомляє про те, що комендант Луганська Сергій Граčov повідомив: ополчення «ЛНР» підбило три танки і збило штурмовик українських силовиків. Також автор зазначає, що С. Граčov інформував про проведення українською армією мінометного обстрілу Луганська, внаслідок чого є постраждалі серед мирних жителів, проте точна їх кількість поки невідома [141]. Таким чином автор

демонструє своє ставлення до України та Росії, яке, зрозуміло, на користь останньої. Росію він зображає як країну, що бореться з насильством українських силовиків на сході України.

У матеріалі за 23 липня 2014 року під заголовком «Улицы украинского Донецка будут патрулировать полицейские машины местного ополчения» автор повідомляє про те, що, починаючи від 24 липня, місто патрулюватимуть поліцейські машини «ДНР» [328]. Таким чином він хоче продемонструвати військову міць самопроголошеної республіки і показати, що вона може гарантувати безпеку своїм громадянам не гірше за Україну.

Матеріал за 4 жовтня 2014 року під заголовком «Концерт в центре Донецка посетили Моторола и Павел Губарев, говорили о «целостности Новороссии», містить інформацію про те, що в Донецьку відбувся святковий концерт з нагоди піврічного ювілею утворення «ДНР». Автор змальовує бійця Моторолу як доблесного народного героя, який має підтримку та визнання серед мешканців «ЛДНР» і ні на мить не припиняє берегти їх спокій. Бачимо це з тексту повідомлення: «Моторолу публика встретила овациями. Он отметил, что после посещения площади Ленина направится в район аэропорта, где не прекращаются боевые действия» [195].

Матеріал за 15 січня 2015 року під заголовком «Глава ДНР Александр Захарченко: Донбасс никогда не будет подконтролен Украине» повідомляє: глава «ДНР» О. Захарченко виступив із гучною заявою про те, що українські офіцери є зрадниками, бо саме вони призвели до державного перевороту. Вони мають скласти повноваження і вбити себе. О. Захарченка, який своїми висловлюваннями принижує бойові заслуги української армії, продовжує: «Украина не в состоянии выполнять свои задачи боевые, Иловайский котел – погибло 1500 человек. Украина в аэропорту сжигает свои трупы скатами... Любое заявление украинских властей относительно этого, считаю некорректным по одной простой причине: они находятся на земле, которая им неподконтрольна и

подконтрольна никогда не будет. Мы пойдем дальше на Краматорск, на Славянск и все остальное» [156].

Матеріал за 3 лютого 2015 року під заголовком «Захарченко: евреи не могут править казаками» повідомляє про те, що голова «ДНР» О. Захарченко назвав київську владу жалюгідними представниками єврейського народу. Такими словами він намагається протиставити владу України керівництву «ДНР». Він принижує українських можновладців, закликаючи до визнання влади «ЛДНР»: «Это далеко не еврейское казачество. Это жалкие представители очень большого великого народа. Казаками уж точно не правили. Я думаю, Тарас Бульба неоднократно с Тарасом Шевченко в гробу перевернется от таких правителей Украины» [185].

Матеріал за 4 квітня 2015 року «Моторола похвастался теще парадной формой с медалями» розповідає про численні нагороди знаменитого ополченця «Мотороли». Автор зазначає, що Арсеній Павлов, він же «Моторола», часто одягає військову форму на цивільні заходи. Однак у зв'язку із приїздом своєї тещі він одягнув парадний військовий стрій. Автор зазначає, що у «Мотороли» приголомшлива кількість нагород. Для того, аби ознайомити читачів із заслугами та титулами ватажка ополченців, автор подає декілька найменувань його нагород: «Среди наград Моторолы Георгиевский крест Новороссии, полученный еще от Стрелкова. 20 сентября 2014 года Моторола был награжден орденом «За воинскую доблесть» 1-й степени. Также он награжден медалью Словацкой республики «За защиту мирного населения» и Золотой звездой «Героя ДНР»» [235].

Матеріал за 20 вересня 2015 року «Гиви: я несчастный человек и лучше рядом со мной не находится» розповідає про особисте життя командира батальйону ополченців «Сомалі» «Гіві», він же Михайло Толстих. Бойовик розповідає, що є нещасливим і самотнім. Головною причиною цього є його відданість роботі, а це постійна небезпека. Він не може ризикувати життям

близької людини. М. Толстих повідомляє, що на нього вже було скоєно три замаху, і знаходитись поряд з ним дуже небезпечно. Автор ще раз наголошує на відданості «Гіві» роботі, вкотре створюючи таким чином йому імідж доблесного героя [155].

4. Залучення авторитету відомих росіян до військового протистояння на території Східної України.

Це один з найпоширеніших методів російської пропаганди, спрямованої проти України. Щоденно автори публікують коментарі та думки як відомих, так і не дуже знаних фахівців. Ці люди переважно не надто компетентні у питаннях, про які йде мова. Однак якщо це, припустимо, зірка кіно чи естради, то для пересічного читача не важлива її компетентність, він безапеляційно вірить їй просто як відомій особистості. Російська пропаганда спеціально застосовує прийоми з відомими особистостями, адже такі люди є авторитетом для більшості. Відтак, вони впливають та формують громадську думку.

Матеріал за 30 жовтня 2014 року під заголовком «Актор Михаил Пореченков побывал на передовой в аэропорту Донецка» повідомляє про те, що слідом за співаком Йосипом Кобзоном так звану «ДНР» відвідав актор Михайло Пореченков. Там у нього мав відбутись творчий вечір та презентація фільму «Піддубний». Однак, як з'ясувалось, цей актор активно підтримує та популяризує протистояння на сході України. Він був помічений на передовій, а також з автоматом під час стрільби по українським військовим [105].

Матеріал, опублікований 3 листопада 2014 року під заголовком «Актор Охлобыстин призывает украинских военных отказаться от наступления на позиции ополчения» повідомляє: відомий російський актор, священнослужитель Іван Охлобистін у своєму «Твіттері» написав про те, що володіє інформацією про те, наказ в українській армії про наступ на позиції ополчення самопроголошених республік. Він закликав військовослужбовців не підкорятись цьому наказу. Відтак, він, будучи активним прихильником так званих «ДНР» і «ЛНР», він

заявив: «Я знаю, что сегодня в ночь украинским военным отдадут приказ идти в наступление. Не делайте этого. Бог не на вашей стороне» [106].

І. Охлобистін відомий своїм ставленням до ситуації, що відбувається в Україні, він активно підтримує політику Російської Федерації і навіть удостоєний звання почесного громадянина самопроголошених республік. Його висловлювання є особливо небезпечними, адже він є відомим актором, фільми та серіали з його участю активно транслюються як на російському, так і донедавна на українському телебаченні. І. Охлобистів вже встиг стати улюбленцем аудиторії, у нього чимало однодумців і у ставленні до України.

Ще один матеріал за 7 березня 2015 року під заголовком «Жена Стрелкова: Цыганова – герой, Горбунов – предатель», повідомляє про те, що у мережі набирає популярності відеоблог дружини екс-воєначальника «ДНР» Ігоря Гіркаіна-Стрелкова Мирослави Регінської. Перший випуск блогу присвячений героям і зрадникам в російському шоу-бізнесі. Дружина бойовика зазначає: є такі зірки, які здатні «розвернути в душі кожного почуття патріотичного обов'язку», в той самий час їх «колеги по цеху» не соромляться «заробляти на концертах в каральних батальйонах» [181]. Ще з початку анексії Криму та війни на Донбасі російські ЗМІ створюють І. Стрелкову імідж борця за справедливість та мир. Його дружина постає також у позитивному світлі. Тут спрацював ефект впливу на свідомість за допомогою авторитету визначної особистості. Адже людям нав'язали образ «лицаря-Гіркаіна», а тому його дружина не може бути іншою. Повідомлення про її діяльність на користь «ДНР» часто з'являються на «Российском диалоге».

У матеріалі за 20 березня 2015 року під заголовком «Вассерман: Европа движется к новой большой войне, ее ждут страшные события», автор подає прогноз «ерудита» Анатолія Вассермана щодо майбутнього Європи. Оскільки він родом з України (з Одеси), то вважає за необхідне зробити певний аналіз щодо ситуації на своїй Батьківщині. Висловлюваннями у стилі російської пропаганди

А. Вассерман стверджує, що нова влада України – фашисти, і, хоч сам П. Порошенко не зовсім такий, однак він мусить підпорядковуватись наказам «нацистських бойовиків», тобто Нацгвардії, бо вони знищать його [116].

15 серпня 2015 року опубліковано матеріал під заголовком «Сергей Безруков рассказал, почему он отказался сниматься в ролике в поддержку Владимира Путина», у якому автор повідомляє про те, що актор С. Безруков не знявся в рекламі на підтримку кандидатури В. Путіна на виборах президента Росії. Аргументував цю свою поведінку актор тим, що В. Путін і без цього має колосальну підтримку від електорату. Також автор додає висловлювання С. Безрукова щодо майбутнього України: «Проблема современной Украины заключается в том, что она не готова воспринимать чужое мнение и принимать людей, которые думают иначе» [303].

1 вересня 2015 року на сайті «Российский диалог» було опубліковано інтерв'ю під заголовком «Солист «Limp Bizkit» Фред Дерст: Я очень хочу получить российский паспорт», у якому автор повідомляє, що співак легендарної групи «Limp Bizkit» задумується над тим, аби отримати російське громадянство. Фред Дерст, відповідаючи на запитання журналіста, зізнається в коханні до Росії, зазначаючи, що вона стала важливою частиною його життя. Співак розповів, що дуже хоче отримати російський паспорт і купити тут будинок [308]. Практично у кожній своїй відповіді Ф. Дерст дякує за можливість побувати в Росії і зізнається в коханні цій країні, зазначаючи, що її образ в медіа сьогодні несправедливо спотворюють.

Ще один матеріал на подібну тему – «Зомби» из Канады хочет получить российское гражданство», опублікований 7 вересня 2015 року, повідомляє про те, що модель Рік Дженес, більш відомий як «хлопець-зомбі», хоче отримати російське громадянство, оскільки є частим гостем в Росії та завсідником нічних розваг: «У меня есть виза, поэтому я могу приехать в Россию, когда захочу. Раньше я никогда не думал о перспективах получения российского гражданства.

Я должен поговорить с юристами и выяснить вопрос о том, могу ли я иметь два паспорта – российский и канадский», – сообщил художник, комментируя вопрос о западных звездах из мира спорта и музыки, получающих российское гражданство» [188].

Матеріал за 28 червня 2016 року під заголовком «СМИ: Тилль Линдемманн из Rammstein заявил, что Владимир Путин популярнее Ангелы Меркель» повідомляє про те, що лідер знаменитого німецького рок-колективу «Rammstein» Тіль Ліндерманн підтримує політику російської влади, поважає президента В. Путіна і вважає, що санкції щодо Росії – це несправедливість і провокація міжнародних конфліктів. Музикант зазначив, що в Німеччині у канцлера Ангели Меркель рівень довіри і популярності нижчий, ніж у Володимира Путіна. Ліндемманн додав, що вважає російського президента сильним лідером, а не маріонеткою, на відміну від багатьох інших керівників держав [313]. Однак сам музикант, після поширення цього висловлювання заявив, що ніколи не робить жодних політичних заяв, і цієї заяви він не робив. Він найняв адвокатів і визнав, що став жертвою російської пропаганди.

5. Керівники та жителі Криму та частини Донецької і Луганської областей самі попросились під опіку Росії. Вона ж не могла відмовити своїм «братам та сестрам».

Матеріал за 24 липня 2014 року під заголовком «В ЛНР хотят от «Газпрома» прямых поставок газа из РФ» повідомляє про те, що прем'єр-міністр так званої «ЛНР» Марат Баширов турбується про гуманітарні питання та підготовку до опалювального сезону. Він заявив, що в Москві було поставлене питання перед «Газпромом» про те, щоб постачати газ в «ЛНР» прямо з Росії. Крім того, автор повідомлення нагадує про заяву голови СК Росії Олександра Бастрикіна про те, що слідчий комітет Росії має інформацію про понад 40 українських військових, причетних, заданими відомства, до загибелі мирного населення південного сходу України тільки за те, що ці люди виявили бажання

жити в Росії. Слідчий комітет домагатиметься, щоби кожен з винуватців був покараний [134].

18 березня 2015 року сайт «Российский диалог» опублікував матеріал під заголовком «В Москве начался праздник», у якому автор повідомляє, що в Росії відзначають першу річницю входження Криму до складу Федерації. На торжественних святкуваннях буде і сам президент Росії В.Путін. Матеріал написано у формі «оди славетній Росії», дух торжества передає і пряма мова самопроголошеного голови Криму Сергія Аксьонова, який мав слово від усієї громади півострова: «Для нас, крымчан, это праздник долгожданного возвращения домой, в родную гавань. Россия защитила наше законное право на самоопределение, на единство с исторической Родиной. Крымская весна вызвала мощный духовный и патриотический подъем во всей нашей огромной стране, способствовала консолидации всех здоровых сил российского общества».

Подібними висловлюваннями, а відповідно, і їх подачею у журналістських матеріалах, бачимо одну з міфологем пропаганди «Крим сам попросився до Росії». Відтак, жителі щасливі, що звільнились від гніту українських націоналістів («укрофашистів»). Проросійськи налаштований автор матеріалу також не втратив нагоди покритикувати українську владу. У тексті повідомлення зазначено, що нова російська влада офіційно назвала це свято «Днем повернення в Росію». На його честь буде державний вихідний. І що цікаво, що заходи в Севастополі розпочнуться з так званої стройової прогулянки Чорноморського флоту по центру міста. 365 військовослужбовців, що представляють корабельні з'єднання, морську піхоту, авіацію, а також курсанти пройдуть під звуки оркестру з піснями. Такий захід вже не проводився понад 20 років, бо, за словами автора, українська влада забороняла Чорноморському флоту демонструвати свою присутність в місті [138].

6. Росія виносить постанови щодо арешту українських чиновників, бізнесменів та інших впливових осіб, які, начебто причетні до вбивств,

застосування заборонених засобів і методів ведення війни, перешкоджання професійній діяльності журналістів та викрадення людей.

Наприклад, матеріал за 26 червня 2014 року «Следственный комитет России готовится арестовать Коломойского и Авакова», у якому автор повідомляє про те, що Слідчий комітет РФ спрямував до суду матеріали щодо обрання відносно губернатора Дніпропетровської області України Ігоря Коломойського запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Також Слідчий комітет найближчим часом направить до суду матеріали про арешт Міністра внутрішніх справ України Арсена Авакова і командира батальйону «Айдар» Сергія Мельничука. У цій справі, автор повідомляє, в якості свідків було допитано понад 3500 осіб, 1747 осіб уже визнані потерпілими [309].

Матеріал за 11 липня 2014 року під заголовком «Полковник из Донецка подозревается в убийстве оператора Первого канала Анатолия Кляна», повідомляє про те, що офіційний представник СК РФ Володимир Маркін заявив, що командир дивізіону донецького зенітного ракетного полку полковник Маламен підозрюється у вбивстві оператора російського «Первого канала» Анатолія Кляна. За версією слідства, Маламен особисто віддав наказ стріляти на поразку в цивільних осіб, у результаті чого і був убитий Клян. Раніше Маркін повідомляв, що до смерті оператора Кляна причетний український олігарх, губернатор Дніпропетровської області Ігор Коломойський, якого вже заочно заарештував Басманний суд Москви. Офіційно звинувачення у справі про вбивство Кляна І. Коломойському не пред'явлено, але разом з главою МВС Арсеном Аваковим він проходить у справі про організацію вбивств і застосуванні заборонених засобів і методів ведення війни [261].

7. Україна винна в катастрофі малайзійського «Боїнга-777».

17 липня 2014 року біля Тореза Донецької області було збито літак малайзійських авіаліній «Боїнг-777» зенітним ракетним комплексом «Бук» російського виробництва. Загинуло 298 пасажирів. І, хоч є чимало доказів вини

Російської Федерації, росіяни всіляко заперечують свою провину, і перекладають її на українських військових.

У матеріалі за 17 липня 2014 року під заголовком «ДНР: Украинская армия в ближайшее время нанесет ракетный удар по месту крушения «Боинга-777» автор повідомляє про те, що влада так званої «ДНР», в особі її офіційного представника – прем'єр-міністра, члена Ради Безпеки Сергія Кавторадзе, згідно з даними розвідки, стверджує, що незабаром українська армія нанесе удар по місцю, де сталась авіакатастрофа «Боїнга-777» з метою зміни обстановки і знищення доказів. Крім того, С. Кавторадзе заявив, що міжнародне співтовариство має вплинути на Україну у питанні припинення бойових дій [173].

Ще один матеріал, опублікований того ж дня, під заголовком «СМИ: малайзийский «Боинг» не имел права осуществлять полет над зоной АТО из-за запрета Госавиаслужбы Украины» повідомляє про те, що літак «Боїнг-777» малайзійських авіаліній фактично не мав права здійснювати польоти над територією АТО. Державіаслужба видала указ про заборону польотів цивільних літаків над зоною АТО.

Однак, як вдалось «з'ясувати» автору повідомлення, в указі була неточність, про яку йдеться у цьому повідомленні: «Стоит отметить, что в данном указе была оговорка: в воздушном пространстве над территорией проведения АТО был разрешен лишь транзит воздушных судов, которые осуществляют полеты выше 260-го эшелона. Пока что неизвестно, попадал ли малайзийский Боинг под вышеуказанную категорию» [311]. Таким чином, вже вкотре Росія хоче перекласти свою провину на Україну. Ці повідомлення подаються з метою відвернення уваги від ключових подій трагедії і латентного, тобто між рядками повідомлення, навіювання переконання у тому, що «Боїнг-777» збили ЗСУ.

У матеріалі за 18 липня 2014 року під заголовком «СМИ: В районе падения «Боинг-777» вновь слышны взрывы» автор, посилаючись на повідомлення російських засобів масової інформації, зазначає, що у районі падіння «Боїнг-777»

знову чути вибухи. Виразно чутні як поодинокі розриви, так і серії, що нагадують роботу ракетної системи залпового вогню «Град» [310]. Такими повідомленням автори «Российского диалога» дають зрозуміти, що вони підтримують російські позиції. Мається на увазі, що на місці авіакатастрофи малайзійського літака працюють журналісти – зрозуміло, російські журналісти – і вони чують як періодичні, так серійні постріли, звуки вибухів і т.п. Ініціаторами цих вибухів вони вважають українських військових.

У матеріалі за 21 липня 2014 року під заголовком «Генштаб ВС РФ: Маршрут «Боинга-777» попав в радиус действия украинского «Бука» начальник Головного оперативного управління ЗС РФ генерал-лейтенант Андрій Каритаполов заявляє, що збитий в Україні «Боїнг-777» був у зоні дії ракетних комплексів «Бук» української армії [154]. У матеріалі зазначено, що в Генштабі повідомляють, що Росія зафіксувала збільшення інтенсивності дії РЛС України в день падіння малайзійського «Боїнга-777». Яскраве підтвердження того, що Росія хоче перекласти свою провину на Україну.

У матеріалі за 5 грудня 2014 року під заголовком «Захарченко предложил властям Нидерландов и Малайзии вывезти все обломки «Боинга-777», разбившегося в Донбассе» автор повідомляє про те, що глава так званої «ДНР» Олександр Захарченко звернувся до влади Нідерландів і Малайзії з пропозицією вивезти всі уламки «Боїнга-777», який розбився на сході України у травні 2014 року. Бажанням довести, що псевдореспубліка допомагає у проведенні слідства, може бути і такий фрагмент публікації: «Со своей стороны, власти ДНР, по словам Захарченко, готовы в любое время принять специалистов группы по расследованию, а также провести все необходимые работы по сбору и транспортировке фрагментов» [186].

Матеріал за 3 червня 2015 року під заголовком «Главный свидетель по делу о крушении Боинга-777 дал показания» повідомляє про те, що слідчий комітет Росії опублікував відеозапис свідчень, які дає Євгеній Агапов,

військовослужбовець, який у той час проходив службу на посаді механіка авіаційного озброєння першої ескадрильї бригади тактичної авіації ВПС України. Він добровільно залишив військову частину ЗСУ і перейшов на бік РФ. Є. Агапов розповів, що малайзійський «Боїнг-777» міг бути збитий 17-м бойовим літаком СУ-25 ВПС України, яким пілотував капітан ВПС України льотчик Волошин. Виліт літака був здійснений з аеродрому, дислокованого в районі обласного центру, де і служив свідок. Російська Федерація намагається вміло замаскувати свою вину і перекласти її на Україну. Залучивши таких людей, як Агапов, вона хоче перекинути свою провину на ЗСУ [160].

8. Україна не втрачає нагоди, аби усіма можливими засобами дискредитувати російську владу, а також проросійськи налаштованих людей.

Автори «Российского диалога» поширюють думку про те, що Україна не лише на військовому фронті мстить Росії за те, що забрала Крим і посягає на інші території, а й не полишає нагоди наносити удар і у сферах культури, економіки, енергетики і т.п.

Матеріал за 10 липня 2014 року під заголовком «Свобода слова по-українски. Киев отключает все российские телеканалы» повідомляє про те, що член Нацради з питань телебачення і радіомовлення Ольга Герасим'юк виступила із заявою про те, щоби провайдери протягом доби припинили трансляцію російських телеканалів та програм [292]. Із заголовку відчувається глузлива тональність повідомлення, яке тоні демонструє ставлення автора пор український медіа-простір та свободу вираження думки.

У матеріалі за 24 липня 2014 року під заголовком «Что будет после запрета Коммунистической партии Украины?» російський журналіст Павло Істомін подає «аналіз» стосовно розпуску Комуністичної партії України. Він критично ставиться до розпуску КПУ і вважає, що ця подія відповідає стилістиці нової влади України, яка приймає занадто радикальні рішення. На його думку, люди забули, що колись той самий Турчинов, який віддав наказ ліквідувати політичну

силу комуністичного спрямування, починав свою кар'єру на посаді керівника відділу агітації і пропаганди Комуністичної партії України у Дніпропетровському обкомі. За логікою, на яку посилається П. Істомін, Турчинов повинен бути викинутий з української політики, як учасник ненависної нинішній владі радянської системи. А нова влада намагається позбутись усього радянського. Але П. Істоміна не дивують такі дії Києва, подив у нього викликає реакція населення, яке колись голосувало за цю політичну силу. Він конкретизує, що на виборах 2012 року КПУ здобула 2,7 млн. голосів, а зараз тільки ледачий не поливає брудом цю політичну силу. Ще вчора всі ті, хто зараз виступає з трибуни Верховної Ради, сприймали Компартію як політичних опонентів, а через два роки стали називати комуністів терористами. Яка ж коротка людська пам'ять, – роздумує П. Істомін. Він наводить приклад фашистської Німеччини, де, за його домислами, знищення комуністів нічого хорошого не принесло: «Даже не знаю, стоит ли напоминать, что после прихода в Германии к власти Адольфа Гитлера в январе 1933 года компартия была запрещена. Предлогом для запрета Компартии Германии стал поджог рейхстага, в котором обвинили коммунистов. Против коммунистов были начаты репрессии. Из 300 тысяч членов КПП около половины подверглись преследованиям, были брошены в тюрьмы и концлагеря, десятки тысяч убиты. Ну и все мы знаем, чем закончился приход Гитлера к власти. Какая же все-таки короткая человеческая память!» [332].

Матеріал за 25 липня 2015 року під заголовком «На Украине запретили показ российского сериала «Бандитский Петербург», повідомляє про те, що Державне агентство України з питань кіно заборонило трансляцію на українському телебаченні таких відомих російських серіалів, як: «Летучий отряд», «Бандитский Петербург 4. Арестован», «Бандитский Петербург 5. Опер», «Звездочет», «Бандитский Петербург 6. Журналист». Звісно ж, що Росія невдоволена, бо не вважає, що ця кінематографічна продукція оскверняє Україну.

Натомість, росіяни вважають, що Україна не втрачає нагоди таким чином дискредитувати російську культуру [244].

9. Росія допомагає жителям Східної України, які потерпають від гніту Києва та заходу.

Повідомлення за 12 червня 2014 року під заголовком «Віталій Чуркин: Странно, когда Киев прав, а Юго-Восток всегда неправ» базується на позиції постійного представника Росії в ООН Віталія Чуркіна. Він зазначив, що Москва більше не буде вносити до Радбезу проекти резолюцій по Україні. Він додав, що Росія внесла на розгляд Ради безпеки ООН окремі елементи, на підставі яких передбачається побудувати майбутню резолюцію по Україні: «Мы не будем вносить очередной проект резолюции. Вместо этого мы предлагаем ключевые элементы, которые считаем необходимым включить в текст резолюции, которую примет СБ ООН. Ситуация на востоке Украины ухудшается, и на это должен отреагировать Совбез. Не может быть так, чтобы люди на востоке были неправы, Киев прав, а во всём виновата Россия». Тобто, за його баченням, Росія у складі Радбезу ООН змушена відреагувати на події на сході України. Таким чином він підтвердив присутність російських військ на території Східної України, а також подальше розгортання збройного конфлікту з боку Російської Федерації по відношенню України [123].

Матеріал за 15 березня 2015 року під заголовком «Спецназ и вертолеты: Путин рассказал, как спасали Януковича» базується на розповіді президента Росії В. Путіна про події в Криму у пропагандистському документальному фільмі Андрія Кондрашова «Крым. Путь на Родину». В. Путін розповів, що експрезидент України Віктор Янукович спочатку не мав наміру тікати з України, однак коли зрозумів, що тут «домовляться нема з ким», його перевезли в Росію. В. Путін зазначає, що це було дуже важко, однак за допомогою спецпризначенців В. Януковича вдалось доставити в безпечне місце: «Российские службы наблюдения фиксировали местонахождение Януковича, когда он направился в

Крым. Но когда мне показали карту, стало ясно, что он скоро наткнется на засаду». Тогда было принято решение направлять кортеж Януковича в сторону берега. Мы им дали указание, куда надо выйти – на берег кортежем. И выставили вертолетную группу с отрядом спецназа на борту» [315].

Матеріал за 1 червня 2015 року під заголовком «Лучше, чем до войны»: Донецк с размахом отпраздновал День защиты детей» йдеться про те, що в Донецьку у Центральному парку культури відбулось урочисте святкування Міжнародного дня захисту дітей. Автор особливо наголошує на урочистості та масштабності заходу, який організувала влада так званої «ДНР». Він додає, що Донецька міська адміністрація намагалась зробити все, аби діти забули про всі жахи війни. Автор стверджує, що в заході взяли участь понад 40 тис. осіб, хоча на фото видно, що їх у рази менше. Це ще одна особливість російської пропаганди – гіперболізація подій, явищ та фактів. Для створення ефекту «під російським крилом краще, ніж в Україні», автор подає коментарі відвідувачів святкування, які містять один лейтмотив – до цього часу Україна ніколи не організовувала такі масштабні та веселі заходи.

Організатори дійства, тобто прихильники так званої «ДНР», використали у своїх пропагандистських цілях дітей. Вони організували так званий «Марш миру» для створення красивої картинки з донецьких терен. Одразу ж після нього голова Донецької адміністрації Ігор Мартинов не забарився з коментарем, спрямованим проти України, натомість сповненим доблесті щодо так званої «ДНР» та особисто Олександра Захарченка: «Сегодня дети Донецка и всей Донецкой Народной Республики мощно ответили политикам Украины, которые заявляли, что наши ребята будут сидеть в подвалах. Лучшего ответа я даже и придумать не мог. Можно ли к этим детям применять слово «сепаратист»?! Детвора только начинает жить, по-настоящему творить. А кощунство, с которым сегодня нагло лжет украинская власть, оно от собственного бессилия сесть и мирно договориться по существующим проблемам... Я хочу поблагодарить Александра Владимировича

Захарченко, потому что он – непосредственный участник всех праздничных мероприятий. Также выражаю благодарность партнерам праздника, которые содействовали проведению концертной программы и раздаче бесплатного мороженого. Жизнь в Донецке продолжается, жизнь в Донецке не закончилась. Наоборот, сегодня город еще с большим импульсом начинает жить! Все у нас хорошо!» [220].

10. Українська армія вбиває мирне населення на сході України.

Це – чи не найголовніша міфологема, яку нав'язує російська пропаганда не лише росіянам і жителям сходу України, а й намагається змусити думати так і світову громадськість. Російські медійники активно використовують прийоми фальсифікації і містифікації з метою створення потрібної картинки, яка б вселяла в свідомість читачів ненависть до українських військових.

Матеріал за 14 липня 2014 року під заголовком «СМИ: Ради чего на востоке Украины воюют шведские националисты?» продовжує поширювати думку, що українська армія воює проти мирного населення на сході України, активно залучаючи собі на допомогу іноземних військових. Автор повідомляє, що шведські ЗМІ та Шведський національний департамент поліції стверджують: на території зони АТО присутні їхні військові у складі батальйону «Азов». Для більшої аргументації автор повідомлення подає коментар одного зі шведських військових, який воює у складі «Азову»: «Моя цель – белая Украина. Я националист и хочу, чтобы в Европе жили белые европейцы» [312].

У матеріалі за 12 серпня 2014 року під заголовком «Батальон «Восток»: украинская армия намеренно уничтожает мирное население Донбасса» автор подає розповідь мешканки Донецька, яка є представницею батальйону ополченців «Восток» з позивним «Ветерок». Ополченка розповідає про будні батальйону і стверджує, що члени батальйону «Восток» – це люди з великої літери. Дівчина розхвалює їх і захоплюється патріотизмом цих людей. А от українських

військових вона звинувачує у навмисних, за її словами, обстрілах Донецька, які спрямовані не проти ополченців, а проти мирних [112].

Матеріал за 14 грудня 2014 року під заголовком «Что осталось от Первомайска Луганской области после бомбежек» повідомляє читачів про те, що місто Первомайськ Луганщині у результаті обстрілів сильно постраждало. Автор повідомлення посилається на пост у пропагандистській групі «Сводки ополчения Новороссии» у соцмережі «ВКонтакте». Ця спільнота активно пропагує твердження про те, що «українська армія вбиває мирне населення на сході України»; і на цей раз автори поста не відійшли від своїх поглядів: «На улицах ежедневно пожилым людям бесплатно раздают хлеб. Самое страшное – в городе катастрофически не хватает продовольствия. И хотя в городе работают несколько магазинов, у очень многих людей на покупки просто уже не осталось денег. На продовольственных складах продовольствие подходит к концу. Запасы хоть как-то пополняются только благодаря помощи отдельных бизнесменов. От властей ЛНР продовольствие из российского гумконвоя в город поступило 1 раз – в июле» [333].

Матеріал за 23 серпня 2015 року під заголовком «В Харькове «активисты» и милиция гонялись за мужчиной в футболке «СССР»: началась драка» містить повідомлення про те, що у Харкові біля пам'ятника Воїну-визволителю активісти «Громадської варті» гналися за чоловіком у футболці з надписом «СССР». Далі автор зазначає, що молоді люди стали вимагати від чоловіка, щоби він зняв футболку, відзначаючи, що в Україні діє Закон «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного режимів». Чоловік цього робити не захотів, і активісти разом з міліцією намагалися його наздогнати, бігаючи за ним по всьому місту. Врешті, вони впіймали його, побили і порвали футболку. Автор зображає українців як націоналістів як нацистів, які вдаються до насилля, аби відстояти свою позицію [151].

Висновок до розділу 3

1. Заголовки – це один з потужних інструментів російської пропаганди. Саме в них можна закарбувати головний лейтмотив матеріалу. Проаналізувавши заголовки новин про події в Україні на ресурсі «Российский диалог», можна виокремити їх у декілька так званих «пропагандистських груп»:

1) заголовки, що наголошують на особливій впливовості Росії та В.Путіна. Возвеличується особа В. Путіна, автори надають йому особливої впливовості не лише в Росії, але й у інших країнах світу. Президент Росії подається як раціональний, виважений політичний літер, який приймає мудрі рішення на користь своєї держави;

2) заголовки, що принижують Україну. Автори таких заголовків дають саркастичну оцінку подіям в Україні. Вони гіперболізують факти, намагаються принизити українське минуле, культуру України, значення історичних постатей, владу, військо, народ;

3) заголовки, у яких стверджується, що українська армія веде війну проти мирного населення на сході України. Автори таких заголовків вдаються до фальсифікації і містифікації подій в зоні АТО. Вони видають брехливу, але корисну для Кремля інформацію за дійсність: тобто, озброєні провокації бойовиків інтерпретують як озброєні напади українських військових з численними жертвами;

4) заголовки, у яких чітко видно, що «Российский диалог» визнає так звані «ДНР» та «ЛНР». Автори активно залучають прихильників так званих республік до діалогу з аудиторією. Вони цитують їх, беруть коментарі та інтерв'ю, змальовують їхню доблесть у бою та відданість інтересам народу;

5) заголовки, у яких простежується ностальгія за «славним минулим» у складі Радянського Союзу. Журналісти прославляють минуле у складі СРСР, возвеличують побут та достаток тих часів;

6) заголовки-«лякалки» про Україну. Автори таких заголовків намагаються залякати читача, гіперболізуючи факти. Вони розвивають почуття страху, ненависті та агресії до України у росіян та мешканців Східної України.

2. «Российский диалог» активно пропагує такі основні переконання стосовно ситуації на сході України:

- 1) численні та безрезультативні переговори про мир на сході України;
- 2) ідеалізація ватажків «ДНР» та «ЛНР», а також бойовиків, які воюють на сході України;
- 3) залучення авторитету відомих росіян до військового протистояння на території Східної України;
- 4) жителі Східної України самі попросились під опіку Росії. Вона ж не могла відмовити своїм «братом та сестрам»;
- 5) Росія виносить постанови щодо арешту українських чиновників, бізнесменів та інших впливових осіб, які начебто причетні до вбивств, застосування заборонених засобів і методів ведення війни, перешкоджання професійній діяльності журналістів та викрадення людей;
- 6) Україна винна в катастрофі малайзійського «Боїнга-777»;
- 7) Україна не втрачає нагоди, аби дискредитувати російську владу, культуру, а також проросійськи налаштованих людей, прикриваючись націоналізмом;
- 8) Росія допомагає жителям Східної України, які потерпають від гніту Києва;
- 9) українська армія вбиває мирне населення на сході України.

ВИСНОВКИ

Інформаційна війна Росії проти України є чинником великої гібридної війни. Проаналізовані у дисертації матеріали інтернет-ресурсів «Правда.Ру» та «Российский диалог» за період від лютого 2014 року до грудня 2016 року, конкретизували елементи пропаганди і тиску на аудиторію з боку журналістів цих двох веб-медіа. Відверта брехня і витончена неправда, маніпуляція при описі подій і алогічні висновки, емоції замість фактів, суб'єктивізм проти реалій, фальшиві експерти і актори, – всі ці та багато інших елементів сфабрикованої журналістики є ознаками роботи аналізованих сайтів як чинників інформаційної війни Росії проти України.

Реалізація мети дослідження і виконання поставлених завдань є підставою для загальних висновків дисертації.

1. Інформаційна війна у контексті соціальних комунікацій – явище складне, але водночас малодосліджене в Україні. В останні роки чимало як українських, так і закордонних дослідників намагаються дати ґрунтовне визначення поняттю інформаційної війни. Та всі науковці, як України, так і світу, наполягають на тому, що інформаційна війна являє собою процеси, спрямовані на зміну свідомості та поведінки людини на користь зацікавленої у цьому сторони. У нашому дослідженні зацікавленою стороною виступає Росія.

2. У часи активного розвитку інформаційного суспільства мас-медіа відіграють велику роль у його становленні. Російські медіа не є винятком. В Росії виникають інформаційні ресурси, які позиціонують себе як веб-медіа. Проте не кожне з них можна вважати таким. У роботі виокремлено декілька сталих ознак російських мережевих мас-медіа, які потрібно розглядати комплексно:

1) інтернет-ЗМІ – великий мережевий ресурс, який публікує інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з

актуальних питань, до деяких матеріалів автори додають коментарі відповідних фахівців;

2) часто це електронна версія традиційних медіа;

3) веб-медіа має високу добову відвідуваність;

4) веб-медіа має високу оперативність, оновлюється кожні декілька хвилин або декілька разів на годину;

5) інтернет-медіа подають контент у текстовому, фото- та відео форматах;

6) якщо сайт запозичує контент, то належним чином оформлено посилання на джерело запозичення;

7) у пункті «Контакти» вказані фізична адреса, електронна адреса та телефони редакції, посилання на спільноти чи акаунти у соціальних мережах;

8) у пунктах «About», «Про проект», «Про сайт», «Про видання», «Про ресурс» або «Про нас» вказані так звані «вихідні дані» редакції: інформація про засновника, видавця, керівництво редакції та її авторський колектив;

9) приналежність до мережевого мас-медіа вказано за допомогою ключових слів у логотипі, слогані чи назві ресурсу.

Спроектувавши ці критерії на сайти «Российский диалог» та «Правда.Ру», зарахуємо ці сайти до веб-медіа, оскільки вони зареєстровані у «Роскомнадзорі» як засоби масової інформації та публікують інформаційні, аналітичні, пізнавальні матеріали російських журналістів або фахівців з актуальних питань.

3. Сьогодні практично вся російська журналістика перебуває під тотальним контролем влади. Майже кожен засіб масової інформації в Росії є дотичним до влади, незалежних медіа практично не залишилось, а ті, що є, переживають нелегкі часи. Журналістика стала потужним інструментом влади, який деформує свідомість аудиторії. Це спричинило панування пропаганди у контенті російських ЗМІ. Практика функціонування російської журналістики призвела до схвалення російською аудиторією збройного конфлікту в ОРДЛО із численними людськими жертвами та руйнацією перспективних галузей економіки. Російська пропаганда

набрала колосальних масштабів. Аби подолати наслідки її впливу на свідомість, потрібен арсенал професійних прийомів з боротьби та викорінення стереотипів.

4. Інтернет-ресурс «Правда.Ру» постійно інформує свою аудиторію про події в ОРДЛО. Щодня навіюючи антиукраїнські тези своїм читачам стосовно ситуації в Україні та, зокрема, в Криму, журналісти акцентують увагу на таких міфологемах:

- 1) Володимир Путін – «месія», який прийде і врятує свій «братній народ» від фашистської (київської) влади;
- 2) Росія – країна, яка не може не допомогти «своїм»;
- 3) Крим сам хоче стати частиною Росії;
- 4) українські військовослужбовці та представники української влади, які знаходились на території Криму, самі захотіли перейти на бік Росії, а Росія активно займає панівні позиції у кримському парламенті та створює власні владні структури;
- 5) Росія не захоплювала інфраструктуру та усі сфери життя Криму – мешканці півострова самі просили про націоналізацію;
- 6) проукраїнська влада Криму «тікає» з півострова до «фашистської» України, залишаючи кримчан сам-на-сам з проблемами;
- 7) Україна здійснює «помсту» Криму за непокору і влаштовує небезпечні провокації, не визнає рішень нової влади у Криму, а також оскаржуватиме поведінку Росії в суді. Проросійська влада півострова, своєю чергою, «тримає руку на пульсі» і «захищає» мирне населення Криму;
- 8) В. Янукович є легітимним президентом України, його дії законні;
- 9) кримський референдум є демократичним та легітимним волевиявленням кримчан, святом звільнення від контролю фашистської України.

«Российский диалог» активно пропагує такі основні міфологеми щодо України:

- 1) переговори про мир на сході України є безрезультатними з вини України;

- 2) ватажки «ДНР» та «ЛНР», а також усі ті, хто воює проти України, – герої;
- 3) усі жителі Криму та Східної України самі попросились під опіку Росії, яка розглядає цих людей своїми «братами та сестрами»;
- 4) чимало українських чиновників, бізнесменів та інших впливових осіб причетні до вбивств, викрадення мирних людей, застосування заборонених засобів і методів ведення війни, перешкоджання професійній діяльності російських журналістів;
- 5) в катастрофі малайзійського «Боїнга-777» винна Україна;
- 6) Україна постійно дискредитує російську владу, культуру, проросійськи налаштованих людей, прикриваючись націоналізмом;
- 7) Росія допомагає жителям Східної України, які потерпають від гніту Києва та західних країн;
- 8) українська армія вбиває мирне населення на сході України.

5. Проаналізувавши заголовки новин про події в Україні на ресурсах «Правда.Ру» та «Российский диалог», можна виокремити їх у декілька «пропагандистських груп»:

- 1) заголовки, що наголошують на особливій впливовості Росії. Возвеличується особа В. Путіна, йому надається особлива впливовість не лише в Росії, а й у інших країнах світу. Президент Росії зображується як раціональний, виважений політичний лідер, який приймає мудрі рішення на користь своєї держави;
- 2) заголовки, що принижують Україну. Автори таких заголовків дають саркастичну оцінку подіям в Україні. Вони гіперболізують факти, таким чином намагаються принизити українське минуле, культуру, її історичні постаті, владу, військо;
- 3) заголовки, у яких Україна «принижує» Росію і висміює «спробу самовизначення» жителів окупованих територій;

- 4) заголовки, у яких стверджується, що українська армія веде війну проти мирного населення на сході України. Автори таких заголовків вдаються до фальсифікації подій в зоні АТО;
- 5) заголовки, з яких випливає, що «Правда.Ру» та «Российский диалог» відкрито визнають так звані «ДНР» та «ЛНР»;
- 6) заголовки, у яких простежується ностальгія за «славетним минулим» України у складі Радянського Союзу;
- 7) заголовки, що відображають завуальованість у подачі новин про Україну. Автори подібних заголовків намагаються не віддзеркалювати погляди конкретних політичних сил чи прибічників того чи іншого державного устрою – такі заголовки розсіюють увагу читача і приховують конкретні настрої видання;
- 8) заголовки, у яких йдеться про те, що Криму добре у складі Російської Федерації;
- 9) заголовки-«лякалки» про Україну. Автори таких заголовків намагаються залякати читача, гіперболізуючи факти. Таким чином вони розвивають почуття страху та ненависті до України як у росіян, так і у мешканців України.

У заголовках інтернет-порталів «Правда.Ру» та «Российский диалог» автори застосовують такі методи пропаганди:

- 1) навішування ярликів;
- 2) створення культу особи;
- 3) апелювання до авторитету;
- 4) демонізація ворога;
- 5) спрощення фактів;
- 6) виривання з контексту;
- 7) буденна розповідь;
- 8) емоційний резонанс;
- 9) анонімний авторитет;
- 10) гра в простонародність;

- 11) спільна думка;
- 12) сенсаційність.
- 13) вигадування фактів;
- 14) фальсифікація та інсинуація подій;
- 15) висвітлення думок та коментарів лише однієї сторони, яка зацікавлена у розвитку воєнної ситуації в зоні АТО.

6. Російські інтернет-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог» вселяють у свідомість своїх читачів негативні міфологеми про Україну, породжують ненависть і ворожнечу, провокують антиукраїнські настрої. Питання окупації Росією частин України цікавило авторів цих ресурсів вже давно. У ході дослідження з'ясовано, що вперше матеріал про можливу анексію Криму з'явився на порталі «Правда.Ру» ще у 2009 році. Сайт «Российский диалог» почав писати про це дещо пізніше, але відразу ж після початку роботи у липні 2014 року.

Інтернет-ресурси «Правда.Ру» та «Российский диалог» як чинники інформаційної війни застосовують такі маніпулятивні прийоми подачі інформації про Україну:

- 1) дезінформація – свідомо та спланована омана з метою світоглядної дезорієнтації аудиторії для маніпулювання свідомістю на користь проросійської влади;
- 2) пропаганда – вплив на свідомість аудиторії з метою створення громадської думки, вигідної для проросійської влади;
- 3) диверсифікація громадської думки – навмисне акцентування уваги аудиторії на другорядних проблемах з метою відволікання уваги від головних, кардинальних проблем суспільно-політичного та економічного життя, вирішення яких сприяло б реальному покращенню суспільного розвитку;
- 4) психологічний тиск – спонукання до дій, вигідних Російській Федерації, шляхом шантажу та залякувань;

5) поширення чуток – розповсюдження повідомлень, правдивість яких неможливо підтвердити.

7. У ході інформаційної війни Росії проти України українська сторона відчуває проблеми, які треба враховувати у медійній практиці. Відтак, на російську пропаганду Україні слід відповідати акуратною, продуманою, виваженою інформаційною політикою. Однак застосування такої політики має бути вмотивованим та законним. Слід посилити інформування в популярному серед молоді інтернеті та в традиційних ЗМІ (в газетах, журналах, радіо і телебаченні), які користуються більшим авторитетом у старшої за віком аудиторії.

В українському медіапросторі з'явилося декілька інтернет-ЗМІ, які розвінчують пропаганду Росії, однак їхня кількість є недостатньою. Таке ж явище спостерігається і на українському телебаченні. Для того, аби наносити інформаційні удари у відповідь, слід чітко усвідомити, що формат інформаційної війни вже давно вийшов за рамки насильства. Українські журналісти повинні вселяти в розум аудиторії нові, свіжі ідеї правди про Україну, змальовувати невидимі сторонньому оку елементи реалій у своїх матеріалах. Потрібно подавати правдиві новини, зображаючи обидві сторони конфлікту, залучати фахівців, підкріплювати інформацію добре перевіреними фактами. У жодному випадку не можна акцентувати на власних, суб'єктивних оцінках, що може спровокувати настороженість у аудиторії.

В умовах інформаційної війни журналісти повинні постійно працювати над собою. Це мають бути як інтелектуальні, так і моральні самотренінги. Потрібно бути обізнаними у всіх аспектах роботи у гарячих точках, а також у форматі подачі новин із зони АТО (тепер – ООС). Журналісти повинні враховувати усі ризики і небезпеки, які можуть спіткати їх у роботі. Потрібно вміти поводити себе з бойовиками.

Перспектива подальшого аналізу наукової проблеми, започаткованого цією дисертацією, вбачається у переведенні на пряму дослідження в царину прикладних

характеристик функціонування інтернет-ресурсів, які працюють в режимі інформаційної війни проти України. Вбачаємо доволі перспективним науковим напрямом вивчення ефектів мас-медіа, матеріалів виокремлення аудиторних груп та виявлення у ході цілої низки досліджень типових характеристик такого контенту інтернет-ресурсів, який споживачі визначатимуть як корисний, цікавий та важливий для себе. Це дасть можливість шляхом аналізу конкретних світоглядних позицій аудиторії сформувати контент-концепцію кожного із аналізованих інтернет-ресурсів та втілювати її у протидії російській інформаційній війні проти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумов В. М. Інформаційні війни як одна із форм реалізації загроз інформаційній безпеці держави / В. М. Абакумов // Право і Безпека. – 2008. – №7'2. – С. 34–39.
2. Абакумов В. М. Загальна характеристика форм та засобів ведення інформаційних війн в Україні / В. М. Абакумов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 38. – с. 159 – 165.
3. Аронсон Э., Пратканис Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление / Э. Аронсон, Э. Пратканис. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
4. Баровська А. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доп. / А. Баровська. – К. : НІСД, 2016. – 109 с.
5. Быков И. А., Мажоров Д. А., Слуцкий П. А., Филатова О. Г. Интернет-технологии в связях с общественностью / И. А. Быков, Д. А. Мажоров, П. А. Слуцкий, О. Г. Филатова; отв. ред. И. А. Быков, О. Г. Филатова. – СПб. : Роза мира, 2010. – 275 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) /уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
7. Гранчак Т. «Соціальні мережі — інноваційний механізм зворотного зв'язку в управлінській діяльності» // Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства: [монографія] / Тетяна Гранчак. – НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., 2014. – с. 133 – 177.
8. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Юрій Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2015. – Вип. 1. – с. 136–141.

9. Еляшевська Н. Ф. Вразливість України до інформаційної війни / Н.Ф. Еляшевська // Теле- та радіожурналістика. – Львів, 2015. – Вип. 14. – с.165 – 169.

10. Еляшевська Н. Ф. Інформаційна війна між Україною та Росією: стереотипи, наслідки, шляхи подолання /Н.Ф. Еляшевська// Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: Збірник тез III Всеукр. наук-практ.конф. 21 травня 2014 р. – Львів:Вид-во Львівської політехніки, 2014.– с. 172 – 174.

11. Еляшевська Н. Ф. Особливості поведінки українських журналістів в умовах інформаційної війни // IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» 27 травня 2015 р. – Львів, 2015. – с. 278 – 279.

12. Еляшевська Н. Ф. Медіа України взірця 2012 року: статус і контент не наповнення / Еляшевська Н.Ф. // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science, III (9), Issue 53, 2015.Budapest, 2015. – P.47 – 52.

13. Житарюк М. Г. «Гарячі точки» у ЗМІ та засобах масової інформації, пропаганди і маніпуляції. Особливості російсько-української війни 2014 р. / М. Житарюк // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. – 2015. – Вип. 40. – с. 208 – 214.

14. Завадський, І. І. Інформаційна війна – що це таке? [Текст] / І.І. Завадський // Захист інформації. «Конфідент». – № 4, 1996.

15. Замятин А., Замятин В., Юсупов Р. Опасности информационно-психологической войны // ОБЖ. – 2002. № 6. – с.42 – 46.

16. Зверев А. Л. Роль интернет-коммуникации в выработке политических представлений российских граждан / А. Л. Зверев, А. В. Башков // Вестник Томского государственного университета Философия. Социология. Политология. – 2013. – № 3 (23). – С. 87–99.

17. Карпенко В. О. Інформаційна політика та безпека : підручник / Віталій Опанасович Карпенко. — К.: Нора-Друк, 2006. — 320с.

18. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В. Г. Крысько. – Минск: Харвест, 1999. – С. 64 – 70.

19. Леонтьева Л. Є. Пропаганда як інформаційно-психологічний складник політичних процесів: Моногр. / Л. Є. Леонтьєва; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — К.; Л., 2004. — 298 с.

20. Лисичкин В. А. Третья мировая (информационно-психологическая) война [Текст] / В. А. Лисичкин, Л. А. Шелепин. – М.: Ин-т соц.-полит. исслед., 1999. — 304 с.

21. Лукина М. М. СМИ в пространстве интернета : учеб. пособ. / М. М. Лукина, И. Д. Фомичева. – Москва: Ф-т журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова, 2005. – с. 87.

22. Литвиненко О. В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: моногр. / О. В. Литвиненко. – К.: ВКФ «Сатсанга», 2000. – 222 с.

23. Маруненко О. Зовнішні і внутрішні інформаційні війни у медійному просторі України / О. Маруненко // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – К., 2011. – №4. – с. 91 – 95.

24. Маркоменко В. Информационное общество и проблемы его безопасности / В. Маркоменко // Федерализм. – М., 1997. – № 4. – с. 18 – 24.

25. Парфенюк І. М. Стратегічні та стандартні інформаційні війни в Україні (на прикладі інформаційної агресії РФ) / І. Парфенюк // Український інформаційний простір. – К., 2014. – №2. – с. 298 – 305.

26. Панарин И. Н. Технология информационной войны / Игорь Николаевич Панарин. – М.: КСП+, 2003. – 319 с.

27. Петрик В. М. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.

28. Померанцев Пітер Нічого правдивого й усе можливе / Пітер Померанцев. – Львів : Вид-во УКУ, 2015. – с. 229.

29. Почепцов Г. Г. Как ведутся тайные войны: психологические операции в современном мире / Г. Г. Почепцов. – Харьков: Консум, 2000. – 200с.
30. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефлбук, 2008. – 576 с.
31. Почепцов Г. Г. Информация и дезинформация / Г. Г. Почепцов. – К.: Ника-Центр, 2001. – 256 с.
32. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Г. Почепцов. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. — 497 с.
33. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика: навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С.Чукот. — К.: Знання, 2006. — 663с.
34. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С.Чукот. — К. : Знання, 2008. — 663с.
35. Расторгуев С. П. Философия информационной войны / С. П. Расторгуев. – Москва: Вузовская книга, 2001. – 468 с.
36. Реснянская Л. Л. Десять интервью о политической журналистике / Л. Реснянская. – Москва, 2001. – 102 с.
37. Самуляк О. В. Проблеми ідентифікації інтернет-ЗМК / О. В. Самуляк // Наукові записки Інституту журналістики. – 2012. –Т. 47. – с. 82–84.
38. Семен Н. Ф. Особливості поведінки в умовах інформаційної війни/ Н.Ф. Семен // Збірник тез виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті», 22 – 23 жовтня 2015 р. – Рівне, 2015. – с. 157-159.
39. Семен Н. Ф. Етично-професійний аспект діяльності журналіста в умовах інформаційної агресії / Н.Ф. Семен // Теле- та радіожурналістика. – 2016. – Вип. 15. – с. 58 – 62.
40. Семен Н. Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій / Н.Ф. Семен // Держава та регіони: серія: соціальні комунікації. – 2016. – № 1. – с. 22 – 25.

41. Семен Н. Ф. Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа /Н. Ф. Семен // Держава і регіони: серія: соціальні комунікації. – 2016. – №3. – с. 177 – 182.
42. Семен Н. Ф. Політична специфіка російської журналістики /Н. Ф. Семен // Держава і регіони: серія: соціальні комунікації. – 2016. – №4. – с. 87 – 92.
43. Семен Н. Ф. Засоби протидії інформаційній агресії в українському інтернет-просторі / Н. Ф. Семен //«Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (Київ, 7 квітня 2016 р.) – К.: Інститут журналістики, 2016. – с. 231 – 234.
44. Семен Н. Ф. Професійний портрет журналіста інтернет-ЗМІ в умовах інформаційної війни /Н. Ф. Семен //Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби», 27 квітня 2016 рік. – Буча, 2016. – с. 70 – 71.
45. Семен Н. Ф. Заголовки російських Інтернет-ресурсів у матеріалах про події в Україні в контексті інформаційної агресії /Н. Ф. Семен // Інформаційне суспільство. – 2016. – №23. – с. 44 – 47.
46. Семен Н. Ф. Висвітлення інформації про події на сході України російськими Інтернет-ресурсами (на прикладі матеріалів російських сайтів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2016 рік) /Н. Ф. Семен // Теле- та радіожурналістика. – 2017. – Вип. 16. – с. 221 – 225.
47. Соловьев А. И. Политические коммуникации / А. И. Соловьев. – Москва: Аспект Пресс, 2004. – 332 с.
48. Сидоров В. А. Журналистика в политической системе общества / В. А. Сидоров // Журналистика в мире политики / под ред. С. Г. Корконосенко. – Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2004. – с. 142–171.
49. Сунь-Дзи Мистецтво Війни / Сергій Лесняк. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. – 108 с.

50. Фуллер Дж. Вторая мировая война 1939-1945 гг. Стратегический и тактический обзор. / Перевод с английского В. А. Герасимова и Н. Н. Яковлева. — М.: Иностранная литература, 1956. — 550с.

51. Хорошко В. О. Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Частина 1. / В. О. Хорошко, Ю. Є. Хохлачова //Інформаційна безпека. — 2016. — № 22 (3). — с.283 — 288.

52. Черпахов М. С. Проблемы теории публицистики / М. С. Черпахов. — Москва: Мысль, 1973. — 270 с.

53. Черных А. Мир современных медиа /А. Черных. — Москва: Территория будущего, 2007. — 312 с.

54. Brown J. A.C. Techniques of persuasion: from propaganda to brainwashing. — Harmondsworth, 1963. — P.82.

55. Schwartau W. An introduction to information warfare / W. Schwartau // War in the information age: new challenges for U.S. security policy. — Washington etc., 1997.

56. Jowett J.C., O'Donnell V. Propaganda and persuasion. — Newbury Park etc., 1992. — P.4.

СПИСОК АНАЛІЗОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

57. Антикомпрогат [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. — Електронні дані. — [Публичная интернет-библиотека Владимира Прибыловского, 2005 — 2015]. — Режим доступа: <http://www.anticompromat.org/gorshenin/gorshenbio.html>.

58. Бабенко Ю. Інформаційна війна — зброя масового знищення! [Електронний ресурс] / Ю. Бабенко. — 2006. — Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>.

59. Богуш Д. А. Кратко о RAND Corporation [Електронний ресурс] / Д. А. Богуш. — 2005. — Режим доступа: <http://psyfactor.org/lib/rand.htm>.

60. Бураковський П. Російська пропаганда про події в Україні: тенденції 2014–2016 років [Електронний ресурс] / Петро Бураковський] // Media Sapiens. – 2017. – Режим доступу : http://www.osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/rosiyska_propaganda_pro_podii_v_ukraini_tendentsii_20142016_rokiv/.

61. Горчинська О., Почепцов Г.: Інформаційна війна веде до наступного кроку – війни фізичної [Електронний ресурс] / Олександра Горчинська. – 2014. – Режим доступу: http://www.mymedia.org.ua/konkurs/ukraina/infowars/georg_y_pochepcov_nformac_y_n_v_yna_vede_do_nastupnogo_kroku-v_yni_f_zichno.html.

62. Давыдов И. Масс-медиа российского Интернета. Основные тенденции развития и текущая ситуация [Електронний ресурс] / И. Давыдов. – 2000. – Режим доступу: <http://old.russ.ru>.

63. Децик О. Методи пропаганди [Електронний ресурс] //Телекритика. – 2014. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/kontekst/2014-08-04/96572>.

64. Закон Российской Федерации «О средствах массовой информации» от 27 дек. 1991 г. № 2124-1 // Викитека. Електронні дані. – Режим доступу: https://ru.wikisource.org/wiki/Закон_РФ_от_27.12.1991_№_2124-1. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 18.09.2016.

65. Закон СССР «О печати и других средствах массовой информации» от 12 июня 1990 г. // Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. Електронні дані. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_16715.htm. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 18.09.2016.

66. Кабаненко І. Інформаційна війна Росії проти України побудована на суцільній брехні [Електронний ресурс] / І. Кабаненко. – 2014. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/28496>.

67. Кузьмина Т. Интернет как средство распространения массовой информации (политико-правовой аспект) [Електронний ресурс] / Т. Кузьмина. – 2013. – Режим доступу: <http://www.easttime.ru/analytics/kyrgyzstan/internet-kak-sredstvorasprostraneniya-massovoiinformatsii/4871>.

68. Клаузевиц К. О войне [Електронний ресурс] / Карл фон Клаузевиц. – 2007. – Режим доступу: http://hrguru.ucoz.ru/_ld/0/9_2Aw.pdf.

69. Лизанчук В. В. Антиукраїнська інформаційна агресія в телерадіопросторі Росії та України / В. В. Лизанчук // Наукові записки Інституту журналістики. – 2014. – Т. 56. – с. 13 – 21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_56_5.

70. Лібікі М. «Що має інформаційна війна?» [Електронний ресурс] / М. Лібікі. – 2014. – Режим доступу: <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki-shho-take-informacijna-vijna/>.

71. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / В. Ліпкан, Ю. Максименко, В. Желіховський. – 2006. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com/15800119/politologiya/ponyattya_zmist_zagroz_informatsiyniy_bezpetsi.

72. Міністерство інформаційної політики ініціює створення Інформаційних військ [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства інформаційної політики України. – 2015. – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/news/115.html>.

73. Мудрак Л. Стандарти журналістики в умовах війни: переосмислення [Електронний ресурс] // Media Sapiens. – 2014. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/standarti_zhurnalistiki_v_umovakh_viyni_pereosmislennya.

74. Обруч М.М. Теорія без практики – мертва, практика без теорії – сліпа [Електронний ресурс] // НУБІП. – 2016. – Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/25832>.

75. Ожеван М. Інформаційні війни: курс онлайн лекцій [Електронний ресурс] // Prometheus. – 2015. – Режим доступу: http://courses.prometheus.org.ua/courses/KNU/102/2015_T2/about.

76. Peter Pomerantsev Can Ukraine Win Its Information War With Russia? [Електронний ресурс] // The Atlantic. – 2014. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/can-ukraine-win-its-information-war-with-russia/372564/>.

77. Потятиник Б. В. Онлайн-журналістика [Електронний ресурс] / Б.Потятиник // Сайт Мирослави Чабаненко. – 2011. – Режим доступу: internetjournalism.blogspot.com/2008_01_01_archive.html.

78. Прокоф'єв Д. М. Інформаційна війна та інформаційна злочинність [Електронний ресурс] / Д. Прокоф'єва. – Режим доступу: <http://www.crime-research.iatp.org.ua/library/Prokop.htm>.

79. Рейтинг популярності сайтів за версією порталу LiveInternet.Ru [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://www.liveinternet.ru>.

80. Расторгуев В. «Страшная» пропаганда и «честная» журналистика [Електронний ресурс] / В. Расторгуев. – 2016. – Режим доступу: http://ruskline.ru/news_rl/2016/06/13/strashnaya_propaganda_i_chestnaya_zhurnalistika/.

81. Раскладкина М. К. Сетевая пресса как объект коммуникативных исследований [Електронний ресурс] / М. Раскладкина // Теория коммуникации & прикладная коммуникация. Вестник Российской коммуникативной ассоциации : сб. науч.тр. / [под общ. ред. И. Н. Розиной]. – Ростов на Дону : ИУБиП, 2002. – Вып. 1. – с. 128–133. – Режим доступу: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/r/raskladkina01.shtml.

82. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] / В. Різун // [Наукова сторінка професора Володимира

Різуна] /Інститут журналістики: сайт. – Київ, 2011. – Режим доступу: <http://journ.univ.kiev.ua/node/431>.

83. Сафина А. Р. Типология и история развития современных российских интернет-СМИ [Електронний ресурс] / А. Сафина. – 2013. – Режим доступу: www.gramota.net/materials/1/2013/3/45.html.

84. Соломонюк Р. 3 прийоми інформаційного самозахисту [Електронний ресурс] / Р. Соломонюк. – 2015. – Режим доступу: <http://www.vysnovky.com/analytics/politics/767-yak-provodyat-informaciini-operacii>.

85. Союз журналистов России [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Москва: СЖР, 2015. – Режим доступу: – http://www.ruj.ru/ruj_statements/2015/ (дата звернення 30.03.2015) – Назва з екрану.

86. Севостьянов А. Судьба русского народа решается в Донецке и Луганске. часть 2 [Електронний ресурс] / А. Севостьянов. – 2014. – Режим доступу: <https://cheshit.livejournal.com/78063.html>.

87. Телекритика [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ, 2001 - 2018]. – Режим доступа: <http://ru.telekritika.ua> (дата звернення 30.03.2016). – Назва з екрана.

88. ТОП-100 лучших онлайн СМИ 2016 [Електронний ресурс] // White Square Journal. – 2016. – Режим доступа: <https://wsjournal.ru/top-russian-internet-media-rating-russia-ukraine-belarus-smi-wsj/>.

89. Топ-30 самых цитируемых Интернет-ресурсов - 2017 год [Електронний ресурс] // Сайт компании «Медialogия». – 2017. – Режим доступа: <http://www.mlg.ru/ratings/media/federal/5766/>.

90. Топ-30 самых цитируемых Интернет-ресурсов – ноябрь 2017 [Електронний ресурс] // Сайт компании «Медialogия». – 2017. – Режим доступа: <http://www.mlg.ru/ratings/media/federal/5766/>

91. Український кіберальянс [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електронні дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_кіберальянс. – Назва з екрану. Дата останньої правки: 09.08.2018. — Дата перегляду: 18.09.2016.

92. ІнформНапалм [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електронні дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ІнформНапалм>. – Назва з екрану. Дата останньої правки: 16.07.2018. — Дата перегляду: 18.09.2016.

93. Фонд защиты гласности [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Москва: ФЗГ, 1999. – Режим доступу: — — <http://www.gdf.ru> (дата звернення 30.03.2015) – Назва з екрану.

94. Хмельовська О. Сирія, Північна Корея, Венесуела та Уганда увійшли до групи підтримки анексії Криму Путіним [Електронний ресурс] // Тиждень.ua. – 2014. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/105388>.

95. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: ЦДСК НБУВ, 2018. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1747:tekhnologiji-rozvitku-i-zakhistu-natsionalnogo-informatsijnogo-prostoru&catid=78&Itemid=412].

96. Чабаненко М. В. Модель Інтернет-видання як складової одиниці системи ЗМІ [Електронний ресурс] / М. Чабаненко. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr_sk/2010_2/files/SC210_20.pdf.

97. Caruso D. The Law and the Internet: Beware [Electronic resource] / D. Caruso. – 1998. – Режим доступу: <http://jya.com/dc-netlaw.htm>.<http://www.russcomm>.

98. Lenta.ru [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електронні дані. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Lenta.ru>. – Назва з екрану. Дата останньої правки: 17.09.2015. – Дата перегляду: 20.09.2015.

99. Molander Roger C. Strategic information warfare: a new face of war [Electronic resource] / Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson. – 1996. – Режим доступа: http://www.rand.org/pubs/monograph_reposts/MR661.html

100. Stein G. J. AWC INFORMATION WARFARE [Electronic resource] / George J. Stein. – 1995. – Режим доступа: http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj95/spr95_files/stein.htm

101. Taylor P. M. Munitions of the mind. A history of propaganda from the ancient world to the present day. – Manchester etc., 1995. – P. 6 – 7.

102. Taylor P. M. War and media. Propaganda and persuasion in the Gulfwar. – Manchester etc., 1992.

103. «Top Sites in Russia» [Электронный ресурс] // Сайт компании «Alexa Internet». – 2018. – Режим доступа: <https://www.alexa.com/topsites/countries/RU>.

104. Ukraine Today: [Электронный ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електронні дані. – Режим доступа : https://uk.wikipedia.org/wiki/Ukraine_Today. – Назва з екрану. Дата останньої правки: 22.04.2018. – Дата перегляду: 20.03.2016.

105. «Актёр Михаил Пореченков побывал на передовой в аэропорту Донецка» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/8051_1414696840.

106. «Актёр Охлобыстин призывает украинских военных отказаться от наступления на позиции ополчения» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/8394_1415036802.

107. «Активист «Союза граждан Украины» из Севастополя: Мы будем выходить на боевиков с триколором и георгиевскими ленточками» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/27-02-2014/1196132-sevastopol-0/>.

108. «Алексей Мухин: Крымская проблема может ударить по европейским и американским политикам» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим

доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199585-muhin-0/>.

109. «Александр Бородай: Ополченцы отошли из Славянска на подготовленные позиции» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/243_1404559874.

110. «Антон Цветков: Парламент Крыма правильно решил спросить мнение народа» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/06-03-2014/1197530-zvetkov-0/>.

111. «Арсен Аваков: К ополченцам будут применены «гарантированные планомерные действия, не оставляющие шансов» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/227_1404545216.

112. «Батальон «Восток»: украинская армия намеренно уничтожает мирное население Донбасса» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/2523_1407840507.

113. «Бывший премьер Крыма готов снова занять свое кресло» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/25-02-2014/1195797-prime-0/>.

114. «Больницы российского Минобороны вылечат больных крымчан» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/13-03-2014/1199110-aid-0/>.

115. «В Австралии прошел митинг в поддержку крымского референдума» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/16-03-2014/1199518-sydney-0/>.

116. «Вассерман: Европа движется к новой большой войне, ее ждут страшные события» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/19619_1426878658.

117. «Верховный совет Крыма предложил провести референдум о статусе региона» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/27-02-2014/1196239-plebiscitum-0/>.

118. «Верховный совет Крыма оформит заявку на вступление республики в состав России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199608-zayavka-0/>.

119. «Взгляд из Крыма: На полуострове усиливается пропагандистское давление» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/07-03-2014/1197705-krym_u11aina-0/.

120. «Выпускники крымских школ поступят в российские вузы без экзаменов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/13-03-2014/1199060-vuz-0/>.

121. «Виктория Шилова: Порошенко испугался ответственности за военные преступления» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/5566_1411656076.

122. «Виктор Янукович: Крым должен оставаться в составе Украины» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/28-02-2014/1196469-yanukovich-0/>.

123. «Виталий Чуркин: Странно, когда Киев прав, а Юго-Восток всегда неправ» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/549_1405141879.

124. «В Казани прошел митинг в поддержку жителей Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: https://www.pravda.ru/news/districts/05-03-2014/1197390-miting_kazan-0/.

125. «В Крыму стартовал референдум о присоединении к РФ» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199494-Krym-0/>.

126. «В Крыму предотвращена диверсия на газораспределительной станции» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/accidents/16-03-2014/1199481-diversion-0/>.

127. «В Крыму захватили здания Верховной Рады и Совета министров» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/27-02-2014/1196179-Krym-0/>.

128. «В Крыму появится свое министерство обороны» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/03-03-2014/1197070-defence-0/>.

129. «В Крыму проходят акции в поддержку присоединения к России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/09-03-2014/1198114-mitingy-0/>.

130. «Владислав Гриб: В Крыму твердое понимание – их судьба в их руках» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/04-03-2014/1197234-grib-0/>.

131. «Владимирская область отправила в Крым 14 тонн гуманитарной помощи» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/12-03-2014/1198772-vladimirr-0/>.

132. «Власти Крыма приедут в Москву 7 марта» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/05-03-2014/1197270-crimea-0/>.

133. «Власти Крыма создали собственную Службу безопасности» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа:

<https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198532-bezopasnost-0/>.

134. «В ЛНР хотят от «Газпрома» прямых поставок газа из РФ» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1266_1406211885.

135. «В ЛДПР поддержали ввод российского контингента в Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/01-03-2014/1196644-lebedev-0/>.

136. «В Москве стартовал пробег «Ночных волков» в поддержку жителей Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/02-03-2014/1196834-moscow-0/>.

137. «В московском митинге в поддержку Крыма приняли участие более 65 тысяч человек» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/07-03-2014/1197742-miting-0/>.

138. «В Москве начался праздник // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/19338_1426687615.

139. «В Одессе прошел митинг в поддержку крымского референдума» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199588-odessa-0/>.

140. «Вопрос о присоединении Крыма рассмотрят в Госдуме на следующей неделе» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/06-03-2014/1197505-deputati-0/>.

141. «В ополчении Луганска заявили об уничтожении трех танков и штурмовика силовиков» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1052_1405932967.

142. «В СНБО сообщили о нарушении воздушного пространства российскими вертолетами» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/482_1404987128.

143. «Все фракции Думы поддержали крымский референдум о выходе из Украины» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/07-03-2014/1197658-douma-0/>.

144. «В Раде скучно не бывает: Луценко и Новинский едва не пустили в ход кулаки на заседании регламентного комитета» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/88786_1481038017.

145. «В российских городах продолжаются акции в поддержку народа Украины и Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/06-03-2014/1197538-mitingy-0/>.

146. «В российских городах продолжаются акции в поддержку Украины и Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/07-03-2014/1197704-mitingy-0/>.

147. «В Севастополе похитили лидера «Русского блока» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-03-2014/1199464-basov-0/>.

148. «В Севастополе русский язык стал официальным для ведения документооборота» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/10-03-2014/1198369-sevastopol-0/>.

149. «В Севастополь в ближайшие дни направится колонна гуманитарной помощи от Москвы» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198620-sevastopol-0/>.

150. «В Симферополе отключили цифровое вещание украинских телеканалов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/10-03-2014/1198417-Krym-0/>.

151. «В Харькове «активисты» и милиция гонялись за мужчиной в футболке «СССР»: началась драка» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/37693_1440323856.

152. «В Черном море взяты под охрану газовые и нефтяные месторождения» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/13-03-2014/1199111-guard-0/>.

153. «Генерал Моисеев о референдуме в Крыму: Воля народа превыше всего» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/06-03-2014/1197532-general-0/>.

154. «Генштаб ВС РФ: Маршрут «Боинга-777» попал в радиус действия украинского «Бука» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1065_1405948713.

155. Гиви: я несчастный человек и лучше рядом со мной не находиться» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/40039_1442781867.

156. «Глава ДНР Александр Захарченко: Донбасс никогда не будет подконтролен Украине» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/13805_1421334791.

157. «Глава Севастополя Владимир Яцуба подал в отставку и вышел из Партии регионов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/24-02-2014/1195666-sevastopol-0/>.

158. «Глава минкультуры зовет россиян отдыхать в Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/05-03-2014/1197267-0/>.

159. «Главком ВМС Украины принес присягу на верность народу Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196862-oath-0/>.

160. «Главный свидетель по делу о крушении Боинга-777 дал показания» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/29474_1433339439.

161. «Горсовет Севастополя отказался подчиняться решениям Киева» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/01-03-2014/1196621-sevastopol-0/>.

162. «Госдума рассмотрит законопроект о присоединении Крыма к России 21 марта» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198472-zakonoproekt-0/>.

163. «Госдума готова быстро принять необходимые законы для присоединения Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/17-03-2014/1199621-join-0/>.

164. «Госсобственность в Крыму будет национализирована» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/06-03-2014/1197562-property-0/>.

165. ««Гражданский контроль» будет наблюдать за референдумом в Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198557-kontrol-0/>.

166. «Движение в центре Москвы перекроют на время митинга в поддержку Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: https://www.pravda.ru/news/society/07-03-2014/1197636-Krym_moscow-0/.

167. «Денис Пушилин попросил прощения у жителей Славянска и рассказал о «красивых словах Путина» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/249_1404566571.

168. «Депутат Европарламента: «В Крыму ощущение праздника, нарушений не наблюдается» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199562-gdanok-0/>.

169. «Депутат Европарламента: Спешка повлияла на организацию референдума, однако имеющиеся проблемы уже решены» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199528-gdanok-0/>.

170. «Деятели культуры поддержали позицию президента России по Украине и Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/culture/12-03-2014/1198663-obrashenie-0/>.

171. «Для перехода на рубль Крыму понадобится полгода» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/10-03-2014/1198418-crimea-0/>.

172. «Дмитрий Абзалов: Решение о вводе войск в Крым – вынужденный шаг» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/01-03-2014/1196645-abzalov-0/>.

173. «ДНР: Украинская армия в ближайшее время нанесет ракетный удар по месту крушения «Боинга-777» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/845_1405621728.

174. «ДНР обвинили украинских силовиков в обстреле Донецка из РСЗО «Смерч» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/15273_1422988437.

175. «Экс-депутат Верховного совета Крыма: Мы уже наелись этой самостийности, как и вся Украина» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/07-03-2014/1197732-rodilylov-0/>.

176. «Экс-мэр Севастополя попросил Меркель не мешать самоопределению Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/15-03-2014/1199472-ermakov-0/>.

177. Эксперт: Киеву удалось разобщить пророссийские организации Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/20-02-2014/1193224-aleksandrov-0/>

178. «Эксперт: Проблема Крыма – это не вопрос «имперских амбиций», это – условие выживания России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/07-03-2014/1197759-homiakov-0/>.

179. «Эксперты: Решение парламента Крыма о вхождении в состав РФ логично» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/06-03-2014/1197513-parlament-0/>.

180. «Эксперт: Санкции Запада по сравнению с богатствами Крыма – это такая мелочь» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/12-03-2014/1198814-alexandro-0/>

181. «Жена Стрелкова: Цыганова – герой, Горбунов – предатель» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/17962_1425722331.

182. Задержание Кирилла Вышинского [Электронный ресурс] // РИА Новости. – 2018. – Режим доступа: <https://ria.ru/trend/ukraine-ria-novosti-15052018/>.

183. «За крымским референдумом проследят 25 депутатов Госдумы» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/12-03-2014/1198750-nabljudateli-0/>.

184. «Заложники ополченцев Славянска выбрались из здания милиции» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/232_1404551595.

185. «Захарченко: евреи не могут править казаками» повідомляє про те, що голова «ДНР» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/15278_1422995394.

186. «Захарченко предложил властям Нидерландов и Малайзии вывезти все обломки «Боинга-777» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/10809_1417703167.

187. «Зачем олигархи скинулись на Майдан» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/economics/rules/30-05-2014/1210008-oligarhi-0/>.

188. «Зомби» из Канады хочет получить российское гражданство» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/38833_1441642712.

189. «Игорь Стрелков: Если Россия за нас не вступится, нас уничтожат» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/230_1404548458.

190. «Историк: «Украина – неудавшееся государство» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/14-09-2016/1313225-barabanov-0/>.

191. «Кадыров поздравил Аксенова с «возвращением в Россию»» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/17-03-2014/1199615-greeting-0/>.

192. «Как Хрущев подарил Крым Украине» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2009. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/19-02-2009/302213-ukraine-0/>.

193. Керівника холдингу «Правда.Ру» Вадима Горшеніна занесено на Дошку ганьби [Електронний ресурс] // MediaSapiens. – 2014. – Режим доступу: http://ms.detector.media/ethics/manipulation/kerivnika_kholdingu_pravdaru_vadima_gorshenina_zaneseno_na_doshku_ganbi/.

194. «Киев пытается сорвать референдум в Крыму с помощью хакеров» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-03-2014/1199241-washacked-0/>.

195. «Концерт в центре Донецка посетили Моторолла и Павел Губарев, говорили о «целостности Новороссии» [Електронний ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступу: https://www.rusdialog.ru/news/6160_1412427869.

196. «Конгресс США попытался отнять у России Крым» // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/northamerica/usacanada/21-12-2016/1320766-usa-0/>.

197. «Крым и Татарстан подписали соглашение о сотрудничестве» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/05-03-2014/1197337-soglashenije-0/>.

198. «Крым и Татарстан будут сотрудничать» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/economics/05-03-2014/1197359-krym-0/>.

199. «Крым может перейти на московское время» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/03-03-2014/1197029-crim-0/>.

200. «Крым может стать отдельным государством по итогам референдума» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196863-crimea-0/>.

201. «Крым национализирует украинский флот – Аксенов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/districts/11-03-2014/1198447-flot-0/>.

202. «Крым напечатает более 2 млн. бюллетеней к референдуму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/07-03-2014/1197754-bulletin-0/>.

203. «Крым начал печатать бюллетени к референдуму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/10-03-2014/1198433-bulletin-0/>.

204. «Крым официально провозгласили независимой суверенной республикой» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/17-03-2014/1199709-crim-0/>.

205. «Крым перейдет на рубль уже с апреля» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/16-03-2014/1199611-rouble-0/>.

206. «Крым при вхождении в состав России будет получать деньги как регион – минфин» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/12-03-2014/1198689-money-0/>.

207. «Крым принял декларацию о независимости автономии» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198530-Krym-0/>.

208. «Крым просит у России поддержки в размере 6 млрд долларов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/05-03-2014/1197276-invest-0/>.

209. «Крымские татары против присоединения Крыма к России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/06-03-2014/1197551-crimea-0/>.

210. «Крымский премьер признал референдум состоявшимся» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199594-done-0/>.

211. «Крымским татарам гарантировали места в парламенте автономии» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198534-Krym-0/>.

212. «Крымская дирекция украинских железных дорог перестала подчиняться Киеву» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/13-03-2014/1199104-ukraine-0/>.

213. «Крымского премьера назначили главнокомандующим ВС автономии» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/10-03-2014/1198429-crimea-0/>.

214. «Крымский премьер уверен, что власти автономии стабилизируют ситуацию» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196866-stabilize-0/>.

215. «Крымский политолог: Только присоединение к России защитит нас от поползновений на наши культурные ценности» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/07-03-2014/1197672-nikiforov-0/>.

216. «Кургинян призвал к формированию «организованного гражданского сопротивления» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/15-03-2014/1199443-kurginyan-0/>.

217. «К чему приведет мирный план Порошенко?» [Электронный ресурс] // Российский диалог – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/7_1403551683.

218. «Лев Вершинин: В августе Киев начнет наступление на ДНР» // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/11-08-2016/1309521-vershinin-0/>

219. «Лидер «Ночных волков»: Мы своих не сдаем» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/02-03-2014/1196858-hirurg-0/>.

220. «Лучше, чем до войны»: Донецк с размахом отпраздновал День защиты детей» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/29270_1433175410.

221. «Майдановцы готовят беспорядки, чтобы сорвать референдум – власти Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/08-03-2014/1197807-referendumdum-0/>.

222. «Матвиенко: Совфед поддержит решение Крыма войти в состав РФ» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/08-03-2014/1197768-crimea-0/>.

223. «Матеуш Пискорски: В Крыму все спокойно» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/15-03-2014/1199437-piskorski-0/>.

224. «Мечта Охлобыстина сбылась: Захарченко ответил на требование актера и вручил ему паспорт ДНР» // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/88047_1480497071.

225. «МЭР предлагает бизнесу вложить в Крым миллиарды» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/27-02-2014/1196169-invest-0/>.

226. «Мэр Ялты подал в отставку» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/24-02-2014/1195712-ilash-0/>.

227. «Мы заставим Крым присоединиться к Украине» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2013. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/04-10-2013/1176839-crimea-0/>.

228. «МИД Украины предлагает ополченцам провести переговоры в видеорежиме» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/484_1404989912.

229. «Митинг в поддержку Крыма в Магадане собрал 5 тысяч человек» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-03-2014/1199407-eduvmagadan-0/>.

230. «Михаил Ремизов: Россия должна сделать из Крыма «витрину» для юго-востока Украины» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199571-remisov-0/>.

231. «Мнение: Крым в ходе референдума получит хотя бы те права, которые ему уже гарантирует Конституция» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/27-02-2014/1196299-denisov-0/>.

232. «Мнение: Крым попросил о помощи, надо ее оказать» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/02-03-2014/1196785-mneniya-0/0/>

233. «Мнение: Референдум в Крыму разрушит однополярный мир» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198546-ganchev-0/>.

234. «Мобилизация в Донбассе: 100-тысячная армия ДНР и чем обеспокоен Путин» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/15173_1422911375.

235. «Моторола похвастался теще парадной формой с медалями» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/21532_1428144243.

236. «Над зданием крымского парламента вывешен российский флаг» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/26-02-2014/1195946-crimea-0/>.

237. «На здании керченской мэрии митингующие заменили украинский флаг на российский» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/24-02-2014/1195602-0/>.

238. «На крымском референдуме будут работать 69 международных наблюдателей» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-03-2014/1199398-witness-0/>.

239. «На крымском референдуме отмечается беспрецедентная явка избирателей, включая татарскую общину» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199523-Crimea-0/>.

240. «На московский митинг-концерт в поддержку Крыма собрались более 50 тысяч человек» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/07-03-2014/1197721-miting-0/>.

241. «На референдуме в Крыму явка не будет определяющим фактором» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-03-2014/1199112-definition-0/>.

242. «На сторону властей Крыма перешли три полка украинских зенитчиков» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/04-03-2014/1197143-deserteers-0/>.

243. «На тульскую акцию в поддержку Крыма пришли 8 тысяч человек» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-03-2014/1199430-Tula-0/>.

244. «На Украине запретили показ российского сериала «Бандитский Петербург» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/35476_1437816701.

245. «Небо Крыма закроют для полетов в день референдума» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/12-03-2014/1198713-polet-0/>.

246. «Нефть и газ в Крыму будет добывать Россия» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/13-03-2014/1199052-neft-0/>.

247. «Николай Стариков: Ситуация в Крыму – следствие антигосударственного переворота на Украине» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/11-03-2014/1198558-starikov-0/>.

248. «Новый мэр Севастополя создает антитеррористический центр» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/26-02-2014/1195955-sabotage-0/>.

249. «Новый премьер Крыма попросил Путина обеспечить мир в республике» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/01-03-2014/1196543-krym-0/>.

250. «Ночью готовятся провокации против жителей Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/03-03-2014/1196897-provoke-0/>.

251. «Объекты связи в Крыму находятся под усиленной охраной» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196658-guard-0/>.

252. «Ополченцы «ДНР» создали женский батальон «Русь» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/photoview/16_1404587167.

253. «Оренбуржцы вышли на митинг в поддержку Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/05-03-2014/1197382-orenburg-0/>.

254. «Очевидцы: колонна из 10 тысяч ополченцев из Краматорска экстренно выезжает в Донецк» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/231_1404549389.

255. «Павел Губарев: «Передислокация ополченцев продолжится в Горловку и Донецк» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/234_1404553658.

256. «Первые результаты крымского плебисцита будут обнародованы до конца дня» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199522-referendum-0/>.

257. «Переговоры между Киевом и ДНР, заявленные на 5 июля, не состоятся» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/254_1404574249.

258. «Петр Порошенко поручил поднять украинский флаг над Славянском» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/229_1404547079.

259. «Подмосковье выделит 100 миллионов на ремонт крымских больниц» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198566-vorobiev-0/>.

260. «Пока власти бездействовали, церковь договорилась об освобождении «киборга» Колодия» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/90158_1482075748.

261. «Полковник из Донецка подозревается в убийстве оператора Первого канала Анатолия Кляна» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/537_1405088654.

262. «Поссорить Москву с Анкарой – мечта Вашингтона и Лондона» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/20-12-2016/1320738-fenenko-0/>.

263. «Предварительные итоги: 95,5 процента крымчан – за присоединение к России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/17-03-2014/1199635-result-0/>.

264. «Председатель Русской общины Крыма: Мы 23 года терпели издевательства украинских националистов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/03-03-2014/1196992-sekov_krym-0/.

265. «Представители властей Киева договорились с ДНР и ЛНР о двустороннем прекращении огня» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/4_1403550743.

266. «Президент ФЕНКА: Крымчанам опасаться нечего, ждем результатов референдума» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199541-Shternfeld-0/>.

267. «Президентский подарок: Путин согласился подписать плакат для мальчика, уже ранее получившего от него собаку» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/90705_1482504323.

268. «Прокурор Севастополя просит горожан не «откалываться» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/25-02-2014/1195808-pilat-0/>.

269. «Путин заявил о возможности выдачи российских паспортов иностранцам по упрощенной процедуре» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/90510_1482345340.

270. «Путин: мы еще должны понять, как Трамп собирается «делать Америку снова великой» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/89523_1481620497.

271. «Путин опроверг причастность России к захвату объектов в Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/04-03-2014/1197189-Putin-0/>.

272. «Путин попросил у Совфеда разрешение на ввод войска в Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/01-03-2014/1196577-0/>.

273. «Путин поручил решить вопрос с гуманитарной помощью Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/28-02-2014/1196319-help-0/>.

274. «Путин: Решение о референдуме в Крыму соответствует международному праву» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/14-03-2014/1199343-referendum-0/>.

275. Путин: Россия ведет себя абсолютно адекватно [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/02-03-2014/1196871-adequate-0/>.

276. «Путин: Россия не рассматривает возможность присоединения Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/04-03-2014/1197190-crimea-0/>.

277. «Пять лучших и пять худших политиков 2014 года» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/world/26-12-2014/1241834-year-0/>.

278. «Рада грозит Верховному совету Крыма роспуском» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198559-radacrime-0/>.

279. «Референдум в Крыму помогут провести 135 наблюдателей из 23 стран» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-03-2014/1199436-monitors-0/>.

280. «Референдум в Крыму проходит без провокаций» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199545-crimea-0/>.

281. «Референдум о статусе Крыма состоится 30 марта» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/01-03-2014/1196553-referendum-0/>.

282. «Россия будет ежемесячно пополнять бюджет Крыма на 90 млн долларов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/14-03-2014/1199382-budget-0/>.

283. «Россия готова направить Крыму 40 миллиардов рублей» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/09-03-2014/1198127-money-0/>.

284. «Россия может использовать мобильные ГТЭС в Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/society/13-03-2014/1198904-energy-0/>.

285. «Россия проведет консультации с «МВФ по поводу помощи Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/28-02-2014/1196331-money-0/>.

286. «Россия рассмотрит просьбу Крыма о помощи» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/01-03-2014/1196547-krime-0/>.

287. «Российские военные взяли под контроль аэропорт Севастополя» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/28-02-2014/1196342-belbek-0/>.

288. «Российскому бизнесу предложили вложиться в Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/28-02-2014/1196429-сrymea-0/>.

289. «Россияне из Гааги поддержали референдум в Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-03-2014/1199380-haaga-0/>.

290. «Самооборона Крыма перехватила беспилотник США» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-03-2014/1199350-pilotless-0/>.

291. Санкционный список Киева пополнился сайтами РИА Новости Украина и МИА «Россия сегодня» [Электронный ресурс] // Главред. – 2018. – Режим доступа: <http://glavred.info/politika/sankcionnyy-spisok-kieva-popolnilsya-saytami-ria-novosti-ukraina-i-mia-rossiya-segodnya-506983.html>.

292. «Свобода слова по-украински» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/500_1405010046.

293. «Севастополь готовится провести собственный референдум о статусе города» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/04-03-2014/1197258-status-0/>.

294. «Севастополь намерен войти в состав России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/economics/07-03-2014/1197579-sevastopol-0/>.

295. «Севастополь после референдума хочет стать отдельным субъектом РФ» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/08-03-2014/1197852-sebast-0/>.

296. «Севастополь провел митинг в поддержку присоединения к России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/08-03-2014/1197878-sniper-0/>.

297. «Севастопольский священник хранил дома бронежилеты и флаг УПА» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199483-flakjacket-0/>.

298. «Севастопольцы изобразят «живой» российский флаг» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/08-03-2014/1197783-cruxcityflashmob-0/>.

299. «Севастопольцы устроили флешмоб «Российский флаг – в каждом доме» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-03-2014/1199253-fanwithflags-0/>.

300. «Семьи защищающих Крым военных стали получать угрозы» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/06-03-2014/1197473-Krym-0/>.

301. «Сенаторы попросили у регионов денег на Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/02-03-2014/1196785-mneniya-0/>.

302. «Сергей Аксенов проголосовал на референдуме о присоединении к РФ» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199510-referendum-0/>.

303. «Сергей Безруков рассказал, почему он отказался сниматься в ролике в поддержку Владимира Путина» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/37105_1439639223.

304. «Сергей Доренко: «Цель «Марша мира» – помешать референдуму в Крыму» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/15-03-2014/1199441-dorenko-0/>.

305. «Сергей Черняховский: Для крымчан сегодняшний день — праздник освобождения» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/16-03-2014/1199569-Krym-0/>.

306. «Собянин пообещал регулярно помогать Севастополю» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198516-sobianin-0/>.

307. «Совет Федерации поддержал обращение Путина о вводе войск в Крым» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/01-03-2014/1196613-kontingent-0/>.

308. «Солист «Limp Bizkit» Фред Дерст: Я очень хочу получить российский паспорт» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/38296_1441109777.

309. «Следственный комитет России готовится арестовать Коломойского и Авакова» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/32_1403780241.

310. «СМИ: В районе падения «Боинг-777» вновь слышны взрывы» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: https://www.rusdialog.ru/news/875_1405675848.

311. «СМИ: малазийский «Боинг» не имел права осуществлять полет над зоной АТО из-за запрета Госавиаслужбы Украины» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/838_1405616017.

312. «СМИ: Ради чего на востоке Украины воюют шведские националисты?» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1703_1406811846.

313. «СМИ: Тилль Линдемманн из Rammstein заявил, что Владимир Путин популярнее Ангелы Меркель» // Российский диалог. – 2016. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/70930_1467106548.

314. «СМИ: 150 бойцов ополчения из Славянска привезли в больницы Донецка» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/241_1404557226.

315. «Спецназ и вертолеты: Путин рассказал, как спасали Януковича» // Российский диалог. – 2015. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/18929_1426422561.

316. «Стрелков: бои продолжатся везде, кроме района крушения Boeing» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/859_1405662431.

317. «Третью мировую начнут с Крыма – предсказали шесть лет назад» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/02-03-2014/1196867-war-0/>.

318. «Три десятка человек пострадали в беспорядках у крымского парламента» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.pravda.ru/news/accidents/27-02-2014/1196151-riot-0/>.

319. Три з восьми найпопулярніших вебсайтів, якими українці користуються щодня – російські [Електронний ресурс] // Watcher. – 2018. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2018/02/15/try-z-vosmy-naupopulyarnishyh-vebsaytiv-yakumu-ukrayintsi-korystuyutsya-schodnya-rosiyski/>.

320. «Украина пообещала сбивать российские самолеты» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/30-12-2016/1321450-ukraine-0/>.

321. «Украина заразила Польшу шизофренией» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/ukraine/13-09-2016/1313132-poland-0/>.

322. «Украинские военнослужащие в Крыму переходят на сторону местных властей» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196794-armiya-0/>.

323. «Украинские телеканалы в Крыму больше не ловятся» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/09-03-2014/1198179-block-0/>.

324. «Украинский политолог: Многое, что сейчас происходит, Крым никогда не переживал» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/03-03-2014/1196969-krym-0/>.

325. «Украинский спецназ отказывается идти на Крым» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/02-03-2014/1196872-refuse-0/>.

326. «Украинский суд постановил провести обыск у российского президента» [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 2016. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/22-12-2016/1320915-ukraine-0/>.

327. «Украинским военным не дали проголосовать на референдуме» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199607-vote-0/>.

328. «Улицы украинского Донецка будут патрулировать полицейские машины местного ополчения» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1199_1406127947.

329. Фейк: Мати зреклася сина-бійця «Айдару», який загинув в АТО [Электронный ресурс] // MediaSapiens. – 2014. – Режим доступа: http://ms.detector.media/ethics/manipulation/feyk_mati_zreklasya_sinabiytsya_aydaru_yakiy_zaginu_v_ato/.

330. «Херсон, Одесса и Николаев хотят войти в состав Крыма» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/04-03-2014/1197093-unity-0/>.

331. «Черноморский флот и власти Крыма договорились о совместной охране объектов ЧФ» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/01-03-2014/1196560-flot-0/>.

332. «Что будет после запрета Коммунистической партии Украины?» [Электронный ресурс] // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/news/1256_1406203663.

333. «Что осталось от Первомайска Луганской области после бомбежек» // Российский диалог. – 2014. – Режим доступа: https://www.rusdialog.ru/photoview/1727_1418539072.

334. «Явка на референдуме в Крыму на 19:00 по Москве составила 70 процентов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199590-referendum-0/>.

335. «Явка на референдуме в Крыму превысила 80 процентов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199604-yavka-0/>.

336. «Явка на референдуме в Севастополе составила почти 90 процентов» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199612-presence-0/>.

337. «Янукович поддержал обращение Крыма к России о помощи» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/politics/01-03-2014/1196612-yanukovich-0/>.

338. «77 процентов крымчан хотят присоединиться к России» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/11-03-2014/1198533-scrutin-0/>.

339. «93 процента жителей Крыма высказались за воссоединение с Россией – данные экзит-полла» [Электронный ресурс] // Правда.Ру. – 2014. – Режим доступа: <https://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/16-03-2014/1199600-opros-0/>.

340. Pravda.Ru видає фото евакуйованої українською владою дівчинки за біженку в Росію [Электронный ресурс] // MediaSapiens. – 2014. – Режим доступа: http://ms.detector.media/ethics/manipulation/pravdaru_vidae_foto_evakuyovanoi_ukrainskoyu_vladoyu_divchinki_zabizhenku_v_rosiyu/.

ДОДАТКИ

Додаток А. Список публікацій здобувача за темою дисертації. Апробація результатів дисертації.

Список публікацій аспіранта за темою дисертації

Наукові праці,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Еляшевська Н. Ф. Вразливість України до інформаційної війни / Н. Ф. Еляшевська // *Теле- та радіожурналістика*. – 2015. – Вип. 14. – с. 165 – 169.
2. Семен Н. Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій/ Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 1. – с. 22 – 25.
3. Семен Н. Ф. Російські інтернет-ресурси як веб мас-медіа / Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 3. – с. 177 – 182.
4. Семен Н. Ф. Політична специфіка російської журналістики / Н. Ф. Семен // *Держава та регіони: серія: соціальні комунікації*. – 2016. – № 4. – с. 87 – 92.
5. Семен Н. Ф. Заголовки російських Інтернет-ресурсів у матеріалах про події в Україні в контексті інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *Інформаційне суспільство*. – 2016. – №23. – с. 44 – 47.
6. Семен Н. Ф. Етично-професійний аспект діяльності журналіста в умовах інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *Теле- та радіожурналістика*. – 2016. – Вип. 15. – с. 58 – 62.
7. Семен Н. Ф. Висвітлення інформації про події на сході України російськими Інтернет-ресурсами (на прикладі матеріалів російських сайтів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2016 рік) / Н. Ф. Семен // *Теле- та радіожурналістика*. – 2016. – Вип. 16. – с. 221 – 226.

8. Еляшевська Н. Ф. Медіа України взірця 2012 року: статус і контентне наповнення / Еляшевська Н. Ф. // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science*, III (9), Issue 53, 2015. Budapest, 2015. – P.47 – 52.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Семен Н. Ф. Особливості поведінки в умовах інформаційної агресії / Н. Ф. Семен // *«Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті» : збірник міжнародної науково-практичної конференції*, (Рівне, 22 – 23 жовтня 2015 р.)

10. Семен Н. Ф. Використання авторитету відомих людей як один із засобів пропаганди / Н. Ф. Семен // *«Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції» : збірник матеріалів: науково-практичної конференції*, (Львів, 8 – 9 лютого 2016 р.) – Львів: «Видавництво Львівської політехніки», 2016. – с.273 – 275.

11. Семен Н. Ф. Засоби протидії інформаційній агресії в українському інтернет-просторі / Н. Ф. Семен // *«Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*, (Київ, 7 квітня 2016 р.) – К. : Інститут журналістики, 2016. – с. 231 – 234.

12. Семен Н. Ф. Професійний портрет журналіста Інтернет-ЗМІ в умовах інформаційної війни / Н. Ф. Семен // *Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби»*, 27 квітня 2016 рік. – Буча, 2016. – с. 70 – 71.

13. Семен Н. Ф. Основні методи пропаганди на російських інтернет-ресурсах як головний чинник інформаційної агресії з боку Російської Федерації (на прикладі російських інтернет-ресурсів «Российский диалог» і «Правда.Ру» за 2014 – 2015 рр.) / Н. Ф. Семен // *Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції «Регіональні ЗМІ України: історія, сучасний стан та*

перспективи розвитку», (20 – 22 березня 2017 року, м. Старобільськ) – Старобільськ ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – с. 198 – 202.

14. Семен Н. Ф. Інтернет-ресурс «Правда.Ру» як веб мас-медіа / Н. Ф. Семен // *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих дослідників «ЗМІ та демократичний розвиток України», (20 березня 2017 року, м. Львів) – «Видавництво Львівської політехніки», 2017. – с.106 – 108.*

15. Семен Н. Ф. Шляхи підвищення інформаційної безпеки в Україні: закордонний досвід та власні недоліки / Н. Ф. Семен // *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих дослідників «Актуальні проблеми розвитку засобів масової комунікації в сучасній Україні», (21 квітня 2017 року, м. Вінниця) – Вінниця, 2017. – с. 32 – 33.*